

حتماً در مورد تفاوت‌های فرهنگی که میان کشورهای مختلف وجود دارد، مطالب زیادی خون‌دین یا شنیدین و مدام این تفاوت‌ها رو با فرهنگ خودمون مقایسه کردین.

یکی از کشورهایی که در صدر جدول این مقایسه فرهنگی وجود دارد، کشور ژاپنه. می‌خوام به موضوع جالب از فرهنگ این کشور براتون تعریف کنم.

یکی از همکارام که دبیر زبان انگلیسی یکی از مدرسه‌های بزرگسال کشور ژاپنه، تعریف می‌کرد:

موضوع یکی از درسام در مورد جوک‌گفتن بود. قبل از این که بریم سر کلاس، همکارای انگلیسی‌زبانم، گفتن وای این یکی از سخت‌ترین موضوعاس و عزا گرفته بودن؛ ولی از اون جایی که من ایرانی بودم (و هر ایرانی ذاتاً خیلی اهل جوک‌گفتن و بگو بخنده)، با خودم گفتم مشکلی برای من پیش نیاید. با اعتمادبه‌نفس کامل رفتم سر کلاس و پای تخته نوشتم موضوع درس «جوک».

خب دوستان هر کدوم با سؤالات دلبلیو اچ سؤالاتون رو در این مورد مطرح کنین. دیدم همین جوری دارن متعجب نگاه می‌کنن و شروع کردن به پیچ‌کردن. یکی گفت ببخشید ما نمی‌دونیم منظور شما از جوک چیه!!

منم شروع کردم براشون توضیح‌دادن که جوک چیه و چند تا جوک بین‌المللی گفتم ولی اونا بدون هیچ تغییر در صورتشون فقط پرسیدن: «یعنی طرف آدم احمقی بوده؟ ... معلومه که اشتباه کرده! ... آخه چه‌طور نفهمید فلان چیزو و ...» گفتم واقعاً خنده‌دار نبود؟ بامزه چی؟

گفتن شاید توو مدرسه بهمون یاد داده باشن یا تو اخبار خونده باشیم ولی نمی‌دونستیم که توو زبان انگلیسی بهش می‌گن جوک!

دوباره با کمی مشورت کردن و با قیافه ذوق‌زده گفتن فهمیدیم! بعد برام یه جوک ژاپنی گفتم. جوک نبود راستش بازی با کلمات بود. مثل یک ضرب‌المثل باحال.

وقتی کلاس تموم شد، همکارم گفت: دیدی چه‌قدر درس سختی بود؟ چون ژاپنی‌ها نمی‌دونن جوک چیه! مردم ژاپن اصلاً به دیگران نمی‌خندن. به نظرشون اشتباهات آدم‌ها خنده‌دار نیست. در عوض خاطرات خنده‌دار تعریف می‌کنن یا با کلمات بازی می‌کنن ...

حالا واقعاً به نظر شما، ماها که از هر موضوع و اتفاقی که توو جامعه می‌افته جوک می‌سازیم، کار درستی می‌کنیم، یا این ژاپنی‌های سرد و خنک که مسائل اجتماعی رو سوژه خنده نمی‌کنن؟ بخندیم تا دنیا به رومون بخنده یا چی؟؟؟

نوبت می‌رسه به تشکر از مؤلف‌های خوب و کاردرست این کتاب که مثل همیشه آموزش شما رو اولویت خودشون قرار دادن و این کتاب رو به عالی‌ترین و کامل‌ترین شکل ممکن تألیف کردن؛ سپاس فراوان از خانم‌ها صالح‌نژاد و انصاری بزرگوار.

و هم‌چنین خسته نباشید می‌گم به خانم‌ها طاهری و قموشی همکاران خوب واحد تألیف‌مون و تیم بی‌نظیر واحد تولید خیلی‌سبز.

تقدیم به

دانش‌آموزان دوازدهم انسانی که اهل تکاپو و رشد و تعالی‌اند و در جهت سازندگی خود و جامعه تلاش می‌کنند.

«جامعه وقتی فرزانی و سعادت می‌یابد که خواندن، کار روزانه‌اش باشد.»

کتاب جامعه‌شناسی دوازدهم دارای مفاهیم و مباحث متنوع و بسیاری است که به صورت زنجیره‌ای به هم متصل‌اند، به این معنا که هر درس از هر فصل، مقدمه‌ای برای درس بعدی و نتیجه‌ای برای درس قبلی است؛ بنابراین یادگیری صحیح به شرطی انجام می‌شود که دروس را در یک توالی منطقی مطالعه کنید. توصیه می‌شود از حفظ کردن صرف پرهیز کنید زیرا تا مطالب تفهیم نشوند، انگیزه‌مندی جهت ادامه مطالعه و لذت‌بخشی از مباحث را از دست خواهید داد. تلاش ما در این کتاب کمک‌درسی بر این بوده تا مطالب کتاب جامعه‌شناسی ۳ به صورت طبقه‌بندی و دسته‌بندی شده و قابل فهم در اختیار شما قرار بگیرد، ولی فراموش نکنید هیچ‌گاه، هیچ کتاب کمک‌آموزشی نمی‌تواند جایگزین کتاب اصلی باشد؛ بنابراین توصیه ما به شما این است که هر دو کتاب را توأمان مورد مطالعه قرار دهید. نکته مهم دیگری که حتماً می‌بایست به آن توجه کنید این است که با مباحثه کردن پیرامون کتاب و حتی مطالب بیشتر بدانیم و بخوانیم در کلاس درس، فضای کلاس خود را پر شور و نشاط کنید؛ بنابراین نسبت به برنامه‌هایی مثل اخبار و میزگردهای فکری در خصوص مباحث اجتماعی که در تلویزیون پخش می‌شود و یا در رسانه‌های معتبر ارائه می‌گردد، حساسیت بیشتری نشان دهید و با دیدن این برنامه‌ها و تطابق آن‌ها با مفاهیم کتاب سطح اطلاعات و دانش علمی خود را افزایش دهید. نکته دیگر این است که برای فهم بهتر این کتاب لازم است تا دروس کتاب جامعه‌شناسی ۱ را یک بار، حتی اگر شده به صورت گذرا و سریع مرور کنید، زیرا بسیاری از مفاهیم کتاب جامعه‌شناسی دهم، پایه مطالعه در کتاب جامعه‌شناسی ۳ می‌باشد.

عزیزان، قبل از مطالعه و استفاده از این کتاب کمک‌آموزشی به نکات زیر توجه کنید:

- هر درس با یک درس‌نامه که از متن اصلی کتاب اقتباس شده شروع می‌شود. در این بخش همه مطالب به دقت مورد تقسیم‌بندی و طبقه‌بندی قرار گرفته‌اند تا چشم شما راحت‌تر بتواند مطالب را بیابد و درک مطالب آسان شود.
- در درس‌نامه‌ها، بخشی به صورت گپ خودمانی و دوستانه برای تلطیف مباحث و نیز ارتباط هر چه بیشتر شما با مطالب در نظر گرفته شده است که کلی حالتان را خوب می‌کند.
- تصاویر مهم و زیرنویس‌های آن‌ها، همچنین زیرنویس‌های مهم هر درس در داخل درس‌نامه قرار گرفته‌اند تا مبدا از چیزی جا بماند.
- بیشتر بدانیم و بخوانیم‌ها، به دلیل ارزش علمی بالا و کمک به درک تحلیلی شما از مطالب در متن اصلی قرار داده شده‌اند. در این بخش سعی کرده‌ایم تا مطالب را ساده، جذاب و قابل فهم کنیم.
- جداول و نمودارها بخش دیگر درس‌نامه هستند تا هر چه بیشتر به امر یادگیری کمک کنند، لذا راحت از کنارشان رد نشوید. خصوصاً به جداول حالا تو بگوها توجه ویژه داشته باشید چون از طریق آن‌ها می‌توانید میزان یادگیری خود را مرحله به مرحله محک بزنید.
- فعالیت‌های هر درس به همراه پاسخ آن‌ها در داخل درس‌نامه قرار گرفته‌اند و توجه ویژه شما را می‌طلبند.
- برای هر درس مجموعه سؤال‌های متنوع و چالشی با پوشش کامل به سبک آزمون نهایی طراحی شده است. هیچ خطی از کتاب را نمی‌توانید پیدا کنید که مورد پرسش و سؤال قرار نگرفته باشد، حتی مطالب پاورقی و بیشتر بدانیم و بخوانیم‌ها، زیرنویس عکس‌ها و فعالیت‌های کتاب مورد سؤال قرار گرفته‌اند؛ بنابراین با خواندن این سؤال‌ها می‌توانید سطح علمی‌تان را افزایش دهید و هر چه بیشتر خود را برای آزمون نهایی آماده کنید.
- سؤال‌ها در قالب درست و نادرست، جای خالی، کوتاه پاسخ و بلند پاسخ طراحی شده‌اند و کلیه سؤال‌های نهایی داخل و خارج از کشور مربوط به پنج سال اخیر لابه‌لای سؤال‌ها قرار گرفته‌اند.

همچنین برای هر درس، تعداد ۱۰ الی ۱۵ سؤال چهارگزینه‌ای در نظر گرفته شده، این سؤال‌ها کاملاً هدفمند و به صورت استاندارد و مبتنی بر سؤال‌های کنکور طراحی شده‌اند؛ بنابراین مطالعه دقیق آن‌ها به پیشرفت شما در آزمون‌های مرحله‌ای و چهارگزینه‌ای سنجش، گزینه دو، مرآت، آینده‌سازان و بالآخره کنکور سراسری دانشگاه‌ها کمک خواهد کرد. ضمناً برخی از سؤال‌های کنکور پنج سال اخیر، به صورت گزینشی در لابه‌لای سؤال‌های چهارگزینه‌ای قرار گرفته‌اند.

در بینابین کلیه سؤال‌ها، سؤال‌های خیلی خاص و دشوار با علامت چت مشخص شده‌اند تا توجه و تمرکز شما بر روی مطالب مهم بیشتر گردد.

پاسخ تمام سؤال‌ها در بخش پاسخ‌نامه و در بخش انتهایی کتاب آمده است.

خلاصه دروس مبحث دیگری است که به صورت QR-Code کد در اختیار شما قرار دارد. لذا برای این‌که بتوانید یک دیدگاه کلی و سریع نسبت به کتاب پیدا کنید و میزان یادگیری خود از هر درسی را محک بزنید به بخش خلاصه مطالب رجوع کنید. (بچه‌ها این بخش رو دست کم نگیرید.)

برای این‌که بتوانید در آزمون‌های مرحله اول (دی‌ماه) و دوم (نهایی خرداد) نمرات خوبی بگیرید به بخش مشاوره امتحان که قبل از مجموعه سؤال‌های نوبت اول و دوم قرار گرفته مراجعه کرده و آن را به دقت بخوانید.

آزمون نوبت اول شامل ۵ درس اول کتاب است و برای آن دو نمونه سؤال قرار داده‌ایم. آزمون نوبت دوم شامل ۱۰ درس کتاب است و برای آن چهار نمونه سؤال قرار داده‌ایم. توصیه می‌کنیم پس از مطالعه کتاب در نوبت اول و دوم، خود را با این نمونه سؤال‌ها محک بزنید و سپس براساس بارم و پاسخ‌نامه‌ای که در اختیارتان قرار داده‌ایم، برگه خود را تصحیح کرده و نمره خود را ثبت کنید. به این ترتیب متوجه خواهید شد که آیا درس‌ها را خوب خوانده‌اید یا خیر. راستی بچه‌ها یک بخش ویژه به اسم بخش ضمیمه هم داریم که به صورت رایگان در اختیار شما قرار خواهد گرفت. تو این بخش کل کتاب به صورت سؤال‌های درست و نادرست درآمده‌اند که آگه شما بتوانید درست و نادرستی اون‌ها رو تشخیص بدید، گل را به درون دروازه زده‌اید. معنی‌اش اینه که کتاب رو حسابی یاد گرفته‌اید و اون وقته که می‌تونید به نفس راحت بکشید.

القصة، توصیه ما به شما اینه که «کتاب بخونید»، ضمناً «کتاب خوب بخونید» و «کتاب خوب رو هم خوب بخونید».

«سربلندی و موفقیت شما دانش‌آموزان ایران‌زمین آرزوی قلبی ماست.»

دوستدار شما

حبیبه صالح‌نژاد و فرشته انصاری

فهرست

درس‌ها

درس‌نامه و سؤال پاسخ

۱۰۹	۸	درس اول: ذخیره دانشی
۱۱۰	۱۶	درس دوم: علوم اجتماعی
۱۱۲	۲۳	درس سوم: نظم اجتماعی
۱۱۳	۳۳	درس چهارم: کنش اجتماعی
۱۱۵	۴۱	درس پنجم: معنای زندگی
۱۱۷	۵۱	درس ششم: قدرت اجتماعی
۱۱۹	۶۷	درس هفتم: نابرابری اجتماعی
۱۲۱	۷۹	درس هشتم: سیاست هويت
۱۲۴	۸۹	درس نهم: پیشینه علوم اجتماعی در جهان اسلام
۱۲۶	۹۸	درس دهم: افق علوم اجتماعی در جهان اسلام
۱۲۸		مشاوره شب امتحان

آزمون‌های نوبت اول و دوم

پاسخ	سؤال	
۱۳۱	۱۲۹	امتحان‌های نیم‌سال اول (آزمون شماره ۱)
۱۳۴	۱۳۲	امتحان‌های نیم‌سال اول (آزمون شماره ۲)
۱۳۷	۱۳۵	امتحان‌های نیم‌سال دوم (آزمون شماره ۳)
۱۴۰	۱۳۸	امتحان‌های نیم‌سال دوم (آزمون شماره ۴)
۱۴۳	۱۴۱	امتحان‌های نیم‌سال دوم (آزمون شماره ۵)
۱۴۶	۱۴۴	امتحان‌های نیم‌سال دوم (آزمون شماره ۶)

درس نامہ 9 سوالات امتحانی

مقدمه

ما آدمای قوه نطق و گفتار داریم که ریشه در تفکر و درکمون داره، یه جور توانایی که فقط مخصوص آدماست و نه هیچ موجود دیگه‌ای!! این توانایی و قوه به ما کمک می‌کنه تا نسبت به مسائل و اتفاقات اطرافمون شناخت پیدا کنیم و با آگاهی عمل کنیم. درواقع ما آدمای با تفکر و تعقل به شناخت می‌رسیم و روزبه‌روز و لحظه‌به‌لحظه تجربه‌هامون رو زیاد و زیادتر می‌کنیم.

پرسش: آگاهی و شناخت انسان از ابتدای تولد تا پایان عمر، چه فرآیندی را طی می‌کند، از چه مرحله‌ای شروع شده و به کجا می‌رسد؟

پاسخ:

- ۱ آدمی از همان ابتدای تولد صداها را می‌شنود، کم‌کم چشم باز می‌کند، اطراف خود را می‌بیند و به مرور، اشیا و افراد را از هم تشخیص می‌دهد.
- ۲ تا قبل از این‌که بتواند سخن بگوید، از راه حس (شنیدن، دیدن و ...) می‌فهمد.
- ۳ بعد از مدتی با کلمات آشنا می‌شود و سخن می‌گوید و با سخن‌گفتن، روند آگاهی او از جهان اطرافش، سرعتی شگرف می‌یابد.
- ۴ وقتی زبان می‌گشاید، راه جدیدی برای ارتباط با جهان و فهم آن، پیش رویش باز می‌شود.
- ۵ از آن پس به دریافته‌های حسی خویش بسنده نمی‌کند و برای شناخت جهان اطراف خود، از دانسته‌های دیگران نیز بهره می‌برد.
- ۶ پرسش و پاسخ از دیگران، باز هم راه دیگری برای فهم جهان هستی به روی او می‌گشاید. راهی که در میان موجودات دنیا، تنها برای آدمی گشوده شده است.
- ۷ انسان، با تفکر و تعقل، از دیده‌ها، شنیده‌ها و خواننده‌هایش فراتر می‌رود.
- ۸ معنای پدیده‌های اطراف خود را درک می‌کند و به آگاهی گسترده‌تر و عمیق‌تری از عالم و آدم می‌رسد.
- ۹ به این آگاهی‌ها و تجربه‌ها ذخیره دانشی می‌گویند.

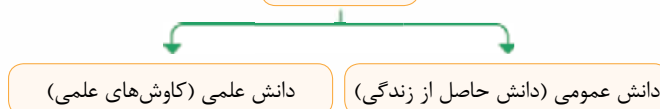

ذخیره آگاهی (ذخیره دانشی)	
تعریف	هر آن‌چه افراد از تجربه‌های فردی و اجتماعی زندگی خود، مطالعات مدرسه‌ای، دانشگاهی و ... می‌آموزند، ذخیره آگاهی یا ذخیره دانشی آن‌ها را شکل می‌دهد.
ویژگی	هر فرد، گروه، قوم، جامعه و امتی یک ذخیره دانشی دارد که راهنمای زندگی آن‌هاست. مثال: شیوه و مراسم مناسب گذار یعنی مراسم مربوط به دوران تولد، بلوغ، ازدواج و مرگ در هر گروه و جامعه‌ای متفاوت است و براساس ذخیره آگاهی آن جامعه صورت می‌پذیرد.

دانش عمومی

بچه‌ها حتماً یادتونه که تو درس اول کتاب جامعه‌شناسی پایه دهم، با ویژگی‌ها و پیامدهای کنش انسانی آشنا شدیم و خوندیم که اولین و مهم‌ترین ویژگی کنش انسان، آگاهی و هیچ کنشی بدون آگاهی شکل نمی‌گیره؛ مثلاً یه بچه تا موقعی که حروف و کلمات و ارتباط بین اونا رو نشناسه نمی‌تونه حرف بزنه. حالا یه سؤال؟ به نظر شما آیا واقعاً ما آدمای همیشه و هر روز درباره کنش‌های روزمره خودمون مثل راه رفتن، تلفن زدن، رانندگی، احوال‌پرسی و کارای ساده دیگه فکر می‌کنیم یا نه؟

ذخیره دانشی

بذارید با یه مثال ساده، بیشتر این موضوع رو باز کنیم.

فرض کنین یکی از دوستانتون شما رو به یه مهمونی دعوت کرده و شما تو این مهمونی هیچ کسی رو به‌جز دوستون نمی‌شناسین. چی کار می‌کنین؟ پیشنهاد دوستتون رو نمی‌پذیرین و قید مهمونی رو می‌زنین؟ یا نه خداییش از ته دل دوست دارین توی این مهمونی باشین؟ خیلی خب، همین‌طوری سرتون رو پایین می‌ندازین و یالله برو که رفتیم، یا نه، سعی می‌کنین با دقت و احتیاط زیاد و با یه مقدار اطلاعات در مورد بقیه مهمونا، به مهمونی دوستتون برین؟ اول کاری یه پرس‌وجویی می‌کنین که بقیه مهمونا کیا هستن، چه خصوصیات دارن؟ بعد فکر می‌کنین که چه‌طوری راه برین، چه‌طوری حرف بزنین، چه‌طوری غذا بخورین. نتیجه چی می‌شه؟

نتیجه: در اعمال روزمره ما (راه رفتن، غذا خوردن، حرف زدن و ...) آگاهی‌ها و دانش‌هایی وجود داره که به سبب عادت از نظر ما پنهان مانده است.

نقش دانش و آگاهی در زندگی انسان‌ها

- ۱ کنش آدمی وابسته به آگاهی است و بدون آگاهی انجام نمی‌شود.
- ۲ انسان‌ها اغلب از آگاهی و دانشی که درباره کنش‌های خود دارند و اهمیتی و نقشی که این آگاهی در زندگی‌شان دارد، غافلند.
- ۳ انسان‌ها ابتدا این‌طور تصور می‌کنند که کنش‌های روزمره آن‌ها بدون آگاهی و دانش خاصی انجام می‌شود و یا گمان می‌کنند دانشی که برای انجام این کارها وجود دارد، اهمیت چندانی ندارد.
- ۴ اما هیچ یک از کنش‌های اجتماعی ما بدون آگاهی و دانش انجام نمی‌شود و اگر این دانش نباشد، زندگی اجتماعی ما مختل می‌شود و جهان اجتماعی فرومی‌پاشد.
- ۵ این دانش، حاصل از زندگی است و انسان‌ها آن را در طول زندگی خود به دست می‌آورند.

دانش علمی یا همگانی

انسان‌ها با تولد و ورود به جهان اجتماعی، با دیگرانی که در آن جهان زندگی می‌کنند، در مجموعه‌ای از آگاهی‌ها و دانش‌ها سهیم و شریک می‌شوند. این نوع از دانش را «دانش عمومی» می‌نامند.

رابطه میان دانش عمومی و زندگی اجتماعی شما حتماً فیلم سینمایی **راینسون کروزوئه** را دیدین و یا کتابش رو خوندین. این کتاب مشهورترین رمان **دانیل دفو** نویسنده انگلیسیه که توی قرن ۱۸ میلادی نوشته شده. دفو، توی این کتاب از قهرمانی به نام راینسون کروزوئه نام می‌بره که زندگی مرفه خودشو تو کشور بریتانیا یا همین تقریباً انگلیس خودمون رها می‌کنه و عازم سفرای دریایی می‌شه. تا این‌که در یکی از این سفرها دریا طوفانی می‌شه و کشتی که اونا سوارش بودن می‌شکنه. کروزوئه تو این حادثه، جون سالم به در می‌بره و ۲۸ سال از عمر خودشو تو یه جزیره دورافتاده **تو تنهایی** می‌گذرانه. راینسون کروزوئه در این جزیره با مشکلات زیادی روبه‌رو می‌شه که برای حل تک‌تک اونا باید به تنهایی فکر کنه و راه حلی برای مشکلاتش پیدا کنه. تا این‌که با یه بومی وحشی آشنا می‌شه و زندگی اونو نجات می‌ده و اسم این آدم بومیه رو می‌ذاره «جمعه»! بالاخره این دوتا یعنی راینسون و جمعه عقل‌ها و تجربیاتشون رو رو هم‌دیگه گذاشتن و با هر جون کندن بود از اون جزیره خلاص شدن و ... (خوابتون نبره، قصه تموم شد. حالا بیاین تو صحنه کارزار درس).

همه می‌دونیم که راینسون کروزوئه اولش که وارد اون جزیره شد، هیچ شناختی از شرایط این جزیره نداشت. نمی‌دونست چه طوری باید در اون‌جا زنده بمونه و زندگی کنه؟ نیازی اساسیشو چه طوری برطرف کنه؟ به نظر شما چاره کارش چی بود؟ شما اگه جای اون بودین چی کار می‌کردین؟ بریم ببینیم راینسون چه مراحل رو پشت سر گذروند تا تونست بعد از سال‌های سال خودش رو از اون جزیره نجات بده. کاری که همه ما وقتی دچار مشکلی می‌شیم باید انجام بدیم:

راینسون کروزوئه وقتی برای انجام کاری فکر می‌کرد و آگاهی لازم برای انجام آن را به دست می‌آورد، در صورتی که آن عمل موفقیت‌آمیز بود، برای انجام دادن آن در دفعات بعدی از همان دانش قبلی استفاده می‌کرد. به مرور، آن عمل در دایره عادت او قرار می‌گرفت؛ در نتیجه در وقت و انرژی او صرفه‌جویی می‌شد و ظرفیت ذهنی‌اش را در فعالیت‌های دیگری که باید برای آن‌ها بیندیشد، به کار می‌گرفت.

و بدین ترتیب به سختی به ذخیره دانشی او افزوده می‌شد. (اگر دیگرانی در کنار او بودند، خیلی راحت‌تر ذخیره دانشی او افزایش می‌یافت).

ویژگی‌های دانش عمومی

- ۱ از آن‌جا که انسان‌ها با هم زندگی می‌کنند، مجبور نیستند به تنهایی و جداگانه، دانش لازم را برای تک‌تک کنش‌هایشان تولید کنند.
- ۲ جهان اجتماعی یعنی جامعه و فرهنگی که افراد در آن زندگی می‌کنند، دانش لازم برای زندگی یا همان دانش عمومی را در اختیار آن‌ها قرار می‌دهد.
- ۳ دانش عمومی، گسترده‌ترین بخش از ذخیره دانشی انسان‌ها را تشکیل می‌دهد.
- ۴ انسان‌ها درباره دانش عمومی، کم‌تر می‌اندیشند، بیشتر از آن استفاده می‌کنند و در تعامل با یکدیگر آن را به کار می‌برند.

نکته: ۱) (ببینیم و بدانیم) دانش عمومی برای زندگی اجتماعی، همانند هوا برای بدن انسان است. انسان همواره از هوا استفاده می‌کند، اما اغلب متوجه آن نیست و از اهمیت آن غافل است. انسان‌ها هنگامی متوجه وجود هوا می‌شوند که در آن تغییری رخ دهد و تنفسشان با مشکل مواجه شود.

۲) فیلم سینمایی «دورافتاده» داستان فردی است که بر اثر یک اتفاق مجبور می‌شود چهار سال به تنهایی در جزیره‌ای خالی از سکنه زندگی کند. با تماشای این فیلم درمی‌یابید که [انجام دادن هر کنشی چه قدر دشوار می‌شد اگر جهان اجتماعی، دانش عمومی لازم برای انجام آن را در اختیار ما قرار نداده بود]. اگر جهان اجتماعی، دانش عمومی لازم برای انجام کنش را در اختیار ما قرار نداده بود، انجام هر کنش دشوار می‌شد.

نفت و گو کنید (صفحه ۴)

به نظر شما یادگیری دانش عمومی از کدام مرحله زندگی انسان شروع می‌شود و تا چه زمانی ادامه می‌یابد؟

پاسخ: انسان‌ها این نوع شناخت را از دوران کودکی تا پایان عمر یعنی در طول زندگی و در نتیجه تعامل با دیگران به دست می‌آورند.

راستی بچه‌ها هیچ می‌دونید که درک و کشف نیروی جاذبه به عنوان یک اصل علمی یک‌شبه به دست نیومده و نیوتون سال‌های زیادی از عمر خودش رو صرف مطالعه و بررسی نظرات و تحقیق‌های دانشمندان قبلی کرده تا تونسته به این کشف برسه، ولی چون حرف آخر رو توو این زمینه زده این تئوری و یا قانون علمی رو به نیوتون نسبت می‌دن. از توضیحات بالا نتیجه می‌گیریم که دانش علمی به فرایند بلندمدت و گام‌به‌گامه و بعد از پشت سر گذاشتن مراحل مختلف و آزمون و خطاهای زیادی به دست می‌یاد. برای درک بهتر مطلب، بقیه درسو همراه ما باشیم:

دانش علمی	
	تعریف دانش عمومی بخشی از ذخیره دانشی ما را تشکیل می‌دهد. ذخیره دانشی بخش دیگری نیز دارد که با تأمل و اندیشه در دانش عمومی به دست می‌آید. به این دانش عمیق‌تر و دقیق‌تر، «دانش علمی» می‌گویند.
	کسی که دارای دانش علمی است: ۱. به درک عمیقی از شناخت عمومی جهان اجتماعی خود می‌رسد. ۲. آسیب‌ها و اشکالاتی را که به شناخت عمومی راه پیدا کرده‌اند، شناسایی می‌کند. ۳. قدرت دفاع از حقایق موجود در شناخت عمومی را پیدا می‌کند.

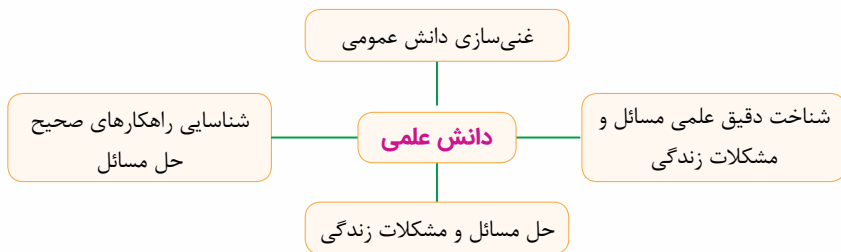
نکته: زبان یک پدیده اجتماعی است و دو نوع دانش پیرامون این پدیده اجتماعی وجود دارد: دانش عمومی (دانش کاربران و سخنگویان زبان فارسی) و دانش علمی (دانش متخصصان زبان فارسی).

کاربرد و تأثیر دانش علمی در زندگی بشر

۱ **تلاش‌های علمی عالمان** به تدریج بر ذخیره دانش علمی جامعه می‌افزاید و دانش عمومی را غنی‌تر می‌کند.
 ۲ دانش علمی جامعه در تلاش برای حل مسائل و مشکلات زندگی شکل می‌گیرد و پیشرفت می‌کند.
 ۳ هر وقت در جامعه، مسئله خاصی مطرح می‌شود، زمینه برای پیدایش و رشد دانش علمی درباره آن نیز فراهم می‌شود؛ مثلاً کاهش یا افزایش بی‌رویه جمعیت یک کشور می‌تواند زمینه فعالیت و رشد علم جمعیت‌شناسی را فراهم کند. یا بروز مسائل اقتصادی در یک جامعه می‌تواند زمینه رشد علم اقتصاد را فراهم کند.

۴ **انسان در زندگی اجتماعی**، همواره با مسائل و مشکلات زیادی مواجه می‌شود؛ مسائلی چون ناامنی، ترافیک، اعتیاد، آلودگی هوا، بحران آب، بیکاری، فقر، نابرابری، قانون‌گریزی، خودکشی، بحران هویت، بحران اخلاقی و بحران آگاهی، مسائل مهمی هستند. همه کسانی که از دانش عمومی برخوردارند، این مشکلات را می‌شناسند و برای حل برخی از آن‌ها راهکارهایی را پیشنهاد می‌دهند. افرادی که درباره این مسائل شناخت علمی دارند، از شناختی دقیق برخوردارند و می‌توانند برای آن‌ها راه‌حل‌های صحیح پیدا کنند.

مثال: امروزه استفاده از شبکه‌های اجتماعی و فضاهای مجازی یکی از روش‌های پرکردن اوقات فراغت دانش‌آموزان می‌باشد و آن‌ها براساس شناخت عمومی خود، در این فضاهای مجازی فعال بوده و به ارتباط با دیگران می‌پردازند، اما در بعضی اوقات خانواده‌ها و مسئولین جامعه به این واقعیت پی می‌برند که یکی از علل افت تحصیلی دانش‌آموزان حضور مداوم آن‌ها در این فضاهای مجازی می‌باشد؛ بنابراین از محققان علوم اجتماعی خواسته می‌شود که در این زمینه پژوهش علمی انجام داده و ابعاد مختلف این پدیده اجتماعی را بررسی نموده تا به راه حل رفع این مشکل برسند.

حالا تو بگو

- گسترده‌ترین بخش ذخیره دانشی ما الف) دانش علمی ب) دانش عمومی
- شکل‌گیری برای حل مسائل و مشکلات زندگی الف) دانش علمی ب) دانش عمومی
- کم‌تر در مورد آن می‌اندیشیم و بیشتر از آن استفاده می‌کنیم. الف) دانش علمی ب) دانش عمومی
- راه‌نمای زندگی یک گروه و جامعه الف) ذخیره دانشی ب) شناخت حاصل از زندگی

پاسخ: ۱- ب / ۲- الف / ۳- ب / ۴- الف

مسئله: تعارض دانش عمومی و دانش علمی گاهی در جامعه، میان «دانش عمومی» و «دانش علمی» یک جهان اجتماعی تعارض‌هایی پدید می‌آید و اعضای جهان اجتماعی برای حل این تعارض‌ها تلاش می‌کنند.

حل تعارض: حل تعارضات گاهی با دست برداشتن از بخشی از ذخیره دانشی به نفع بخشی دیگر، و گاهی با طرح ایده‌های جدید حل می‌شوند.

اگره می‌خواهی در مورد تعارض بین دانش عمومی و دانش علمی، بیشتر بدونی، به نیم‌نگاهی به مطالب زیر بنما، مطلب بهتر برات جا می‌افته:

ممکنه بعضی از دستاوردهای علمی و پژوهشی در تعارض با دانش عمومی مردم یک جامعه باشه و بنا به دلایلی (عقاید و ارزش‌های جامعه، خرافات، عدم آگاهی مردم و ...) مورد اقبال و پذیرش آن‌ها قرار نگیره و حتی با اون مخالفت بشه. اگر این‌طوری باشه، چند راه‌حل برای رفع این تعارض وجود داره:

۱) یا دانشمندا و متفکرا با ایده‌ها و خلاقیت‌های بکر خودشون، سطح آگاهی مردمو بالا می‌برن تا مردم این دستاوردهای علمی رو بپذیرن؛ یعنی مردم دست از باورای قبلی خودشون برمی‌دارن و در مقابل دانش علمی مقاومت نمی‌کنن و اون رو می‌پذیرن.

۲) یا دانشمندا کوتاه می‌یان و می‌پذیرن که بعضی از دستاوردهای علمی رو فعلاً نمی‌شه تو این جامعه پیاده کرد و یا حالا حالاها کار داره تا مردم دست از روش‌ها و دانش‌های غلط خودشون بردارن. (البته بچه‌ها حواستون باشه که بعضی وقتا دانشای علمی بشری مخصوصاً دانش علمی تجربی، ممکنه آسایش و رفاه رو برا آدم‌ها به دنبال داشته باشه ولی آرامش رو می‌بره. نمونه‌شو تو کشورای غربی می‌بینیم. علم و تکنولوژی روز به روز داره رشد و پیشرفت می‌کنه ولی آمار خودکشی و افسردگی هم بیشتر می‌شه!!)

نکته: جهان‌های اجتماعی مختلف براساس هویت فرهنگی خود، تعاریف متفاوتی از دانش علمی دارن.

مثال: جهان متجدد براساس هویت دنیوی خود، فقط علم تجربی را دانش علمی می‌داند و علوم عقلانی و وحیانی را علم محسوب نمی‌کند.^۱

سرایت تلقی جهان متجدد از دانش علمی به جوامع دیگر:

وقتی رویکرد جهان متجدد (دانش علمی را منحصر به علم تجربی کردن) به جوامع دیگر که دانش علمی را به دانش تجربی منحصر و محدود نمی‌بینند و علاوه بر علم تجربی، علوم عقلانی و وحیانی را معتبر می‌دانند. سرایت می‌کند. در این جوامع، تعاریف متفاوت و گاه متضادی از علم رواج می‌یابد و در ذخیره دانشی آن‌ها تعارض‌هایی پدید می‌آورد و پیامدهای زیر را به دنبال دارد:

۱) ارتباط دوسویه و رو به رشد دانش عمومی و دانش علمی قطع می‌شود.

۲) دانش عمومی به طور همه‌جانبه از دانش علمی حمایت نمی‌کند.

۳) دانش علمی، از رشد و رونق لازم باز می‌ماند و دغدغه و توان لازم برای حل مسائل و مشکلات دانش عمومی را از دست می‌دهد.

مثال: برخی از مسائل و مشکلاتی که در جهان وجود دارد، ناشی از فراموش کردن خداوند، غفلت از یاد مرگ و عدم توجه به ارزش‌های اخلاقی است. بشر مدرن در جهان متجدد به دنبال سود، فایده، رفاه و آسایش بیشتر است و چه بسا برای رسیدن به اهداف مادی خود، بسیاری از ارزش‌های اخلاقی را زیر پا بگذارد؛ زیرا در این طرز تلقی، آن‌چه اهمیت دارد فرد است و تأمین منافع مادی او، که از طریق علوم تجربی حاصل می‌شود. این طرز تلقی اگر وارد جوامع اسلامی (که روش تجربی، عقلی و وحیانی را علمی می‌دانند) شود، دانش علمی، محدود به دانش تجربی می‌گردد و سایر دانش‌ها یا به فراموشی سپرده می‌شوند و یا زمینه رشد و توسعه پیدا نخواهند کرد؛ در نتیجه بسیاری از مشکلات روانی، اخلاقی و اجتماعی بشر، لاینحل خواهند ماند. **ایده علوم انسانی و اجتماعی بومی (ایرانی و اسلامی):** غلبه رویکرد علمی جهان متجدد بر جوامع دیگر و به ویژه جامعه اسلامی ایران، تعارضات و مشکلاتی را در ذخیره دانشی کشور ما به وجود می‌آورد. در ارتباط با چنین مشکلاتی، ایده بومی کردن علوم انسانی و علوم اجتماعی در ایران (که سابقه چهل‌ساله دارد) مطرح شده است.

براساس ایده علوم انسانی و اجتماعی بومی، ما دانشی می‌خواهیم که:

۴) همسو با هویت فرهنگی خودمان و ناظر به حل مسائل جامعه ما باشد.

۴) دغدغه کشف واقعیت و تشخیص درست و غلط داشته باشد.

۴) در حل مسائل و مشکلات بومی ما مفید و کارآمد باشد.

۴) به زبان و منطق جهان‌شمول سخن بگوید.

۴) در گشودن مرزهای علمی به روی جهانیان مشارکت داشته باشد.

۱- تفاوت علوم:

الف) از نظر موضوع: وقتی درباره موضوعی دانش علمی قابل توجهی فراهم می‌شود، علم ویژه‌ای شکل می‌گیرد. هر علمی درباره موضوعی خاص بحث می‌کند؛ از این‌رو علوم از نظر موضوع متفاوت‌اند.

مثال: «طبیعت» موضوع علوم فیزیکی و «موجودات زنده» موضوع علوم زیستی و «کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن» موضوع علوم اجتماعی است.

ب) از نظر روش: در اوایل قرن بیستم میلادی عده‌ای در جهان غرب پیدا شدند که به جای «موضوع» بر «روش» علوم تأکید کردند. آن‌ها:

۴) روش تجربی را تنها روش کسب علم دانستند و گفتند که همه علوم باید از یک روش یعنی روش تجربی استفاده کنند.

۴) به تدریج به این برداشت دامن زدند که فقط «علم تجربی» علم است.

۴) سایر علوم مانند فلسفه، اخلاق و علوم دینی را غیرعلمی دانستند.

۴) علوم انسانی و اجتماعی را فقط در صورتی که از روش تجربی استفاده کنند، علم تلقی کردند.

این رویکرد از نیمه دوم قرن بیستم با چالش‌های متعددی مواجه شد و کم‌کم در محافل علمی از رونق افتاد. یکی از این چالش‌ها، علم ریاضی بود؛ علمی که فراتر از مشاهده و تجربه است و اگر تجربه ما برخلاف اصول اولیه آن باشد، ما تجربه خودمان را نادرست می‌دانیم نه آن‌چه علم ریاضی می‌گوید.

	<p>دیدگاه اول</p> <ul style="list-style-type: none"> تفاوت دانش علمی با دانش عمومی در روش آن‌هاست. دانش علمی تنها از راه حس و تجربه و به صورت نظام‌مند به دست می‌آید. دانش عمومی، دانش حاصل از زندگی افراد است که از راه جامعه‌پذیری و فرهنگ‌پذیری به دست می‌آید. دانش علمی تجربی راه کشف واقعیت و تنها دانش معتبر است. دانش عمومی در مقابل دانش علمی از ارزش ناچیزی برخوردار است. دانش علمی برای حفظ هویت خود باید از ورود دانش عمومی به قلمرو علم جلوگیری کند.
	<p>دیدگاه دوم</p> <ul style="list-style-type: none"> این تفکیک را که دانش علمی، راه کشف واقعیت و دانش عمومی، دانش حاصل از زندگی است را انکار می‌کند. (در تقابل با دیدگاه اول) همه دانش‌ها را دانش حاصل از زندگی می‌داند. دانش‌ها نه کشف و بازخوانی واقعیت بلکه بازسازی واقعیت هستند که انسان‌ها برای سامان دادن به زندگی خود تولید می‌کنند. برتری دانش تجربی بر دانش حاصل از زندگی را بی‌اعتبار می‌داند. دانش عمومی را پایه و اساس هرگونه دانشی از جمله دانش تجربی می‌داند. در برخی از نحل‌های (مکاتب) این دیدگاه، مرز دانش علمی و دانش عمومی فرومی‌پاشد.
	<p>دیدگاه سوم</p> <ul style="list-style-type: none"> دانش علمی به دانش تجربی محدود نمی‌شود. دانش‌های فرائجری (دانش‌های عقلانی و وحیانی) نیز دانش علمی محسوب می‌شوند و هر کدام از دانش‌های علمی (تجربی، عقلی و وحیانی) ملاک سنجش و اعتباریابی خاص خود را دارد. دانش عمومی نیز دانشی غیرموتق و نامعتبر نیست. کم و بیش در دانش عمومی، دانش‌های حقیقی و صحیح نیز وجود دارد. دانش علمی به دلیل امکان اعتباریابی، نسبت به دانش عمومی از اعتبار بیشتری برخوردار است. دانش علمی ضمن ریشه‌داشتن در دانش عمومی، امکان انتقاد از دانش عمومی و تصحیح آن را دارد. دانش عمومی و دانش علمی رابطه متقابل دارند. بر یکدیگر اثر گذاشته و از هم اثر می‌پذیرند و به مرور متناسب می‌شوند. هر دانش علمی، با هر دانش عمومی سازگار نیست.

سؤال‌های امتحانی

- درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید.
- ما اغلب از آگاهی و دانشی که نسبت به کنش‌های خود داریم و از اهمیت و نقشی که این آگاهی در زندگی ما دارد، غافلیم. (نویسنده: فردا ۱۳۰۰)
 - ما انسان‌ها با تولد و ورود به جهان اجتماعی با دیگرانی که در همان جهان اجتماعی زندگی می‌کنند، در مجموعه‌ای از آگاهی‌ها و دانش‌ها سهیم و شریک می‌شویم. (آزمون نهایی شهریور ۱۳۰۱)
 - کنش آدمی وابسته به آگاهی است و بدون آگاهی انجام نمی‌شود، ولی ما اغلب از آگاهی و دانشی که درباره کنش‌های خود داریم و از اهمیت و نقش آن غافلیم. (نویسنده: فردا ۹۸ و آزمون نهایی دی ۱۳۰۰)
 - جهان‌های اجتماعی مختلف براساس هویت فرهنگی خود، تعاریف متفاوتی از دانش علمی دارند.
 - هرگاه در جامعه مسئله خاصی مطرح می‌شود، زمینه لازم برای پیدایش و رشد دانش عمومی نسبت به آن مسئله نیز فراهم می‌شود. (نویسنده: شهریور ۱۳۰۰)
 - دانش عمومی برای زندگی اجتماعی، مانند هوا برای انسان است.
 - اگر دانش عمومی نباشد، زندگی اجتماعی ما مختل می‌شود و جهان اجتماعی فرومی‌ریزد. (آزمون نهایی دی ۱۳۰۱)
 - تلاش‌های علمی عالمان به تدریج بر ذخیره دانش علمی جهان اجتماعی می‌افزاید و دانش عمومی را غنی‌تر می‌کند. (نویسنده: فردا ۹۹)
 - افرادی که درباره مشکلات اجتماعی، دانش عمومی دارند، به شناخت دقیق مشکلات و مسائل اجتماعی می‌پردازند و می‌کوشند تا راهکارهای صحیح برای حل آن‌ها را شناسایی کنند.
 - طرح ایده‌های جدید یکی از راه‌های حل تعارض میان دانش عمومی و علمی یک جهان اجتماعی است. (شهریور ۱۳۰۲)
 - دانش اسلامی و ایرانی باید به زبان و منطق جهان‌شمول سخن بگوید.
 - دیدگاهی که تفاوت دانش علمی با دانش عمومی را در روش آن‌ها می‌داند، دانش علمی را محدود به دانش تجربی نمی‌کند.

جمله‌های زیر را با کلمه‌های مناسب کامل کنید.

۱۳- هر آن چه افراد از تجربه‌های فردی و اجتماعی زندگی خود، مطالعات مدرسه‌ای، دانشگاهی و ... می‌آموزند، یا آن‌ها را شکل می‌دهد.
 ۱۴- انسان‌ها با ورود به جهان اجتماعی با دیگرانی که در آن جهان اجتماعی زندگی می‌کنند، در مجموعه‌ای از آگاهی‌ها و دانش‌ها سهیم و شریک می‌شوند؛ این نوع از دانش را می‌نامند.

۱۵- جهان اجتماعی یعنی جامعه و فرهنگی که در آن زندگی می‌کنیم، دانش لازم برای زندگی یا همان را در اختیار ما قرار می‌دهد. (نهایی دی ۹۹)
 ۱۶- دانش علمی با و در دانش عمومی به دست می‌آید.

۱۷- کسی که دانش علمی دارد به درک عمیقی از جهان اجتماعی می‌رسد. (نهایی دی ۹۸)
 ۱۸- اعضای جامعه برای حل تعارض میان دانش عمومی و دانش علمی تلاش می‌کنند. حل تعارض‌ها گاه با و گاه با انجام می‌شود.

۱۹- در اوایل قرن بیستم عده‌ای در جهان غرب پیدا شدند که به جای «.....» علوم بر «روش» علوم تأکید کردند. آن‌ها گمان کردند تنها روش کسب علم، است. (پاورقی)

۲۰- رویکردی که همه دانش‌ها را دانش حاصل از زندگی می‌داند، معتقد است که دانش‌ها نه کشف و واقعیت، بلکه واقعیت هستند.
 ۲۱- براساس ایده علوم انسانی و اجتماعی بومی، ما دانشی می‌خواهیم که همسو با خودمان و ناظر بر جامعه ما باشد. (نهایی فروردین ۱۴۰۱)

به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.

۲۲- انسان تا قبل از این که بتواند سخن بگوید از چه راهی می‌فهمد؟

۲۳- انسان از چه طریقی به آگاهی گسترده‌تر و عمیق‌تری از عالم و آدم می‌رسد؟

۲۴- نام دیگر ذخیره دانشی چیست؟

۲۵- راهنمای زندگی هر قوم و جامعه‌ای چیست؟

۲۶- چرا آگاهی و دانش‌های موجود در کنش‌های روزمره مانند راه رفتن، حرف زدن و ... از نظر ما پنهان است؟ (نهایی شهریور ۱۴۰۲)

۲۷- چرا دانش عمومی را به این نام می‌خوانیم؟

۲۸- گسترده‌ترین بخش ذخیره دانشی انسان کدام است؟

۲۹- توانمندی‌های کسی که دانش علمی دارد را بنویسید. (ذکر یک مورد) (نهایی دی ۱۴۰۰)

۳۰- جهان متجدد، براساس هویت دنیوی خود، دانش علمی را محدود و منحصر به کدام نوع علم می‌دانست؟

۳۱- جهان متجدد کدام علوم را علم محسوب نمی‌کرد؟

(نهایی دی ۹۷)

۳۲- در یک جهان اجتماعی، دست‌برداشتن از بخشی از ذخیره دانشی به نفع بخش دیگر، نتیجه چیست؟

(نهایی دی ۹۸)

۳۳- چهار مسئله اجتماعی را نام ببرید.

۳۴- کسانی که در اوایل قرن بیستم بر روش علوم تأکید می‌کردند، در چه صورتی علوم انسانی و اجتماعی را علم تلقی می‌کردند؟

۳۵- علم ریاضی برای کدام رویکرد، یک چالش محسوب می‌شد؟

۳۶- از دیدگاه کسانی که دانش تجربی را تنها دانش معتبر می‌دانند، دانش علمی برای حفظ هویت خود باید چه اقدامی انجام دهد؟

۳۷- هر عبارت به کدام یک از انواع دانش‌ها اشاره دارد؟

الف) آگاهی مشترک اعضای جهان اجتماعی (.....) ب) ارائه راه‌حل‌های صحیح برای مشکلات اجتماعی (.....)

(پاورقی)

۳۸- در دوره‌های زیر درباره «روش علوم» چه رویکردی وجود داشت؟

الف) اوایل قرن بیستم (.....) ب) نیمه دوم قرن بیستم (.....)

۳۹- هر عبارت بیانگر کدام دیدگاه درباره رابطه دانش عمومی و دانش علمی است؟

الف) دانش‌ها کشف و بازخوانی واقعیت نیستند. (.....) ب) دانش عمومی، دانش غیرموثق و نامعتبری نیست. (.....)

(نهایی دی ۱۴۰۱)

پ) دانش عمومی از راه جامعه‌پذیری به دست می‌آید. (.....)

۴۰- با توجه به شکل به سؤالات زیر پاسخ کوتاه بدهید:

الف) دلیل اعتبار بیشتر دانش علمی نسبت به دانش عمومی چیست؟

ب) دانش علمی و دانش عمومی چه نوع رابطه‌ای دارند؟

۴۱- با توجه به سه دیدگاه مختلفی که درباره رابطه دانش عمومی و علمی وجود دارد، عبارتهای صحیح یا غلط را مشخص کنید.

☒	☒
☐	☐
☐	☐
☐	☐

الف) دیدگاه اول: قائل به تفاوت در روش دانش عمومی و دانش علمی

ب) دیدگاه دوم: ناچیز شمردن دانش عمومی در مقابل دانش علمی

پ) دیدگاه سوم: تأکید بر رابطه متقابل دانش عمومی و دانش علمی

۴۲- هر وقت در یک جامعه، مسئله خاصی مطرح می‌شود، زمینه برای پیدایش و رشد (دانش عمومی - دانش علمی) درباره آن فراهم می‌گردد.

(نهایی شهریور ۱۴۰۲)

■ به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید.

۴۲- سخن گفتن چگونه می‌تواند بر روند آگاهی آدمی بیافزاید؟ توضیح دهید.

۴۴- اگر دانش حاصل از زندگی وجود نداشته باشد، چه اتفاقی خواهد افتاد؟

۴۵- اگر فردی بخواهد به تنهایی و به دور از دیگران زندگی کند، دچار چه مشکلاتی خواهد شد؟

۴۶- فردی که به تنهایی و به دور از دیگران زندگی می‌کند، چگونه می‌تواند بر ذخیره دانشی خود بیافزاید؟

۴۷- چرا می‌گویند دانش عمومی برای زندگی اجتماعی، همانند هوا برای بدن انسان است؟

۴۸- سه ویژگی دانش عمومی را ذکر کنید.

۴۹- اصطلاحات زیر را تعریف کنید.

الف) ذخیره آگاهی: (ب) دانش عمومی:

۵۰- کسی که دارای دانش علمی است، چه توانایی‌هایی پیدا می‌کند؟

۵۱- نوع مواجهه دانش عمومی و دانش علمی با مسائل و مشکلات اجتماعی را با یکدیگر مقایسه کنید.

۵۲- مسائل و مشکلات زندگی اجتماعی چه تأثیری بر دانش علمی جامعه دارند؟ مثالی ذکر کنید.

۵۳- جامعه برای رفع تعارض میان دانش عمومی و دانش علمی از چه راه‌هایی استفاده می‌کند؟ (ذکر دو مورد) (نهایی فرداد ۱۳۰۱)

۵۴- جهان متجدد براساس هویت دنیوی خود (تا نیمه دوم قرن بیستم) چه تعریفی از دانش علمی داشت؟ و این تلقی اگر در جوامعی که علاوه بر علم تجربی، علوم عقلانی و وحیانی را معتبر می‌دانند، سرایت کند، چه اتفاقی می‌افتد؟

۵۵- تعارض در ذخیره دانشی جوامع چه پیامدهایی دارد؟ (نهایی شهرپور ۱۳۰۱)

۵۶- درباره باور کسانی که در قرن بیستم بر «روش» علوم تأکید کردند، توضیح دهید. (پاورقی)

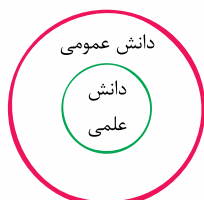
۵۷- موضوع هر کدام از علوم زیر را مشخص کنید. (پاورقی)

موضوع	علم
	علوم فیزیکی
	علوم زیستی
	علوم اجتماعی

۵۸- دو ویژگی علوم انسانی و اجتماعی بومی «ایرانی و اسلامی» را بیان کنید. (نهایی دی ۱۳۰۰)

۵۹- دیدگاهی که تفاوت دانش علمی با دانش عمومی را در روش آن‌ها می‌داند، قائل به چه تفاوتی میان این دو دانش است؟

۶۰- تصویر مقابل بیانگر دیدگاهی درباره رابطه دانش عمومی و دانش علمی است. سه ویژگی این دیدگاه را بیان کنید.

۶۱- در تصویر مقابل، رابطه دانش عمومی و دانش علمی را مشاهده می‌کنید، اهمیت دانش عمومی را شرح دهید. (نهایی فرداد ۱۳۰۲)

۶۲- دیدگاهی که معتقد است دانش علمی شامل دانش‌های فراتجربی نیز می‌شود، چه نظری درباره دانش عمومی دارد؟

۶۳- درباره دیدگاه‌های سه‌گانه (در مورد رابطه دانش عمومی و دانش علمی)، چه تفاوت‌هایی میان دیدگاه اول و دوم وجود دارد؟

■ گزینه درست را انتخاب کنید.

۶۴- آن‌چه افراد از تجربه‌های فردی و اجتماعی زندگی خود، مطالعات مدرسه‌ای، دانشگاهی و ... می‌آموزند، چه نام دارد؟

(۱) دانش علمی

(۲) دانش عمومی

(۳) شناخت حاصل از زندگی

(۴) ذخیره آگاهی

۶۵- با تلاش برای حل مسائل و مشکلات زندگی شکل می‌گیرد و پیشرفت می‌کند. (نهایی شهرپور ۱۳۰۱)

(۱) دانش عمومی

(۲) آگاهی حاصل از زندگی

(۳) دانش علمی

(۴) گسترده‌ترین بخش ذخیره دانشی

۶۶- جهان‌های اجتماعی مختلف بر چه اساسی، تعاریف متفاوتی از دانش علمی دارند؟

- (۱) هویت فرهنگی خود
- (۲) میزان اقبال و پذیرش مردم نسبت به دانش علمی
- (۳) میزان اثربخشی دانش علمی
- (۴) براساس دانش عمومی خود

۶۷- کدام گزینه از ویژگی‌های دانش عمومی محسوب نمی‌شود؟

- (۱) در تعامل با یکدیگر آن را به کار می‌بریم.
- (۲) دانش علمی را غنی‌تر می‌کند.
- (۳) درباره آن کم‌تر می‌اندیشیم.
- (۴) جامعه و فرهنگ آن را در اختیار ما می‌گذارد.

۶۸- کدام گزینه مربوط به ویژگی‌های کسی که دانش علمی دارد، نیست؟

- (۱) به درک عمیقی از دانش عمومی جهان اجتماعی خود می‌رسد.
- (۲) به طور همه‌جانبه از دانش عمومی حمایت می‌کند.
- (۳) آسیب‌ها و اشکالاتی را که به دانش عمومی راه پیدا کرده‌اند، شناسایی می‌کند.
- (۴) قدرت پیدا می‌کند که از حقایق موجود در دانش عمومی دفاع کند.

۶۹- در اوایل قرن بیستم میلادی، عده‌ای در غرب پیدا شدند که به جای موضوع بر علوم تأکید کردند.

- (۱) هدف
- (۲) هویت
- (۳) روش
- (۴) فواید

۷۰- علوم انسانی و اجتماعی ایرانی و اسلامی دانشی است که:

- (۱) ناظر به حل مسائل جهانی باشد.
- (۲) دغدغه کشف حقیقت داشته باشد.
- (۳) در گشودن مرزهای دانش عمومی به روی جهانیان مشارکت داشته باشد.
- (۴) به زبان و منطق جهان‌شمول سخن بگوید.

۷۱- در چه شرایطی دانش علمی، دغدغه و توان لازم برای حل مسائل و مشکلات دانش عمومی را از دست می‌دهد؟

- (۱) پدیدآمدن تعارض در ذخیره دانشی جوامع
- (۲) عدم وجود دغدغه لازم در جامعه جهت حل مسائل و مشکلات اجتماعی
- (۳) مخالفت حکومت‌ها با فعالیت‌های علمی و تحقیقاتی
- (۴) پدیدآمدن تعارض در دانش علمی

۷۲- به ترتیب، «جهان متجدد، دانش علمی را محدود به کدام علم می‌دانست؟» و «چه علمی را علم محسوب نمی‌کرد؟»

- (۱) عقلی - علوم حسی و تجربی
- (۲) تجربی - علوم عقلانی و وحیانی
- (۳) عقلی - علوم تجربی و وحیانی
- (۴) تجربی - علوم حسی و عقلانی

۷۳- کدام گزینه مربوط به دیدگاه کسانی نیست که معتقدند دانش عمومی و دانش علمی رابطه متقابل دارند؟

- (۱) دانش علمی به دانش تجربی محدود نمی‌شود، بلکه دانش‌های فراتجربی مانند دانش‌های عقلانی و وحیانی را نیز شامل می‌شوند.
- (۲) دانش عمومی دانش غیرموتق و نامعتبر نیست، بلکه در آن دانش‌های حقیقی نیز وجود دارد.
- (۳) دانش علمی به دلیل امکان اعتباریابی نسبت به دانش عمومی از اعتبار بیشتری برخوردار است.
- (۴) دانش‌ها نه کشف و بازخوانی واقعیت، بلکه بازسازی واقعیت هستند که انسان‌ها برای سامان دادن به زندگی خود تولید می‌کنند.

۷۴- با توجه به دیدگاه‌های مختلف درباره رابطه دانش عمومی و دانش علمی، در کدام دیدگاه (یا دیدگاه‌ها)، امکان فروپاشی مرز میان دانش علمی و دانش عمومی وجود دارد؟

- (۱) دیدگاه دوم
- (۲) دیدگاه اول
- (۳) دیدگاه دوم و سوم
- (۴) دیدگاه اول و دوم

۷۵- به چه دلیل دیدگاهی که دانش علمی را شامل دانش‌های فراتجربی نیز می‌داند، دانش علمی را در مقایسه با دانش عمومی، دارای اعتبار بیشتری می‌داند؟

- (۱) محدودکردن دانش علمی به دانش تجربی
- (۲) معتبرندانستن دانش عمومی
- (۳) امکان اعتباریابی دانش علمی
- (۴) عدم وجود دانش‌های صحیح و حقیقی در دانش عمومی

(نهایی شهریور ۱۴۰۲)

۷۶- کدام گزینه در ارتباط با شکل زیر صحیح است؟

- (۱) تفاوت دانش علمی با دانش عمومی در روش آن‌هاست.
- (۲) دانش علمی علاوه بر دانش تجربی، دانش‌های فراتجربی را نیز شامل می‌شود.
- (۳) دانش عمومی پایه و اساس هرگونه دانشی از جمله دانش تجربی است.
- (۴) دانش علمی برای حفظ هویت خود باید از ورود دانش عمومی به قلمرو علم جلوگیری کند.

مقدمه

فرض کنین شما تو کلاس درس نشستین. هنوز معلم نیومده و دارین با دوستانون گل می‌گین و گل می‌شونین. یکی از اون سر کلاس برا اون یکی موشک کاغذی می‌ندازه. اون یکی پای تخته گل و بلبل و سنبل می‌کشه. بچه درس‌خونا هم با همدیگه بحث علمی به راه انداختن. تو این موقع معلم وارد کلاس می‌شه. همه سکوت می‌کنین و به احترام معلم می‌ایستین. دیگه خبری از اون جارو جنجال قبلی نیست. فکر می‌کنین چرا؟ کلاس که همون کلاسه. بچه‌ها هم که همون بچه‌هان. میز و صندلی هم که هموناس. پس چرا رفتار بچه‌ها تغییر کرد؟

آنچه که کلاس درس را بعد از ورود معلم متفاوت می‌کند، واقعیت جدیدی است که آن محیط پیدا می‌کند به طوری که این واقعیت حتی بر اجزا و اشیاء هم اثر می‌گذارد. چنان‌که با ورود پدر به منزل، خانه واقعیت نوینی را تجربه می‌کند؛ بنابراین منطبق با این واقعیت، رفتارها و کنش‌ها نیز تغییر می‌یابند. بد نیست به این پرسش هم پاسخ دهیم: چگونه پی می‌بریم که واقعیت خانه و کلاس درس تغییر یافته است؟

هر واقعیتهی آثار و نتایج مربوط به خودش را دارد؛ بنابراین از روی نتایج حاصله متوجه می‌شویم که این‌جا کلاس درس است اما در ۵ دقیقه پیش محلی بود برای تعاملات و گپ و گفت‌های دوستانه.

نکته ۱: همهٔ انسان‌ها، تأثیر اجتماعی مثل کلاس درس، محله، خانواده، روستا، شهر و کشوری را که در آن زندگی می‌کنند بر رفتار خودشان احساس می‌کنند.

نکته ۲: در مقابل، کم و بیش متوجه تأثیر کنش‌های خود در ایجاد، تداوم و تغییر این اجتماعات نیز هستند. به عبارت دیگر، انسان‌ها متأثر از اجتماعاتی هستند که خود پدید آورده‌اند.

تعریف علوم اجتماعی: علوم اجتماعی به دانش‌هایی گفته می‌شود که اجتماعات انسانی و چگونگی اثرگذاری آن‌ها بر کنش‌ها و شیوهٔ زندگی ما و هم‌چنین اثرپذیری آن‌ها از کنش‌ها و شیوهٔ زندگی ما را به روش علمی مطالعه می‌کنند.

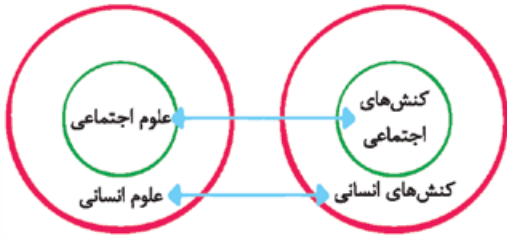

علوم انسانی و علوم اجتماعی

هر علمی دربارهٔ موضوع خاصی بحث می‌کنه. ما هم برای این‌که با علوم انسانی و علوم اجتماعی بیشتر آشنا بشیم، باید بدونیم که این علوم چه موضوعاتی رو مورد بحث و بررسی قرار می‌دن. بهتره برای فهم مطلب یه مقایسه‌ای انجام بدیم بین علوم طبیعی، فلسفه و علوم انسانی و اجتماعی (بخش بخوانیم و بدانیم) تا ببینیم هر کدوم از این دانش‌ها به چه موضوعاتی می‌پردازن.

<ul style="list-style-type: none"> موضوع علوم طبیعی، پدیده‌های طبیعی است. علوم طبیعی قوانین طبیعت و پدیده‌های طبیعی را شناسایی می‌کنند. مثال ۱: زمین‌شناسی دربارهٔ زمین بحث می‌کند. مثال ۲: علم نجوم دربارهٔ ستارگان و سیاره‌ها مطالعه می‌کند. مثال ۳: زیست‌شناسی دربارهٔ موجودات زنده بحث می‌کند و موجودات زنده را دارای ویژگی‌هایی مانند حرکت، تغذیه و رشد می‌داند. پدیده‌های طبیعی به تصمیم و اقدام انسان‌ها وابسته نیستند، بلکه مستقل از ارادهٔ انسان‌ها و اهداف و معانی مورد نظر آن‌ها، وجود دارند. 	<p>علوم طبیعی</p>
<ul style="list-style-type: none"> موضوع فلسفه اصل وجود است؛ یعنی به موجودی خاص مانند موجودات طبیعی، انسانی و اجتماعی نمی‌پردازد، بلکه قوانین کلی موجودات را شناسایی می‌کند. قوانین فلسفی شامل همهٔ موجودات می‌شود و مخصوص موجودات طبیعی یا انسانی و اجتماعی نیست. مثال: قانون علیت می‌گوید هر پدیدهٔ طبیعی، انسانی و اجتماعی علتی دارد و خودبه‌خود اتفاقی در جهان رخ نمی‌دهد. فلسفه نه جزء علوم طبیعی است و نه جزء علوم انسانی و اجتماعی؛ بلکه خود دانشی مستقل است. 	<p>فلسفه یا متافیزیک</p>
<ul style="list-style-type: none"> علوم انسانی دربارهٔ کنش‌های انسان و آثار و پیامدهای آن بحث می‌کند. این علوم قوانین مربوط به کنش‌های آدمیان را مطالعه می‌کنند. مثال: اقتصاد به کنش‌های اقتصادی همچون تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات می‌پردازد. علوم انسانی از فعالیت‌های غیرارادی انسان‌ها بحث نمی‌کند؛ زیرا فعالیت‌های غیرارادی، کنش نیستند. مثلاً علم پزشکی با وجود این‌که به بدن انسان و سلامتی و بیماری آن می‌پردازد، ولی جزء علوم طبیعی محسوب می‌شود. 	<p>علوم انسانی و علوم اجتماعی</p>

نسبت میان علوم انسانی و علوم اجتماعی

- ❶ برخی از کنش‌های انسان، اجتماعی‌اند.
 - ❷ علوم انسانی، کنش‌های انسانی و پیامدهای آن را مطالعه می‌کنند، ولی علوم اجتماعی، کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن را مورد بحث قرار می‌دهند.
 - ❸ موضوع علوم انسانی عام‌تر از موضوع علوم اجتماعی است.
 - ❹ علوم اجتماعی بخشی از علوم انسانی محسوب می‌شود.
 - ❺ برخی علوم انسانی در زمره علوم اجتماعی نیستند.^۱
- مثال:** روان‌شناسی نمونه‌ای از علوم انسانی و جامعه‌شناسی نمونه‌ای از علوم اجتماعی‌اند.

نمونه بیاورید (صفحه ۱۲)

دانش‌های روان‌شناسی، اخلاق، مردم‌شناسی، تاریخ، شیمی و فیزیک زیرمجموعه کدام دسته از علوم قرار می‌گیرند؟

علوم		
علوم اجتماعی	علوم انسانی	علوم طبیعی
تاریخ	روان‌شناسی	شیمی
مردم‌شناسی	اخلاق	فیزیک

حالا تو بگو

- ۱- دانش‌هایی که اجتماعات انسانی را به روش علمی مطالعه می‌کنند. الف) علوم اجتماعی ب) علوم انسانی
- ۲- بحث پیرامون کنش‌های انسان و آثار و پیامدهای آن الف) علوم انسانی ب) علوم اجتماعی
- ۳- پدیده‌های مستقل از اراده انسان‌ها الف) پدیده‌های طبیعی ب) پدیده‌های انسانی
- ۴- موضوع علوم اجتماعی عام‌تر از موضوع علوم انسانی است الف) درست ب) نادرست
- ۵- روان‌شناسی، نمونه‌ای از الف) علوم اجتماعی ب) علوم انسانی
- ۶- قانون علّیت مربوط به الف) فلسفه ب) علوم انسانی
- ۷- موضوع فلسفه الف) بررسی موجودی خاص ب) شناسایی قوانین کلی موجودات

پاسخ: ۱- الف / ۲- الف / ۳- الف / ۴- ب / ۵- ب / ۶- الف / ۷- ب

قواعد علوم اجتماعی

چچه‌ها برای این‌که بفهمیم علوم اجتماعی چه فایده‌هایی دارد، این علوم رو با علوم طبیعی مقایسه کنیم. پس اول بریم سراغ فایده‌های علوم طبیعی بعدش هم فایده‌های علوم اجتماعی:

فواید علوم طبیعی

- ❶ علوم طبیعی، جهان طبیعی و پدیده‌های آن را مطالعه می‌کنند.
- ❷ این علوم با شناخت طبیعت و قوانین آن، به انسان قدرت پیش‌بینی حوادث طبیعی و پیشگیری از آن‌ها را می‌دهند.
- ❸ علوم طبیعی به انسان در استفاده از طبیعت کمک می‌کنند.
- ❹ علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن‌ها، ابزار بهره‌مندی انسان از طبیعت و هم‌چنین وسیله غلبه او بر محدودیت‌های طبیعی‌اند.

۱- رویکردهای متفاوت در مورد نسبت علوم انسانی و علوم اجتماعی (با توجه به موضوع و روش این علوم)

- ❶ رویکرد اول: علوم انسانی و علوم اجتماعی را یکی می‌دانند.
- ❷ رویکرد دوم: موضوع علوم انسانی و علوم اجتماعی را همان امور انسانی (یکسان) ولی روش آن دو را متفاوت می‌دانند. در این رویکرد، روش علوم اجتماعی (جمعیت‌شناسی، جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی و ...) همان روش علوم طبیعی یعنی روش تجربی است ولی روش علوم انسانی (هنر، فلسفه علوم اجتماعی، مطالعات فرهنگی و ...) را روش‌های غیر تجربی می‌دانند.
- ❸ رویکرد سوم: در این رویکرد، علوم انسانی و علوم اجتماعی موضوعات متفاوتی دارند. این نگاه وجود انسان را به ابعاد اجتماعی‌اش تقلیل نمی‌دهد و کنش‌های انسان را به کنش‌های اجتماعی او فرو نمی‌کاهد. (به این معنا که علاوه بر تفاوت قائل شدن میان کنش‌های انسانی و کنش‌های اجتماعی انسان‌ها، هر دو دسته این کنش‌ها را مهم می‌داند.)

فواید علوم اجتماعی	
فایده اول	<p>● علوم اجتماعی با شناخت پدیده‌های اجتماعی، به انسان‌ها امکان می‌دهند که آثار و پیامدهای پدیده‌های اجتماعی را پیش‌بینی کنند.</p> <p>نکته: البته به سبب آگاهانه و ارادی بودن کنش‌های اجتماعی، پیش‌بینی در علوم اجتماعی پیچیده‌تر از علوم طبیعی است. شناخت پدیده‌های اجتماعی ← امکان پیش‌بینی آثار و پیامدهای پدیده‌های اجتماعی</p> <p>مثال: جامعه‌شناسان و اقتصاددانان با بررسی علل افزایش پدیده بیکاری، آثار و نتایج بیکاری را در جامعه پیش‌بینی می‌کنند.</p>
فایده دوم	<p>● دانشمندان علوم اجتماعی تلاش می‌کنند تا نظم و قواعد جهان اجتماعی را کشف کنند.</p> <p>● آن‌ها با کشف این قواعد می‌توانند تأثیر اجتماعات بر زندگی ما را توضیح دهند.</p> <p>● ما با شناخت قواعد زندگی در خانواده، کلاس، شهر، محله، کشور و دیگر اجتماعات هم از فرصت‌های آن‌ها برخوردار می‌شویم و هم از آسیب‌های احتمالی زندگی در اجتماعات مختلف در امان می‌مانیم.</p> <p>● کشف نظم و قواعد جهان اجتماعی ← بررسی تأثیرات اجتماعات بر زندگی اجتماعی انسان</p> <p>● شناخت قواعد زندگی اجتماعی ← برخورداری از فرصت‌های این قواعد و در امان ماندن از آسیب‌های احتمالی زندگی در اجتماعات مختلف</p> <p>مثال: متخصصان علوم تربیتی، عوارض ناشی از ارتباطات ناسالم فرزندان در بیرون از منزل را مطالعه و بررسی کرده و اطلاعات خود را در اختیار جامعه و خانواده‌ها قرار می‌دهند.</p>
فایده سوم	<p>نکته: علوم اجتماعی فواید دیگری هم دارند که علوم طبیعی ندارند.</p> <p>● علوم اجتماعی زمینه فهم متقابل انسان‌ها و جوامع مختلف از یکدیگر را فراهم می‌سازند و به افزایش همدلی و همراهی انسان‌ها کمک می‌کنند.</p> <p>● فراهم‌شدن زمینه فهم متقابل انسان‌ها و جوامع مختلف از یکدیگر ← کمک به افزایش همدلی و همراهی انسان‌ها</p> <p>مثال: محققان علوم سیاسی، سعی می‌کنند با همدلی و مشارکت معنای کنش‌های انقلابیون یک کشور را درک کنند.</p>
فایده چهارم	<p>● علوم اجتماعی، ظرفیت داوری درباره ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و نقد و اصلاح آن‌ها را دارند.</p> <p>● علوم اجتماعی با داوری درباره پدیده‌های اجتماعی و انتقاد از آن‌ها، فرصت موضع‌گیری اجتماعی مناسب و صحیح را برای دانشمندان فراهم می‌آورند.</p> <p>● داوری درباره پدیده‌های اجتماعی و انتقاد از آن‌ها ← فراهم‌شدن فرصت موضع‌گیری اجتماعی مناسب و صحیح برای دانشمندان</p> <p>مثال: جامعه‌شناسان با بررسی علل رواج دروغ در جامعه نسبت به شیوع این پدیده در جامعه و تأثیرات مخرب آن بر افراد و جامعه واکنش نشان می‌دهد.</p>
فایده پنجم	<p>● علوم اجتماعی ظرفیت داوری درباره علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن را دارند.</p> <p>● علوم اجتماعی درباره فرصت‌ها و محدودیت‌های فناوری به انسان‌ها آگاهی می‌دهند و به آن‌ها کمک می‌کنند که از طبیعت و علوم طبیعی به شیوه صحیح استفاده کنند. از این‌رو، علوم اجتماعی نسبت به علوم طبیعی از اهمیت بیشتری برخوردارند.</p> <p>● دادن آگاهی به انسان‌ها درباره فرصت‌ها و محدودیت‌های فناوری ← کمک به انسان در استفاده صحیح از طبیعت و علوم طبیعی</p> <p>مثال: جامعه‌شناسان زیست محیط درباره آثار سوء تصرف بیش از اندازه انسان در طبیعت، به ما هشدار می‌دهند.</p>

➔ **نکته: ۱** به علوم طبیعی به دلیل این‌که ابزار تسلط انسان بر طبیعت و ابزار رهاسازی انسان از محدودیت‌های طبیعی‌اند، «علوم ابزاری» نیز می‌گویند.

➔ **نکته: ۲** علوم انسانی به دلیل این‌که به فهم معانی کنش‌های انسان‌ها می‌پردازند، «علوم تفهیمی» نامیده می‌شوند.

➔ **نکته: ۳** به علوم انسانی از این نظر که به انتقاد از کنش‌های ناپسند آدمیان (و فرهنگ‌ها و جوامع) می‌پردازند، «علوم انتقادی» گفته می‌شود.

مقایسه فواید علوم انسانی و اجتماعی و علوم طبیعی	
فواید علوم طبیعی	فواید علوم انسانی و اجتماعی
● شناخت طبیعت و قوانین آن	● شناخت و فهم معانی کنش‌های آدمیان و پیامدهای آن
● پیش‌بینی حوادث طبیعی برای پیشگیری و تسلط بر طبیعت	● شناسایی عواملی که بر زندگی انسان و کنش‌های او تأثیر دارند یا پیش‌بینی کنش‌ها و پیامدهای آن‌ها برای پیشگیری
● رهاسازی انسان از محدودیت‌های طبیعت	● شناخت فضیلت، عدالت، سعادت و راه صحیح زندگی و داوری درباره کنش‌های خوب و بد انسان‌ها
	● انتقاد از کنش‌های ناپسند و ظالمانه انسان‌ها
	● رهاکردن و آزادسازی انسان‌ها از ظلم‌ها و اسارت‌هایی که در اثر کنش‌های انسان‌ها پدید می‌آید.
	● نشان‌دادن شیوه صحیح استفاده از علوم طبیعی و دانش‌های ابزاری

۱- رهاسازی انسان از محدودیت‌های طبیعت:

الف) علوم انسانی ب) علوم طبیعی

۲- آگاهی دادن به انسان‌ها درباره فرصت‌ها و محدودیت‌های فناوری:

الف) علوم طبیعی ب) علوم اجتماعی

۳- پیامد فراهم ساختن زمینه فهم متقابل انسان و جوامع از یکدیگر:

الف) داوری درباره پدیده‌های اجتماعی ب) افزایش همدلی و همراهی انسان‌ها

۴- دلیل پیچیدگی پیش‌بینی در علوم اجتماعی:

الف) آگاهانه و ارادی بودن کنش‌های اجتماعی ب) عدم امکان شناخت درست کنش‌های اجتماعی

پاسخ: ۱- ب / ۲- ب / ۳- ب / ۴- الف

گفت‌وگو کنید (صفحه ۱۵)

با توجه به آن‌چه در درس خواندید، درباره دو مسئله زیر و پیامدهای آن‌ها گفت‌وگو کنید.

۱ در کشور ما بسیاری از مدیران ارشد کشور فارغ التحصیلان و دانش‌آموختگان علوم طبیعی هستند که براساس وظایف رسمی، برنامه‌ریزی کشور را نیز به عهده دارند.

پاسخ: اگر متخصصین براساس اصل شایسته‌سالاری در پایگاه‌های حرفه‌ای خود مشغول به کار شوند، نه تنها جامعه متضرر نخواهد شد بلکه در مسیر پیشرفت قدم خواهد گذاشت. این‌که برخی از مسئولین کشوری ما تحصیل کرده علوم طبیعی هستند، هیچ مانعی ندارد به شرط آن‌که تحصیلات این افراد کاملاً با شغلشان مرتبط باشد. مشکل زمانی بروز خواهد کرد که فاصله و شکافی عمیق میان نوع رشته تحصیلی و مسئولیت واگذار شده وجود داشته باشد و در جایی که می‌بایست از متخصصین علوم انسانی استفاده شود از متخصصین علوم طبیعی کمک گرفته شود. برای مثال وزیر آموزش و پرورش نباید از حوزه مهندسی انتخاب شود بلکه می‌بایست کسی باشد که در حوزه علوم انسانی تحصیل کرده باشد. مشکلی که امروزه ما در جامعه خود با آن روبه‌رو هستیم این نیست که نیروی متخصص کم داریم بلکه این است که نیروی تحصیل کرده علوم انسانی در بخش فنی و متخصص فنی در بخش انسانی مشغول به کار می‌شوند. این جز صدمه و هدررفت سرمایه‌های انسانی و غیرانسانی چیز دیگری به دنبال نخواهد داشت.

۲ امروزه فناوری بر زندگی بشر سیطره یافته است و به جای این‌که انسان، توسعه فناوری را هدایت و راهبری کند، فناوری، زندگی انسان‌ها را کنترل می‌کند. پاسخ: فناوری را تنها در ابزارها نباید دید. اختراع سامانه‌ها (نظام‌ها یا سیستم‌ها) را هم می‌توان پدیده‌ای فناورانه (تکنولوژیک) به حساب آورد. برای نمونه، فروشگاه‌های زنجیره‌ای، سامانه‌ای از رساندن کالا به دست مشتری هستند که افزایش آن‌ها در مقابل فروشگاه‌ها و مغازه‌های معمولی (سنتی)، اثر قابل توجهی بر سبک زندگی مردم دارد. پیدایش شبکه‌های ماهواره‌ای و امکان انتخاب مردم بین ده‌ها، صدها و با هزاران شبکه (بسته به علاقه‌مندی، امکانات و چندزبانی بودن بیننده) تأثیر شگفت‌آوری در رفتار رسانه‌ای و حتی اجتماعی، اندیشیدن، ارتباط و سرانجام، سبک زندگی آنان گذاشته است. فناوری و تکنولوژی بی‌شک زندگی را برای انسان آسان کرده است، ولی نباید از تأثیرات منفی آن چشم‌پوشی کرد، که به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

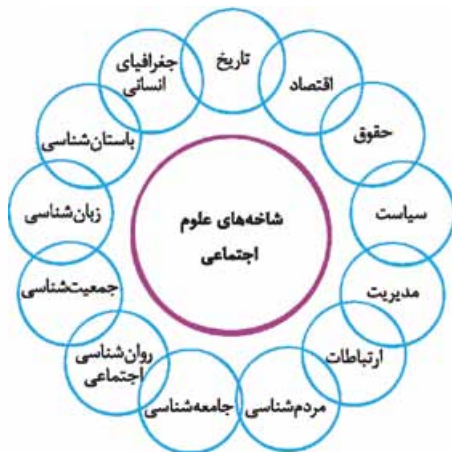
۱ امروزه آمار اضافه وزن رو به افزایش است. یکی از دلایل اصلی اضافه وزن گوشی‌های هوشمند، تبلت‌ها، بازی‌های ویدئویی و تلویزیون‌ها هستند. براساس تحقیقات انجام‌شده توسط پژوهشگران، یکی از مهم‌ترین عوامل اضافه وزن، تکنولوژی و کم‌تحرکی اعلام شده است.

۲ سیطره تکنولوژی بر زندگی آدمی قدرت تمرکز و یادآوری را کاهش می‌دهد. هم‌چنین از آستانه صبر او می‌کاهد.

۳ گرچه فناوری‌ها کارها را آسان‌تر کرده‌اند ولی در بسیاری از شرایط ما را تبدیل به برده‌های خود می‌سازند و کمپانی‌ها و مراکز قدرت ما را مجبور به انجام کارهایی می‌کنند که از میزان خلاقیتمان می‌کاهد. محققان به این نتیجه رسیده‌اند که هرچه منابع کم‌تری در اختیار انسان قرار بگیرد قدرت خلاقیت انسان بیشتر پرورش می‌یابد.

۴ از خودبیگانگی، کاهش ارتباطات اجتماعی، تنبلی، تغییر الگوی خواب و ... از عوارض نفوذ قدرتمند تکنولوژی‌ها در زندگی ما هستند.

شاخه‌های علوم اجتماعی

علوم اجتماعی، کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن؛ یعنی پدیده‌های اجتماعی را مطالعه می‌کنند. کنش‌های اجتماعی، ابعاد و انواع مختلفی دارند. برای بررسی و مطالعه این انواع و ابعاد، دانش‌های مختلفی به وجود آمده است؛ یعنی همان‌طور که بدن انسان اعضای مختلفی دارد و تخصص‌های گوناگونی درباره آن پدید آمده است، زندگی اجتماعی انسان نیز به دلیل این‌که ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ... دارد، شاخه‌ها و دانش‌های اجتماعی متفاوتی را پدید آورده است.

اقتصاد، حقوق، سیاست، تاریخ، باستان‌شناسی، ارتباطات، مردم‌شناسی، جامعه‌شناسی، جمعیت‌شناسی، زبان‌شناسی، مدیریت، روان‌شناسی اجتماعی و جغرافیای انسانی از جمله رشته‌هایی هستند که پدیده‌های اجتماعی را مطالعه می‌کنند.

جامعه‌شناسی یکی از شاخه‌های علوم اجتماعی است. برخی جامعه‌شناسان، جامعه‌شناسی را علم شناخت «کنش اجتماعی» و بعضی آن را علم شناخت «ساختار اجتماعی» دانسته‌اند.

از آن‌جا که جامعه‌شناسی می‌تواند پدیده‌های اجتماعی را در هر دو سطح خرد و کلان مورد بررسی قرار دهد، جامعه‌شناسان در تعریف علم جامعه‌شناسی به دو گروه تقسیم می‌شوند:

جامعه‌شناسی کلان	جامعه‌شناسی خرد
جامعه‌شناسی کلان، ساختار اجتماعی ^۱ و سایر پدیده‌های اجتماعی کلان را بررسی و مطالعه می‌کند. مثال: مکتب ساختارگرایی	جامعه‌شناسی خرد، کنش اجتماعی و سایر پدیده‌های اجتماعی خرد را بررسی و مطالعه می‌کند. مثال: مکتب مبادله

نکته: ۱ جامعه‌شناسی خرد و کلان نیازمند به هم و مکمل یکدیگرند. در جامعه‌شناسی براساس دوری و نزدیکی به علوم طبیعی رویکردهای مختلفی شکل گرفت. جامعه‌شناسی تبیینی، جامعه‌شناسی تفسیری و جامعه‌شناسی انتقادی سه رویکرد اصلی جامعه‌شناسی‌اند. در درس‌های بعد با این سه رویکرد و نقاط قوت و ضعف آن‌ها آشنا می‌شویم.

نکته: ۲ نزدیک‌ترین رویکرد جامعه‌شناسی به علوم طبیعی ← جامعه‌شناسی تبیینی دورترین رویکرد جامعه‌شناسی از علوم طبیعی ← جامعه‌شناسی انتقادی

رویکردهای جامعه‌شناسی

جامعه‌شناسی انتقادی

جامعه‌شناسی تفسیری

جامعه‌شناسی تبیینی

تأمل کنید (صفحه ۱۷)

انتخاب رشته تحصیلی دانشگاهی یکی از تصمیم‌های مهم زندگی شماست. برای انتخاب رشته باید رشته‌های مختلف را با یکدیگر مقایسه کنید. برای مقایسه، به ملاک و معیار نیاز دارید. بسیاری از خانواده‌ها بیشتر ملاک آینده شغلی را در نظر می‌گیرند و با این ملاک به ارزیابی رشته‌ها می‌پردازند؛ یعنی هر رشته‌ای را که فرصت‌های شغلی بیشتر و بهتری داشته باشد، ترجیح می‌دهند. به نظر شما، در بین رشته‌های علوم اجتماعی کدام رشته از آینده شغلی بهتری برخوردار است؟ آیا ملاک دیگری، غیر از آینده شغلی، برای مقایسه رشته‌های علمی وجود دارد؟

پاسخ: تحقیق در مورد این‌که کدام رشته در جامعه ما آینده شغلی بهتری دارد را به عهده دانش‌آموزان می‌گذاریم اما بخش دوم این سؤال را می‌توان این‌گونه پاسخ داد: در جامعه ما علاوه بر ملاک فرصت شغلی می‌توان از ملاک‌های دیگری نیز یاد کرد چون: میزان درآمد و حقوق و مزایای شغل، کارایی و کاربردهای مشاغل، اعتبار اجتماعی رشته‌ها و شاخه‌های علمی، دیدگاه و تأثیر دیگران در انتخاب رشته و شغل، زودبازده بودن رشته‌ها، رابطه میان شغل و جنسیت و ...

سؤال‌های امتحانی

- درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید.**
- ۷۷- اجتماعات بر رفتار و کنش ما اثر می‌گذارند و در مقابل، کم و بیش متوجه تأثیر کنش‌های خود در ایجاد، تداوم و تغییر این اجتماعات هستیم.
- ۷۸- علوم انسانی به دلیل این‌که به فهم معانی کنش‌های انسان‌ها می‌پردازند، علوم تفهیمی نامیده می‌شوند. (نویسنده: فردا ۹۹)
- ۷۹- علوم اجتماعی ظرفیت دآوری درباره علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن را ندارند. (نویسنده: فردا ۱۳۰۱)
- ۸۰- علوم طبیعی درباره فرصت‌ها و محدودیت‌های فناوری به انسان آگاهی می‌دهد. (نویسنده: شوریور ۱۳۰۲)
- ۸۱- جامعه‌شناسی خرد، کنش اجتماعی و سایر پدیده‌های اجتماعی خرد را بررسی و مطالعه می‌کند. (نویسنده: شوریور ۹۸)
- ۸۲- جامعه‌شناسی کلان، ساختارها و کنش‌های اجتماعی را بررسی و مطالعه می‌کند. (نویسنده: دی ۱۳۰۱ با کمی تغییر)
- ۸۳- شناخت کنش انسانی بدون فهم هدف و معنای آن ممکن نیست؛ زیرا پدیده‌های انسانی مستقل از اهداف و معانی مورد نظر انسان‌ها هستند.
- ۸۴- قانون علیت مربوط به قوانین فلسفی است و شامل همه موجودات می‌شود.
- ۸۵- علوم اجتماعی بخشی از علوم انسانی محسوب می‌شوند، ولی برخی از علوم انسانی در زمره علوم اجتماعی نیستند.
- ۸۶- موضوع علوم انسانی عام‌تر از موضوع علوم اجتماعی است و علوم اجتماعی خود، بخشی از علوم انسانی محسوب می‌شوند. (نویسنده: فردا ۱۳۰۲)
- ۸۷- علوم طبیعی، شیوه صحیح استفاده از علوم ابزاری را نشان می‌دهد.
- ۸۸- روان‌شناسی نمونه‌ای از علوم انسانی و جامعه‌شناسی نمونه‌ای از علوم اجتماعی است. (نویسنده: دی ۱۳۰۱)

جمله‌های زیر را با کلمه‌های مناسب کامل کنید.

- ۸۹- مطالعه علمی اجتماعی مانند خانواده، کلاس، روستا و شهر به شکل‌گیری انجامید. (نهایی فرداد ۱۴۰۲)
- ۹۰- علوم طبیعی با شناخت و قوانین آن، قدرت پیش‌بینی و پیشگیری از را برای انسان فراهم می‌آورند.
- ۹۱- علوم طبیعی و حاصل از آن‌ها ابزار و هم‌چنین وسیله غلبه او بر محدودیت‌های طبیعی‌اند.
- ۹۲- دانشمندان علوم اجتماعی تلاش می‌کنند تا و جهان اجتماعی را کشف کنند.
- ۹۳- به سبب و کنش‌ها و سایر پدیده‌های اجتماعی و تنوع آن‌ها، پیش‌بینی در علوم اجتماعی پیچیده‌تر از علوم طبیعی است.
- ۹۴- علوم اجتماعی ظرفیت داوری درباره ارزش‌ها و هنجارهای زندگی اجتماعی و و آن‌ها را دارند.
- ۹۵- علوم اجتماعی زمینه فهم متقابل انسان‌ها و جوامع مختلف از یکدیگر را فراهم می‌کند و به افزایش و کمک می‌کند. (نهایی دی ۹۸)
- ۹۶- به علوم انسانی به دلیل این که به انتقاد از کنش‌های ناپسند آدمیان می‌پردازند، گفته می‌شود.
- ۹۷- فلسفه نه جزء است و نه جزء، بلکه خود دانشی مستقل است.
- ۹۸- قانون به این معناست که خودبه‌خود اتفاقی در جهان رخ نمی‌دهد.
- ۹۹- در جامعه‌شناسی براساس دوری و نزدیکی به رویکردهای مختلفی شکل گرفته است. (نهایی دی ۹۹)
- ۱۰۰- علوم اجتماعی، کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن یعنی را مطالعه می‌کنند. (نهایی شهریور ۱۴۰۲)

به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.

- ۱۰۱- ابزار بهره‌مندی انسان از طبیعت چیست؟ (نهایی فرداد ۹۸)
- ۱۰۲- چرا پیش‌بینی در علوم اجتماعی پیچیده‌تر از علوم طبیعی است؟ (نهایی فرداد ۹۸ و دی ۹۹ و شهریور ۹۹)
- ۱۰۳- دانشمندان علوم اجتماعی چگونه می‌توانند تأثیرات اجتماعات را بر زندگی انسان توضیح دهند؟ (نهایی شهریور ۱۴۰۲)
- ۱۰۴- علمی را نام ببرید که درباره انسان بحث می‌کند، ولی جزء علوم انسانی نیست.
- ۱۰۵- چرا علم پزشکی با آن که درباره انسان بحث می‌کند، جزء علوم انسانی نیست؟ (نهایی شهریور ۱۴۰۲)
- ۱۰۶- نام دیگر فلسفه چیست؟
- ۱۰۷- موضوع فلسفه چیست؟
- ۱۰۸- امروزه چه عاملی بر زندگی بشر سیطره یافته و او را کنترل می‌کند؟ (نهایی فرداد ۹۹)
- ۱۰۹- علوم انسانی درباره چه موضوعی بحث می‌کنند؟
- ۱۱۰- روان‌شناسی و جامعه‌شناسی به ترتیب جزء کدام علوم هستند؟
- ۱۱۱- کدام دسته از علوم، مستقل از اراده انسان‌ها هستند؟
- ۱۱۲- دو نمونه از کنش‌های اقتصادی را نام ببرید.
- ۱۱۳- کدام علم درباره موجودات زنده بحث می‌کند؟
- ۱۱۴- دو علم طبیعی را نام ببرید.
- ۱۱۵- هر عبارت به کدام علوم اشاره می‌کند؟ (نهایی فرداد ۹۹)
- الف) ابزار تسلط انسان بر طبیعت و رهاسازی او از محدودیت‌ها طبیعی‌اند. (.....)
- ب) به انتقاد از کنش‌های ناپسند انسان‌ها می‌پردازند. (.....)
- ۱۱۶- علت شکل‌گیری رویکردهای مختلف در جامعه‌شناسی چیست؟ (نهایی فرداد ۱۴۰۱)
- ۱۱۷- در هر نوع از جامعه‌شناسی چه پدیده‌هایی مورد مطالعه قرار می‌گیرند؟ (نهایی شهریور ۱۴۰۱ با کلمی تغییر)
- الف) جامعه‌شناسی کلان (.....)
- ب) جامعه‌شناسی خرد (.....)
- ۱۱۸- هر عبارت به کدام رویکرد جامعه‌شناسی اشاره می‌کند؟
- الف) نزدیک‌ترین رویکرد به علوم طبیعی (.....)
- ب) دورترین رویکرد از علوم طبیعی (.....)
- ۱۱۹- هر یک از فواید علوم اجتماعی چه پیامدی دارد؟ (مشابه نهایی شهریور ۱۴۰۲)
- الف) فراهم‌ساختن زمینه فهم متقابل انسان‌ها و جوامع مختلف از یکدیگر (.....)
- ب) شناخت پدیده‌های اجتماعی (.....)
- ت) داوری درباره پدیده‌های اجتماعی و انتقاد از آن‌ها (.....)
- ۱۲۰- ساختار اجتماعی در کدام سطح از جامعه‌شناسی بررسی و مطالعه می‌شود؟ (مشابه نهایی شهریور ۱۴۰۲)
- الف) جامعه‌شناسی خرد
- ب) جامعه‌شناسی کلان

به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید.

- ۱۲۱- دو فایده علوم طبیعی را بیان کنید.
- ۱۲۲- علوم اجتماعی به چه دانش‌هایی گفته می‌شود؟

۱۲۳- چرا علوم اجتماعی نسبت به علوم طبیعی از اهمیت بیشتری برخوردارند؟

۱۲۴- دو فایده علوم اجتماعی را ذکر کنید.

۱۲۵- چهار رشته علوم اجتماعی را نام ببرید.

۱۲۶- جامعه‌شناسان در تعریف علم جامعه‌شناسی به چند گروه تقسیم می‌شوند و هر گروه چه موضوعی را مطالعه و بررسی می‌کنند؟

۱۲۷- پدیده‌های طبیعی چه تفاوتی با کنش‌های انسانی دارند؟

۱۲۸- در مورد نسبت علوم اجتماعی و علوم انسانی چند دیدگاه وجود دارد؟ توضیح دهید.

۱۲۹- علوم انسانی در مورد چه نوع فعالیت‌هایی بحث نمی‌کند و چرا؟

۱۳۰- چرا شناخت کنش انسان بدون فهم هدف و معنای آن ممکن نیست؟

۱۳۱- درباره موضوع مورد مطالعه فلسفه یا متافیزیک توضیح دهید.

۱۳۲- درباره قانون علیت توضیح دهید.

۱۳۳- مصرف فست‌فودها در جوامع امروزی افزایش یافته است. علم پزشکی و علم جامعه‌شناسی از زوایای متفاوتی این موضوع را بررسی می‌کنند.

درباره تفاوت این دو دیدگاه توضیح دهید.

۱۳۴- چرا به علوم طبیعی، علوم ابزاری می‌گویند؟

۱۳۵- پیامد ظرفیت دآوری علوم اجتماعی درباره ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی چیست؟

گزینه درست را انتخاب کنید.

۱۳۶- علوم طبیعی کدام امکان را برای انسان‌ها فراهم نمی‌آورند؟

(۱) غلبه انسان بر محدودیت‌های طبیعی

(۲) قدرت پیش‌بینی و پیشگیری از حوادث طبیعی

(۳) ابزار بهره‌مندی انسان از طبیعت

(۴) آگاهی درباره فرصت‌ها و محدودیت‌های فناوری

۱۳۷- در رابطه با فواید علوم اجتماعی کدام گزینه درست است؟

(۱) علوم اجتماعی با دآوری درباره پدیده‌های اجتماعی و انتقاد از آن‌ها، به انسان‌ها امکان می‌دهند که آثار و پیامدهای پدیده‌های اجتماعی را پیش‌بینی کنند.

(۲) علوم اجتماعی، با کشف نظم و قواعد جهان اجتماعی می‌توانند تأثیرات علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن را بر زندگی ما توضیح دهند.

(۳) علوم اجتماعی زمینه فهم متقابل انسان‌ها و جوامع مختلف از یکدیگر را فراهم می‌سازند و به افزایش همدلی و همراهی انسان‌ها کمک می‌کنند.

(۴) علوم اجتماعی با شناخت کنش‌های اجتماعی انسان‌ها، فرصت موضع‌گیری اجتماعی مناسب و صحیح را برای دانشمندان فراهم می‌آورد.

۱۳۸- درباره نسبت میان علوم انسانی و علوم اجتماعی، کدام گزینه زیر درست نیست؟

(۱) موضوع علوم انسانی عام‌تر از موضوع علوم اجتماعی است.

(۲) موضوع علوم اجتماعی عام‌تر از موضوع علوم انسانی است.

(۳) علوم اجتماعی بخشی از علوم انسانی محسوب می‌شوند.

(۴) برخی از علوم انسانی در زمره علوم اجتماعی نیستند.

۱۳۹- به ترتیب هر یک از دانش‌های زیر مربوط به کدام علوم هستند؟

«اقتصاد - روان‌شناسی - اخلاق - زیست‌شناسی»

(۱) علوم انسانی - علوم اجتماعی - علوم طبیعی - علوم انسانی

(۲) علوم انسانی - علوم طبیعی - علوم انسانی - علوم طبیعی

(۳) علوم اجتماعی - علوم انسانی - علوم انسانی - علوم طبیعی

(۴) علوم اجتماعی - علوم طبیعی - علوم اجتماعی - علوم انسانی

۱۴۰- فلسفه جزء کدام علوم است؟

(۱) علوم انسانی (۲) دانشی مستقل (۳) علوم اجتماعی (۴) علوم طبیعی

۱۴۱- کدام کارکرد یا فایده علوم اجتماعی می‌تواند انسان‌ها را از آسیب‌های احتمالی زندگی در اجتماعات مختلف در امان نگه دارد؟

(۱) آگاهی‌دادن درباره فرصت‌ها و محدودیت‌های فناوری به انسان‌ها

(۲) دآوری درباره ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی

(۳) فراهم‌ساختن زمینه فهم متقابل انسان‌ها

(۴) کشف نظم و قواعد جهان اجتماعی

۱۴۲- موضوع فلسفه اصل وجود است؛ یعنی:

(۱) به موجودی خاص مانند موجودات طبیعی، انسانی و اجتماعی می‌پردازد.

(۲) قوانین کلی موجودات را شناسایی می‌کند.

(۳) قوانین مخصوص موجودات طبیعی یا انسانی را بررسی می‌کند.

(۴) به علل وقوع پدیده‌های طبیعی و انسانی می‌پردازد.

۱۴۳- در ارتباط با دیدگاه کسانی که معتقدند علوم انسانی و علوم اجتماعی موضوعات متفاوتی دارند، کدام یک درست است؟

(۱) وجود انسان را به ابعاد اجتماعی‌اش تقلیل نمی‌دهند.

(۲) روش علوم اجتماعی را روش تجربی می‌دانند.

(۳) وجود انسان را به ابعاد اجتماعی‌اش تقلیل می‌دهند.

(۴) روش علوم انسانی و علوم اجتماعی را روش تجربی می‌دانند.

۱۴۴- در جامعه‌شناسی کلان، کدام پدیده اجتماعی مورد بررسی و مطالعه قرار می‌گیرد؟

(۱) کنش اجتماعی (۲) ارزش اجتماعی (۳) هنجار اجتماعی (۴) ساختار اجتماعی

مقدمه

دانش‌آموزی عزیز با اصطلاح وندالیسم شهری در کتاب جغرافیای امسالتون آشنا شدید. وندالیسم به اون دسته از رفتارهای غیرمسئولانه و اعتراض‌آمیزی گفته می‌شه که از برخی از افراد به صورت آگاهانه و عامدانه سر می‌زنه و باعث آسیب زدن به اموال و دارایی‌های عمومی می‌شه، یک جریان اجتماعی تخریبی که بیشتر توی شهرهای بزرگ و پرجمعیت پیش میاد و به عنوان یک پدیده اجتماعی قابل بررسیه.

بعضی وقتا می‌شنویم اونایی که اتومبیل گرون‌قیمت دارن، شکایت می‌کنن که بدنه ماشینشون آسیب دیده و یا لاستیک چرخشون پنجر شده و گاهی شیشه‌ها و آینه‌های اتومبیلشون شکسته !!! وندال‌ها معمولاً از وسایل و ابزار مختلفی برا تخریب و نابودی اموال عمومی استفاده می‌کنن، مثل: چاقو، قیچی، آچار، پنجه بوکس، کلید، میخ و ... خوبه بدونین، براساس تحقیقاتی که انجام شده، اعمال وندالیستی بیشتر توسط نوجوانان و جوانان انجام می‌شه. تخریب اموال برای اونا تفریح و هیجان به دنبال می‌یاره و در واقع اونا با این کارا به موقعیت مبهم خودشون در اجتماع اعتراض می‌کنن. رفتار وندال‌ها نه تنها سلامتی و امنیت جامعه رو به خطر می‌اندازه، بلکه هزینه‌های مالی زیادی رو به ساکنین شهرها تحمیل می‌کنه. به همین خاطر، وندالیسم به عنوان نوعی بیماری خرابکاری در قرن حاضر با هدف تخریب آثار هنری، دشمنی با علم و صنعت و آثار تمدنی شناخته شده. وندالیسم قواعد اجتماعی رو به هم می‌زنه، تعادل اجتماعی رو از بین می‌بره و توی جامعه بی‌نظمی اجتماعی به وجود می‌یاره.

قواعد اجتماعی

بچه‌ها به نظر می‌رسه گاهی توی جریان زندگی روزمره در مورد کمیت و کیفیت دو پدیده اجتماعی نظم و بی‌نظمی دچار اشتباه می‌شیم و تحلیل‌های نادرستی از اون داریم؛ مثلاً فکر می‌کنیم که همیشه بی‌نظمی بر نظم می‌چربه، اما خوبه بدونیم که:

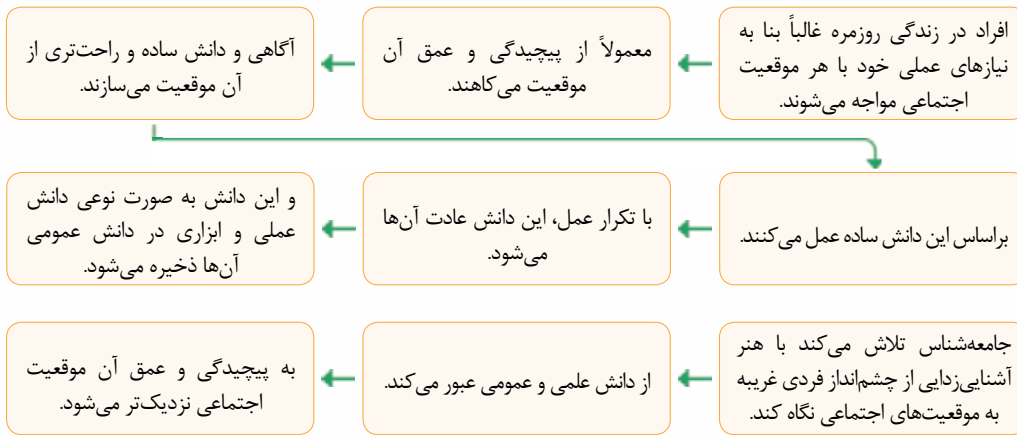
- ۱ نظم یک پدیده مثبت اجتماعی است که در اثر کنش‌های ما انسان‌ها به وجود می‌آید.
 - ۲ نظم کم‌تر مشاهده می‌شود؛ زیرا انسان‌ها به نظم عادت کرده‌اند، اما بیشتر وجود دارد.
 - ۳ بی‌نظمی یک پدیده منفی اجتماعی است که کم‌تر اتفاق می‌افتد، اما بیشتر از نظم، خود را نشان می‌دهد؛ یعنی افراد بیشتر بی‌نظمی را می‌بینند و نظم را کم‌تر مشاهده می‌کنند.
- مثال ۱:** دانش‌آموزانی که دیر به مدرسه می‌رسند یا تکالیف خود را به موقع انجام نمی‌دهند، بیشتر از دانش‌آموزانی که منظم عمل می‌کنند دیده می‌شوند، در حالی که اغلب دانش‌آموزان، به موقع در مدرسه حاضر می‌شوند.
- مثال ۲:** راننده‌ای که در شانه خاکی جاده رانندگی می‌کند یا سبقت غیرمجاز می‌گیرد، بیشتر از راننده‌ای که براساس قواعد عمل می‌کند در تیررس نگاه است، حال آن‌که بیشتر مردم قواعد راهنمایی و رانندگی را رعایت می‌کنند.
- مثال ۳:** مدیر بانکی که در پرداخت وام، آشنایان و وابستگان خود را در اولویت قرار می‌دهد بیشتر از مدیری که با تبعیض مخالف است زیر ذره‌بین مردم قرار می‌گیرد، حال آن‌که اکثر مدیران وظیفه‌شناسند و از ضوابط پیروی می‌کنند.
- مثال ۴:** پزشکی که بیماران خود را در مطب منتظر می‌گذارد، بیشتر از پزشکی که در خدمت مردم است مورد ارزیابی است، در حالی که همواره تعداد پزشکان وظیفه‌شناس بیشتر از پزشکان خاطی است.
- مثال ۵:** رفتارهای خارج از نظم و غیرمتعادل تماشاچیان بازی فوتبال در یک ورزشگاه بیشتر دیده می‌شود، در حالی که نظم جاری در ورزشگاه (حضور پلیس، وجود وسایل نقلیه عمومی، شروع به موقع بازی و ...) از بی‌نظمی آن بیشتر است. در واقع اگر چنین بود، اصلاً فوتبال انجام نمی‌شد و نتیجه برد و باخت نیز مشخص نمی‌گردید.

آشنایی‌زدایی: دوستان هتماً این سوال برای شما پیش میاد که چه طوری می‌تونیم به وجود نظم در یک گروه، یک برنامه و ... پی ببریم؟ برای پاسخ به این سوال، لازم شد که با یک مفهوم جدید آشنا بشین! چه مفهومی؟! مفهوم «آشنایی‌زدایی»

- ۱ جامعه‌شناسان برای شناختن نظم، از امور آشنا و مأنوس «آشنایی‌زدایی» می‌کنند.
 - ۲ یعنی از دید یک فرد غریبه به موضوعات آشنا و روزمره نگاه می‌کنند و بدین ترتیب در کنار بی‌نظمی، نظم را می‌شناسند.
 - ۳ در مناسبات میان ما انسان‌ها، نظم‌های پنهان و شگفت‌انگیزی وجود دارد که با هنر آشنایی‌زدایی امر مأنوس می‌توان آن‌ها را کشف کرد.
- مثال:** به گفته آنتونی گیدنز (جامعه‌شناس معاصر انگلیسی) گردشگران غربی وقتی نخستین بار از یک کشور مسلمان دیدن می‌کنند از صدای اذان که روزی پنج مرتبه از مناره‌ها به گوش می‌رسد، شگفت‌زده می‌شوند. این صدای زیبا و گیرا برای اکثر غربی‌ها نامأنوس، اما برای ساکنان محلی جزئی از زندگی روزمره است. (زیرنویس عکس صفحه ۲۱)
- بچه‌ها در پاورقی کتاب مطلب مهمی درباره آشنایی‌زدایی اومده که لازمه حتماً یادش بگیرین. ما هم در متن درس جاش می‌دیم که یادت نره بخونیش.

آشنایی‌زدایی:

- ۱ معنای عادت‌زدایی نیز می‌دهد.
- ۲ ابتدا در حوزه ادبیات مطرح شد و برای فرق گذاشتن میان زبان عادی و زبان شاعرانه به کار رفت.
- ۳ از ادبیات به علوم اجتماعی راه یافت.

خلاصه: در واقع افراد در زندگی روزمره از دید خود و برای خود به موقعیت‌های اجتماعی می‌نگرند، ولی جامعه‌شناس باید تلاش کند تا به خود موقعیت اجتماعی و ابعاد و اعماق آن نزدیک شود.

نظم اجتماعی چیست؟	
نظم	نظم، یعنی قرار گرفتن هر پدیده‌ای در جای خود و قواعد، جای پدیده‌ها را تعیین می‌کند.
نظم اجتماعی	نظم اجتماعی در نتیجه قواعدی برقرار می‌شود که ما انسان‌ها برای با هم زندگی کردن پذیرفته‌ایم.
کارکردهای نظم اجتماعی	<p>۱. نظم اجتماعی پیش‌بینی رفتار دیگران و همکاری با آن‌ها را امکان‌پذیر می‌نماید.</p> <p>۲. نظم اجتماعی سبب می‌شود تا اتفاقات غیرمنتظره، افراد را از همکاری با یکدیگر بازدارد.</p> <p>۳. نظم اجتماعی باعث می‌شود تا افراد توقعات و انتظارات معینی از دیگران داشته باشند.</p> <p>مثال: اغلب ما می‌دانیم که از یک راننده تاکسی، پلیس، پزشک یا معلم انتظار چه رفتارهایی را داشته باشیم و در مواجهه با آن‌ها چگونه رفتار کنیم. گرچه ممکن است در برخی موارد دانسته‌های ما غلط از آب در بیاید و دیگران مطابق انتظارات رفتار نکنند و حوادثی خلاف قواعد رخ دهند.</p>

راه رفتن یک کنش اجتماعی پیش‌پاافتاده به نظر می‌رسد ولی برای راه رفتن صحیح، هر فرد تلاش می‌کند قواعدی را رعایت کند. او فاصله و حالتی به خود می‌گیرد تا هنگام رد شدن از کنار دیگری با او برخورد نکند یا طوری به نظر نیاید که همراه دیگری راه می‌رود.

نکته: جامعه‌شناسان در شناختن نظم اجتماعی، پرسش‌های زیر را مورد توجه قرار می‌دهند:

قواعد و هنجارهای با هم زندگی کردن:

- ۱ چگونه به وجود می‌آیند؟ ۲ چگونه دوام می‌آورند؟ ۳ چگونه تغییر می‌کنند؟

بچه‌ها خوبه بدونین که نظم اجتماعی بدون قواعد اجتماعی به وجود نمی‌یاد؛ نگاهی به کارکردهای قواعد اجتماعی داشته باشیم:

کارکردهای قواعد اجتماعی

- قواعد اجتماعی ارتباط ما با یکدیگر را سامان می‌دهند.
- کنش‌های ما را برای یکدیگر قابل پیش‌بینی می‌سازند.
- امکان مشارکت تک‌تک ما را در زندگی اجتماعی فراهم می‌کنند.

هم‌اندیشی کنید (صفحه ۲۲)

❶ وضعیت قانون‌گرایی و قانون‌گریزی را در جامعه ایران چگونه ارزیابی می‌کنید؟ آیا زندگی اجتماعی فقط با قوانین رسمی سامان می‌یابد یا قواعد دیگری هم وجود دارند؟ آیا می‌توانید برخی از این قواعد غیررسمی را نام ببرید.

پاسخ: الف) قانون‌گریزی یکی از مسائل اجتماعی جامعه ایران است که در سطوح مختلف (نظام اجتماعی - کنش اجتماعی) قابل مشاهده است. اگرچه نهادهای رسمی مانند آموزش و پرورش به قانون‌گرایی توجه دارند، اما این مسئله به عوامل متعددی مرتبط می‌باشد: مثل عملکرد نظام سیاسی، ناسازگاری قوانین و ... ب) ارزش و هنجارها می‌توانند در قالب عرف و رسوم اجتماعی و ... نمودار شوند.

بچه‌ها حالا که با معنی قواعد اجتماعی آشنا شدین، این سؤال پیش می‌یاد که قواعد مختلف یک گروه، نهاد و یا یک جامعه چه‌جوری با هم مرتبط و سازگار می‌شن؟ مثلاً قواعد مختلف اقتصادی مانند قواعد تولید، توزیع و مصرف چگونه با همدیگه هماهنگ می‌شن و نظم ایجاد می‌کنن؟ یا قواعد اقتصادی چه‌جوری باید با قواعد زندگی خانوادگی یا قواعد سیاسی همراه بشن تا نظم ایجاد بشه؟ برای این‌که بتونیم به این سؤال جواب بدیم بهتره بریم سراغ نظر جامعه‌شناس‌ها که مطالب علمی دقیقی رو در این مورد مطرح کردن. اونا معتقدن که باید ساختارها و نظام‌های اجتماعی رو خوب بشناسیم تا بتونیم رابطه میان قواعد اجتماعی رو با همدیگه به درستی درک کنیم و به نظم برسیم.

دو مفهوم مرتبط با نظم	
ساختار اجتماعی	نظام اجتماعی
<p>۱. ارتباط میان پدیده‌های اجتماعی، ساختار اجتماعی نامیده می‌شود.</p> <p>۲. ساختار اجتماعی چگونگی رابطه و پیوند میان پدیده‌های اجتماعی مختلف، مانند: حقوق، تکالیف، نقش‌ها، هنجارها، ارزش‌ها و باورها را نشان می‌دهد.</p> <p>۳. ساختار اجتماعی را در گروه‌های رسمی، مانند سازمان‌ها بهتر می‌توان دید؛ زیرا در هر سازمانی حقوق و تکالیف مربوط به هر نقش، چگونگی روابط میان اعضا و ... مشخص است.</p> <p>مثال ۱: ساختار کلاس درس و یا ساختار نیروی دریایی.</p> <p>مثال ۲: سنگ‌بنای نیروی دریایی تیم آتش است. تیم آتش متشکل از سه تفنگدار و یک فرمانده تیم است. نقش مربوط به هر یک از این پایگاه‌ها، میزان اقتدار فرمانده، ارتباط این سه نفر با یکدیگر و با فرمانده مشخص گردیده است. تیم‌های آتش از جوخه‌ها متشکل می‌شوند. روابط بین تیم‌ها و حقوق و وظایف فرمانده جوخه نیز مشخص گردیده است. جوخه‌ها، دسته‌ها، دسته‌گردان‌ها، گردان هنگ‌ها، هنگ‌ها لشکرها و لشکرها نیروی دریایی را می‌سازند.</p>	<p>۱. نظام اجتماعی مثل ساختار اجتماعی با نظم ارتباط دارد.</p> <p>۲. نظام اجتماعی یک ساختار اجتماعی پویا است.</p> <p>۳. منظور از پویایی نظام اجتماعی این است که بخش‌های مختلف یک نظام بر یکدیگر اثر می‌گذارند و از یکدیگر اثر می‌پذیرند.</p> <p>۴. نظام اجتماعی علاوه بر این‌که می‌تواند در خودش تغییراتی ایجاد کند می‌تواند در محیط خود نیز تغییراتی به وجود آورد.^۱</p> <p>۵. نظام اجتماعی همانند یک موجود زنده تلاش می‌کند با تغییر در خود و محیط، نیازهای خود را تأمین کند و خود را در بلندمدت حفظ نماید.</p> <p>مثال ۱: برداشت روزافزون از منابع غیر قابل تجدید از جمله تغییراتی است که یک نظام اجتماعی در محیط ایجاد می‌کند.</p> <p>مثال ۲: رشد جمعیت از جمله تغییراتی است که یک نظام در خود ایجاد می‌کند. امروزه اکثر جوامع صنعتی به «خاکستری‌شدن جمعیت» دچارند. جمعیت بالای ۶۵ سال رو به افزایش است و این کشورها را با چالش‌هایی روبه‌رو خواهد ساخت.</p> <p>مثال ۳: در طول قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم، وجود خانواده‌های بزرگ قاعده‌ای کلی بود، به طوری که هر یک از زوج‌های انگلیسی به طور متوسط شش فرزند داشتند، ولی امروزه با ایجاد تغییراتی در نظام خانواده‌ها، تولد این تعداد فرزند به رقم‌های پایین‌تر رسیده است.</p>
	

نکته ۱: گاهی تغییر در یک پدیده اجتماعی با تغییر در پدیده دیگر همراه است. این دو پدیده را «هم‌تغییر» می‌گویند؛ یعنی می‌توان تغییرات یکی از آن‌ها را به کمک تغییرات دیگری توضیح داد.

۲: برخی از این هم‌تغییری‌ها قابل مشاهده‌اند و می‌توان آن‌ها را با روش کمی و آماری مطالعه کرد، مثل بررسی علل و عوامل مهاجرت روستاییان به شهرها که ممکن است به این دلایل انجام شده باشد: نابودشدن گله و دام، رشد بیکاری جوانان و ...

گفت‌وگو کنید (صفحه ۲۵)

۳: به نظر شما میان بیکاری در کشور و عواملی چون میزان دانش و مهارت دانش‌آموختگان مدارس و دانشگاه‌ها، رکود اقتصادی، ناتوانی اقتصاد در ایجاد شغل و واردات بی‌رویه رابطه‌ای وجود دارد؟ آیا این روابط را می‌توان مشاهده و با روش‌های کمی مطالعه کرد؟

پاسخ: بله. این روابط گاهی مستقیم و گاهی غیرمستقیم هستند. مثلاً وقتی دانشگاه‌ها، بی‌آن‌که به نیازهای واقعی جامعه بیندیشند، مشغول جذب دانشجویان در رشته‌های تحصیلی غیرضروری می‌شوند به واقع جامعه را در مسیر بیکاری قرار داده‌اند. افراد زیادی هستند که در کشور ما تحصیل می‌کنند، اما چون شغل متناسب با رشته تحصیلی خود را نمی‌یابند، یا در مرداب بیکاری گرفتار می‌شوند و یا به مشاغل و حرفه‌هایی روی می‌آورند که با تحصیلاتشان هماهنگ نیست. مثل یک فرد با مدرک کارشناسی ارشد مدیریت که راننده تاکسی می‌شود و یا فرد لیسانسی که شغل نظافت در منازل را برمی‌گزیند و از این طریق کسب درآمد می‌کند و یا مهندسی که به جای کار در کارخانه و یا پالایشگاه، در بخش‌های فرهنگی مشغول به کار می‌شود. مواردی که اشاره شد همگی به نوعی در ناتوان کردن اقتصاد جامعه اثر می‌گذارند. ناتوانی اقتصاد نیز به دنبال خود، مسائل و مشکلات اجتماعی زیادی از جمله تورم، رکود و فقر را به دنبال خواهد داشت.

- ۱- کشف نظم‌های پنهان در مناسبات میان انسان‌ها: الف) آشناسازی ب) آشنایی‌زدایی
- ۲- کاهش عمق و پیچیدگی موقعیت‌های اجتماعی: الف) جامعه‌شناسان ب) افراد عادی
- ۳- قرار گرفتن هر پدیده‌ای در جای خود: الف) نظم اجتماعی ب) قواعد اجتماعی
- ۴- جای پدیده‌های اجتماعی را مشخص می‌کند: الف) نظام اجتماعی ب) قواعد اجتماعی
- ۵- چگونگی پیوند میان پدیده‌های اجتماعی: الف) ساختار اجتماعی ب) نظام اجتماعی
- ۶- مشاهده بهتر ساختار اجتماعی در: الف) سازمان‌ها ب) گروه‌های غیررسمی
- ۷- یک ساختار اجتماعی پویاست: الف) نظام اجتماعی ب) قواعد اجتماعی
- ۸- رشد جمعیت از جمله تغییراتی است که نظام اجتماعی در: الف) محیط ایجاد می‌کند. ب) در خود ایجاد می‌کند.

پاسخ: ۱- ب / ۲- ب / ۳- الف / ۴- ب / ۵- الف / ۶- الف / ۷- الف / ۸- ب

جامعه‌شناسی تبیینی

تبیین تجربی

دوستان عزیز، جامعه‌شناسی تبیینی اولین رویکرد جامعه‌شناسیه که در فرانسه و توسط بنیان‌گذار علم جامعه‌شناسی «اگوست کنت» شکل گرفت، یعنی شروع جامعه‌شناسی مدرن با این رویکرده. تا این رویکرد رو خوب یاد نگیریم، نمی‌تونیم وارد مباحث جامعه‌شناسی و رویکردای دیگه بشیم. حُب قبلش باید ببینیم اصطلاح «تبیین» چه معنایی داره؟

معنا و کارکرد تبیین:

- ۱ بیان چرایی یک پدیده
 - ۲ نشان‌دادن علت ایجاد یا زوال یک پدیده
 - ۳ پدیده‌هایی که قبلاً مستقل از هم به نظر می‌رسیدند در ارتباط با یکدیگر قرار می‌گیرند.
 - ۴ میان پدیده‌هایی که پیش‌تر در ارتباط با هم دیده می‌شدند، روابط جدیدی طرح می‌شود.
- مثال ۱:** حرارت باعث انبساط فلزات می‌شود.
- مثال ۲:** رکود اقتصادی باعث می‌شود بیکاری در جامعه افزایش یابد.
- مثال ۳:** هر چه همبستگی اجتماعی میان افراد یک گروه بیشتر باشد، انحرافات اجتماعی در آن گروه کاهش می‌یابد.

شکل‌گیری جامعه‌شناسی تبیینی

- ۱ در اوایل قرن نوزدهم میلادی با محدوددانستن دانش علمی به دانش تجربی، صرفاً تبیین‌های تجربی به رسمیت شناخته می‌شد؛ یعنی تنها بیان آن دسته از روابط علت و معلولی میان پدیده‌ها، دانش علمی و معتبر محسوب می‌شد که با حس و تجربه، مشاهده‌پذیر باشد، زیرا چنین می‌پنداشتند که دانش علمی تنها از راه حس به دست می‌آید.
- ۲ از این‌رو جامعه‌شناسی در آغاز شکل‌گیری خود سعی کرد به علوم طبیعی به ویژه علم فیزیک نزدیک شود.
- ۳ به همین دلیل اگوست کنت، بنیان‌گذار جامعه‌شناسی، ابتدا نام فیزیک اجتماعی را برای این رشته برگزید.
- ۴ این رویکرد که جامعه‌شناسی را در زمره دانش‌های تجربی و ابزار قرار می‌دهد با نام جامعه‌شناسی تبیینی شناخته می‌شود.
- ۵ جامعه‌شناسی تبیینی همان رویکرد پوزیتیویستی به معنای وحدت روش علوم است؛ یعنی در همه دانش‌های علمی، از یک روش مطالعه یکسان که روش تجربی است، استفاده می‌شود.

نکته: در جامعه‌شناسی تبیینی برای مطالعه پدیده‌های اجتماعی از روش‌های کمی استفاده می‌شود. پرسشنامه با پاسخ‌های چندگزینه‌ای از ابزارهای گردآوری اطلاعات در روش‌های کمی است.

ویژگی‌های جامعه‌شناسی تبیینی

موضوع: در رویکرد تبیینی، پدیده‌های اجتماعی مانند پدیده‌های طبیعی و جامعه مانند طبیعت در نظر گرفته می‌شود.

روش: در جامعه‌شناسی تبیینی، روش مطالعه طبیعت و جامعه یکسان دانسته می‌شود. (استفاده از روش حسی و تجربی)

هدف: همان‌طور که علوم طبیعی با شناخت نظم موجود در طبیعت، امکان پیش‌بینی، پیشگیری و کنترل طبیعت را برای انسان‌ها فراهم می‌کند، جامعه‌شناسی نیز با شناخت نظم اجتماعی، به انسان‌ها قدرت پیش‌بینی، پیشگیری و کنترل جامعه را می‌دهد.

- ۱- نشان دادن علت ایجاد یا زوال یک پدیده: الف) تفسیر ب) تبیین
- ۲- بنیان‌گذار علم جامعه‌شناسی: الف) آگوست کنت ب) ماکس وبر
- ۳- اوایل قرن نوزدهم: الف) محدود دانستن دانش علمی به دانش تجربی ب) دوری جامعه‌شناسی از علوم طبیعی
- ۴- روش مطالعه در جامعه‌شناسی تبیینی: الف) روش کمی ب) روش کیفی
- ۵- کنترل پدیده‌های اجتماعی و جامعه: الف) روش جامعه‌شناسی تبیینی ب) هدف جامعه‌شناسی تبیینی
- ۶- موضوع جامعه‌شناسی تبیینی: الف) پدیده‌های اجتماعی همانند پدیده‌های طبیعی هستند. ب) پدیده‌های اجتماعی متفاوت از پدیده‌های طبیعی هستند.

پاسخ: ۱- ب / ۲- الف / ۳- الف / ۴- الف / ۵- ب / ۶- الف

جامعه‌شناسی تبیینی		
موضوع	روش	هدف
پدیده‌های اجتماعی همانند پدیده‌های طبیعی هستند.	حس و تجربه (نگاه از بیرون)	پیش‌بینی و کنترل پدیده‌های اجتماعی

بچه‌ها برای فهم بهتر مطلب به مثال زیر، خوب توجه کنید:

همه ما از خودرو استفاده می‌کنیم. آیا تا حالا فکر کردین که چه اتفاقی می‌افته که چند تکه فلز و مقداری سوخت به حرکت در میان؟ براساس قوانین مکانیک، اگر مقداری سوخت رو در یک محفظه فلزی به شکل متراکمی پخش کنیم و با جریان الکتریسیته، جرقه‌ای در اون ایجاد کنیم، سوخت منفجرشده، نیرو تولید می‌کنه و با انتقال این نیرو از طریق اهرم‌های فلزی به چرخ‌ها، خودرو حرکت می‌کنه. به عبارت دیگه، خودرو زمانی حرکت می‌کنه که اجزای مختلفش با نظم خاصی در کنار هم قرار گرفته باشن.

بچه‌ها اجازه بدین تا در مورد موضوع بالا به کم بیشتر با هم صحبت کنیم. خسته که نشدین؟

نظرتون درباره نوع نگاه آدمای عادی و دانشمندا به پدیده‌ها و اشیاء چیه؟ مثلاً آگه قرار باشه در مورد خودرو از یه فرد معمولی سؤالایی بپرسیم و همون سؤال رو از مهندس و سازنده خودرو هم بپرسیم، آیا به جوابای یکسانی می‌رسیم؟ خب طبیعیه که پاسختون منفی باشه. چرا؟ چون افراد ۱- هنگام استفاده از خودرو معمولاً به نظم میان اجزای آن توجه نمی‌کنن. ۲- از چگونگی عملکرد اجزا اطلاع دقیقی ندارن، ولی دانشمندا ۱- با فعالیت‌های علمی گسترده، نظم و ترتیب میان این اجزا رو می‌شناسن و بعد کنترلش می‌کنن تا بتونن از اون در ساخت خودرو استفاده کنن. ۲- درواقع اونا تلاش می‌کنن با استفاده از فرمول‌های ریاضی و آزمایش‌های تجربی، اجزای خودرو رو به شکل بهتری در کنار هم قرار بدن و نظم کامل تری رو بین اونا برقرار کنن تا بتونن خودروی بهتری بسازن. بچه‌ها مطالب بالا می‌تونن در مورد بدن انسان هم صدق کنن، توضیحاتی که من و شما در مورد بدن انسان می‌دیم خیلی متفاوته با نکاتی که یه زیست‌شناس و یا یه پزشک در مورد بدن انسان ارائه می‌کنن. اونا هم با شناخت قواعد حاکم بر بدن به پیشگیری از بیماری‌ها و درمان اونا می‌پردازن.

نتیجه بحث:

۱ همین موفقیت‌های دانشمندان علوم طبیعی باعث شد جامعه‌شناسان علاقه‌مند شوند تا شباهت‌های جامعه و پدیده‌هایی همچون ماشین و بدن انسان را برجسته کنند و نظم جامعه را همانند نظم میان اعضای بدن یا اجزای ماشین بدانند.

۲ از نظر آن‌ها جوامع از انسان‌ها، نهادها، سازمان‌ها، ساختمان‌ها، خیابان‌ها، خودروها و بسیاری از عناصر دیگر تشکیل شده‌اند که با نظمی خاص در کنار هم قرار گرفته‌اند، همان‌طور که بدن و ماشین از اجزایی تشکیل شده‌اند که با نظمی خاص در کنار هم قرار گرفته‌اند.

بچه‌ها خوبه بدونین که پس از مدتی جامعه‌شناسان دیگه‌ای آمدن و دیدگاه تبیینی رو بررسی کردن و اشکالاتی به اون وارد کردن. اون‌ها ابتدا سؤال‌هایی رو از متفکران جامعه‌شناسی تبیینی پرسیدن و دیدگاه‌های اونا رو مورد نقد قرار دادن. به این سؤال‌ها و انتقادا خوب دقت کنین.

۱ آیا جامعه نیز همانند ماشین و بدن انسان است؟

۲ آیا می‌توان طبیعت و جامعه را یکسان انگاشت و از همان روش‌های علوم طبیعی در جامعه‌شناسی بهره گرفت؟

۳ آیا یکسان‌انگاری طبیعت و جامعه، تسلط انسان بر جامعه را به دنبال خواهد داشت، همان‌گونه که بر طبیعت تسلط یافته است؟

مقایسه دقیق‌تر طبیعت و جامعه

طبیعت و ویژگی‌های قوانین طبیعی	
استقلال طبیعت از انسان‌ها	طبیعت بیرون و مستقل از ما است، ما آن را پدید نیاورده‌ایم و قبل از ما موجود بوده است.
عدم تغییر قوانین طبیعی	ماشین و بدن براساس قوانین طبیعی عمل می‌کنند. تلاش ما برای شناخت قوانین طبیعت به هیچ‌وجه این قوانین را تغییر نمی‌دهد.
تغییر در طبیعت متناسب با نیازها	ما فقط می‌توانیم این قوانین را بشناسیم و سپس با استفاده از علوم طبیعی، تا جایی که این قوانین به ما اجازه می‌دهند، در طبیعت و پدیده‌هایی مانند ماشین و بدن که براساس قوانین طبیعی عمل می‌کنند، تغییراتی ایجاد نماییم و آن پدیده‌ها را متناسب با نیازها و خواسته‌های خود کنترل کنیم.

نقد دیدگاه جامعه‌شناسان تبیینی (پیامدهای یکسان‌انگاری جامعه و طبیعت)

اگر جامعه را همچون طبیعت تصور کنیم و آن را دستاوردی انسانی ندانیم؛ یعنی آن را واقعیتی بیرونی تصور کنیم که با قوانینی به استحکام قوانین طبیعت اداره می‌شود، در آن صورت ما فقط می‌توانیم از دانش‌های ابزاری خود استفاده کنیم و جامعه و پدیده‌های اجتماعی را بشناسیم، اما قادر نخواهیم بود، تغییری بنیادین در جامعه به وجود آوریم.	عدم توانایی در ایجاد تغییر بنیادین در جامعه
نظم اجتماعی بیرون و مستقل از ما خواهد بود و فقط باید خود را با آن تطبیق دهیم و سازگار کنیم.	استقلال نظم اجتماعی از انسان
یکسان دانستن طبیعت و جامعه، انسان‌ها را به پیچ و مهره‌های نظم اجتماعی تقلیل می‌دهد، در حالی که جامعه برخلاف طبیعت، محصول و مخلوق کنش‌های انسان‌هاست و بود و نبود آن وابسته به انسان است.	تقلیل انسان به پیچ و مهره‌های نظم اجتماعی

دیدگاه جامعه‌شناسان تبیینی درباره‌ی انسان

۱ جامعه‌شناسان تبیینی می‌خواستند انسان را بر جامعه مسلط کنند.

نقد این دیدگاه: ولی انسان را مغلوب جامعه ساختند.

۲ انسان در دیدگاه تبیینی، صرفاً یک موجود طبیعی پیچیده‌تر از سایر موجودات طبیعی دانسته می‌شود.

نقد این دیدگاه: انسان‌ها با موجودات طبیعی، تفاوت‌های بنیادی دارند.

دیدگاه جامعه‌شناسان تبیینی در مورد جامعه

۱ جامعه‌شناسان تبیینی جامعه را صرفاً یک پدیده‌ی طبیعی پیچیده می‌دانستند.

۲ آن‌ها تفاوت میان جوامع مختلف را نیز تنها تفاوت کمی می‌دیدند.

۳ از نظر آن‌ها برخی جوامع از برخی دیگر پیچیده‌ترند، در رفع نیازهای خود تواناترند و به همین دلیل پیشرفته‌تر هستند.

۴ آن‌ها گمان می‌کردند که همه‌ی جوامع، مسیر یکسانی از پیشرفت را طی می‌کنند و از جوامع ساده به جوامع پیچیده تبدیل می‌شوند.

نقد این دیدگاه: در حالی که برعکس دیدگاه تبیینی واقعیت این است که انسان‌ها می‌توانند جوامع و تاریخ‌های گوناگونی را پدید آورند. دانش‌آموزی عزیز دو مطلب دیگه به پایان این درس مونده که بهتره اون رو هم بخونین تا دیگه این درسو خوب خوب یاد بگیرین.

مطلب اولی مربوط به متنی که کنار تصویر صفحه ۲۸ کتاب درسی اومده:

چهاره لمبروزو یه پزشک و جرم‌شناس ایتالیایی بود که با تحقیقات خودش در مورد ویژگی‌های جسمانی خلافاً و تفاوت‌های اون با بقیه‌ی افراد جامعه، مکتب جرم‌شناسی تبیینی و دانش انسان‌شناسی جنایی را پایه‌گذاری کرد.

لمبروزو در تحقیقاتی درباره‌ی رفتار جنایی، مجسمه‌ها، اسکلته‌ها، مدل‌های مومی و اشیای متعلق به مجرمان را جمع‌آوری کرد. این مجموعه در حال حاضر در موزه‌ی انسان‌شناسی جنایی در دانشگاه تورینوی ایتالیا قرار دارد.

او با روش تبیینی می‌خواست مجرم بودن یا نبودن را با مشاهده‌ی ویژگی‌های جسمانی و ظاهری تشخیص دهد و بدین منظور ابزارهایی مانند نبض‌نگار آبی، مجسمه‌نگار، آوانگاشت و ... را به کار گرفت.

حالا تو بگو

۱- تلاش ما برای شناخت قوانین طبیعت: الف) این قوانین را تغییر می‌دهد. ب) این قوانین را تغییر نمی‌دهد.

۲- پیامد یکسان‌انگاری جامعه و طبیعت: الف) تقلیل انسان به پیچ و مهره‌های نظم طبیعی ب) ناتوانی انسان در تغییر بنیادین جامعه

۳- نظم اجتماعی: الف) بیرون و مستقل از ماست. ب) بیرون و مستقل از ما نیست.

۴- جامعه‌شناسان تبیینی: الف) انسان را بر جامعه مسلط کردند. ب) انسان را مغلوب جامعه ساختند.

۵- جامعه‌شناسی تبیینی تفاوت میان جوامع را: الف) تفاوت کمی می‌داند. ب) تفاوت کیفی می‌داند.

۶- براساس دیدگاه جامعه‌شناسی تبیینی: الف) همه‌ی جوامع مسیر یکسانی از پیشرفت را طی می‌کنند.

ب) انسان‌ها می‌توانند جوامع و تاریخ‌های گوناگونی را پدید آورند.

پاسخ: ۱- ب / ۲- ب / ۳- ب / ۴- ب / ۵- الف / ۶- الف

دوستان اگه به خاطر داشته باشین توی کتاب جامعه‌شناسی دهم به طور مکرر و در دروس مختلف در مورد شباهت‌های موجودات زنده و جهان اجتماعی انسان‌ها صحبت کردیم. البته به این نکته توجه داشته باشین که جامعه یه موجود زنده نیست، فقط شبیه یه موجود زنده است. خب حالا ببینیم جامعه‌شناسی تبیینی چی می‌گه؟

جامعه‌شناسی تبیینی:

- 1. نظم اجتماعی را بیشتر براساس مناسبات بیرونی توضیح می‌دهد. (مانند نظم میان اجزای بدن یا اجزای یک خودرو)
- 2. این مناسبات را مبتنی بر قرارداد، نفع، ترس و اجبار می‌داند. (یعنی به دلیل این‌که به کنش اجتماعی و ویژگی‌های آن توجه نمی‌کنند به روش اقتناع و درونی کردن ارزش‌ها نیز اهمیتی نمی‌دهند.)
- 3. براساس این رویکرد افراد جامعه براساس نوعی قرارداد، قواعد و مقرراتی را می‌پذیرند. این قواعد، گذشته از آن‌که نفع افراد جامعه را تأمین می‌کند، آن‌ها را در برابر گزندها و آسیب‌ها نیز محافظت می‌کند.

نقد این دیدگاه:

جوامعی که نظم اجتماعی را از این منظر (تبیینی)، برقرار می‌سازند، شاید با تطمیع و تهدید و اجبار قادر باشند پیش‌بینی رفتارها را تضمین کنند، اما در جلب مشارکت و همکاری افراد براساس میل، رضایت و رغبت موفق عمل نمی‌کنند. از این‌رو هر روز باید بر حجم قواعد و قوانین نظارتی و نیز نیروها و ابزار کنترل‌کننده خود بیفزایند.

تأمل کنید (صفحه ۳۰)

1. بی‌شک انسان‌ها مانند موجودات طبیعی، ویژگی‌های مادی و حسی دارند و به همین دلیل در برخی موارد بر زندگی انسان‌ها و موجودات طبیعی، قوانین مشترکی حاکم است که با شناسایی این قوانین، قدرت دست‌کاری در آن‌ها برای بهبود بخشیدن به آن‌ها را به دست می‌آوریم. ولی بین انسان‌ها و موجودات طبیعی تفاوت‌های بنیادی نیز وجود دارد. به نظر شما چه تفاوت‌های مهمی میان جامعه و موجودات طبیعی وجود دارد؟ آیا این ویژگی‌های متفاوت را می‌توان با روش علوم طبیعی توضیح داد؟ آیا این تفاوت‌های بنیادی، رویکردهای دیگری را برای توضیح نظم اجتماعی ضروری نمی‌سازند؟

پاسخ: یکی از مهم‌ترین تفاوت‌های میان موجودات طبیعی و زندگی اجتماعی انسان‌ها در این است که آدمیان، افکار و باورهای خود را از طریق شناخت عمومی و مشترک که همان فرهنگ است به صورت نسل‌به‌نسل و از طریق تعلیم و تربیت به یکدیگر انتقال می‌دهند. حال آن‌که می‌دانیم موجودات طبیعی فاقد فرهنگ‌اند؛ بنابراین آگاهی‌شان نسبت به خود و اطرافشان نه از روی شناخت و درک بلکه بر حسب غریزه و شرایط تکوینی آن‌ها است.

برای مثال فرض کنید قصد داریم بر روی آداب و مناسک تولد، ازدواج و مرگ یک گروه قومی مطالعه کنیم. در اولین گام می‌توانیم شبیه آن‌چه روش تجربی انجام می‌دهد، دست به توصیف تجربی بزنیم؛ مثلاً به عنوان یک محقق بگوییم: در این مراسم چه تعداد و چه گروه‌هایی از افراد شرکت می‌کنند. این افراد متعلق به چه طبقه سنی و جنسیتی هستند. آیا فقط از خویشاوندان هستند و یا غریبه‌ها را نیز در بر می‌گیرند. در این مراسم چه نوعی از غذاها طبخ می‌شود. چه انواعی از خوراکی‌ها توزیع می‌شوند. شیوه پوشش زنان و مردان چیست. چه رسومی قابل اجراست. چه رفتارهایی از افراد سر می‌زند و ... (رویکرد تبیینی) در گام‌های بعدی تحقیق، از آن‌جا که زندگی آدمیان پر از معناست، می‌بایست از روش تجربی جدا شویم و کلیه رفتارهای موجود در این مراسم قومی را تفهیم و درک کنیم و چرایی آن‌ها را جويا شویم (کاری که در تحقیق تجربی صورت نمی‌گیرد)؛ مثلاً از گروه قومی لُر‌ها بپرسیم چرا در مراسم جشن ازدواج با یکدیگر همکاری می‌کنند و چگونه جهیزیه عروس را با همیاری یکدیگر تهیه می‌کنند. این همیاری چه اثراتی بر همبستگی قومی‌شان دارد. چرا در مراسم عزاداری، افراد، لباس سیاه بر تن می‌کنند. چرا در مراسم عزاداری هر نوع غذایی طبخ نمی‌شود؟ آیا طبخ غذاهای شیرین و یا ترش می‌تواند در شادمانی روح متوفی اثر داشته باشد. شیوه اجرای مراسم چه تأثیری بر نوع نگرش و دیدگاه‌های افراد می‌گذارد و ... در واقع از خود آن‌ها سؤال کنیم و به نتیجه برسیم. (رویکرد تفسیری) در گام‌های بعدی، به عنوان یک محقق می‌بایست عمیق‌تر وارد تحلیل این مراسم شویم؛ مثلاً از خود بپرسیم: این مراسم چه منافعی را برای این گروه قومی به ارمغان می‌آورد. آیا محدودیت‌ها و مشکلاتی را نیز به دنبال دارد. برای بهتر شدن شرایط و مثلاً کاهش اختلافات میان اعضای این قوم چه باید کرد. چه تغییراتی را برای بهتر شدن می‌بایست در ساختار این مراسم ایجاد نمود. چه بخش‌هایی از مراسم می‌بایست مورد بازنگری قرار گیرد و اصلاح شود. اصلاً آیا راهی برای تغییر و اصلاح هست. (رویکرد انتقادی)

سؤال‌های امتحانی؟

- 145- نظام اجتماعی همانند یک موجود زنده تلاش می‌کند با تغییر در خود و محیط، نیازهای خود را تأمین کند و خود را در بلندمدت حفظ نماید. درست است یا نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید.
- 146- در زندگی روزمره بی‌نظمی بیشتر از نظم به چشم می‌آید؛ زیرا به بی‌نظمی عادت کرده‌ایم. درست است یا نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید.
- 147- برداشت روزافزون از منابع غیر قابل تجدید از جمله تغییراتی است که یک نظام اجتماعی در محیط ایجاد می‌کند و رشد جمعیت نیز از جمله تغییراتی است که یک نظام در خود ایجاد می‌کند. درست است یا نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید.
- 148- قواعد اجتماعی، ارتباط ما با یکدیگر را سامان می‌دهند و کنش‌های ما را برای یکدیگر قابل پیش‌بینی می‌سازند. درست است یا نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید.
- 149- ساختار اجتماعی را در گروه‌های غیررسمی بهتر می‌توان دید. درست است یا نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید.
- 150- انسان‌ها صرفاً مجربان نظم نیستند، بلکه قادرند با توجه به آرمان‌ها و ارزش‌های خود، نظم اجتماعی را تغییر دهند. (نویس شهریور ۱۳۰۲) درست است یا نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید.

- ۱۵۱- از نظر جامعه‌شناسی تبیینی، در همهٔ دانش‌های علمی، روش مطالعه یکسان است.
- ۱۵۲- تلاش ما برای شناخت قوانین طبیعت به‌هیچ‌وجه این قوانین را تغییر نمی‌دهد. ما فقط می‌توانیم این قوانین را بشناسیم.
- ۱۵۳- انسان در دیدگاه تبیینی با سایر موجودات طبیعی تفاوت‌های بنیادی دارد و می‌تواند جوامع و تاریخ‌های گوناگونی را پدید آورد.
(نهایی دی ۹۹، فرورد ۱۴۰۱ با کمی تغییر)
- ۱۵۴- جامعه‌شناسان تبیینی معتقدند که جامعه محصول و مخلوق کنش‌های انسان‌ها است و بود و نبود آن وابسته به انسان است.
(نهایی فرورد ۹۹)
- ۱۵۵- در رویکرد تبیینی علاوه بر این‌که می‌توانیم جامعه را با دانش‌های ابزاری بشناسیم، قادر خواهیم بود تغییرات بنیادین در جامعه به وجود بیاوریم.
- ۱۵۶- جامعه‌شناسی تبیینی، تفاوت میان جوامع مختلف را تنها تفاوتی کمتی می‌بیند.
■ جمله‌های زیر را با کلمه‌های مناسب کامل کنید.
- ۱۵۷- در زندگی ما انسان‌ها، مردمی که معمولاً قواعد راهنمایی و رانندگی را رعایت می‌کنند، کم‌تر به چشم می‌آیند و پنهان‌اند که با هنر می‌توان آن‌ها را کشف کرد.
(نهایی فرورد ۱۴۰۲)
- ۱۵۸- نظم اجتماعی، رفتار دیگران و همکاری با آن‌ها را امکان‌پذیر می‌نماید.
(نهایی دی ۱۴۰۱ با کمی تغییر)
- ۱۵۹- ارتباط میان پدیده‌های اجتماعی نامیده می‌شود.
(نهایی دی ۱۴۰۰)
- ۱۶۰- منظور از تبیین، بیان چرایی یک پدیده یا نشان دادن یا آن است.
- ۱۶۱- رویکردی که جامعه‌شناسی را در زمرهٔ دانش تجربی و ابزاری قرار می‌دهد با نام شناخته می‌شود.
(نهایی شهریور ۱۴۰۲)
- ۱۶۲- جامعه‌شناسی تبیینی، جامعه و نظم اجتماعی را براساس توضیح می‌دهد.
- ۱۶۳- جامعه‌شناسان که می‌خواستند انسان را بر جامعه مسلط کنند، او را جامعه ساختند.
- ۱۶۴- یکسان دانستن طبیعت و جامعه انسان‌ها را به پیچ و مهره‌های تقلیل می‌دهد.
(نهایی شهریور ۱۴۰۱)
- ۱۶۵- جامعه‌شناسان تبیینی گمان می‌کردند که همهٔ جوامع مسیر یکسانی از پیشرفت را طی می‌کنند و از جوامع به جوامع تبدیل می‌شوند.
■ به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.
- ۱۶۶- جامعه‌شناسان برای کشف نظم‌های پنهان موجود در زندگی انسان‌ها از چه روشی استفاده می‌کنند؟
(نهایی فرورد ۱۴۰۱ با کمی تغییر)
- ۱۶۷- نظم به چه معناست؟
- ۱۶۸- نظم اجتماعی نتیجهٔ چیست؟
- ۱۶۹- کشف نام‌نوس بودن صدای اذان برای گردشگران غربی در یک کشور مسلمان، بیانگر چه مفهومی است؟
(نهایی شهریور ۱۴۰۲)
- ۱۷۰- کدام مفهوم، رابطه و پیوند میان حقوق و تکالیف نقش‌ها را نشان می‌دهد؟
- ۱۷۱- کدام پدیدهٔ اجتماعی را می‌توان یک ساختار اجتماعی پویا نامید؟
- ۱۷۲- چه کسی نام فیزیک اجتماعی را برای جامعه‌شناسی انتخاب کرد؟
(نهایی دی ۹۷)
- ۱۷۳- کدام دسته از جامعه‌شناسان، نظم جامعه را همانند نظم میان اعضای بدن یا اجزای ماشین می‌دانستند؟
- ۱۷۴- در رویکرد جامعه‌شناسی تبیینی، تفاوت میان جوامع چگونه است؟
(نهایی شهریور ۱۴۰۰)
- ۱۷۵- عبارت «رکود اقتصادی باعث افزایش بیکاری در جامعه می‌شود»، مصداقی از کدام مفهوم است؟
(نهایی شهریور ۱۴۰۲)
- ۱۷۶- وجود رابطه میان بیکاری و ناتوانی اقتصاد در ایجاد شغل گویای چه مفهومی است؟
- ۱۷۷- برای مطالعهٔ هم‌تغییری‌های مشاهده‌پذیر از چه روشی استفاده می‌کنند؟
(بخش گفت‌وگو)
- ۱۷۸- در چه دورانی با محدوددانستن دانش علمی به دانش تجربی، صرفاً تبیین‌های تجربی به رسمیت شناخته می‌شد؟
(نهایی دی ۱۴۰۱ با کمی تغییر)
- ۱۷۹- هر عبارت پیامد و نتیجهٔ چیست؟
الف) تقلیل دادن انسان‌ها به پیچ و مهره‌های نظم اجتماعی (.....)
ب) علاقه‌مندی جامعه‌شناسان به برجسته‌کردن شباهت‌های جامعه و پدیده‌های طبیعی (.....)
- ۱۸۰- هر عبارت به کدام ویژگی‌های جامعه‌شناسی تبیینی اشاره می‌کند؟
الف) پیش‌بینی و کنترل پدیده‌های اجتماعی (.....)
ب) پدیده‌های اجتماعی همانند پدیده‌های طبیعی (.....)
پ) حس و تجربه (.....)
- ۱۸۱- هر یک از مصداق‌های زیر بیانگر کدام مفهوم است؟
الف) هنگام رد شدن از کنار دیگری در خیابان، سعی می‌کنیم با او برخورد نکنیم. (.....)
ب) گردشگران غربی وقتی نخستین بار از یک کشور مسلمان دیدن می‌کنند، از صدای اذان که روزی پنج مرتبه از مناره‌ها به گوش می‌رسد، شگفت‌زده می‌شوند. (.....)

۱۸۲- در مباحث کدام متفکران به مفاهیم زیر اشاره شده است؟

(الف) آشنایی‌زدایی از امر مأنوس (.....) (ب) فیزیک اجتماعی (.....)

۱۸۳- پاسخ درست را انتخاب کنید:

(الف) خاکستری شدن جمعیت در اکثر جوامع صنعتی (تغییراتی که یک نظام در خود ایجاد می‌کند. / تغییراتی که یک نظام اجتماعی در محیط ایجاد می‌کند.)
(ب) پرسشنامه با پاسخ‌های چندگزینه‌ای از ابزارهای گردآوری اطلاعات در (روش‌های کمی / روش‌های کیفی) است.

۱۸۴- عبارت درست در مورد مفاهیم زیر را مشخص کنید:

(الف) پوزیتیویسم (وحدت موضوع علوم / وحدت روش علوم)
(ب) روش حسی و تجربی (نگاه از بیرون به پدیده‌های اجتماعی / نگاه از درون به پدیده‌های اجتماعی)

۱۸۵- در ارتباط با عبارتهای زیر، متفکر مورد نظر را مشخص نمایید.

(الف) بنیان‌گذار علم جامعه‌شناسی (اگوست کنت / ماکس وبر)
(ب) تشخیص مجرم بودن یا نبودن افراد با مشاهده ویژگی‌های جسمانی و ظاهری (گیدنز / لمبروزو)

۱۸۶- برای هر یک از عبارتهای زیر یک مثال ذکر کنید.

(نهایی فرداد ۱۴۰۲)

(الف) نظام اجتماعی می‌تواند در «خودش» تغییراتی ایجاد کند. (ب) نظام اجتماعی می‌تواند در «محیط» تغییراتی ایجاد کند.

■ به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید.

۱۸۷- دو نمونه از مصادیق نظم و بی‌نظمی در بازی فوتبال را ذکر کنید.

۱۸۸- آشنایی‌زدایی امر مأنوس به چه معناست؟ برای آن مثال بنویسید.

۱۸۹- سه کارکرد نظم اجتماعی را بیان کنید.

۱۹۰- نظم اجتماعی و قواعد اجتماعی چه نسبتی با هم دارند؟

۱۹۱- جامعه‌شناسان برای شناختن نظم اجتماعی، چه پرسش‌هایی را مطرح می‌کنند؟

۱۹۲- قواعد اجتماعی چه تأثیراتی در زندگی اجتماعی انسان دارند؟

۱۹۳- ساختار اجتماعی به چه معناست؟ در کدام گروه‌ها بهتر می‌توان آن را دید و چرا؟

۱۹۴- منظور از پویایی نظام اجتماعی چیست؟

۱۹۵- چرا رویکرد تبیینی، هدف جامعه‌شناسی را همانند هدف علوم طبیعی می‌پندارد؟

۱۹۶- طبیعت و جامعه را از منظر وابسته یا عدم وابسته بودن به انسان‌ها با یکدیگر مقایسه کنید.

۱۹۷- آیا انسان می‌تواند قوانین طبیعت را تغییر دهد؟ در این مورد توضیح دهید.

۱۹۸- یکسان‌نگاری طبیعت و جامعه چه پیامدهایی دارد؟

۱۹۹- جامعه‌شناسان تبیینی درباره انسان چه دیدگاهی دارند؟

۲۰۰- جامعه‌شناسان تبیینی درباره جامعه چه دیدگاهی دارند؟

۲۰۱- هم‌تغییری پدیده‌ها به چه معناست؟ با ذکر یک مثال توضیح دهید.

(بخش گفت‌وگو)

۲۰۲- چه تفاوتی میان افراد عادی و جامعه‌شناسان در مواجهه با موقعیت‌های اجتماعی وجود دارد؟

(پاورقی)

۲۰۳- منظور از تبیین چیست؟ توضیح دهید و مثالی بزنید.

۲۰۴- درباره روش بررسی رفتارهای جنایی توسط لمبروزو توضیح دهید.

(بخش بفوانیم و بدانیم)

۲۰۵- درباره عبارت زیر توضیح دهید.

«جامعه‌شناسی تبیینی نظم اجتماعی را براساس مناسبات بیرونی توضیح می‌دهد.»

(بخش بفوانیم و بدانیم)

۲۰۶- چه نقدی بر «جوامعی که نظم اجتماعی خود را براساس رویکرد تبیینی برقرار می‌سازند» وارد است؟

۲۰۷- عبارت «در اوایل قرن نوزدهم میلادی، با محدوددانستن دانش علمی به دانش تجربی، صرفاً تبیین‌های تجربی به رسمیت شناخته می‌شد» به چه معناست؟

۲۰۸- جدول زیر را کامل کنید.

جامعه‌شناسی تبیینی		
موضوع	روش	هدف

■ گزینه درست را انتخاب کنید.

۲۰۹- عبارت مقابل به کدام مفهوم اشاره دارد؟ «هنر جامعه‌شناسان برای شناختن نظم در کنار بی‌نظمی»

(نهایی دی ۹۸، نهایی دی ۱۴۰۰ با کمی تغییر)

(۱) هویت‌زدایی

(۲) ارزش‌زدایی

(۳) آشنایی‌زدایی

(۴) معنازدایی

۲۱۰- در ارتباط با «آشنایی‌زدایی از امور مأنوس» کدام گزینه درست نیست؟

- ۱) جامعه‌شناسان برای شناختن نظم، از امور آشنا و مأنوس، آشنایی‌زدایی می‌کنند.
- ۲) جامعه‌شناسان از دید یک فرد غریبه به موضوعات آشنا و روزمره اطراف خود نگاه می‌کنند و در کنار نظم، بی‌نظمی را می‌شناسند.
- ۳) در زندگی ما انسان‌ها نظم‌های پنهان و شگفت‌انگیزی وجود دارد که با هنر آشنایی‌زدایی امر مأنوس می‌توان آن‌ها را کشف کرد.
- ۴) به دلیل این‌که به نظم عادت کرده‌ایم، نمی‌توانیم آن را مشاهده کنیم، ولی با هنر آشنایی‌زدایی، مشاهده نظم ممکن می‌شود.

۲۱۱- آشنایی‌زدایی به چه معناست و ابتدا در کدام حوزه مطرح شد؟

- ۱) عادت‌زدایی - ادبیات (۲) بی‌نظمی‌زدایی - جامعه‌شناسی (۳) نظم‌شناسی - هنر (۴) نظم‌زدایی - جامعه‌شناسی
- ۲۱۲- اگر را به خودرویی تشبیه کنیم که در یک جا پارک شده است، همان خودرو خواهد بود که موتور آن روشن شده و در حرکت است.

- ۱) نظم اجتماعی - قواعد اجتماعی (۲) نظام اجتماعی - ساختار اجتماعی
- ۳) قواعد اجتماعی - نظام اجتماعی (۴) ساختار اجتماعی - نظام اجتماعی

(نهایی فرورد ۹۸ با تغییر جزئی)

۲۱۳- چگونگی پیش‌بینی رفتار دیگران و همکاری با آن‌ها را کدام مفهوم امکان‌پذیر می‌نماید؟

- ۱) کنش اجتماعی (۲) نظام اجتماعی (۳) نظم اجتماعی (۴) ساختار اجتماعی

(نهایی دی ۹۷)

۲۱۴- چگونگی رابطه و پیوند میان پدیده‌های اجتماعی مختلف را چه می‌نامند؟

- ۱) کنش اجتماعی (۲) ساختار اجتماعی (۳) نظم اجتماعی (۴) قواعد اجتماعی

۲۱۵- منظور از بویایی نظام اجتماعی چیست؟

- ۱) نظام اجتماعی می‌تواند قواعد اجتماعی را با یکدیگر مرتبط سازد.
- ۲) نظام اجتماعی می‌تواند میان پدیده‌های اجتماعی ارتباط برقرار کند.
- ۳) نظام اجتماعی می‌تواند امکان مشارکت ما را در زندگی اجتماعی فراهم کند.
- ۴) بخش‌های مختلف نظام اجتماعی بر یکدیگر اثر می‌گذارند و از یکدیگر اثر می‌پذیرند.

(نهایی دی ۱۳۰۰)

۲۱۶- اگر جامعه را همچون طبیعت تصور کنیم و آن را دستاوردی انسانی ندانیم، فقط از کدام دانش می‌توان استفاده کرد؟

- ۱) دانش عمومی (۲) دانش علمی (۳) دانش ابزاری (۴) ذخیره دانشی

۲۱۷- کدام گزینه به معنای یکسان‌دانستن طبیعت و جامعه نیست؟

- ۱) جامعه محصول و مخلوق کنش‌های انسان‌هاست.
- ۲) برجسته‌سازی شباهت‌های جامعه و پدیده‌هایی همچون ماشین و بدن انسان
- ۳) استفاده از روش‌های علوم طبیعی در جامعه‌شناسی
- ۴) تقلیل انسان به پیچ و مهره‌های نظم اجتماعی

(نهایی فرورد ۹۸)

۲۱۸- تقلیل‌دادن انسان‌ها به پیچ و مهره‌های نظم اجتماعی نتیجه چیست؟

- ۱) یکسان‌دانستن طبیعت و جامعه (۲) جامعه محصول کنش‌های انسان‌هاست.
- ۳) تسلط انسان بر جامعه و پدیده‌های طبیعی (۴) تفاوت‌های بنیادی انسان‌ها با موجودات طبیعی

۲۱۹- رویکرد تبیینی جامعه‌شناسی را در زمره کدام دانش‌ها قرار می‌دهد؟

- ۱) دانش‌های ابزاری (۲) علوم طبیعی (۳) دانش‌های عقلی (۴) علوم فیزیکی

۲۲۰- جامعه‌شناسی تبیینی، نظم اجتماعی را بیشتر بر اساس مناسبات توضیح می‌دهد و این مناسبات را مبتنی بر، ترس و اجبار می‌داند.

(بفش بفوانیم و بدانیم)

- ۱) درونی - قرارداد (۲) درونی - رغبت
- ۳) بیرونی - رغبت (۴) بیرونی - قرارداد

۲۲۱- کدام گزینه مربوط به نوع مواجهه افراد عادی با موقعیت‌های اجتماعی نیست؟

- ۱) تلاش می‌کنند از دانش عملی و عمومی عبور کنند.
- ۲) معمولاً از پیچیدگی و عمق موقعیت اجتماعی می‌کاهند.
- ۳) آگاهی و دانش ساده و راحت‌تری از موقعیت اجتماعی می‌سازند.
- ۴) در زندگی روزمره از دید خود و برای خود به موقعیت‌های اجتماعی می‌نگرند.

۲۲۲- مفهوم «وحدت روش علوم» در رویکرد پوزیتیویستی یا تبیینی به چه معناست؟

- ۱) در همه دانش‌های علمی، هدف یکسان است. (۲) دانش علمی تنها از راه تبیین عقلی به دست می‌آید.
- ۳) در همه دانش‌های علمی، روش مطالعه یکسان است. (۴) میان پدیده‌ها روابط علت و معلولی برقرار است.

۲۲۳- در با محدود‌دانستن دانش علمی به صرفاً تبیین‌های تجربی به رسمیت شناخته می‌شد.

- ۱) اوایل قرن بیستم میلادی - روابط علت و معلولی (۲) اوایل قرن نوزدهم میلادی - دانش تجربی
- ۳) نیمه اول قرن بیستم میلادی - روابط علت و معلولی (۴) نیمه دوم قرن بیستم میلادی - دانش تجربی

دانش آموزای عزیز، داستانی که توو اینجا براتون نوشتیم رو به دقت بخونین. این داستان مربوط به جنگی می‌شه که علیه ملت مظلوم و بی‌دفاع عراق به راه افتاد. اواخر سال ۱۳۹۲ هـ. ش. **داعش** یک‌روزه **موصل**، مرکز استان نینوا رو با جمعیتی بالغ بر دو میلیون و هفتصد هزار نفر اشغال کرد و اون رو **پایتخت حکومتش** اعلام کرد. بعدش با ارتشی در حدود دویست‌هزار نفر به **استان صلاح‌الدین** حمله کرد و بعد از مدت کوتاهی تقریباً تمام استان صلاح‌الدین رو گرفت. داعش توی تدارک جشن پیروزی بود که بهشون خبر رسید یکی از شهرهای کوچک این استان به نام **آمرلی** که فقط بیست‌هزار نفر جمعیت داشت، در برابر داعش مقاومت می‌کنه. اونا آب و برق این شهر رو قطع کردن و مسیری ارسال غذا و دارو به شهر رو بستن ولی مردم آمرلی می‌خواستن با تکیه بر **ظرفیت‌های بومی** و **فرهنگی** خودشون و برخلاف نظم و نظریات معمول در برابر دویست هزار داعشی بایستن. اونا با **کم‌ترین نیرو** و امکانات نظامی، هشتاد روز مقاومت کردن تا بالأخره گروه‌های مقاومت عراق خودشون رو به این شهر رساندن و حصر آمرلی شکسته شد. الگوی مقاومت آمرلی **نظامی** نبود بلکه کاملاً **فرهنگی** بود. مردم این شهر سرباز نبودن، ولی **متعهد** بودن. پخش خبر پیروزی آمرلی برای داعش خیلی گرون تموم شد؛ چون شهرهای دیگه عراق با **همین الگو**، در برابر داعش ایستادن و سه سال بعد موصل آزاد شد. مقاومت مردم مسلمون آمرلی در برابر داعش، نمونه‌ای از **جنگ‌های نامنظم**. اصطلاح جنگ‌های نامنظم رو اولین بار **شهید دکتر چمران** به کار برد و روش‌های ویژه‌ای برای آن ابداع کرد. مبارزه نظامی همون‌طور که از اسمش معلومه از یه نظم مشخصی پیروی می‌کنه، ولی جنگای نامنظم این‌طوری نیستن.

ویژگی‌های جنگ‌های نامنظم:

- ۱ جنگ‌های نامنظم مبتنی بر **آگاهی فرهنگی** و **جغرافیایی** سربازان محلی یک منطقه است که قادرند در موقعیت بومی خود، با امکانات محدود حتی در برابر تهاجم یک ارتش بزرگ نیز مقاومت کنند.
- ۲ سربازان جنگ‌های نامنظم معمولاً نقشه‌های از پیش برنامه‌ریزی‌شده را اجرا نمی‌کنند، بلکه متناسب با موقعیت خاص جغرافیایی و فرهنگی خود، عمل می‌کنند.
- ۳ در جنگ‌های نامنظم افراد از نظم موجود پیروی نمی‌کنند، بلکه از آن فراتر می‌روند و با ارزش‌ها و معانی پیوند می‌خورند.
- ۴ سربازان جنگ‌های نامنظم به سبب **انگیزه‌های اخلاقی** و **آرمان‌های معنوی‌شان**، توانی فراتر از نظم موجود به دست می‌آورند.

خشت بنای جامعه

بچه‌ها به نظر شما، نظم اجتماعی تا چه اندازه‌ای می‌تونه آدم‌ها رو تحت سلطه خودش قرار بده؟ تا چه اندازه ساختارای اجتماعی می‌تونن توی تعیین سرنوشت ما نقش داشته باشن؟ بعضیا فکر می‌کنن آدم‌ها اصلاً نمی‌تونن مقابل ساختار و نظم جامعه بایستن و به همین خاطر نمی‌تونن توی جامعه تغییر ایجاد کنن، ولی این‌طور نیست. لطفاً به دو نکته زیر توجه کنین:

- ۱ **نکته:** کنش اجتماعی خشت بنای جامعه است و تمامی پدیده‌های اجتماعی خرد و کلان با کنش‌های اجتماعی پدید می‌آیند.
- ۲ ساختارهای اجتماعی، هر چه قدر هم جاافتاده و باسابقه باشند، با کنش‌های افراد به وجود آمده و برقرارند.

بچه‌ها برا این‌که بهتر متوجه دو نکته بالا بشین دو مثال زیر رو به دقت بخونین:

مثال ۱: یه تاجر میان‌سال که واردکننده لوازم خانگیه، سروکار زیادی با اداراتی مثل گمرک و دارایی داره و تلاش می‌کنه تا کار خودش رو توی این اداره‌ها به ساده‌ترین و سریع‌ترین شکل ممکن، پیش ببره. به همین خاطر با بعضی از مسئولان و کارکنان این اداره‌ها روابط دوستانه برقرار کرده و گاهی به اونا هدیه‌های چشمگیری (در واقع رشوه) می‌ده. البته از این کار زیاد راضی نیست و بعضی وقتا عذاب وجدانش قلقلکش می‌ده. ولی می‌گه اگه رشوه ندنم کارم راه نمی‌افته و مجبور می‌شم کارمو تعطیل کنم. اون معتقده که سیستم اداری کشور فاسده و کار توی این سیستم فقط با پارتی‌بازی و رشوه‌دادن پیش می‌ره.

مثال ۲: کارمند باسابقه‌ای یکی از اداره‌های دولتی شهر تهران وقتی می‌خواد سر کار بره ترجیح می‌ده از ماشین خودش استفاده کنه. چون راه خونه تا اداره خیلی زیاده و حوصله معطلی و شلوغی مترو و اتوبوسای خط واحد رو نداره. با این حال مرتب از ترافیک سنگین خیابونا و دود و آلودگی شهر تهران گله و شکایت داره.

برای بررسی و تحلیل این دو مثال، به نکته زیر توجه کنین:

- ۱ **نکته:** نظام اداری کشور ما نارسایی‌هایی دارد و فرصت‌ها و محدودیت‌هایی برای کنشگران ایجاد می‌کند اما باید توجه داشت که این نظام اداری محصول کنش‌های مدیران، کارکنان، قانونگذاران و مراجعان است.

الف آقای تاجر به عنوان یک واردکننده کالا یا پرداخت‌کننده مالیات، فردی بیرون از این نظام اداری نیست، بلکه خود، عضوی از آن است و با اقدامات خود هم‌چنان که می‌تواند در تداوم و تثبیت آن نقش داشته باشد، می‌تواند موجب تغییر و تحول در آن نیز بشود.

ب آقای تاجر با برقراری روابط دوستانه و پرداخت رشوه، خود به تداوم مشکلاتی که از آن گله‌مند است کمک می‌کند.

پ آقای تاجر اگر از پرداخت رشوه برای پیشبرد کار خود صرف نظر کند و دیگر همکارانش را هم از چنین کاری بازدارد، مسلماً با موانع و دشواری‌هایی مواجه می‌شود، اما به سهم خود در اصلاح این ساختار تلاش کرده است و چه‌بسا به مرور در این تغییر موفق شود.

رجوع به مثال دوم:

آقای کارمند نیز با استفاده از خودروی خود، در تداوم ترافیک شهری و آلودگی هوا سهیم است و اگر از وسایل حمل‌ونقل عمومی استفاده کند، می‌تواند در حل این مشکلات مؤثر باشد.

نتیجه‌گیری: در این مثال‌ها و ده‌ها مثال دیگر از این دست، به روشنی می‌توان دید که:

۱ مشکلات و مسائل اجتماعی آن‌چنان که به نظر می‌رسند، بیرون از دایره نفوذ و تأثیر ما نیستند و این‌گونه نیست که فقط افراد خاصی مثل مسئولان و مدیران بتوانند بر آن‌ها تأثیر بگذارند.

۲ همه ما از آن‌جا که عضوی از جامعه هستیم، با کنش‌های اجتماعی خود، در حفظ وضع موجود یا تغییر آن، اثرگذاریم. اگرچه میزان تأثیرگذاری همه اعضای جامعه یکسان نیست و صاحبان برخی مشاغل و مسئولیت‌ها، نسبت به سایرین اثرگذاری بیشتری دارند.

نقش افراد در تغییر وضع موجود

۱ زندگی اجتماعی و نظم، همزاد یکدیگرند، اما انسان‌ها صرفاً مجریان نظم نیستند، بلکه قادرند با توجه به آرمان‌ها و ارزش‌های خود نظم اجتماعی را تغییر دهند و از مشکلات احتمالی ساختارهای اجتماعی بکاهند.

۲ به هر میزان که این ارزش‌ها و آرمان‌ها والاتر و انگیزه افراد برای تحقق بخشیدن به آن‌ها قوی‌تر باشد، تغییر مهم‌تری ایجاد خواهد شد.

۳ ممکن است تاجری که مثال زدیم مشکلات زیادی را تحمل کند، اما برای حفظ منافع اقتصادی‌اش انگیزه زیادی برای تغییر وضع موجود نداشته باشد یا کارمند مذکور با مشکلات شهری متعددی مواجه باشد، اما برای حل آن‌ها هیچ اقدامی نکند.

۴ در مقابل ممکن است عموم مردم چنان انگیزه‌ای پیدا کنند که آغازگر حل یک بحران جهانی شوند؛ همان‌طور که مقاومت مردم آمرلی سرآغاز فروپاشی داعش شد.

مثال ۱: حکومت ترکیه با تأیید نفوذ اسلام در جامعه و با هدف ایجاد نوعی مذهب که مورد تأیید حکومت باشد و اصول سکولار را تهدید نکند، مدارس امام خمینی را بنا کرد، اما از سال ۱۹۷۰ این مدارس به پناهگاهی برای اسلام‌گراها تبدیل شدند.

مثال ۲: در دهه ۱۹۸۰ حجاب در مدارس، دانشگاه‌ها و ادارات دولتی ترکیه ممنوع اعلام شد. دانشجویان ترکیه پویشی علیه این قانون به راه انداختند و شکایت خود را به دادگاه‌های ترکیه بردند.

حالا تو بگو

۱- در جنگ‌های نامنظم، افراد: الف از نظم موجود پیروی می‌کنند. ب فراتر از نظم موجود عمل می‌کنند.

۲- خشت‌بنای جامعه: الف کنش اجتماعی ب ساختارهای اجتماعی

۳- همزاد یکدیگرند: الف زندگی اجتماعی انسان و خلاقیت ب زندگی اجتماعی انسان و نظم

۴- انسان‌ها: الف نمی‌توانند از مشکلات احتمالی ساختارهای اجتماعی بکاهند.

ب قادرند با توجه به آرمان‌ها و ارزش‌های خود، نظم اجتماعی را تغییر دهند.

پاسخ: ۱- ب / ۲- الف / ۳- ب / ۴- ب

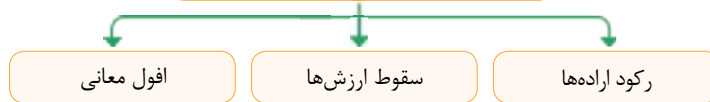
پیامدهای نادیده‌گرفتن کنش اجتماعی

بچه‌ها فرض کنید بحث شما با دوستتون بالا بگیره. او عصبانی شده و می‌خواد با شما درگیر بشه؛ شما توی چنین موقعیتی چه انتخابایی دارید؟ می‌تونین لبخندی به دوستتون بزنین، محیط رو ترک کنین یا خودتونو سرگرم کار دیگه‌ای کنین و یا با دوست دیگرتون حرف بزنین، از کیفیتون کتابی دربیاری و مشغول مطالعه بشین، کنار پنجره برین و خودتونو به بی‌خیالی بزنین و البته می‌تونین با اون درگیر بشین و خدای نکرده به زدوخورد پردازین. (چه انتخاب بد و نادرستی!) توی چنین وضعیتی باید پیامدهای این کنش رو در نظر بگیرین. همه این انتخابا، کنش اجتماعی محسوب می‌شن؛ یعنی همون فعالیت معناداری که مرتبط با دیگریه. همه اینا، برخیز از انتخابایی هستن که جلوی پای شماست و هر کدوم رو انتخاب کردین باید پیامدش رو هم بپذیرین. حالا لطفاً مطالب صفحه بعد رو دقیق بخونین تا متوجه منظور ما از طرح این مباحث بشین.

<p>1 انسان‌ها برخلاف پدیده‌های طبیعی، آگاهانه عمل می‌کنند و عملشان معنادار است.</p> <p>2 انسان‌ها در شرایط گوناگون، رفتارهای متفاوتی از خودشان می‌دهند.</p> <p>3 به همین دلیل کنش انسان را نمی‌توان فقط با روش تجربی تحلیل کرد؛ زیرا اگرچه حس و تجربه از ابزارهای مهم شناخت علمی هستند، اما روش تجربی توان فهم معانی کنش انسان‌ها را ندارد.</p> <p>مثال: فلزات نقطه جوش و ذوب مخصوص به خود را دارند، اما انسان‌ها این‌گونه نیستند، برخی انسان‌ها زود جوش می‌آورند، عصبانی می‌شوند و از کوره درمی‌روند اما بعضی دیگر صبورند و دیر عصبانی می‌شوند.</p>	<p>تفاوت انسان با پدیده‌های طبیعی (تفاوت در روش مطالعه پدیده‌های طبیعی و اجتماعی)</p>
---	---

نکته: رویکرد تبیینی بر آنچه مشاهده می‌شود، تمرکز می‌کند و اغلب معنای کنش و آنچه درون انسان می‌گذرد را نادیده می‌گیرد.

پیامدهای نادیده‌گرفتن کنش انسان‌ها

رکود اراده‌ها

1 کنش اجتماعی ارادی است؛ اما جامعه‌شناسی تبیینی با تأکید بیش از اندازه بر نظم اجتماعی و ساختارهای اجتماعی و یکسان دانستن نظم اجتماعی و نظم طبیعی، اراده و خلاقیت انسان‌ها را نادیده می‌گیرند.

2 نظم اجتماعی و خلاقیت، دو بال موفقیت انسان‌ها هستند، اما تأکید افراطی بر ساختارهای اجتماعی:

الف سبب سرکوب روحیه خلاق انسان‌ها در بسیاری از عرصه‌ها مانند هنر، ارتباط و اندیشه می‌شود.

ب به تدریج باعث می‌شود افراد بدون آن‌که بدانند این نظم برای تحقق چه ارزش‌ها و آرمان‌هایی است، آن را رعایت کنند.

نکته: 1 ماکس وبر از سلطه چنین نظامی که گویا هدفی جدا از انسان‌ها و نیازهای واقعی آن‌ها دارد، به قفس آهنین تعبیر می‌کند.

2 انقلاب‌های اجتماعی، اندیشه‌های جدید، شاهکارهای هنری و اختراعات بزرگ هنگامی پدید می‌آیند که انسان از نظم موجود گامی فراتر می‌گذارد.

مثال: یکی از ابزارهایی که گالیه برای رسم اشکال هندسی ساخت پرگار و نقاله بود. او این روش تجربی را در موقعیتی به کار گرفت که شهود آباء کلیسا تنها روش علمی قابل قبول آن دوران بود.

سقوط ارزش‌ها

1 کنش اجتماعی هدف‌دار است.

2 برخی اهداف کنشگران مانند کسب درآمد، ساختن خانه و ... قابل مشاهده‌اند، ولی انسان‌ها اغلب در کنش‌هایشان به دنبال تحقق ارزش‌هایی مانند کسب فضیلت‌های اخلاقی، جلب رضایت الهی و ... هستند که دیگران نمی‌توانند آن‌ها را مشاهده کنند.

3 در جامعه‌شناسی تبیینی ارزش‌بودن مهربانی، فداکاری و ضدا ارزش‌بودن کینه‌توزی، خودخواهی قابل فهم نیست؛ زیرا با استفاده از روش‌های تجربی نمی‌توان گفت مهربانی یک فضیلت اخلاقی و کینه‌توزی یک رذیلت اخلاقی است.

4 به سبب این‌که بسیاری از کنش‌های عاطفی، هنری، اخلاقی و مذهبی با رویکرد تبیینی، قابل توضیح نیستند، کسانی که فقط روش‌های تجربی را معتبر می‌دانند، با انکار ارزش‌های عاطفی، اخلاقی و مذهبی و ... دچار اخلاق‌گریزی شوند.

مثال 1: بزرگ‌ترین کشتار جهان در جنگ‌های جهانی اول و دوم میان توسعه‌یافته‌ترین کشورهای رخ داد و با فجیع‌ترین کشتار تاریخ بشر در هیروشیما و ناکازاکی پایان یافت.

مثال 2: پیشرفت‌های چشمگیر جهان غرب در حوزه صنعت و فضا به گسترده‌تر و عمیق‌تر شدن فجایع انسانی و زیست‌محیطی منجر شده است.

مثال 3: تربیت و نگهداری حیوانات در سیرک‌ها و تبدیل کردن آن‌ها به موجوداتی آرام و دست‌آموز برای اجرای نمایش با روش‌هایی از قبیل جداسازی از طبیعت، تنبیه بدنی، تحمل گرسنگی و شرطی کردن آن‌ها صورت می‌گیرد.

افول معانی

1 کنش اجتماعی، آگاهانه و معنادار است.

2 نادیده‌گرفتن معنای کنش، سبب شده است که، بیشتر مطالعات تبیینی به توصیف خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده ما محدود شوند.

3 ما در جهان اجتماعی با افراد آگاه سروکار داریم و لازم است با توجه به تفسیر آن‌ها از خودشان، به فهم همدلانه کنش‌های آن‌ها دست پیدا کنیم.

4 البته همراهی همدلانه به معنای تأیید کنشگران نیست، بلکه به معنای نگاه کردن به مسائل آن‌ها از منظر خودشان و تلاش برای فهم آن‌ها است.

پرسش: چرا برخی از جوانان و نوجوانان به استفاده از اینترنت و بازی‌های رایانه‌ای اعتیاد دارند؟

پاسخ: جامعه‌شناسان تبیینی؛ مطالعات تبیینی نشان داده‌اند که میان عواملی مانند میزان پرخاشگری، هیجان، خواب، وضعیت تحصیلات و تأهل با اعتیاد به اینترنت و بازی‌های رایانه‌ای رابطه وجود دارد.

اندازه‌گیری اجزای بدن دوم برای تعیین این‌که چه کسی از نژاد برتر برخوردار است و برگزاری جشنواره‌های زیبایی در روزگار ما، نشان‌دهنده تأکید افراطی بر امور قابل مشاهده‌اند.

پاسخ جامعه‌شناسان تفسیری: برای فهم انگیزهٔ جوانان و نوجوانان نمی‌توان از روش‌های تجربی استفاده کرد، بلکه باید همدلانه با جوانان همراه شد تا مسائل زندگی و آرزوهای آن‌ها را فهمید و آنان را یاری داد. اگر تفسیرهای جوانان و نوجوانان را در نظر بگیریم، متوجه خواهیم شد که عامل اصلی گرایش این کاربران به اینترنت و بازی‌های رایانه‌ای، معنای استفاده از این ابزار است. بیشتر جوانان و نوجوانان استفادهٔ هر چه بیشتر از این‌ها را به روز بودن، سرگرمی، هیجان، آزادی و توانایی معنا می‌کنند. این قبیل معانی و انگیزه‌ها، عوامل اصلی حضور افراطی جوانان و نوجوانان در فضاهای مجازی است.

حالا تو بگو

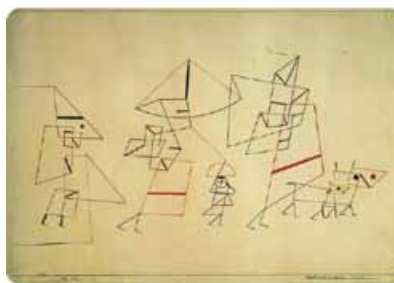
- ۱- روش تجربی: الف) از ابزارهای شناخت علمی محسوب نمی‌شود. ب) توان فهم معانی کنش انسان‌ها را ندارد.
- ۲- کنش انسان‌ها را: الف) می‌توان با روش تجربی تحلیل کرد. ب) نمی‌توان با روش تجربی شناخت.
- ۳- رویکرد تبیینی: الف) بر آن‌چه درون انسان می‌گذرد، تمرکز می‌کند. ب) بر آن‌چه مشاهده می‌شود، تمرکز می‌کند.
- ۴- نادیده گرفتن خلاقیت انسان‌ها: الف) رکود اراده‌ها ب) افول معانی
- ۵- قفس آهنین وبر: الف) سقوط ارزش‌ها ب) رکود اراده‌ها
- ۶- شاهکارهای هنری: الف) حفظ نظم موجود ب) فراترفتن از نظم موجود
- ۷- اخلاق‌گریزی: الف) افول معانی ب) سقوط ارزش‌ها
- ۸- ناتوانی روش تجربی در فضیلت‌دانستن مهربانی و فداکاری: الف) سقوط ارزش‌ها ب) افول معانی

- ۹- مطالعات تبیینی: الف) توجه به رابطهٔ تحصیلات با اعتیاد به اینترنت ب) توجه به انگیزهٔ افراد در گرایش به اینترنت

پاسخ: ۱- ب / ۲- الف / ۳- ب / ۴- الف / ۵- ب / ۶- ب / ۷- ب / ۸- الف / ۹- الف

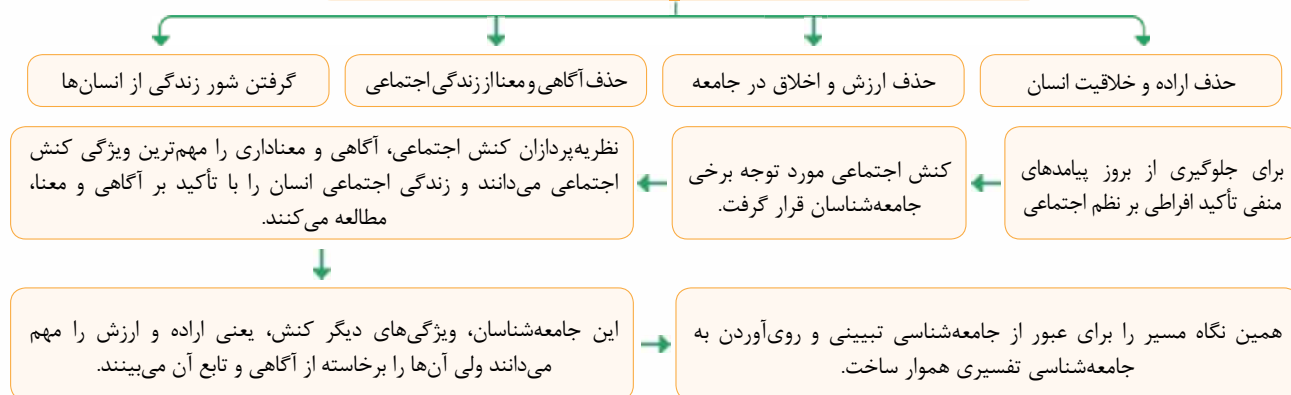

زرد، قرمز، آبی اثر واسیلی کاندینسکی، خالق نقاشی‌های مدرن انتزاعی. این نقاشی‌ها، تفاسیر عمیقی با خود دارند و چیزی که در ظاهر به نظر می‌رسد، نیستند، شکل‌ها و رنگ‌ها به واقعیتی مشخص بیرون از ذهن اشاره ندارند.

گردش خانوادگی اثر پاول کله. به گفتهٔ او در ورای ابهام، رمز و رازی نهفته است که با هنر می‌توان به آن راه یافت.

پیامدهای تأکید بیش از اندازهٔ رویکرد تبیینی بر نظم و ساختارهای اجتماعی

نکته: در رویکرد تبیینی، انسان به مثابهٔ یک شیء در نظر گرفته می‌شود؛ یعنی به اراده و آگاهی او توجه نمی‌شود و کنش‌های انسان همانند پدیده‌های طبیعی مورد بررسی قرار می‌گیرند، اما در رویکردهای تفسیری و انتقادی که در درس‌های بعدی با آن آشنا می‌شویم، انسان به مثابهٔ آگاهی و معنا در روابط اجتماعی تلقی می‌شود؛ یعنی در زندگی اجتماعی انسان بر آگاهی و معناداری کنش‌های او تأکید می‌کنند. انسان در فیلم سینمایی «عصر جدید»، شیء و در فیلم سینمایی «تلقین» موجودی آگاه دانسته می‌شود.

۱- با این‌که فضای مجازی معنای به‌روز بودن را در خود دارد ولی سبب می‌شود که فرد کاربر از زمان و مکان خودش جدا شود، با وجود دسترسی به مطالب زیاد و متنوع از دسترسی به مطالب مهم محروم گردد. با وجود آزادی و قدرت تحت کنترل قرار گیرد و با وجود سرگرم‌شدن، سطحی شود.

۱- پیامد تأکید بیش از اندازه رویکرد تبیینی بر ساختارهای اجتماعی:

الف) حذف ارزش و اخلاق از زندگی اجتماعی ب) دادن شور زندگی به انسان‌ها

۲- مهم‌ترین ویژگی کنش از دیدگاه نظریه پردازان کنش اجتماعی:

الف) آگاهی و معناداری ب) اراده و ارزش

۳- جامعه‌شناسی تبیینی:

الف) انسان به مثابه شیء ب) انسان به مثابه آگاهی

۴- طبق دیدگاه نظریه پردازان اجتماعی، این ویژگی‌های کنش برخاسته و تابع آگاهی هستند:

الف) معنا و هدف‌داری ب) اراده و ارزش

پاسخ: ۱- الف / ۲- الف / ۳- الف / ۴- ب

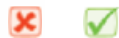
مقایسه کنید (صفحه ۳۰)

۴ به نظر شما «انسان به مثابه شیء» و «انسان به مثابه آگاهی و معنا در روابط اجتماعی» چه تفاوتی با یکدیگر دارند؟

پاسخ: اگر انسان را به مثابه یک شیء در نظر بگیریم به این معناست که هیچ‌گونه تفاوتی میان پدیده‌های طبیعی و پدیده‌های انسانی قائل نیستیم. به تعبیر دیگر اراده و آگاهی انسان نادیده گرفته شده و کنش‌های او از روی اجبار و به صورت تکوینی و غیرارادی انجام می‌شود، در این صورت اگر خلافی از او سربزند حق مجازات او را نداریم؛ چون از روی اختیار و آگاهی عمل نکرده است. اما اگر انسان را به مثابه آگاهی و معنا در نظر بگیریم، او نسبت به تمامی اعمال و کردار خود مسئول است و در روابط اجتماعی با دیگران باید به گونه‌ای عمل کند که با پیامدهای نامطلوبی مواجه نشود. نکته دیگر این که اگر انسان را به مثابه یک شیء در نظر بگیریم، جامعه‌شناسی محافظه‌کاری شکل می‌گیرد و در نتیجه نمی‌توان هیچ‌گونه تغییری در جامعه (و حتی کنش‌های انسان‌ها) ایجاد کرد.

سؤال‌های امتحانی

■ درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید.

۲۲۴- جنگ‌های نامنظم مبتنی بر آگاهی نظامی و جغرافیایی سربازان محلی یک منطقه هستند.

۲۲۵- ساختارهای اجتماعی، هر چه قدر هم جاافتاده و باسابقه باشند، با کنش‌های افراد به وجود آمده‌اند و برقرارند.

۲۲۶- نظام اداری فرصت‌ها و محدودیت‌هایی برای کنشگران ایجاد می‌کند، ولی کنشگران نیز به سهم خود می‌توانند در آن تغییر ایجاد کنند.

۲۲۷- مشکلات و مسائل اجتماعی، بیرون از دایره نفوذ و تأثیر انسان‌ها نیستند ولی فقط افراد خاصی مثل مسئولان و مدیران می‌توانند بر آن‌ها تأثیر بگذارند.

۲۲۸- به هر میزان که ارزش‌ها و آرمان‌های یک جامعه والاتر و انگیزه افراد برای تحقق بخشیدن به آن‌ها قوی‌تر باشد، تغییرات مهم‌تری در آن جامعه توسط مردم رقم خواهد خورد.

۲۲۹- انسان‌ها برخلاف پدیده‌های طبیعی، آگاهانه عمل می‌کنند و در شرایط گوناگون رفتارهای یکسانی از خود نشان می‌دهند.

۲۳۰- حس و تجربه از ابزارهای مهم شناخت علمی هستند، ولی کنش‌های انسان‌ها را نمی‌توان با روش تجربی تحلیل نمود.

۲۳۱- جامعه‌شناسان تبیینی با تأکید بیش از اندازه بر نظم و ساختارهای اجتماعی و یکسان انگاشتن نظم اجتماعی با نظم طبیعی، اراده و خلاقیت انسان‌ها را نادیده می‌گیرند.

۲۳۲- انسان‌ها اغلب در کنش‌هایشان به دنبال تحقق ارزش‌هایی هستند که به وسیله دیگران قابل مشاهده هستند.

۲۳۳- زندگی اجتماعی انسان‌ها و نظم همزاد یکدیگرند، اما انسان‌ها صرفاً مجریان نظم نیستند بلکه قادرند با توجه به آرمان‌ها و ارزش‌های خود، نظم اجتماعی را تغییر دهند.

(نهایی دی ۱۴۰۰)

۲۳۴- انقلاب‌های اجتماعی، اندیشه‌های جدید، شاهکارهای هنری و اختراعات بزرگ هنگامی پدید می‌آیند که انسان نظم موجود را رعایت کند.

(نهایی فروردین ۱۴۰۱)

۲۳۵- تأکید افراطی بر نظم اجتماعی موجب سرکوب روحیه خلاق انسان‌ها در بسیاری از عرصه‌ها مانند هنر، ارتباط و اندیشه می‌شود.

(نهایی شهریور ۹۹)

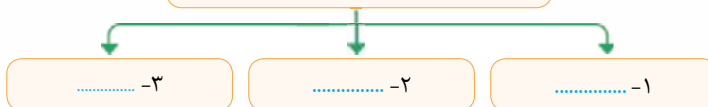
۲۳۶- در جامعه‌شناسی تبیینی نه تنها ارزش‌بودن مهربانی و فداکاری قابل مشاهده و فهم است، بلکه با استفاده از روش‌های تجربی می‌توان گفت که مهربانی یک فضیلت اخلاقی و کینه‌توزی یک رذیلت اخلاقی است.

(نهایی شهریور ۱۴۰۱)

- ۲۳۷- برای فهم انگیزهٔ جوانان و نوجوانان باید از روش‌های تجربی استفاده کرد تا مسائل زندگی و آرزوهای آن‌ها را فهمید و آنان را یاری کرد. (نوایی شهریور ۹۸)
- ۲۳۸- نادیده‌گرفتن معنای کنش، سبب شده بیشتر مطالعات تبیینی به تفسیر و توجیه خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده ما محدود شود.
- ۲۳۹- در مطالعات تفسیری، همراهی همدلانهٔ پژوهشگر با کنشگر، به معنای تأیید کنشگران نیست، بلکه به معنای نگاه به مسائل آن‌ها از منظر خودشان و تلاش برای فهم آن‌هاست.
- ۲۴۰- بزرگ‌ترین کشتار جهان که در جنگ‌های جهانی اول و دوم میان توسعه‌یافته‌ترین کشورها رخ داد و با فاجعهٔ هیروشیما و ناکازاکی پایان یافت، نتیجهٔ سقوط ارزش‌ها و اخلاق‌گریزی است. (نوایی فرورد ۱۴۰۲)
- جمله‌های زیر را با کلمه‌های مناسب کامل کنید.
- ۲۴۱- انسان‌ها می‌توانند با توجه به نظم اجتماعی را تغییر دهند.
- ۲۴۲- همهٔ ما از آن‌جا که عضوی از جامعه هستیم، با کنش‌های اجتماعی خود در یا اثرگذار هستیم.
- ۲۴۳- زندگی اجتماعی انسان و همزاد هم هستند.
- ۲۴۴- کنش انسان را نمی‌توان فقط با روش تحلیل کرد؛ زیرا این روش، توان کنش انسان‌ها را ندارد. (نوایی دی، ۱۴۰۰ با کمی تغییر)
- ۲۴۵- حس و تجربه از ابزارهای مهم شناخت علمی هستند، اما روش تجربی توان فهم انسان‌ها را ندارد. (نوایی شهریور ۱۴۰۰)
- ۲۴۶- تأکید افراطی بر نظم اجتماعی سبب سرکوب انسان‌ها در بسیاری از عرصه‌ها می‌شود.
- ۲۴۷- اندیشه‌های جدید هنگامی پدید می‌آید که انسان از گامی فراتر گذارد. (نوایی دی ۱۴۰۰)
- ۲۴۸- رویکرد تبیینی با تمرکز بر آن‌چه می‌شود، اغلب و آن‌چه درون انسان می‌گذرد را نادیده می‌گیرند.
- ۲۴۹- ماکس وبر از سلطهٔ نظمی که گویا هدفی جدا از انسان‌ها و نیازهای واقعی آن‌ها دارد، به تعبیر می‌کند.
- ۲۵۰- در رویکرد تفسیری برای فهم زندگی اجتماعی باید از ظاهر پدیده‌های اجتماعی عبور کرد و به در کنش‌ها راه یافت. (نوایی دی ۱۴۰۰)
- ۲۵۱- نگاه کردن به مسائل کنشگران از منظر خودشان و تلاش برای فهم آن‌ها نام دارد. (نوایی فرورد ۹۸)
- ۲۵۲- با استفاده از نمی‌توان گفت مهربانی یک فضیلت اخلاقی و کینه‌توزی یک ردیلت اخلاقی است.
- ۲۵۳- تأکید بر آگاهی و در زندگی اجتماعی انسان، مسیر را برای روی آوردن به جامعه‌شناسی تفسیری هموار ساخت. (نوایی شهریور ۱۴۰۲)
- ۲۵۴- نظریه پردازان کنش اجتماعی، و را مهم‌ترین ویژگی کنش اجتماعی می‌دانند.
- ۲۵۵- در مطالعهٔ اعتیاد برخی از نوجوانان و جوانان به بازی‌های رایانه‌ای نادیده‌گرفتن سبب شده است که بیشتر مطالعات تبیینی به توصیف رفتارهای قابل مشاهده محدود شوند. (نوایی فرورد ۱۴۰۲)
- به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.
- ۲۵۶- یک نمونهٔ بارز از جنگ‌های نامنظم را نام ببرید؟
- ۲۵۷- مردم آمرلی با تکیه بر کدام ظرفیت‌های خود توانستند علیه داعش پیروز شوند؟
- ۲۵۸- اولین کسی که اصطلاح «جنگ‌های نامنظم» را به کار برد و برای آن روش‌های ویژه‌ای ابداع کرد چه کسی بود؟
- ۲۵۹- چه عاملی باعث برقراری ساختارهای اجتماعی می‌گردد؟
- ۲۶۰- چرا انسان‌ها در شرایط گوناگون، رفتارهای متفاوتی از خود نشان می‌دهند؟
- ۲۶۱- نمودار را کامل کنید.

پیامدهای نادیده‌گرفتن کنش اجتماعی

۲۶۲- دو بال موفقیت انسان کدام‌اند؟ نام ببرید.

۲۶۳- چه عاملی موجب سرکوب روحیهٔ خلاق انسان‌ها می‌شود؟

۲۶۴- چه عاملی سبب می‌شود تا به تدریج افراد، نظم را رعایت کنند بی آن‌که بدانند نظم برای تحقق چه ارزش‌ها و آرمان‌هایی به وجود آمده است؟

۲۶۵- کدام متفکر جامعه‌شناس دربارهٔ سلطهٔ بیش از اندازهٔ نظم اجتماعی بر زندگی آدمی سخن گفته است؟ او برای این نوع سلطه از چه تعبیری استفاده می‌کند؟

۲۶۶- رویدادهایی را نام ببرید که وقوع آن‌ها ناشی از این است که افراد از نظم اجتماعی موجود جامعه یا فراتر نهاده‌اند. (نوایی دی ۱۴۰۰)

۲۶۷- چه عاملی سبب شده است که بیشتر تحلیل‌های تبیینی به توصیف خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده انسان‌ها محدود شود؟ (نوایی دی ۱۴۰۲)

۲۶۸- در رویکرد تبیینی عوامل اصلی گرایش کاربران به اینترنت و گیم و فضاهای سایبری چیست؟ سه مورد را نام ببرید.

(نوبتی شهریور ۱۴۰۱)

۲۶۹- تأثیر نادیده گرفتن معنای کنش بر مطالعات تبیینی را بنویسید.

(نوبتی شهریور ۹۸)

۲۷۰- انقلاب‌های اجتماعی و اندیشه‌های جدید نتیجه چیست؟

(نوبتی فرورداد ۱۴۰۱)

۲۷۱- چگونه می‌توان مسائل زندگی جوانان و آرزوهای آن‌ها را فهمید و آنان را یاری کرد؟

۲۷۲- با توجه به تفسیر خود جوانان و نوجوانان، سه عامل گرایش آن‌ها به اینترنت، گیم و فضاهای سایبری چیست؟

(نوبتی شهریور ۱۴۰۲)

۲۷۳- نگاه کردن به مسئله اعتیاد جوانان به بازی‌های رایانه‌ای از منظر خودشان مصادق چه مفهومی است؟

(مشابه نوبتی فرورداد ۱۴۰۲)

۲۷۴- نظریه پردازان کنش اجتماعی، کدام ویژگی‌های کنش را برخاسته از آگاهی و تابع آن می‌بینند؟

(نوبتی فرورداد ۹۹)

۲۷۵- انسان‌ها قادرند با توجه به آن‌ها نظم اجتماعی را تغییر دهند؟

۲۷۶- هر عبارت به کدام یک از پیامدهای نادیده گرفتن کنش اجتماعی اشاره دارد؟
الف) ارزش بودن مهربانی و فداکاری و ضد ارزش بودن کینه توزی قابل مشاهده نیست. (.....)

ب) با یکسان دانستن نظم اجتماعی و نظم طبیعی، اراده انسان‌ها را نادیده می‌گیرد. (.....)

۲۷۷- هر عبارت نشان‌دهنده کدام مفهوم است؟

الف) برگزاری جشنواره‌های زیبایی در روزگار کنونی (.....)

ب) پوشش اعتراضی دانشجویان ترکیه علیه قانون منع حجاب در دانشگاه‌ها (.....)

(نوبتی شهریور ۹۹)

۲۷۸- هر عبارت به کدام یک از رویکردهای جامعه‌شناسی اشاره دارد؟

الف) بر آن چه مشاهده می‌شود تمرکز می‌کند. (.....)

ب) آگاهی و معناداری را مهم‌ترین ویژگی کنش اجتماعی می‌دانند. (.....)

۲۷۹- هر فیلم سینمایی به کدام مفهوم در روابط اجتماعی اشاره می‌کند؟

الف) تلقین (انسان به مثابه)

ب) عصر جدید (انسان به مثابه)

به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید.

۲۸۰- جنگ‌های نامنظم چه ویژگی‌هایی دارند؟ (ذکر دو مورد کافی است).

۲۸۱- مهم‌ترین ویژگی نبرد مردم امرلی علیه داعش چیست؟ توضیح دهید.

۲۸۲- میان ساختارهای اجتماعی و کنش‌های اجتماعی انسان چه نسبتی برقرار است؟

۲۸۳- میان زندگی اجتماعی انسان و نظم چه رابطه‌ای وجود دارد؟

۲۸۴- آیا مسائل و مشکلات اجتماعی بیرون از دایره نفوذ و تأثیر ما هستند؟ درباره اثرگذاری انسان در این مورد توضیح دهید.

۲۸۵- آیا انسان‌ها صرفاً مجربان نظم در جامعه خودشان هستند؟ توضیح دهید.

۲۸۶- رویکرد تبیینی در تحلیل‌های اجتماعی خود چه چیزی را نادیده می‌گیرد؟

۲۸۷- چه عاملی منجر به اخلاق‌گریزی کسانی می‌شود که فقط روش‌های تجربی را معتبر می‌دانند؟

۲۸۸- هر کدام از مصادیق زیر با کدام مفاهیم ارتباط دارند؟ (✓ بزنید).

افول معانی	سقوط ارزش‌ها	رکود اراده‌ها	مفاهیم	مصادیق
			تحلیل‌های تبیینی، با بی‌توجهی به فهم خاصی که افراد از رفتارهای خود دارند، صرفاً درصدد شناسایی عوامل بیرونی و مشاهده‌پذیر رفتار آنان است.	
			با استفاده از روش‌های تجربی نمی‌توان گفت مهربانی یک فضیلت اخلاقی و کینه‌توزی یک رذیلت اخلاقی است.	
			تأکید افراطی بر نظم به تدریج سبب می‌شود افراد بدون آن که بدانند این نظم برای تحقق چه ارزش‌ها و آرمان‌هایی است، آن را رعایت کنند.	

۲۸۹- برای فهم انگیزه کنشگران از چه روشی نباید استفاده کرد؟ و به جای آن، چه روشی را باید به کار گرفت؟

۲۹۰- چرا کنش انسان را نمی‌توان صرفاً با روش تجربی تحلیل کرد؟

۲۹۱- تأکید بیش از اندازه رویکرد تبیینی بر نظم و ساختارهای اجتماعی چه پیامدهایی دارد؟

۲۹۲- سیر و روند عبور از جامعه‌شناسی تبیینی و روی آوردن به جامعه‌شناسی تفسیری را ترسیم کنید.

(نوبتی فرورداد ۱۴۰۰)

۲۹۳- نظریه پردازان کنش اجتماعی، زندگی انسان را چگونه مطالعه می‌کنند؟

۲۹۴- فضای مجازی علی‌رغم به‌روز کردن افراد، چه مشکلاتی برای فرد ایجاد می‌کند؟

گزینه درست را انتخاب کنید.

(نهایی دی ۱۳۰۰ با کمی تغییر)

۲۹۵- نظریه پردازان کنش اجتماعی، مهم‌ترین ویژگی کنش اجتماعی را چه می‌دانند؟

- (۱) اراده و ارزش
(۲) آگاهی و معنادار
(۳) اراده و خلاقیت
(۴) هدف و معنا

۲۹۶- کدام یک مربوط به آن نوع نظم اجتماعی نیست که ماکس وبر از آن به قفس آهنین تعبیر می‌کند؟ نظمی که

- (۱) هدفی جدا از انسان‌ها و نیازهای واقعی آن‌ها دارد.
(۲) افراد بدون آن که بدانند این نظم برای تحقق چه ارزش‌ها و آرمان‌هایی است، آن را رعایت کنند.
(۳) اراده و خلاقیت انسان‌ها را نادیده می‌گیرد.
(۴) منجر به شکل‌گیری انقلاب‌های اجتماعی و شاهکارهای هنری می‌شود.

(نهایی دی ۹۷ - با اندکی تغییر)

۲۹۷- پیامد نادیده‌گرفتن کنش در رویکرد تبیینی کدام گزینه است؟

- (۱) نظم‌گرایی
(۲) اخلاق‌گرایی
(۳) معناگرایی
(۴) رکود اراده‌ها

(نهایی دی ۹۸)

۲۹۸- منظور از خشت‌بنای جامعه چیست؟

- (۱) نظام اجتماعی
(۲) کنش اجتماعی
(۳) ساختار اجتماعی
(۴) نظم اجتماعی

۲۹۹- محدود شدن مطالعات جامعه‌شناسی به توصیف خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده به کدام پیامد نادیده‌گرفتن کنش اشاره دارد؟

- (۱) افول معانی
(۲) سقوط ارزش‌ها
(۳) رکود اراده‌ها
(۴) اخلاق‌گرایی

۳۰۰- در ارتباط با نقد رویکرد تبیینی، کدام گزینه درست نیست؟

- (۱) برخی اهداف کنشگران قابل مشاهده‌اند و انسان‌ها اغلب در کنش‌هایشان به دنبال تحقق ارزش‌هایی هستند که به وسیله دیگران قابل مشاهده هستند.
(۲) قابل توضیح نبودن بسیاری از کنش‌های عاطفی، هنری، اخلاقی و مذهبی با رویکرد تبیینی، سبب شده کسانی که فقط روش‌های تجربی را معتبر می‌دانند، با انکار ارزش‌های عاطفی، اخلاقی و مذهبی دچار اخلاق‌گرایی شوند.
(۳) نادیده‌گرفتن معنای کنش، سبب شده، بیشتر تحلیل‌های تبیینی به توصیف خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده ما محدود شود.
(۴) تأکید بیش از اندازه بر نظم اجتماعی به حذف اراده و خلاقیت؛ ارزش و اخلاق؛ آگاهی و معنا از زندگی اجتماعی می‌انجامد و شور زندگی را از انسان‌ها می‌گیرد.

۳۰۱- پیامد انکار ارزش‌های عاطفی، اخلاقی و مذهبی در رویکرد تبیینی کدام است؟

- (۱) رکود اراده‌ها
(۲) افول معانی
(۳) سقوط ارزش‌ها
(۴) اخلاق‌گرایی

۳۰۲- این عبارت متعلق به کیست؟ «در ورای ابهام، رمز و رازی نهفته است که با هنر می‌توان به آن راه یافت.»

- (۱) آگوست کنت
(۲) ماکس وبر
(۳) پاول کله
(۴) واسیلی کاندنسکی

۳۰۳- به ترتیب، «فاجعه هیروشیما و ناکازاکی» و «تعبیر قفس آهنین ماکس وبر» به کدام یک از پیامدهای نادیده‌گرفتن کنش اجتماعی اشاره دارد؟

(نهایی شهریور ۱۳۰۲)

- (۱) رکود اراده‌ها - سقوط ارزش‌ها
(۲) سقوط ارزش‌ها - افول معانی
(۳) رکود اراده‌ها - افول معانی
(۴) سقوط ارزش‌ها - رکود اراده‌ها

«این اواخر در ذرتزارها به آوای فاخته گوش می‌دادم. شکوفه‌های سیب، مثل تکه‌های معطر کاغذ رنگی چرخ‌زان در جلوی پایم به زمین می‌ریختند. بارانی که بر چمن آفتاب‌خورده می‌بارید، بوی خوشی داشت. همه چیز خاطرات روزهای گذشته را به یاد می‌آورد. فکر می‌کردم روزگار کنونی ما عجب روزگاری است و چه قدر با پنجاه سال پیش فرق دارد. اما همین‌که بیشتر فکر می‌کنم، می‌بینم به شکرانه الهی، خیلی از چیزها همان است که آن روزها هم بود؛ صدای فاخته، شکوفه‌ها، صحبت‌های دلنشین دور سفره غذا، عشق و ازدواج. می‌دانم که ازدواج‌های امروزی خیلی فرق کرده اما هنوز هم انسان‌ها با یکدیگر عهد می‌بندند تا پایان عمر با هم باشند و همدیگر را دوست داشته باشند. در هر بخش از زندگانی، شکل بیرونی عوض شدنی است. شاید هم باید تغییر کند؛ اما جان کلام همان است که بود. به نظرم می‌رسد در گیرودار زندگانی مدرن، بیش از اندازه مفتون شکل ظاهر امور شده‌ایم، به طوری که اصل مطلب فراموش شده است. گاهی ضرورت دارد تلویزیون را خاموش کنیم، به طبیعت و به کسانی که دوستشان داریم، نزدیک شویم و بار دیگر فارغ از این‌که دیگران چه می‌گویند و چه نظری در مورد ما دارند به یاد بیاوریم زنده‌بودن چه نعمت بزرگی است. تنها در این صورت است که می‌توانیم ذهنمان را به اصل مطلب معطوف کنیم و اصل مطلب، معنای زندگانی است. از قرار معلوم، زنده‌ماندن یا رفاه‌داشتن دلیل موجهی برای زندگانی نبوده و نیست. هر موجود بی‌اهمیتی می‌تواند همین‌ها را بخواهد. من معتقدم زندگانی من واقعاً حکمتی دارد، معنایی دارد، اگرچه هنوز نتوانسته‌ام آن را به روشنی و وضوح در زندگی‌ام بیابم.»

(پارلز هندی، همه کیمیاگریم؛ تأملی درباره کار و زندگانی)

دوستان توی این درس در مورد یکی از بزرگ‌ترین دغدغه‌های انسان یعنی «معنای زندگی» با همدیگر حرف می‌زنیم. موضوعی که مخصوصاً تو جهان مدرن، جایگاه خاصی داره و هر انسان حقیقت‌اندیشی بارها از خودش این سؤال رو پرسیده که واقعاً زندگی چیه؟ آیا این زندگی ارزش زیستن داره؟ برا چی به این دنیا اومدیم؟ چرا اومدیم تو دنیایی که پر از رنجه؟ بعدش چی می‌شه؟ آیا بعد از مُردنمون تموم می‌شیم و هیچی به هیچی؟ متفکرای زیادی در مورد این موضوع اظهار نظر کردن، سخنرانی کردن و کتاب نوشتن. اگه دوست دارین بیشتر درباره این موضوع بدونین، کتابای رمان، فلسفی و روانشناسی زیادی درباره معنای زندگی، فلسفه ملال، احساس پوچی در زندگی نوشته شدن که می‌تونین اونا رو تهیه کرده و بخونین!

مثال: مستند «مشتی اسماعیل» روایت زندگی پیرمردی نابینا اما زنده‌دل است که زندگی را زیبا می‌بیند، او معرفتی دارد که بیننده را مبهوت و متعجب می‌کند. شوق او به زندگی تماشایی است. (معنای زندگی)

پرسش از معنای زندگی

دوستان عزیز به دو دسته از پرسش‌های زیر که اولیش می‌تونه مربوط به همه آدم‌ها باشه و دومیش مربوط به متفکرای علوم اجتماعیه دقت کنین:

پرسش‌های انسان‌ها از معنای زندگی

۱ زندگی چیست؟

۲ انسان‌ها با چه آرمان، انگیزه و دلیلی به زندگی ادامه می‌دهند؟

۳ انسان‌ها چه تفاوتی با یکدیگر دارند که برخی در زندگی خود امیدوارند و برخی احساس پوچی و بیهودگی می‌کنند و زندگی را تکراری و ملال‌آور می‌بینند؟

۴ چه چیزهایی زندگی را گوارا و شیرین می‌کند و چه عواملی آن را تلخ و ناگوار می‌سازد؟

۵ معیار زنده‌بودن چیست؟ آیا به صرف وجود علائمی چون نفس کشیدن، خوردن و رشد جسمانی می‌توان انسان را زنده دانست؟

۶ مرگ پایان زندگی است یا مرحله‌ای از مراحل زندگی انسان است؟

۷ و ...

پرسش از معنای زندگی و ده‌ها پرسش دیگر مرتبط با آن، همواره ذهن انسان‌ها و بسیاری از اندیشمندان را به خود مشغول کرده است. مسئله معنای زندگی کل زندگی انسان و در مورد تمام پدیده‌های اجتماعی از جمله کنش‌ها مطرح است. این پرسش‌ها در جهان متجدد و در میان صاحب‌نظران علوم اجتماعی نیز مطرح بوده‌اند:

پرسش‌های صاحب‌نظران علوم انسانی و فلسفه در مورد زندگی

۱ آیا زندگی معنادار است؟

۲ چه چیزی به زندگی، لذت‌ها و رنج‌های آن معنا می‌بخشد؟

۱- برای مثال: کتاب‌های (۱) اسطوره سیزیف، نوشته آلبر کامو (۲) مامان و معنای زندگی، نوشته اروین یالوم (۳) درباره معنی زندگی، نوشته ویل دورانت (۴) معنای زندگی، نوشته گرت تامسون (۵) انسان در جستجوی معنی، نوشته ویکتور فرانکل (۶) کتاب‌های کریستین بوبن (۷) انسان و خدا، یا، معنای زندگی نوشته لوک فری (۸) معنای زندگی، نوشته جان کاتینگهام (۹) درس‌گفتارهای مصطفی ملکیان درباره معنای زندگی و ده‌ها کتاب و اثر دیگر و البته آثار شاعران و نقاشان و فیلم‌سازان بزرگی که دغدغه‌های خود در باب معنای زندگی را در یک قالب هنری ارائه کرده‌اند. (حتماً فیلم «طعم گیلان» عباس کیارستمی را ببینید.)

۳ آیا زندگی، معانی از پیش تعیین شده دارد یا انسان‌ها خود به زندگی خویش معنا می‌بخشند؟

۴ آیا انسان از معنای زندگی‌اش آگاه است یا از آن غافل است؟

۵ آیا کنش‌های افراد بیانگر معنای زندگی آن‌هاست؟

۶ آیا انسان به همه معنای مختلفی که می‌توان برای زندگی در نظر گرفت، گرایش یکسانی دارد یا بنا به سرشت خود، به برخی معنای زندگی گرایش

بیشتری دارد و از برخی معانی متنفر و گریزان است؟

۷ پرسش کلیدی و مهم: چگونه می‌توان معنای زندگی و معنای کنش انسان‌های دیگر را فهمید؟^۱

کوبه‌ها نشانه‌ای از فرهنگ ایرانی پر در خانه‌های روزگار قدیم هستند. کوبه مردانه صدای بم و کوبه زنانه صدای زیر داشت. صاحبخانه با شنیدن صدای کوبه متوجه می‌شد که مهمان پشت در، آقا است یا خانم.

باغ سنگی سیرجان که تنه درختانش خشکیده و به جای میوه از شاخه درختانش سنگ‌های کوچک و بزرگ آویزان است، حکایت غریبی است از مردی که یکی از زیباترین موزه‌های هنر انتزاعی را در میان بیابان پر پا کرده است.

نکته: زندگی‌نامه‌ها به ویژه زندگی‌نامه‌های خودنوشت، سفرنامه‌ها و کتاب‌های خاطرات از منابعی هستند که تصویر انسان‌ها را از معنای زندگی نشان می‌دهند.

پیچیدگی پدیده‌های انسانی و اجتماعی

بچه‌ها همیشه این مطلب رو آویزه گوشتون کنین که بررسی و مطالعه پدیده‌های انسانی و اجتماعی، بدون توجه به عمق اون، ما رو به یه نتیجه‌گیری غلط می‌رسونه. حتی تو زندگی روزمره‌مون هم از این دست اشتباه‌ها داریم. ظاهر یه قضیه رو می‌بینیم و سریع قضاوت می‌کنیم و حکم می‌دیم. کنش‌های آدم‌ها رو نمی‌شه به همین راحتی و از روی ظاهر فهمید. تو کتاب دهم هم خوندین که یه کنش واحد می‌تونه معنای مختلفی داشته باشه.

نمونه ۱: در طول هشت سال جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، صدها هزار نفر از رزمندگان ایرانی جان خود را از دست دادند. تعداد قابل توجهی از این شهیدان، در سنین جوانی و نوجوانی، در شیرین‌ترین دوران عمر خود، به شهادت رسیدند. روایت‌ها و مستندات به جا مانده از آن دوران، از آرزو و رقابت تنگاتنگ رزمندگان برای شهادت و جان‌سپردن حین جهاد حکایت می‌کند. بسیاری از بازماندگان این دوران، زنده‌ماندن خود در جنگ و جاماندن از قافله هم‌رزمان شهیدشان را خسروانی بزرگ و مهم‌ترین حسرت زندگیشان می‌دانند. (**مثال:** وصیت‌نامه شهید سید جمال کمالی را بخوانید).

نمونه ۲: در همه جنگ‌ها همیشه سربازانی بوده‌اند که با آگاهی کامل از احتمال کشته‌شدن پا به میدان جنگ گذاشته‌اند. این سربازان قطعاً انگیزه‌های مهمی مانند دفاع از وطن و پیروزی بر دشمن داشته‌اند؛ اما شاید آن‌ها کشته‌شدن در جنگ را آرزو نکرده باشند.

مثال: در جنگ جهانی دوم، هزاران خلبان ژاپنی برای عملیات کامیکازه داوطلب شدند. آن‌ها در این عملیات، هواپیماهایشان را به ناوهای دشمن می‌کوبیدند.

نمونه ۳: خودکشی یک کنش غیرعادی است که از گرایش به مردن به جای زنده‌ماندن حکایت دارد. گرایشی که برخلاف طبیعت و سرشت انسانی است.

مقایسه معنای سه مفهوم شهادت‌طلبی، فداکردن جان برای وطن و خودکشی

شباهت	دست‌شستن از جان و زندگی در دنیا و استقبال از مرگ
تفاوت	تفاوت آن‌ها در معنای متفاوت آن‌هاست و دقیقاً همین معنای متفاوت، هویت آن‌ها را تعیین می‌کند و از آن‌ها سه پدیده مختلف می‌سازد. معنای شهادت: شوق به حیات جاودانه، عشق به دیدار محبوب، دفاع از دین، مبارزه با ظلم، اقامه حق، مبارزه با باطل و ... معنای جان‌دادن سربازان در جنگ: دفاع از غرور ملی، میهن‌دوستی، غلبه بر دشمن، کشورگشایی، هیجان و ... معنای خودکشی: رنج‌گریزی، احساس پوچی، فشارهای اقتصادی بحران‌های اجتماعی، بحران معنویت و ...

پدیده خودکشی موضوع خودکشی یکی از اولین پدیده‌های اجتماعی بود که با رویکرد تبیینی توسط جامعه‌شناس فرانسوی، امیل دورکیم در اواخر قرن نوزدهم میلادی (۱۸۹۷) مورد بررسی قرار گرفت.

۱ پس از انقلاب صنعتی، مسئله خودکشی به شکل بی‌سابقه‌ای در جوامع صنعتی رواج پیدا کرد. به گونه‌ای که جامعه‌شناسان، روان‌پزشکان، اقتصاددانان، حقوق‌دانان و حتی فیلسوفان را به مطالعه این پدیده و چاره‌اندیشی برای آن واداشت.

۲ پاسخ صاحب‌نظران علوم مختلف به چرایی وقوع خودکشی با یکدیگر متفاوت است، علاوه بر این اندیشمندان یک حوزه نیز در این باره نظرات متفاوت و حتی متعارضی ابراز کرده‌اند.

۱- دوستان به این نکته توجه داشته باشید که سه مفهوم «معنای زندگی»، «معنای کنش» و «معنویت» سه مفهوم مختلف هستند و نباید این سه را یکی دانست. هر چند می‌تواند از جنبه‌هایی در ارتباط با یکدیگر قرار بگیرند.

مثال ۱: برخی از جامعه‌شناسان در تحلیل خودکشی به عوامل اقتصادی مانند فقر، کاهش رفاه عمومی و... توجه کرده‌اند.
مثال ۲: و برخی دیگر از جامعه‌شناسان معتقدند، نرخ خودکشی در بعضی از کشورها با سطح رفاه عمومی بالا، بیشتر از برخی جوامع با سطح رفاه و شرایط اقتصادی پایین‌تر است. (دیدگاه امیل دورکیم، جامعه‌شناس فرانسوی)

نتیجه‌گیری

- ۱ وجود نظریات متفاوت در مورد پدیده‌های اجتماعی، نشانهٔ پیچیدگی و عمق پدیده‌های اجتماعی و البته دشواری فهم آن‌هاست.
- ۲ برخی رویکردها برای دستیابی به پاسخ‌های ساده، سراسر است و کاملاً قابل پیش‌بینی، چرایی وقوع پدیده‌های اجتماعی، پیچیدگی و عمق آن‌ها را نادیده می‌گیرند و در واقع از پدیده‌های اجتماعی و انسانی هویت‌زدایی می‌کنند.

بخوانیم و بدانیم

بخشی از پیچیدگی‌های کنش‌های انسانی به سبب وابستگی این کنش‌ها به ویژگی‌های فردی و هم‌چنین ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی آن‌هاست. درک و شناخت پدیده‌های اجتماعی و پیچیدگی‌های کنش‌های انسانی، تابع درک صحیح و توأمان وجوه مشترک و تفاوت‌های فردی و اجتماعی انسان‌هاست.

وجوه مشترک:

- ۱ همهٔ انسان‌ها دارای نیازهای طبیعی و غریزی مشابهی هستند، از این‌رو برای تأمین غذا و سرپناه تلاش می‌کنند، تشکیل خانواده می‌دهند و ...
- ۲ ویژگی‌های متعالی مانند میل به جاودانگی، کمال‌جویی، تنفر از نقص، سعادت‌طلبی، گرایش به زیبایی، تنفر از ظلم، شوق به کشف حقیقت در همهٔ انسان‌هاست.

وجوه متفاوت:

- ۱ توانایی‌های ذهنی، عاطفی و جسمانی افراد مختلف و متفاوت است.
- ۲ ویژگی‌های اجتماعی - فرهنگی انسان‌ها و جوامع نیز با یکدیگر متفاوت می‌باشد؛ مانند، تنوع فرهنگ‌ها، تنوع خرده‌فرهنگ‌ها و موقعیت‌های اجتماعی متفاوت.

گفت‌وگو کنید (صفحه‌های ۴۷ و ۴۸)

۴ **وصیت‌نامه‌های شهدای دفاع مقدس یکی از مهم‌ترین منابع برای تفسیر اعمال، افکار و شخصیت شهدای ایرانی است. در کلاس به گروه‌های چندنفره تقسیم شوید و در هر گروه وصیت‌نامهٔ یکی از شهدای دفاع مقدس را مرور کنید و دربارهٔ انگیزه‌های رزمندگان ایرانی از شهادت‌طلبی با دوستان خود گفت‌وگو کنید. پاسخ:** بخشی از وصیت‌نامهٔ سردار پرافتخار اسلام شهید حاج قاسم سلیمانی:

خداوندا، ای عزیز، من سال‌هاست از کاروانی به جا مانده‌ام و پیوسته کسانی را به سوی آن روانه می‌کنم، اما خود جا مانده‌ام، اما تو خود می‌دانی هرگز نتوانستم آن‌ها را از یاد ببرم. پیوسته یاد آن‌ها، نام آن‌ها، نه در ذهنم بلکه در قلبم و در چشمم با اشک و آه یاد شدند. عزیزم من از بی‌قراری و رسوایی جاماندگی سر به بیابان‌ها گذارده‌ام، و ... (بپه‌های عزیز بقیهٔ وصیت‌نامهٔ شهید سلیمانی را در کتاب هست و هو کنید.)

حالا تو بگو

- ۱- تفاوت خودکشی و شهادت‌طلبی: الف) استقبال از مرگ ب) معنای آن‌ها
 - ۲- نادیده‌گرفتن پیچیدگی و عمق پدیده‌های اجتماعی: الف) هویت‌زدایی ب) آشنایی‌زدایی
 - ۳- معانی متفاوت پدیده‌های اجتماعی: الف) عدم اشتراک میان آن‌ها ب) تعیین هویت آن‌ها
 - ۴- مشابهت‌های میان انسان‌ها: الف) سعادت‌طلبی و کمال‌جویی ب) توانایی‌های ذهنی و عاطفی
 - ۵- لازمهٔ شناخت پدیده‌های اجتماعی، شناخت صحیح و توأمان: الف) تفاوت‌های فردی - اجتماعی و وجوه مشترک ب) نیازهای غریزی و ویژگی‌های متعالی
- پاسخ: ۱- ب / ۲- الف / ۳- ب / ۴- الف / ۵- الف

جامعه‌شناسی تفسیری

تبیین در حاشیهٔ تفسیر

ویلهلم دیتلای

ماکس وبر

در قرن نوزدهم، برخی از متفکران اجتماعی آلمانی از جمله ویلهلم دیتلای و ماکس وبر، مدعی شدند که هر چند جهان اجتماعی همانند جهان طبیعی نظم و قواعد خاصی دارد، اما انسان‌ها مانند موجودات طبیعی نیستند و کنش‌ها و پدیده‌های اجتماعی نیز با پدیده‌های طبیعی تفاوت دارند.

۴ ماکس وبر معتقد بود کنش اجتماعی، معنادار است و پدیده‌های معنادار را نمی‌توان همانند پدیده‌های طبیعی از طریق حواس مطالعه کرد، بلکه باید معنای آن‌ها را فهمید.

۴ ماکس وبر با این‌که فهمیدن را برای درک معنای پدیده‌های اجتماعی ضروری می‌دانست، اما از آن‌جا که هنوز علم را به علم تجربی محدود می‌دانست، معتقد بود آن‌چه جامعه‌شناسان از مطالعهٔ پدیده‌ها می‌فهمند باید با روش تجربی اثبات شود، وگرنه ارزش علمی ندارد.

۴ ماکس وبر تفهم را روش مستقلی برای علوم انسانی نمی‌دانست، بلکه آن را مقدمه و پیش‌نیازی برای روش علمی که همان روش تجربی بود می‌انگاشت. به همین دلیل جامعه‌شناسی خود را تفهیمی - تبیینی معرفی می‌کرد.

از نظر او، جامعه‌شناس فقط می‌تواند آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی را توصیف کند؛ اما نمی‌تواند دربارهٔ آرمان‌ها و ارزش‌ها که پدیده‌هایی نامحسوس و غیرتجربی‌اند، داوری علمی کند.

مثال: از نظر وبر، جامعه‌شناس می‌تواند برای مدتی با اعضای یک گروه سیاسی زندگی کند و از این راه، عقاید و ارزش‌های آن‌ها را بفهمد و توصیف کند، اما نمی‌تواند دربارهٔ درست یا غلط بودن این عقاید و ارزش‌ها داوری کند و به نقد یا اصلاح آن‌ها بپردازد؛ زیرا از نظر او با این کار، جامعه‌شناس از دایرهٔ علم خارج می‌شود یا با نام علم، کار غیرعلمی می‌کند.

غلبهٔ رویکرد تفسیری در قرن بیستم و پیامدهای آن	
غلبهٔ رویکرد تفسیری در قرن بیستم	در قرن بیستم نتایج این باور که مرز علم و غیر علم را تجربه و تبیین تجربی تعیین می‌کند، مورد تردید قرار گرفت و زمینهٔ رونق و غلبهٔ «تفسیر» و «رویکرد تفسیری» فراهم شد.
پیامدهای غلبهٔ رویکرد تفسیری	تبیین در حاشیهٔ تفسیر قرار می‌گیرد. علوم انسانی و علوم اجتماعی دیگر دغدغهٔ نزدیک‌شدن به علوم طبیعی را ندارند. تفسیر به عنوان روش ویژهٔ علوم انسانی و علوم اجتماعی به رسمیت شناخته می‌شود.

نکته: اگر تبیین را دانش جهان‌شمول (قوانین همه‌جایی و همیشگی) بدانیم؛ تفسیر، دانش محلی (این‌جایی و اکنونی) است.

تفسیر، دانشی محلی است؛ به این معنا که:

همهٔ دانش‌ها، تولیداتی اجتماعی و فرهنگی هستند و فرهنگ‌های گوناگون، تفسیرهای مختلفی از زندگی دارند و هر کدام دانش‌های خاص خود را تولید می‌کنند.
مثال: انسان‌ها همان‌گونه که در سرما لباس گرم و در گرما لباس سبک‌تر می‌پوشند یا وسیلهٔ سرمایش و گرمایش می‌سازند، برای رابطه با یکدیگر، زبان را و برای معنادادن به جهان، دانش‌های خاص خود را پدید می‌آورند.

تقابل رویکرد تفسیری با رویکرد تبیینی	رویکرد تفسیری در تقابل با رویکرد تبیینی بر این باور است که کنشگران براساس معنایی که در ذهن دارند، دست به عمل می‌زنند. بنابراین برای فهم زندگی اجتماعی باید از ظاهر پدیده‌های اجتماعی عبور کرد و به معانی نهفته در کنش‌ها راه یافت. (بر خلاف رویکرد تبیینی که فقط به مطالعهٔ رفتارهای قابل مشاهدهٔ انسان‌ها بسنده می‌کند).
--------------------------------------	---

بچه‌ها در این درس در صفحهٔ ۴۹ کتاب درسی، دو متن زیر تصویر وجود دارد که خوندنش خالی از لطف نیست. هر چند باید این دو تصویر در درس ۳ و در رابطه با مباحث جامعه‌شناسی تبیینی می‌اومد.

کاربرد آزمایش در جامعه‌شناسی:

- گاهی به ندرت می‌توان به نحو مفیدی از روش آزمایش در جامعه‌شناسی استفاده کرد. آزمایش فیلیپ زیمباردو در ایجاد یک زندان ساختگی در سال ۱۹۷۲ مثال خوبی از کاربرد آزمایش در جامعه‌شناسی بود.
- دامنهٔ کاربرد آزمایش در جامعه‌شناسی برخلاف علوم طبیعی بسیار محدود است. افراد را نمی‌توان وارد محیط آزمایشگاهی کرد. آن‌ها می‌دانند که مورد مطالعه‌اند و ممکن است رفتار طبیعی نداشته باشند. این تغییر رفتار افراد را «اثر هوثرن» می‌نامند. در دههٔ ۳۰ میلادی به هنگام کار پژوهشی بر روی کارگران کارخانهٔ هوثرن، ناکارآمدی روش آزمایش در مطالعهٔ انسان‌ها مشخص شد.

حالا تو بگو

۱- دیلتای و ماکس وبر:	☐ الف) تأکید بر تفاوت پدیده‌های اجتماعی با پدیده‌های طبیعی	☐ ب) تأکید بر شباهت پدیده‌های اجتماعی و پدیده‌های طبیعی
۲- ماکس وبر:	☐ الف) علم را به علم تجربی محدود می‌کرد.	☐ ب) تفهم را روش مستقلی برای علوم انسانی می‌دانست.
۳- از نظر ماکس وبر، جامعه‌شناس می‌تواند:	☐ الف) آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی را توصیف کند.	☐ ب) دربارهٔ آرمان‌ها و ارزش‌ها داوری علمی کند.
۴- از نظر ماکس وبر، زمانی کار جامعه‌شناس از دایرهٔ علم خارج می‌شود که:	☐ الف) با روش تجربی، یافته‌های جامعه‌شناسان را اثبات کند.	☐ ب) به نقد یا اصلاح عقاید و ارزش‌ها بپردازد.
۵- از نظر ماکس وبر، تفهم:	☐ الف) مقدمه و پیش‌نیاز روش تجربی است.	☐ ب) روش مستقلی برای علوم انسانی است.
۶- در قرن بیستم:	☐ الف) تعیین مرز علم و غیرعلم از طریق تبیین تجربی	☐ ب) تردید در این مرز
۷- تفسیر:	☐ الف) دانش جهان‌شمول	☐ ب) دانش محلی
۸- همهٔ دانش‌ها، تولیداتی اجتماعی و فرهنگی دارند:	☐ الف) تفسیر	☐ ب) تبیین

۹- کنشگران براساس معنایی که در ذهن دارند، عمل می‌کنند: الف) تبیین ب) تفسیر

۱۰- برای فهم زندگی اجتماعی:

الف) باید به معانی نهفته در کنش‌ها راه یافت. ب) نباید از ظاهر پدیده‌های اجتماعی عبور کرد.

پاسخ: ۱- الف / ۲- الف / ۳- الف / ۴- ب / ۵- الف / ۶- ب / ۷- ب / ۸- الف / ۹- ب / ۱۰- الف

معنای کنش

پرسش: وقتی از معنای کنش می‌پرسیم، دقیقاً درباره چه چیزی سؤال می‌کنیم؟

پاسخ: هدف و قصد کنش.

۱ گاهی منظورمان از معنای کنش، قصد و هدف کنشگر از انجام‌دادن کنش است.

۲ برای پی‌بردن به هدف کنش، باید به ذهن کنشگر راه پیدا کنیم.

مثال: ممکن است هدف دانش‌آموزی از درس‌خواندن، کشف حقیقت، افزایش معلومات، اشتغال، کسب موقعیت اجتماعی و... باشد.

دلالت‌های کنش:

۱ گاهی منظورمان از معنای کنش، چیزی است که کنش انسان، نماد و نشانه‌ای از آن است و بر آن دلالت می‌کند.

۲ برای فهمیدن دلالت‌های کنش، باید به زمینه فرهنگی‌ای که کنشگر در آن عمل می‌کند، رجوع کنیم.

مثال: درس‌خواندن یک دانش‌آموز می‌تواند نشان‌دهنده فضای رقابتی در مدرسه، ارزشمند بودن سوادآموزی در جامعه، اهمیت تحصیلات برای والدین و... باشد.

معنای ذهنی و فرهنگی کنش:

۱ فهم هر کنشی مستلزم دسترسی به معنای ذهنی (فردی) و معنای فرهنگی (اجتماعی) نهفته در آن است.

۲ کنشگران فردی و جمعی، هم در معنای ذهنی و هم در معنای فرهنگی، فعال و خلاق‌اند.

۳ فعالیت و خلاقیت کنشگران، موجب پیدایش معانی گوناگون و در نتیجه آن، پدیدآمدن خرده‌فرهنگ‌ها و گروه‌های مختلف، درون هر جهان اجتماعی می‌شود.

مثال: وجود خرده‌فرهنگ‌های قومی در جامعه ایران که هر کدام از اقوام، علاوه بر مشارکت در فرهنگ عمومی جامعه، شیوه زندگی مخصوص به خود را دارند.

۱ پوشیدن چادر کاملاً سفید در شهر ورزنده، از رسوم بسیار قدیمی است که در جهان اسلام منحصر به فرد است.

۲ چادر رنگارنگ بندری یکی از زیباترین پوشش‌های سنتی رایج در ایران است که به پوشش‌های مرسوم در هند و شمال آفریقا شباهت دارد.

۳ عبایه یا چادر عربی پوششی است که عرب‌های ایران از آن استفاده می‌کنند. رنگ عبایه سیاه است و رنگ دیگری ندارد.

۴ خلاق و فعال بودن انسان‌ها در تولید معانی، موجب پیدایش فرهنگ‌ها و جهان‌های اجتماعی مختلف می‌شود (فرهنگ اسلام، فرهنگ غرب و ...)

۵ جهان‌های اجتماعی مختلف، معنای ذهنی و فرهنگی متفاوتی پدید می‌آورند.

مثال ۱: ممکن است لباس و ظاهر زیبا در فرهنگی، بر جایگاه و پایگاه اجتماعی والا دلالت نکند.

مثال ۲: ممکن است در فرهنگی، علم‌آموزی بر ارزشمندی علم دلالت نکند، بلکه با هدف غلبه بر دیگران یا به دست آوردن شغل پردرآمد انجام شود.

روش‌های کیفی

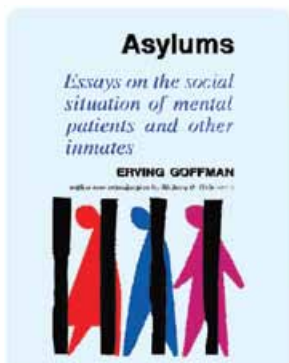
۱ تنوع و تکثر معانی، موجب پیچیدگی کنش‌های انسانی و دشواری فهمیدن معانی آن‌ها می‌شود؛ بنابراین برای فهم کنش انسان‌ها باید به سراغ

روش‌هایی رفت که این تنوع‌ها و تفاوت‌ها را در نظر می‌گیرد.

۲ این روش‌ها در مقابل «روش‌های کمی» قرار می‌گیرند که در جامعه‌شناسی تبیینی به کار می‌روند و به نام «روش‌های کیفی» شناخته می‌شوند.

دو نمونه از روش‌های کیفی

مطالعه موردی	قوم‌نگاری
<p>اگر محقق بخواهد تمامی ابعاد یک پدیده اجتماعی خاص مثلاً یک فرد، یک نهاد اجتماعی، یا یک فرهنگ را مطالعه کند و عمق پنهان و منحصر به فرد بودن آن را نشان دهد، از این روش استفاده می‌کند.</p> <p>مثال: در مطالعه موردی یک ده (روستا) موقعیت جغرافیایی، اوضاع جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و به طور کلی جزئیات زندگی مردم روستا بررسی می‌شود.</p>	<p>در این روش، پژوهشگر برای مدتی با قومی که قصد تحقیق درباره آن‌ها را دارد، زندگی می‌کند و خود را در شرایط فرهنگی آن قوم قرار می‌دهد و کنش‌های آنان را تجربه می‌کند تا آن‌ها را بهتر بشناسد.</p> <p>قوم‌نگاری براساس مشاهده مشارکتی است که در آن محقق به دنبال پرده‌برداری از معنایی است که در کنش‌ها نهفته‌اند.</p> <p>مثال: مارگارت مید، مردم‌شناسی بود که درباره مردم بومی جزیره ساموآ که در جنوب اقیانوس آرام زندگی می‌کردند، مطالعه می‌کرد. او پس از گذشت ۴ سال زندگی با این افراد موفق شد کتابی با نام «بلوغ در ساموآ» را در سال ۱۹۲۸ میلادی بنویسد.</p>

گافمن از جامعه‌شناسانی بود که برای تحقیق دربارهٔ بیمارستان روانی به عنوان یک نهاد اجتماعی و اثر آن بر بیماران، ماه‌ها به عنوان کارمند در یک بیمارستان روانی مشغول به کار شد و از طریق مشاهدهٔ مشارکتی به تحقیق پرداخت. او نتیجهٔ تحقیقاتش را در کتابی به نام «بیمارستان‌ها: مقالاتی در جایگاه اجتماعی بیماران روانی و دیگر زندانیان» در سال ۱۹۶۱ منتشر کرد.

رویکرد تفسیری

موضوع	روش	هدف
کنش‌های اجتماعی و معنای آن‌ها	تفسیر (نگاه از درون به پدیده‌ها برای یافتن معنای آن‌ها)	معنابخشی و انسجام‌بخشی به زندگی اجتماعی

حالا تو بگو

- ۱- افزایش معلومات و کشف حقیقت: الف) قصد و هدف کنشگر ب) زمینه فرهنگی عمل کنشگر
- ۲- عامل فهم دلالت‌های کنش: الف) راهیابی به ذهن کنشگر ب) رجوع به زمینه فرهنگی عمل کنشگر
- ۳- اهمیت تحصیلات برای والدین: الف) دلالت‌های کنش ب) هدف کنش
- ۴- فعالیت و خلاقیت کنشگران موجب پیدایش: الف) معانی و خرده‌فرهنگ‌های مختلف ب) معانی و خرده‌فرهنگ‌های مشابه
- ۵- کاربرد روش‌های کیفی در: الف) جامعه‌شناسی تبیینی ب) جامعه‌شناسی تفسیری
- ۶- مطالعهٔ تمامی ابعاد یک پدیدهٔ اجتماعی خاص: الف) مطالعهٔ موردی ب) قوم‌نگاری
- ۷- نگاه از درون به پدیده‌ها برای یافتن معنای آن‌ها: الف) هدف جامعه‌شناسی تفسیری ب) روش جامعه‌شناسی تفسیری
- ۸- موضوع جامعه‌شناسی تفسیری: الف) کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن‌ها ب) کنش‌های اجتماعی و معنای آن‌ها

پاسخ: ۱- الف / ۲- ب / ۳- الف / ۴- الف / ۵- ب / ۶- الف / ۷- ب / ۸- ب

نمونه بیاورید (صفحه ۵۲)

در یکی از اردوهای جهاد سازندگی که به خوزستان رفته بودیم، میهمان عشایر عرب‌زبان منطقه شدیم. در همین سفر بود که هر آن‌چه از میهمان‌نوازی و خون‌گرمی عرب‌زبان‌ها شنیده بودیم را با چشم خودمان دیدیم. از میان همهٔ آداب میهمان‌نوازی، یکی از رسوم میزبان به ما این درس را داد که آشنایی با آداب و رسوم اقوام مختلف و آگاهی از معنای این سنت‌ها تا چه اندازه در درک متقابل و برقراری ارتباط، مهم است. ماجرا از این قرار بود که پس از هر بار نوشیدن چای، میزبان بدون درنگ دوباره استکان‌های خالی ما را پر می‌کرد. این کار آن‌قدر تکرار شد تا یکی از دوستان ضمن تشکر به صراحت گفت که پذیرایی به قدر کفایت انجام شده است و ما دیگر میلی به نوشیدن چای نداریم. میزبان خون‌گرم و میهمان‌دوست هم توضیح داد که در میان عشایر منطقه، تا زمانی که میهمان استکان خالی‌اش را به صورت وارونه در نعلبکی قرار ندهد، بدین معناست که هم‌چنان به خوردن چای تمایل دارد و او نیز به همین علت دوباره در استکان‌های ما چای می‌ریخته است. در صورتی که شما نیز تجربهٔ مشابهی داشته‌اید و با کنش‌هایی مواجه شده‌اید که معنای آن را نمی‌دانسته‌اید، آن را با دوستانتان در میان بگذارید و بگویید چگونه توانستید معنای آن کنش را دریابید.

پاسخ:

الف بچه‌ها، در هندوستان و ژاپن وقتی به مهمانی می‌روند باید غذاتون رو تا انتها بخورید تا هیچ چیز در بشقابتون نمونه، تنها در این صورت که صاحب‌خانه گمان می‌کند شما از غذایش لذت برده‌اید. اما در چین بشقاب خالی معنای خوبی ندارد، زیرا میزبان گمان می‌کند شما به اندازهٔ کافی سیر نشده‌اید.

ب شاید فکر کنید که دیر رسیدن به قرار در همه جای دنیا نشونهٔ وقت‌شناسی و برای این‌که به طرف مقابلتون توهین نشه، بهتره سر وقت به قرار برسین، اما باید بگم که کشورهایی مثل شیلی (در آمریکای لاتین) هستن که دقیقاً خلاف این کار رو از شما انتظار دارن. مردم شیلی وقتی از شما دعوت می‌کنن که ساعت ۸ برای صرف شام به منزلشون برید، در واقع انتظار دارن که شما ساعت ۸:۱۵ یا حتی ۸:۳۰ دم در باشین، در غیر این صورت شما فردی بی‌ادب به نظر می‌رسین که فقط برای صرف غذا به منزل میزبانتون رفتین.

تحقیق کنید (صفحه ۵۲)

با هدایت دبیر کلاس و به دلخواه با استفاده از روش‌های کیفی در مورد یکی از موضوعات و مسائل زیر تحقیق کنید:

زنگ تفریح، تأخیر در ازدواج جوانان، مدارس غیرانتفاعی، کلاس‌های کنکور، اعتیاد به فضای مجازی، هواداری از یک تیم ورزشی، فرزندان طلاق، معانی فقر، کودکان یمنی، راهپیمایی روز قدس، زندگی فرد معتاد به مواد مخدر، تکدی‌گری، الگوهای دوست‌یابی، افت تحصیلی، کودکان کار، روزه‌خواری، بدحجابی، مزایا و معایب شبکه‌های اجتماعی و ...

پاسخ: پاسخگویی به این سؤال به شیوهٔ مشورتی بر عهدهٔ معلم و دانش‌آموز است.

- درست‌ی یا نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید.
- ۳۰۴- پرسش از معنای زندگی و ده‌ها پرسش دیگر مرتبط با آن، همواره ذهن انسان‌ها و بسیاری از اندیشمندان را به خود مشغول کرده است. این پرسش‌ها در جهان متجدد و در میان صاحب‌نظران علوم اجتماعی نیز مطرح بوده است. (نهایی شهریور ۱۴۰۱)
- ۳۰۵- بررسی و مطالعه پدیده‌های انسانی و اجتماعی بدون توجه به عمق آن‌ها به نتیجه‌گیری‌های غلط و اشتباه منجر می‌شود. (نهایی فروردین ۱۴۰۰)
- ۳۰۶- تفاوت شهادت‌طلبی، فداکردن جان برای وطن و خودکشی، در معنای متفاوت آن‌هاست و دقیقاً همین معانی متفاوت، هویت آن‌ها را تعیین می‌کند و از آن‌ها سه پدیده یکسان می‌سازد.
- ۳۰۷- پس از انقلاب فرانسه، مسئله خودکشی به شکل بی‌سابقه‌ای در جوامع صنعتی رواج پیدا کرد.
- ۳۰۸- وجود نظریات متفاوت درباره خودکشی و دیگر آسیب‌های اجتماعی، نشانه پیچیدگی و عمق پدیده‌های اجتماعی و البته دشواری فهم آن‌هاست.
- ۳۰۹- برخی از رویکردهای اجتماعی، چرایی وقوع پدیده‌های اجتماعی، پیچیدگی و عمق آن‌ها را نادیده می‌گیرند و از پدیده‌های اجتماعی و انسانی هویت‌زدایی می‌کنند.
- ۳۱۰- مسئله معنای درباره برخی از ابعاد زندگی انسان، از جمله کنش‌ها مطرح است. (نهایی فروردین ۹۸)
- ۳۱۱- برای پی‌بردن به هدف کنش، باید به زمینه فرهنگی‌ای که کنشگر در آن عمل می‌کند رجوع کنیم.
- ۳۱۲- فعالیت و خلاقیت کنشگران، موجب پیدایش معانی گوناگون و در نتیجه آن، پدید آمدن خرده‌فرهنگ‌ها و گروه‌های مختلف درون هر جهان اجتماعی می‌شود.
- ۳۱۳- قوم‌نگاری یکی از روش‌های کمی است که در آن، پژوهشگر برای مدتی با قومی که قصد تحقیق درباره آن‌ها را دارد، زندگی می‌کند تا آن‌ها را بهتر بشناسد.
- ۳۱۴- ماکس وبر تفهیم را روش مستقلی برای علوم انسانی نمی‌دانست، بلکه آن را مقدمه و پیش‌نیازی برای روش علمی که همان روش تجربی بود می‌انگاشت. (نهایی فروردین ۱۴۰۱)
- ۳۱۵- تأکید بر پیچیدگی کنش‌ها و پدیده‌های اجتماعی و تنوع معانی آن‌ها به این معناست که جوامع انسانی هیچ شباهت و اشتراکی ندارند.
- ۳۱۶- از نظر ماکس وبر، پدیده‌های معنا دار را باید از طریق حواس مطالعه کرد و معنای آن‌ها را فهمید.
- ۳۱۷- جهان اجتماعی همانند جهان طبیعی، نظم و قواعد خاصی دارد و انسان‌ها نیز همانند موجودات طبیعی از طریق حواس مطالعه می‌شوند. (نهایی دی ۱۴۰۰)
- ۳۱۸- تفسیر، دانشی جهان‌شمول است؛ به این معنا که همه دانش‌ها، تولیداتی اجتماعی و فرهنگی هستند.
- ۳۱۹- تنوع و تکثر معانی، موجب پیچیدگی کنش‌های انسانی و دشواری فهمیدن معانی آن‌ها می‌شود. (نهایی دی ۹۷)

جمله‌های زیر را با کلمه‌های مناسب کامل کنید.

- ۳۲۰- برخی رویکردها برای دستیابی به پاسخ‌های ساده و کاملاً قابل پیش‌بینی درباره چرایی وقوع پدیده‌های اجتماعی، پیچیدگی و عمق این پدیده‌ها را نادیده می‌گیرند و از آن‌ها می‌کنند. (نهایی دی ۱۴۰۰) (نهایی فروردین ۱۴۰۱)
- ۳۲۱- رویکرد تفسیری در تقابل با رویکرد تبیینی بر این باور است که کنشگران براساس دست به عمل می‌زنند.
- ۳۲۲- خلاق و فعال بودن انسان‌ها در موجب پیدایش فرهنگ‌ها و جهان‌های اجتماعی مختلف می‌شود. (نهایی شهریور ۹۹)
- ۳۲۳- کنشگران فردی و جمعی هم در و هم در فعال و خلاق‌اند.
- ۳۲۴- در جامعه‌شناسی تبیینی از روش‌های استفاده می‌شود و در جامعه‌شناسی تفسیری، روش‌های به کار می‌روند.
- ۳۲۵- از دیدگاه ماکس وبر، جامعه‌شناس فقط می‌تواند آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی را توصیف کند، اما نمی‌تواند درباره آرمان‌ها و ارزش‌ها که پدیده‌های نامحسوس و غیرتجربی‌اند کند. (نهایی فروردین ۱۴۰۲)
- ۳۲۶- در قرن بیستم نتایج این باور که مرز علم و غیرعلم را تجربه و تعیین می‌کند، مورد تردید قرار گرفت. (نهایی دی ۹۹)
- ۳۲۷- با غلبه رویکرد تفسیری، در حاشیه قرار می‌گیرد.
- ۳۲۸- جهان‌های اجتماعی مختلف معانی و متفاوتی را پدید می‌آورند. (نهایی دی ۹۸)
- ۳۲۹- در روش به عنوان یکی از روش‌های کیفی، محقق تمامی ابعاد یک پدیده اجتماعی خاص را مطالعه می‌کند. (نهایی شهریور ۱۴۰۲)

■ به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.

۳۳۰- یکی از مهم‌ترین پرسش‌های کلیدی صاحب‌نظران علوم اجتماعی در مورد معنای زندگی چیست؟

۳۳۱- مسئله‌ی معنا در مورد کدام پدیده‌ها مطرح است؟

۳۳۲- برای هر کدام از پدیده‌های زیر دو معنا ذکر کنید:

الف) معانی فداکردن جان برای وطن ب) شهادت‌طلبی پ) خودکشی

۳۳۳- پس از کدام رویداد، مسئله‌ی خودکشی به شکل بی‌سابقه‌ای در جوامع صنعتی رواج پیدا کرد؟

۳۳۴- برخی از جامعه‌شناسان در تحلیل پدیده‌ی خودکشی به کدام عوامل اقتصادی اشاره می‌کنند؟ دو مورد را ذکر کنید.

۳۳۵- متفکرین کدام رشته‌های علمی به مطالعه‌ی پدیده‌ی خودکشی و چاره‌اندیشی در مورد آن پرداخته‌اند؟

۳۳۶- کدام رویکرد جامعه‌شناسی بر این باور است که کنشگران براساس معنایی که در ذهن دارند، دست به عمل می‌زنند؟

۳۳۷- فهم هر کنش مستلزم چیست؟

۳۳۸- برای پی‌بردن به هدف کنش چه باید کرد؟

۳۳۹- برای فهمیدن دلالت‌های کنش چه باید کرد؟

۳۴۰- خلاق و فعال بودن انسان‌ها در تولید معانی موجب پیدایش چه چیزی می‌شود؟

۳۴۱- چه عاملی موجب پیچیدگی کنش‌های انسانی و دشواری فهمیدن معانی آن‌ها می‌شود؟

۳۴۲- برای مطالعه و فهم معانی کنش‌های انسانی از چه روش‌هایی باید استفاده کرد؟

۳۴۳- دو نوع روش مطالعه‌ی کیفی را نام ببرید.

۳۴۴- لازمه‌ی شناخت پدیده‌های اجتماعی، شناخت صحیح و توأمان چه مواردی است؟

۳۴۵- ماکس وبر کدام روش را مقدمه و پیش‌نیاز روش تجربی می‌دانست؟

۳۴۶- کدام متفکران مدعی شدند که پدیده‌های اجتماعی با پدیده‌های طبیعی تفاوت دارند؟

۳۴۷- کدام جامعه‌شناس از طریق مشاهده‌ی مشارکتی به تحقیق درباره‌ی بیمارستان روانی پرداخت؟

۳۴۸- هر عبارت به کدام مفهوم اشاره دارد؟

الف) علت پیدایش خرده‌فرهنگ‌ها و گروه‌های مختلف با معانی گوناگون (.....)

ب) تغییر رفتار افرادی که می‌دانند مورد مطالعه‌اند و ممکن است رفتار طبیعی نداشته باشند. (.....)

۳۴۹- هر عبارت به کدام رویکرد و روش پژوهش اشاره دارد؟

الف) کنشگران براساس معنایی که در ذهن دارند، دست به عمل می‌زنند. (.....)

ب) پژوهشگر خود را در شرایط فرهنگی یک قوم قرار می‌دهد و کنش‌هایشان را تجربه می‌کند تا آن‌ها را بهتر بشناسد. (.....)

۳۵۰- نوع دانش را مشخص کنید.

الف) دانشی محلی و اکنونی (.....) ب) دانشی جهان‌شمول و همیشگی (.....)

۳۵۱- مثال‌های زیر به کدام نوع از معانی کنش مربوط می‌شود؟

الف) درس‌خواندن یک دانش‌آموز می‌تواند نشان‌دهنده‌ی فضای رقابتی در مدرسه یا اهمیت تحصیلات برای والدین باشد.

ب) درس‌خواندن یک دانش‌آموز می‌تواند برای کشف حقیقت یا اشتغال باشد.

۳۵۲- هر عبارت بیانگر کدام ویژگی رویکرد تفسیری است؟

الف) انسجام‌بخشی به زندگی اجتماعی (.....) ب) نگاه از درون به پدیده‌های اجتماعی (.....)

۳۵۳- هر یک از عبارات سمت راست به کدام یک از مفاهیم سمت چپ اشاره دارد. (یک مفهوم اضافی است).

(نهایی شهریور ۱۴۰۰، نهایی فروردین ۱۴۰۲ و شهریور ۱۴۰۱)

مفاهیم	عبارات
الف) بی‌نظمی	۱- آگاهی موجود در احوال‌پرسی از دیگران
ب) همراهی همدلانه	۲- در زندگی روزمره بیشتر به چشم می‌آید.
پ) دانش عمومی	۳- به معنای تأیید کنشگران نیست.
ت) هویت‌زدایی	۴- نادیده‌گرفتن پیچیدگی و عمق پدیده‌ی اجتماعی
ث) ذخیره‌ی آگاهی	

۳۵۴- هر یک از عبارات سمت راست به کدام یک از مفاهیم سمت چپ اشاره دارد؟ (یک مورد اضافی است).

(نهایی دی ۱۴۰۰ - ترکیبی از درس‌های ۱، ۳، ۴ و ۵)

عبارات	مفاهیم
۱- گسترده‌ترین بخش ذخیره دانشی	☐ الف) اخلاق‌گریزی
۲- نتیجه قواعد اجتماعی است.	☐ ب) دانش علمی
۳- انکار ارزش‌های اخلاقی، مذهبی، عاطفی	☐ پ) نظم اجتماعی
۴- پژوهشگر برای مدتی با قومی که قصد تحقیق درباره آن‌ها را دارد زندگی می‌کند.	☐ ت) قوم‌نگاری
	☐ ث) دانش عمومی

۳۵۵- هر یک از عبارات سمت راست به کدام یک از مفاهیم سمت چپ اشاره دارد؟ (یک مورد اضافی است).

(نهایی فرورد ۱۴۰۱ - ترکیبی از درس‌های ۲، ۳، ۴ و ۵)

عبارات	مفاهیم
۱- موضوع آن عام‌تر از علوم اجتماعی است.	☐ الف) نظم
۲- نمی‌توانیم آن را مشاهده کنیم، زیرا به آن عادت کرده‌ایم.	☐ ب) کنش اجتماعی
۳- فعالیت معناداری که با توجه به دیگری انجام می‌شود.	☐ پ) علوم انسانی
۴- مطالعه موردی یک ده با بررسی جزئیات زندگی مردم، موقعیت جغرافیایی، اوضاع جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	☐ ت) علوم ابزاری
	☐ ث) روش‌های کیفی

به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید.

۳۵۶- سه پرسش مهم صاحب‌نظران علوم اجتماعی درباره معنای زندگی را بیان کنید؟

۳۵۷- سه پدیده «فداکردن جان برای وطن»، «شهادت‌طلبی» و «خودکشی» را با یکدیگر مقایسه کنید. (بیان شباهت و تفاوت)

۳۵۸- چه تعریفی از خودکشی می‌توان ارائه داد؟

(نهایی شهریور ۱۴۰۲)

۳۵۹- جامعه‌شناسان در تحلیل چرایی وقوع خودکشی به چه عواملی توجه دارند؟ و چه نقدی بر آن وارد است؟

۳۶۰- «هویت‌زدایی از پدیده‌های اجتماعی» به چه معناست؟

۳۶۱- از نظر ماکس وبر، پدیده‌های اجتماعی و پدیده‌های طبیعی چه شباهت و تفاوتی با یکدیگر دارند؟

۳۶۲- چرا ماکس وبر، جامعه‌شناسی خود را تفهمی - تبیینی معرفی می‌کرد؟

(نهایی دی ۱۴۰۱ با کمی تغییر)

۳۶۳- آیا از نظر ماکس وبر، جامعه‌شناس می‌تواند درباره آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی داوری علمی کند؟

۳۶۴- از نظر ماکس وبر، چه زمانی کار یک جامعه‌شناس از دایره علم خارج می‌شود؟

۳۶۵- چه عاملی زمینه رونق و غلبه رویکرد تفسیری را در قرن بیستم فراهم کرد؟

۳۶۶- تبیین و تفسیر چه تفاوتی با یکدیگر دارند؟

۳۶۷- عبارت «تفسیر دانشی محلی است» به چه معناست؟ مثالی ذکر کنید.

۳۶۸- پیامدهای غلبه رویکرد تفسیری چیست؟

۳۶۹- برای فهم زندگی اجتماعی چه باید کرد؟

(نهایی فرورد ۹۹)

۳۷۰- چرا ماکس وبر تفهم را روش مستقلی برای علوم انسانی نمی‌دانست؟

۳۷۱- وقتی از معنای کنش می‌پرسیم، چه منظوری از این سؤال داریم؟

۳۷۲- با طرح مثالی نشان دهید که گاهی منظورمان از معنای کنش، قصد و هدف کنشگر در انجام کنش می‌باشد.

۳۷۳- با ذکر مثالی نشان دهید که گاهی منظورمان از معنای کنش، چیزی است که کنش انسان، بر آن دلالت می‌کند.

۳۷۴- با طرح دو مثال نشان دهید که جهان‌های اجتماعی مختلف، معانی ذهنی و فرهنگی متفاوتی ایجاد می‌کنند؟

۳۷۵- چرا برای فهم کنش انسان‌ها باید به سراغ روش‌هایی رفت که تنوع و تفاوت‌های میان معانی کنش‌ها را در نظر می‌گیرند؟

۳۷۶- درباره روش «قوم‌نگاری» توضیح دهید.

۳۷۷- محققان علوم اجتماعی چه زمانی از روش «مطالعه موردی» برای مطالعه پدیده‌های اجتماعی استفاده می‌کنند؟

۳۷۸- با توجه به ویژگی‌های رویکرد تفسیری، جدول زیر را کامل کنید.

رویکرد تفسیری		
موضوع	روش	هدف

■ گزینه درست را انتخاب کنید.

۳۷۹- جامعه‌شناسانی که در تحلیل خودکشی به عوامل اقتصادی مانند فقر و کاهش رفاه عمومی توجه کرده‌اند، از سوی جامعه‌شناسان دیگر با چه انتقادی روبه‌رو هستند؟

- (۱) خودکشی یک پدیده روانشناسی است و به ویژگی‌های شخصیتی افراد مربوط می‌شود و عوامل اقتصادی تأثیری در این مسئله ندارد.
- (۲) خودکشی بیش از آن که به عوامل اقتصادی مربوط شود تحت تأثیر مسائل اخلاقی و فرهنگی جامعه است.
- (۳) نرخ خودکشی در بعضی از کشورها با سطح رفاه عمومی بالا، بیشتر از برخی جوامع با سطح رفاه و شرایط اقتصادی پایین‌تر است.
- (۴) این جامعه‌شناسان فقط به عوامل اقتصادی توجه کرده‌اند و سایر عوامل از جمله شرایط سیاسی و فرهنگی جامعه و همچنین شرایط خانوادگی و احوال شخصیتی افراد را نادیده می‌گیرند.

۳۸۰- جامعه‌شناسی تبیینی و جامعه‌شناسی تفسیری به ترتیب از چه روش‌هایی برای مطالعه پدیده‌های اجتماعی استفاده می‌کنند؟

(۱) کیفی - آزمایش	(۲) کتبی - کیفی
(۳) کتبی - آزمایش	(۴) مطالعه موردی - قوم‌نگاری
- ۳۸۱- اگر محقق بخواهد تمامی ابعاد یک پدیده اجتماعی خاص را مطالعه کند از کدام روش استفاده می‌کند؟ (نهایی دی ۹۷)

- (۱) قوم‌نگاری
- (۲) مطالعه کیفی
- (۳) مطالعه موردی
- (۴) مطالعه کتبی

۳۸۲- قوم‌نگاری و مطالعه موردی در مقابل قرار می‌گیرد که در جامعه‌شناسی تبیینی به کار می‌روند. (نهایی شهریور ۹۹)

- (۱) روش تفسیری
- (۲) روش‌های کتبی
- (۳) روش تفهیمی
- (۴) روش‌های کیفی

۳۸۳- اگر محقق بخواهد یک نهاد اجتماعی یا یک فرهنگ را مطالعه کند از کدام روش استفاده می‌کند؟ (نهایی فرورد ۹۸)

(۱) قوم‌نگاری	(۲) روش آزمایش
(۳) مطالعه موردی	(۴) مطالعه کتبی

۳۸۴- اگر محقق بخواهد عمق پنهان و منحصر به فرد بودن یک فرد، یک نهاد اجتماعی یا یک فرهنگ را نشان بدهد از این روش استفاده می‌کند. (نهایی دی ۱۴۰۰)

(۱) روش‌های آماری	(۲) روش‌های کتبی
(۳) روش‌های ریاضی	(۴) روش‌های کیفی

۳۸۵- کدام گزینه مربوط به دیدگاه‌های ماکس وبر نیست؟

- (۱) فهمیدن را برای درک معنای پدیده‌های اجتماعی ضروری می‌دانست.
- (۲) تفهیم را روش مستقلى برای علوم انسانی می‌دانست.
- (۳) جامعه‌شناس فقط می‌تواند آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی را توصیف کند.
- (۴) جامعه‌شناس نمی‌تواند درباره آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی داوری علمی کند.

۳۸۶- ایجاد یک زندان ساختگی توسط فیلیپ زیمباردو در سال بیانگر کدام روش مطالعه است؟

(۱) روش آزمایش	(۲) مطالعه موردی
(۳) قوم‌نگاری	(۴) مطالعه کیفی

۳۸۷- کدام گزینه مربوط به پیامدهای غلبه رویکرد تفسیری نیست؟

- (۱) تبیین در حاشیه تفسیر قرار گرفت.
- (۲) علوم اجتماعی دغدغه نزدیک شدن به علوم طبیعی را نداشتند.
- (۳) تفسیر به عنوان روش ویژه علوم انسانی و اجتماعی به رسمیت شناخته شد.
- (۴) مرز علم و غیر علم را تبیین تجربی تعیین کرد.

۳۸۸- کدام مورد بیانگر هدف رویکرد تفسیری است؟

(۱) پیش‌بینی پدیده‌های اجتماعی	(۲) داوری علمی درباره ارزش‌های اجتماعی
(۳) انسجام‌بخشی به زندگی اجتماعی	(۴) کنترل پدیده‌های اجتماعی

۳۸۹- در قرن بیستم نتایج کدام باور مورد تردید قرار گرفت؟

(۱) تعیین مرز علم و غیر علم از طریق تبیین تجربی	(۲) کاربرد آزمایش در جامعه‌شناسی
(۳) تعیین مرز علم و غیر علم از طریق روش تفسیری	(۴) جهان‌شمول و همیشگی بودن روش تبیینی

دوستان عزیز، می‌خوایم امروز با خوندن این خطوط شما رو ببریم به گذشته‌ها. به **خاطره‌ای** که تقریباً همه‌مون باهاش آشناسیم و اون این سؤال بود که معلم در کلاس انشا آزمون می‌پرسید که علم بهتر است یا ثروت؟

یادمه یکی از هم‌کلاسی‌ها طوری مشکلات مادیش رو توو این انشا انعکاس داد که وقتی انشاش تموم شد، اشک توی چشم همه‌مون حلقه زد و آخرش خیلی از بچه‌ها نتیجه گرفتن که ثروت بهتر از علمه. او این‌طور نوشته بود: «اگه پول داشتیم، هر روز سیب‌زمینی نمی‌خوردیم، به جای میوه گندیده و آرزون، میوه‌ها و غذاهای سالم می‌خوردیم. اگه پولدار بودیم، با جورابی که پاشنه و پنجه‌اش به اندازه سیب‌زمینی سوراخ شده و با کفشی که توی روزای بارونی پر از آب می‌شه به مدرسه نمی‌اومدم و اگه پول داشتیم، مادرم رو به بهترین بیمارستان می‌بردیم و معالجه می‌کردیم، اون‌وقت شاهد چون‌دادنش نبودیم...» اگه به کم فکر کنیم خیلی هم بی‌ربط نگفته، ولی اگر همه این‌جوری فکر کنن چه اتفاقی می‌افته؟ **آیا ثروت به تنهایی کافیه؟**

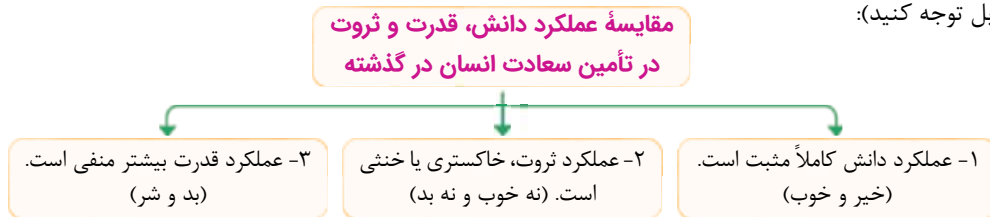
اگه علمی نمی‌بود تا مانع مرگ مادر او بشه، ثروت چه فایده‌ای داشت؟ آیا فقط با پول می‌تونست چون مادرش رو نجات بده؟ اگه اجازه بدین از یه زاویه دیگه هم به این موضوع نگاه کنیم. **آیا علم به تنهایی کافیه؟** البته معلومه که علم می‌تونه انسان رو به ثروت برسونه، ولی از چه راهی؟ آیا علمی که فقط برای کسب ثروت باشه، علمی که بدون تعهد باشه، می‌تونه نجات‌بخش بشریت باشه؟ مگه صدها هزار انسان بی‌گناه توی **مباران اتمی** که آمریکا علیه مردم ژاپن راه انداخت نمردند؟ منظورمون بمبارون هیروشیما و ناگازاکیه. مگه کلی از آدم‌ها به خاطر **آزمایش‌های بمب‌های اتمی** جهان متجدد غرب توی کشورها و سرزمینای مختلف توی کامرگ نغلطیدن؟ همه این‌ها به دلیل توسعه فناوری نظامی آمریکاست که کاملاً هم **علمیه**.

اگه بخوایم مطالب بالا رو جمع‌بندی کنیم و به نتیجه‌ای برسیم باید بگیم که **علم و ثروت مکمل هم هستند**. علم و ثروتی خوبه که در خدمت انسانیت و خدمت به هم‌نوع باشه. خب بچه‌های خوب حالا با این توضیحات بریم سراغ درس.

الف) جایگاه قدرت، ثروت و دانش در زندگی انسان در گذشته

۱ انسان، همواره سه‌گانه قدرت، ثروت و دانش را ارزش‌های واسطه‌ای^۱ و پیش‌نیازهای دستیابی به سعادت و کمال حقیقی می‌دانست. از این‌رو هر سه آن‌ها را خوب و خیر قلمداد می‌کرد.

۲ ولی وقتی عملکرد دانش، قدرت و ثروت را در دستیابی به سعادت انسان با یکدیگر مقایسه کرد، تفاوت‌هایی در ارزیابی این سه‌گانه با یکدیگر مشخص شد. (به نمودار مقابل توجه کنید):

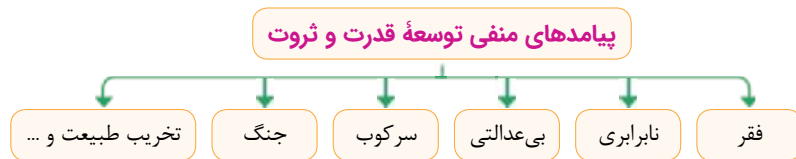
ب) جایگاه قدرت، ثروت و دانش در زندگی انسان در دوره اخیر

۱ در دوره اخیر و در جهان اجتماعی مدرن، برخی (متفکرین) مدعی شدند ارزیابی‌های اخلاقی و نگاه‌های واسطه‌ای به قدرت و ثروت، دست و پا گیر است و مانع توسعه و پیشرفت آن‌ها شده است.

۲ لذا دوری اخلاقی درباره قدرت و ثروت نادیده گرفته شد تا با توسعه و گسترش آن‌ها زمینه آسایش و آرامش دنیوی بشر بیشتر فراهم شود.

۳ دانش نیز به علوم تجربی (علوم ابزاری) محدود شد و در خدمت همین هدف به کار گرفته شد.

نتیجه: اما دیری نپایید که در کنار نتایج خیره‌کننده و شگرف توسعه قدرت و ثروت و دانش پیامدهای دیگری نیز ظاهر شدند:

نکته: پیامدهای ناخواسته و ناخوشایند حاصل از دیدگاه گروه فوق، واکنش‌های شدیدی برانگیخت.

۱- این‌که می‌گویند فلاتی واسطه خیر شده است، یعنی او با عمل خود، واسطه عمل خوب دیگری شده است. واسطه خیر، خودش نیز خیر است. آدم و عالم، بی‌پوده و عبث خلق نشده‌اند. خلقت آن‌ها هدف و غایتی دارد. رسیدن به این غایت، همان سعادت و کمال انسان است که از آن به ارزش غایی تعبیر می‌شود. به هر چیزی که مقدمه و راه رسیدن به ارزش غایی باشد، ارزش واسطه‌ای گفته می‌شود؛ به این معنا که ارزش خود را از ارزش غایی می‌گیرد. وقتی ارزش غایی انکار می‌شود، ارزش‌های واسطه‌ای نیز فاقد معنا و ارزش می‌شوند.

واکنش‌ها نسبت به خارج‌شدن ثروت و قدرت از کنترل داورهای اخلاقی

<p>● نخستین واکنش و جنبش اجتماعی به ثروت نشان داده شد. ثروت دیگر نه یک امر خنثی و خاکستری (نه خوب و نه بد) بلکه ریشه بسیاری از ظلم‌ها و شرارت‌ها قلمداد شد و مالکیت دزدی خوانده شد.</p>	<p>نقد موقعیت جدید ثروت</p>
<p>● ۱. واکنش شدید بعدی در مقابل دانش شکل گرفت و خوش‌بینی به آن دچار تردید شد.</p> <p>● ۲. تا پیش از این منازعات و اختلافات بر سر قدرت و ثروت را به قضاوت دانش می‌سپردند ولی از این به بعد دیگر خود دانش نیز مورد نزاع و کشمکش بود.</p> <p>● دانش دیگر، راهنمای ما به سوی سعادت نبود، بلکه به همراه قدرت و ثروت رو به تاریکی و ظلمت می‌نهاد.</p>	<p>نقد موقعیت جدید دانش</p>
<p>● حالا نه تنها قدرت، بلکه ثروت و دانش نیز مورد شک و تردید جدی قرار گرفت.</p> <p>● از این پس این پدیده‌ها برای انسان هیچ‌گونه معنا و ارزش ذاتی ندارند و انسان صرفاً به لذت و منفعت مادی که قدرت، ثروت و دانش برایش تولید می‌کنند، دلخوش می‌کند.</p> <p>● ولی از آن‌جا که انسان در برخورد با هر پدیده‌ای، دیر یا زود به معنا و ارزش آن می‌اندیشد، نمی‌تواند صرفاً به لذت و منفعت مادی ناشی از قدرت، ثروت و دانش قانع باشد و به آن بسنده کند.</p>	<p>نتیجه‌گیری</p>

نکته: با این‌که این تصویر از قدرت، ثروت و دانش و این تجربه و سبک زندگی به زمینه (جغرافیا) و زمانه (تاریخ) خود محدود نماند و تا به امروز به تمام نقاط دنیا تسری یافته است ولی این موقعیت هرگز پایان راه بشر و پایان اندیشه و تجربه او نبوده است و انسان‌ها، فرهنگ‌ها و جوامع بشری، همواره درباره مقوله‌های قدرت، ثروت و دانش می‌اندیشند.

چگونگی رفع اختلافات اجتماعی بچه‌ها آگه یادتون باشه توی اولین درسای کتاب جامعه‌شناسی دهم خوندم که آگاهی آدمای توی جهان اجتماعی خصوصی و فردی نیست بلکه **مشترک** و عمومی است، می‌دونید که آدمای توی این دنیا با هم و به شکل گروهی و **جمعی** زندگی می‌کنن، این همزیستی و جمعی زندگی کردن دائماً **مسائل مشترکی** رو برای آدمای ایجاد می‌کنه که باید با هم درباره‌اش **چاره‌اندیشی** و تصمیم‌گیری کنن یعنی باید به یه فهم مشترک و عمومی در موردش برسن، مثلاً مردم یک روستا، برای حمل‌ونقل محصولات و کالاهای مورد نیازشون یا برای تأمین آب کشاورزی و امنیتشون باید همه با هم چاره‌اندیشی کنن و آلا به جواب نمی‌رسن. بچه‌ها به نظرتون آیا توی **موقعیت‌های متفاوت** هم این آگاهی مشترک و جمعی چاره‌سازه؟ یه جمعیت کوچیک انسانی رو در نظر بگیرین، توی همین جمع کوچیک می‌شه کلی **اختلاف** و تفاوت بین گروه‌ها و افراد پیدا کرد؛ چه برسه به اجتماعات بزرگ‌تر، بیایید چند نمونه از این تفاوت‌ها رو به کمک همدیگه نام ببریم، مثل **تفاوت‌های زیستی**، طبیعی، جغرافیایی و تاریخی و **فرهنگی**. خب حالا به نظرتون این‌همه تفاوت و اختلاف آیا نمی‌تونه زمینه‌ساز کشمکش و تضاد باشه؟ مثلاً آگه توی یه مدرسه‌ای دانش‌آموزا از گروه‌ها، اقوام و خرده‌فرهنگ‌های متفاوت آمده باشن و ثبت‌نام کرده باشن، آیا ممکنه زمینۀ زد و خورد و دعوا و **کشمکش** بینشون ایجاد بشه؟ می‌دونید چرا این سؤال رو ازتون می‌پرسم؟ چون همیشه این‌طوری برامون جا افتاده که مدرسه محیطی برای ایجاد نظم و انضباطه، خب حالا با توجه به این مقدمات به جمله‌های زیر خوب نگاه کنین لطفاً:

سیاست یا عمل سیاسی

- وقتی انسان‌ها جمعی زندگی می‌کنند، این تفاوت‌ها می‌تواند باعث **اختلاف‌ها** و **تضادهایی** در میان آن‌ها شود.
- تصمیم‌گیری درباره **مسائل مشترک** و رفع اختلاف‌ها و تضادها میان افراد و گروه‌هایی که با هم زندگی می‌کنند «**سیاست**» و «**عمل سیاسی**» را در زندگی اجتماعی پدید می‌آورد.

نکته: هر چه در گذر زمان، جوامع پیچیده‌تر می‌شوند، سیاست نیز ضروری‌تر و البته پیچیده‌تر می‌شود و زندگی اجتماعی انسان بدون سیاست امکان‌پذیر نیست.

مثال‌های زیر، راه‌حلهایی برای حل مسائل و رفع اختلافات است و عمل سیاسی محسوب می‌شود:

مثال ۱: کار عظیمی که فرعون‌های مصر انجام دادند ساختن نهرها و زهکشی بزرگی بود که طغیان نیل را مهار می‌کرد و به صورت آبیاری منظم درمی‌آورد. برای به دست آوردن محصول بیشتر از مزارع حاصلخیز، از فرعون (شاه) اطاعت می‌شد.

مثال ۲: گاهی بارندگی کم است و گاهی سیل‌آسا است، باید کارهای جمعی و فعالیت‌های منظم انجام شود تا با سازماندهی و نیروی بیشتر سد و آب‌بند ساخته شود، قدرت باید آب‌ها را مهار کند. رسالت نخستین امپراتوران چین این‌چنین بود به طوری که لقب «یوی کبیر» یعنی رام‌کننده آب‌ها به آن‌ها داده می‌شد.

ابعاد سیاست بچه‌ها به نظرتون زندگی اجتماعی بدون **سیاست** شدنی است؟ یعنی می‌شه سیاست و تدبیر زندگی نداشت ولی ادامه حیات داد؟ خب برای پاسخگویی به این سؤال لازمه تا یه مقدار بیشتر در مورد سیاست صحبت کنیم، اصلاً بینیم **سیاست چیه؟** چه آشکالی داره؟ به چه درد زندگی ما می‌خوره و ...

سیاست دو وجه یا بُعد اصلی دارد:

ابعاد سیاست

ضمانت اجرای قانون (نیازمند قدرت می‌باشد)

تدبیر و تنظیم امور (امروزه به قانون کاهش یافته)

عزیزان برای این که فهم دقیقی نسبت به سیاست پیدا کنیم، بحث رو با **چندتا سؤال** آغاز می‌کنیم. این سؤال‌ها رو بخونید و ببینید چه پاسخ‌هایی به اون‌ها دادیم.

پرسش: سیاست قدرت است یا قانون؟

پاسخ: سیاست هم قدرت است و هم قانون است.

❶ انتظار می‌رود هر کس با اتکا به عقل، ایمان و تقوای خویش، قانون را رعایت کند، ولی برای اجرای قانون باید از قدرت نیز استفاده کرد یا حداقل باید تهدید کرد که در صورت تخلف از قانون، از قدرت استفاده می‌شود.

مثال: برخی مواقع، ترس از پاسبان و مأمور قانون، راننده را از سریع‌راندن باز می‌دارد و او را وادار می‌کند که سرعت مجاز و مطمئن را رعایت کند.

سؤال: آیا سیاست، تدبیر امور، یا همان اداره کردن جامعه است؟

سؤال: آیا سیاست، سازوکار کسب قدرت، حفظ قدرت و افزایش آن است؟

دقت بفرمایید که پاسخ‌دادن به این سؤال‌ها بدون یک **نگاه مقایسه‌ای** ممکن نیست؛ یعنی ابتدا باید سیاست و قدرت را در **گذشته** مورد بررسی قرار دهیم و سپس ببینیم توی **دنای امروز** چه نوع طرز تلقی‌ای نسبت به سیاست و قدرت وجود داره.

مقایسه دیدگاه جهان گذشته و جهان مدرن نسبت به سیاست و قدرت

جهان مدرن	جهان گذشته
<ul style="list-style-type: none"> ❶ در قرون اخیر و در اندیشه و عمل جهان مدرن، خودی قدرت صرف نظر از این که وسیله تحقق اهداف و غایات اخلاقی باشد، مستقلاً دارای اهمیت شده است. ❷ به عبارتی، قدرت به مسئله اصلی سیاست و جوهر آن تبدیل شده است و در این میان، برخی همه سیاست را قدرت می‌دانند و برخی بخش عمده‌ای از آن را قدرت می‌پندارند. ❸ در این نگاه، سیاست با غایت و هدف سعادت و فضیلت، داوری نمی‌شود، بلکه بیشتر با آرمان پیروزی، موفقیت و تسلط ارزیابی می‌گردد. 	<ul style="list-style-type: none"> ❶ گرچه قدرت، وجه عینی و محسوس سیاست و جنبه الزام‌آور آن است ولی در گذشته، هرگز قدرت، مسئله اول و اصلی سیاست نبوده است، بلکه قدرت، وسیله و ابزاری برای تحقق اهداف و فضیلت‌های اخلاقی قلمداد می‌شده است. ❷ مطلب فوق به این معنا نیست که همه حاکمان و قدرتمندان در عمل به چنین اندیشه و نگاهی پایبند بوده‌اند، بلکه منظور این است که تلقی عمده فرهنگ‌ها و جوامع بشری از سیاست و قدرت این گونه بود. سیاستمداران و قدرتمندان نیز حداقل در ظاهر، ناگزیر از توجه به چنین معنایی از سیاست و قدرت بودند. ❸ نکته: رواج سیاست‌نامه‌نویسی و سیاست‌نامه‌ها که مجموعه نصیحت‌هایی برای ملوک و پادشاهان بود، شاهد این واقعیت است.

سیاست‌نامه یا سیرالملوک کتابی است به زبان فارسی در آیین کشورداری و فرمانروایی و اخلاق و سیاست که خواجه نظام‌الملک طوسی آن را نوشته است. برخی از عناوین فصول این کتاب عبارت‌اند از: اندر مظالم نشستن پادشاه و عدل سیرت نیکو، اندر پژوهش کردن کار دین و شریعت، اندر بخشیدن پادشاه بر خلق و هر کاری بر قاعده خویش و ...

سنگ‌نوشته داریوش در نقش رستم معروف به Dnb حاوی نکاتی درباره زمامدار و آیین شهرپاری است با عبارت‌هایی این چنین: (اهورامزدا خرد را بر داریوش شاه فرورستانه) (نه مرا میل است که شخص ضعیف از طرف توانا به او بدی کرده شود) (آن چه راست است آن کام من است) (جنگاورم، باهوش و فرمان، خود را برتر از هراس می‌نگرم).

حالا تو بگو

- 1- ارزیابی عملکرد قدرت در گذشته: الف) خنثی ب) بیشتر منفی
- 2- موقعیت دانش در جهان مدرن: الف) محل نزاع و کشمکش ب) راهنمای انسان به سوی سعادت
- 3- یکی از ابعاد یا وجوه سیاست: الف) ضمانت اجرای قانون ب) حکومت
- 4- سیاست: الف) صرفاً قدرت است. ب) هم قدرت است و هم قانون.
- 5- قدرت در گذشته: الف) مسئله اصلی سیاست ب) ابزار تحقق فضیلت‌های اخلاقی
- 6- در اندیشه و عمل جهان مدرن الف) سیاست با آرمان پیروزی، موفقیت و تسلط، ارزیابی می‌شود. ب) قدرت، مسئله اول و اصلی سیاست نیست.

پاسخ: 1- ب / 2- الف / 3- الف / 4- ب / 5- ب / 6- الف

پرسش: آیا قلمرو سیاست به محدوده حکومت و دولت منحصر می‌شود یا این که قلمرو عام‌تری دارد؟

پاسخ: عزیزان سؤال فوق را نمی‌توانیم پاسخ دهیم مگر آن که قلمرو سیاست را در **دو بازه زمانی** گذشته و امروزه مقایسه کنیم.

گذشته: در گذشته و به صورت عادی، سیاست، محدوده حکومت و دولت به حساب می‌آمد، به این معنا که سیاست و نهاد حکومت یکی گرفته می‌شد. امروزه:

- ❶ سیاست صرفاً محدوده حکومت و دولت نیست، بلکه تمامی جامعه می‌تواند قلمرو سیاست باشد. سیاست با هیچ مقوله عینی و محسوسی مترادف نیست، بلکه در کل جامعه و همه اجزای آن جاری است. البته این سخن به این معنا نیست که هر نگاه به جامعه و هر وجهی از جامعه سیاسی است بلکه:
 - ❷ به این معنا است که در تنظیم اهداف جامعه، هر واحدی از جامعه و هر کنشی از افراد و گروه‌های اجتماعی که مستقیماً مشارکت در قدرت دارد یا با قدرت سروکار دارد، امر سیاسی به شمار می‌رود.

سیاست و قدرت

- ❶ سیاست، مجموعه روش‌هایی است که هر واحد اجتماعی برای تحقق اهداف جمعی به شیوه مؤثر و کارآمد به کار می‌گیرد.
- ❷ قدرت نیز ضمانت اجرای این‌گونه کنش‌های جمعی است که نبود آن، بقای جامعه را به مخاطره می‌اندازد.

نمونه بیاورید (صفحه ۵۸)

آیا می‌توانید نمونه‌هایی از کنش‌های سیاسی بیرون از نهاد حکومت و دولت را مثال بزنید؟

کنش‌های سیاسی بیرون از نهاد حکومت و دولت نیز انجام می‌شوند. مصادیق چنین کنش‌هایی را می‌توان در ورزش، تفریح، پوشش، هنر، واسطه‌ها، دلال‌ها، جشن‌ها، رسانه‌ها، شبکه‌های اجتماعی و ... پیدا کرد.

نکته: برخی از کنش‌های سیاسی بیرون از نهاد حکومت و دولت رقم می‌خورد که به چند نمونه از آن در زیر اشاره می‌کنیم:

۳- شورش علیه انقراض یک جنبش زیست‌محیطی جهانی است یا هدف به‌کارگیری ناقرمانی مدنی بدون خشونت، برای آن که حکومت‌ها را تحت فشار بگذارند تا به مقوله‌های زیست‌محیطی توجه کنند

۲- ویکی لیکس سازمان غیرانتفاعی و بین‌المللی است با هدف ایجاد شفافیت در عملکرد دولت، سازمان‌ها و شرکت‌های بزرگ از طریق ارسال و افشای اسناد و اطلاعات مهم از سوی منابع ناشناس. بنیان‌گذار آن یک فعال اینترنتی به نام جولین آسانژ است. تصمیم دولت انگلیس در تحویل جولین آسانژ به آمریکا، توسط ویکی لیکس روزی سیاه برای آزادی رسانه‌ها و دموکراسی نام

۱- محمدعلی کلی، بوکسور حرفه‌ای سنگین‌وزن آمریکایی بود که به عنوان یکی از مهم‌ترین شخصیت‌های ورزشی قرن بیستم شناخته می‌شود. او پس از گرویدن به اسلام در فعالیت‌های سیاسی نقش عمده‌ای داشت. از او به عنوان یک فعال مدنی و چهره‌ای الهام‌بخش و جنجالی یاد می‌شود.

حالا تو بگو

- ۱- در همه فرهنگ‌ها میل به قدرت برای خود قدرت از میل به قدرت برای اعمال خیر الف) تفکیک می‌شود. ب) تفکیک نمی‌شود.
- ۲- در طول تاریخ، جست‌وجو برای دستیابی به قدرت: الف) کاهش یافته است. ب) افزایش یافته است.
- ۳- قلمرو سیاست در گذشته: الف) محدوده حکومت و دولت ب) تمامی جامعه
- ۴- مجموعه روش‌هایی است که هر واحد اجتماعی برای تحقق اهداف جمعی به کار می‌گیرد: الف) قدرت ب) سیاست
- ۵- آمریت نهادبند شده در جامعه: الف) حکومت ب) قدرت
- ۶- قدرت در چه سطحی منتشر است: الف) خرد تا کلان ب) کلان

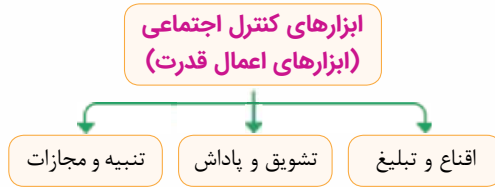
پاسخ: ۱- الف / ۲- ب / ۳- الف / ۴- ب / ۵- ب / ۶- الف

تغییرات قدرت در گذر زمان

- ❶ قدرت اجتماعی هنگامی پیدا می‌شود که انسان برای رسیدن به اهداف خود بتواند بر اراده دیگران تأثیر بگذارد و کار ارادی دیگران را به خدمت بگیرد.
- ❷ کسانی که توان تأثیرگذاری بیشتری بر اراده دیگران دارند، از قدرت اجتماعی بیشتری برخوردارند.

ابزارهای اعمال قدرت: تا حالا از خودتون سؤال کردین. که چه طوری ممکنه **اراده یک فرد بر افراد** دیگه اثر بذاره؟ چه طوری می شه که بعضی ها از بقیه تمکین و پیروی می کنند؟ چی می شه که بعضی ها از خواسته های خودشون چشمپوشی می کنن و تحت تأثیر تهدید و تنبیه بدنی یا تشویق و پاداش نقدی یا بی شمار دلیل دیگه از دیگری یا دیگران تبعیت می کنن؟ یا این که چی می شه که بعضی ها تو جایگاه **فرمان دادن** قرار می گیرن و بعضیای دیگه **فرمان می برن**؟ لطفاً به این سؤال ها خوب فکر کنین و براشون جواب پیدا کنین.

اگه کمک و راهنمایی می خواین شما رو ارجاع می دم به درس ۹ کتاب جامعه شناسی پایه دهم، اگه یادتون باشه توی اون درس در مورد ابزارهای کنترل اجتماعی که به جور **روش اعمال قدرت** هست، صحبت شد، الان یه بار دیگه به صورت خلاصه این روش ها رو با هم مرور می کنیم چون خیلی توی این درس به دردمون می خورن.

نکته ۱: از گذشته تاکنون ابزارهای اعمال قدرت تغییراتی کرده است.

۲: امروزه از ابزارهای تنبیهی مثل زور، خشونت و ... کم تر از ابزارهای تشویقی مثل ثروت، درآمد، پاداش مالی و ... استفاده می شود.

۳: هم چنین از ابزارهای تشویقی نیز کم تر از ابزارهای اقناعی مثل فکر، آموزش، تبلیغ و ... استفاده می شود.

نتیجه: از جملات بالا نتیجه می گیریم که امروزه از **ابزارهای اقناعی** بیشتر از تشویق و از تشویق بیشتر از تنبیه استفاده می شود و این یعنی این که ابزارهای اقناعی بسیار مهم تر از دو ابزار دیگر هستند.

اقتناع	
۱.	قدرت اقناعی با تغییر نگرش و اعتقاد فرد تابع قدرت، اعمال می شود. (تفاوت اقناع با تشویق و تنبیه)
۲.	در ترغیب، تبلیغ و آموزش و تعهد اجتماعی ، آن چه فرد، درست و حق و هنجار می پندارد، موجب تبعیت او از اراده و خواست دیگران می شود.
۳.	در قدرت اقناعی، تبعیت و پیروی نشانه کار درست است. به گونه ای که پیروی کننده در مواردی متوجه تبعیت و پیروی خود نمی شود و برای پیروی، محاسبه سود و زیان خود را نمی کند.
۴.	در مواردی اقناع از طریق درست و شایسته و در مواردی از مسیر نادرست و ناشایست شکل می گیرد.
مقایسه تشویق و تنبیه	
شباهت	در تشویق و تنبیه پیروی کننده نسبت به پیروی و تبعیت خود آگاهی دارد.
تفاوت	پیروی کننده در تشویق برای پاداش و در تنبیه به دلیل اجبار پیروی می کند.

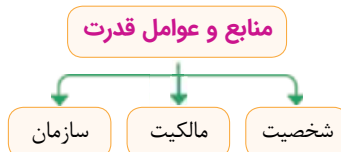
وضعیت استفاده از قدرت تنبیهی در جهان امروز

امروزه قدرت تنبیهی عمدتاً منحصر و متمرکز در دست دولتهاست که از طریق قانون و پیمودن مراحل قانونی اعمال می شود. چرا؟ زیرا:

۱ از سویی، انتظار می رود افراد مطمئن شوند که از ناحیه هیچ فرد یا گروهی مورد ضرب و شتم و تنبیه قرار نمی گیرند.

۲ از سوی دیگر هیچ کس نباید به صورت **خودسرانه** به اعمال خشونت و تنبیه دیگران مبادرت کند.

منابع و عوامل قدرت: منابع و عوامل قدرت در واقع طرفها و قالبهایی هستند که ابزار سه گانه قدرت یعنی اقناع، تشویق و تنبیه درون آنها شکل می گیرند و اعمال می شوند. این عوامل و منابع سبب دسترسی قدرت می شوند.

شخصیت ۱: خصلت های جسمانی (قد، هیکل و ...)، فکری، بیانی، اخلاقی، هوش، جاذبه یا دیگر ویژگی های شخصیتی است که موجب دست یافتن به یک یا چند ابزار قدرت می شود.

۲: در جوامع نخستین، قدرت بدنی منبع دستیابی به قدرت تنبیهی بود و هنوز هم در برخی از گروهها، قدرت بدنی برای مردان قوی هیکل و قوی پنجه، منبع قدرت است.

مستند معمای اجتماعی محصول سال ۲۰۲۰ آمریکا و ظهور رسانه های اجتماعی و آسیبی که به جامعه می زند را بررسی می کند و به نحوه بهره گیری این رسانه ها از کاربران شان از طریق سیستم های نظارتی نظام سرمایه داری و استخراج اطلاعات آنها می پردازد. مستند به فرای اثرات فردی به اثرات ویرانگر اجتماعی رسانه های اجتماعی نیز می پردازد.

۳ در روزگار کنونی، شخصیت با قدرت **اقتاعی** یعنی توانایی ترغیب یا ایجاد باور، نزدیکی بیشتری دارد.

مثال: ارتباط میان شخصیت و قدرت تنبیهی تأثیر خود را بر نحوه نگرش و رفتار افراد هم‌چنان خواهد داشت. ظاهراً رهبران بزرگ افسانه‌ای یا تاریخی چون هرکول و شارل دوگل بخشی از قدرت خود را رهین (مدیون) قدرت بدنی یا بلندی قامت خود بوده‌اند، از این‌ها به عنوان شخصیت‌های آمر و حاکم یاد می‌کنند. ناپلئون استثنائاً به خاطر جثه کوچکش معروف بود. امروزه نیز در مواردی گرایش به تمکین در برابر افراد قدبلند و تنومند وجود دارد.

مالکیت: ۱ مالکیت (ثروت و درآمد) وسیله جذب اطاعت دیگران است.

۲ ثروت، وجهه و شکوهی به فرد عامل قدرت می‌دهد که همان اراده و **قاطعیت** اوست و می‌تواند موجب اطاعت اقتاعی دیگران شود، ولی مسلم است که مالکیت، بیشتر با **قدرت تشویقی** قرابت دارد.

بخوانیم و بدانیم

دولت هم مانند مردم برای زندگی به پول احتیاج دارد و باید منابع مالی داشته باشد تا بتواند خدمات خود را انجام دهد و کشور را مجهز کند. از این‌رو تعیین منابع مالیات و مصادیق مصرف مالیات از دیرزمان وظیفه دولت‌ها بوده است. برخی مواقع ثروتمندترها مالیات نمی‌پردازند. بسیاری از ورزشکاران ثروتمند و مشهور و هنرپیشه‌های معروف سینما از مالیات معاف می‌شوند یا از پرداخت مالیات فرار می‌کنند. طرفدارانشان نیز آن‌ها را تشویق و حمایت می‌کنند؛ بدون آن‌ها متوجه باشند اگر این ستارگان مالیات بپردازند، طرفداران آن‌ها کم‌تر زیر فشار مالیات قرار خواهند گرفت.

سازمان

- ۱ سازمان یعنی جمع کسانی که منافع، ارزش‌ها یا **برداشت‌های مشترکی** دارند. سازمان، مهم‌ترین منبع قدرت در جوامع امروزی است.
- ۲ سازمان هم پیوند میان افراد و **گروه‌های انسانی** مانند رابطه همکاران، هم‌وطنان و هم‌کیشان را در بر می‌گیرد که از آن به **انسجام اجتماعی** یاد می‌شود و هم پیوند میان نقش‌ها، واحدها و **ساختارهای اجتماعی** مثل رابطه اقتصاد و سیاست یا علم و سیاست را شامل می‌شود که از آن به **یکپارچگی نظام** تعبیر می‌شود.
- ۳ سازمان در درجه نخست با **قدرت اقتاعی** خویشاوند است، به این معنا که اعمال قدرت اقتاعی، نیازمند وجود سازمان است.
- ۴ لازمه سازمان، پذیرفتن **هدف‌های سازمان** توسط افراد و اعضای آن است.
- ۵ سازمانی که اعضای آن به طور یکپارچه، اهداف آن را قبول نداشته باشند و از آن **صداهای مختلفی** شنیده شود، نمی‌تواند اطاعت افراد بیرون از خود را تضمین کند.

مثال: اختلاف نظر شدید پزشکان می‌تواند مانع پیروی بیماران از دستورات پزشکان شود. به همین دلیل نظام پزشکی به شدت مانع چنین اختلاف نظرهایی می‌شود.

نکته: جوامع، بزرگ‌ترین و مؤثرترین سازمان‌ها هستند. جوامعی که اختلاف و چنددستگی در آن‌ها پیدا شود، در مقابل رقیبان و دشمنانشان آسیب‌پذیر می‌شوند.

عزیزان همان‌طور که دیدیم در طول زمان ابزارهای اعمال قدرت مثل اقتاع، تشویق و تنبیه دچار تغییراتی شدند و دقیقاً با گذشت زمان نقش و سهم منابع و **عوامل قدرت** (سازمان، مالکیت و شخصیت) هم تغییر کرده است، به این صورت که:

۱ از اثرگذاری و تأثیر شخصیت مثل قد، هیکل، هوش، جاذبه، قدرت بیان و ... تا حدود زیادی **کاسته** شده است.

۲ از سهم مالکیت **فروکاسته** شده است.

۳ نقش سازمان، **افزایش** یافته است به گونه‌ای که امروزه بیشترین قدرت‌ها درون سازمان‌ها متمرکز شده‌اند.

مثال: در شرکت‌های بزرگ از سهم مالکیت و نقش سهامداران کاسته شده و بر نقش مدیران و مشاوران افزوده شده است. این تغییرات به اندازه‌ای مهم بوده است که مالکیت و شخصیت به پشت‌گرمی سازمان، مؤثر واقع می‌شوند.

بچه‌ها ای کاش یه وقت بذارین و فیلم زیبا و پرمعنای **پدرخوانده** رو ببینین، مطمئن باشین که وقتتون هدر نمی‌ره، بلکه اطلاعات خیلی خوبی پیدا می‌کنین. فیلم پدرخوانده روایت **یک آغاز و پایانه**، در آغاز فیلم قدرت به دست میاد ولی در پایان فیلم همین قدرت از دست می‌ره. پدر خانواده، قدرتمنده، پسر خانواده، مایکل، تلاش می‌کنه راه پدرش رو به روشی جدید ادامه بده؛ چون او صاحب دانش هم هست ...

اجازه بدین ادامه فیلم رو مسکوت بذاریم و چیزی در موردش نگیم تا تشویق بشید برای تماشای این اثر هنری ارزشمند که به کارگردانی **فرانسیس فورد کوپولا** ساخته شده.

۱- امروزه از ابزارهای تشویقی از ابزارهای تنبیهی استفاده می‌شود.
 الف) کم‌تر ب) بیشتر

۲- کدام عبارت درست است؟
 الف) امروزه ابزارهای اقناعی بسیار مهم‌تر از ابزارهای تنبیهی و تشویقی هستند.
 ب) امروزه ابزارهای تشویقی و تنبیهی مهم‌تر از ابزارهای اقناعی هستند.

۳- تعهد اجتماعی موجب تبعیت فرد از ارادهٔ دیگران می‌شود:
 الف) در استفاده از ابزارهای تشویقی ب) در استفاده از ابزارهای اقناعی

۴- امروزه قدرت تنبیهی عمدتاً منحصر و متمرکز در دست است:
 الف) سازمان‌ها ب) دولت‌ها

۵- این‌که در جوامع نخستین، قدرت بدنی منبع دستیابی به قدرت تنبیهی شود، بیانگر کدام منبع دسترسی به قدرت است؟
 الف) شخصیت ب) مالکیت

۶- وجهه و شکوهی به فرد عامل قدرت می‌دهد که همان اراده و قاطعیت اوست:
 الف) شخصیت ب) ثروت

۷- سرمایه‌های خاکستری:
 الف) درآمدهای حاصل از قاچاق ب) درآمدهای مالیاتی دولت

۸- رابطهٔ سیاست و اقتصاد:
 الف) یکپارچگی نظام ب) انسجام اجتماعی

۹- مهم‌ترین منبع قدرت در جوامع امروزی:
 الف) سازمان‌ها ب) مالکیت

۱۰- اعمال قدرت اقناعی، نیازمند وجود است.
 الف) مالکیت و ثروت ب) سازمان

۱۱- امروزه از نقش آن کاسته شده است:
 الف) سازمان‌ها ب) شخصیت

۱۲- بزرگ‌ترین و مؤثرترین سازمان‌ها:
 الف) جوامع ب) حکومت‌ها

پاسخ: ۱- ب / ۲- الف / ۳- ب / ۴- ب / ۵- الف / ۶- ب / ۷- الف / ۸- الف / ۹- الف / ۱۰- الف / ۱۱- الف / ۱۲- الف

تکمیل کنید (صفحه ۶۲)

آیا تاکنون پی برده‌اید که میان ابزارهای اعمال قدرت و منابع قدرت چه نوع همبستگی‌ای وجود دارد؟ جدول زیر را کامل کنید.

همبستگی ابزارهای اعمال قدرت با منابع قدرت			
منابع یا عوامل قدرت	ابزار اعمال قدرت	مثال و نمونه	موارد نقض
شخصیت	تنبیهی	قدرت هرکول و شارل دوگل با قدرت بدنی بالا یا قد بلند	قدرت گاندی با وجود جثهٔ کوچکش
مالکیت	تشویقی	تشویق و حمایت از ورزشکاران و هنرپیشه‌های ثروتمند توسط طرفدارانشان	عدم حمایت برخی از مردم از ثروتمندان جامعه
سازمان	اقناعی	پذیرش اهداف یک سازمان توسط اعضای آن و یکپارچگی میان آن‌ها	اختلاف و دودستگی میان اعضای یک سازمان به دلیل عدم پذیرش اهداف آن سازمان

آیا میان مزایای مطرح‌شده در ورودی درس؛ یعنی سه‌گانه قدرت، ثروت و دانش با سه‌گانه ابزار قدرت، ارتباطی وجود دارد؟ آیا میان قدرت و دانش رابطه‌ای وجود دارد؟ جدول زیر را تشریح کنید.

نسبت و ارتباط میان مزایای اجتماعی، منابع و ابزارهای قدرت		
منابع یا عوامل قدرت	ابزار اعمال قدرت	ارزش‌های اجتماعی
شخصیت	تنبیهی	قدرت
مالکیت	تشویقی	ثروت
سازمان	اقتناعی	دانش

میان مزایای اجتماعی (قدرت، ثروت، دانش) با سه‌گانه منابع و سه‌گانه ابزار قدرت، ارتباط وجود دارد. دانش و قدرت نیز با یکدیگر ارتباط و نسبتی دارند.^۱ وظیفه تشریح جدول را به معلمان و دانش‌آموزان و به کلاس درس می‌سپاریم.

نکته: ۱ گفت‌وگو کنید صفحه ۶۴ در متن درس ۶ آمده است.

۲ دوستان به مطلب مهم در قالب «گفت‌وگو کنید در صفحه ۶۳ کتاب» آمده است که حیفون اومد اون رو نیاریم! پژوهش‌های بسیاری نشان می‌دهد که مشارکت سیاسی موجب افزایش آگاهی سیاسی می‌شود. در جایی که مردم به هر دلیلی مشارکت‌کننده سیاسی نیستند، سطح آگاهی سیاسی آن‌ها به مانند حالتی که مشارکت دارند، رشد و گسترش نخواهد داشت. انتخابات یکی از شیوه‌های مشارکت سیاسی است که با قرعه‌کشی تفاوت دارد؛ زیرا در قرعه‌کشی، آگاهی وجود ندارد.

مطالعه علمی قدرت و سیاست عزیزان این قصه سر دراز دارد. منظورم اینه که حالا حالاها با مفهوم قدرت توی این درس کار داریم. تا الان در مورد

تعریف قدرت، ویژگی‌های قدرت، قلمرو قدرت، ابزارهای اعمال قدرت، منابع و عوامل قدرت صحبت کردیم، اما مفهوم **قدرت** بیش از این‌ها قابل بررسی است، بریم ببینیم **قدرت در علوم اجتماعی** چه جایگاهی داره، لذا لازمه تا باز هم در مورد ابعاد دیگری از قدرت صحبت کنیم:

- ❶ قدرت مفهومی مسئله‌برانگیز و به شکل اجتناب‌ناپذیری، ارزشی است.
- ❷ سخن‌گفتن از قدرت و سیاست به ندرت بی‌طرفانه است.
- ❸ کم‌تر واژه‌های نظیر قدرت با واکنشی بسیار تحسین‌آمیز یا نفرت‌انگیز روبرو می‌شوند.
- ❹ **فب بچه‌ها درک جملات بالا یکم سفت شد، اجازه بدین تا با مثال‌های زیر به مقدار بازشون کنیم؛**
- ❺ برخی مردم، فرد سیاست‌مدار را فردی مقتدر و متنفذ می‌شناسند. (تلقی مثبت)
- ❻ برخی دیگر وی را فردی ستم‌پیشه و ریاکار می‌دانند. (تلقی منفی)
- ❼ مردم قدرتی را که مانع فرار مالیاتی ثروتمندان می‌شود، تحسین می‌کنند. (تلقی مثبت)
- ❽ ولی همین دولت از سوی کسانی که تمایل به تخلف مالیاتی دارند، **نکوهش** می‌شود. (تلقی منفی)

نکته: میزان زیادی از این واکنش‌ها به سوگیری خود افراد برمی‌گردد.

بچه‌ها بعضی‌ها فکر می‌کنن که قدرت پدیده و موضوع **نفرت‌انگیزیه**. لذا یا سعی می‌کنن در موردش صحبت نکنن، یا تلاش می‌کنن ارزش فاصله بگیرن و یا اگه در موردش گفت‌وگو کنن به بدی ارزش یاد می‌کنن. فکر می‌کنید چرا؟ چرا قدرت در نگاه بعضی‌ها این قدر **سیاه** جلوه می‌کنه؟ امان از سوء سابقه که به این راحتی‌ها نمی‌شه پاکش کرد؛ اما بچه‌ها حواسمون باشه که ما توی این درس داریم با **نگاه کاملاً علمی** پدیده قدرت رو بررسی می‌کنیم. بنابراین نباید توی مرداب و گرداب خطاها و اشتباهات عوام‌پسندانه گرفتار بشیم.

درسته که سابقه تاریخی اعمال تنبیهی قدرت، شهرت **هراسناک** و ترسناکی برای قدرت پدید آورده، و درسته که قدرت اقتناعی بر خیلی از اعمال قدرت‌ها سرپوش گذاشته و حقیقت اون رو **پنهان** و مخفی کرده و وقتی آشکار بشه بدجوری ناحق و ناروا به نظر می‌آید ولی هیچ‌کدوم از این‌ها باعث نمی‌شه که قدرت، موضوع و **پدیده‌ای نفرت‌انگیز** قلمداد بشه. می‌گید چرا؟ لطفاً به نکات زیر خوب توجه کنید:

اهمیت و ارزش قدرت

- ❶ قدرت یک ضرورت اجتماعی است.
 - ❷ در جامعه و زندگی اجتماعی، اعمال قدرت یا تبعیت برخی در برابر خواست و اراده دیگران اجتناب‌ناپذیر است و بدون آن، خیلی از کارها شدنی نیست.
 - ❸ درست است که قدرت نامشروع و غیراخلاقی و غیرقانونی می‌تواند یک فساد و شر اجتماعی باشد ولی خود قدرت به‌هیچ‌وجه امر شر و پلیدی نیست.
 - ❹ **نوع مواجهه ما با پدیده قدرت:** ۱ همواره باید قدرت‌ها را با رویکردی **عالمانه** و انتقادی بنگریم تا بتوانیم **شرعی، اخلاقی و قانونی** بودن آن را دریابیم.
 - ❺ در عین حال همواره باید مراقب باشیم از **مواجهه بدبینانه** و **زاهدانه** با قدرت نیز خودداری کنیم.
- بچه‌ها این فقط قدرت نیست که مورد قضاوت قرار می‌گیره بلکه **کنش‌های سیاسی** هم ارزیابی می‌شن؛ پس لازم شد تا در مورد کنش‌های سیاسی نیز صحبت کنیم چون تا کنش سیاسی نباشه قدرت شکل نمی‌گیره.

۱- کتاب «دانش و قدرت» میشل فوکو، اندیشمند فرانسوی، بحث مفصلی پیرامون این موضوع دارد.

اهداف کنش‌های سیاسی	
حفظ وضع موجود	در این حالت، هدف، پیشگیری از تغییری است که وضعیت را بدتر می‌کند.
تغییر وضع موجود	در این حالت، هدف، ایجاد وضعیت بهتر است.

نکته: پس تمامی کنش‌های سیاسی با دو مفهوم «بهتر» و «بدتر» هدایت می‌شوند.

پرسش: چگونه می‌توان بهتر و بدتر را تشخیص داد؟

پاسخ: مهم‌ترین هدف ما در زندگی، دستیابی به فضیلت‌های فردی و سعادت همگانی است.

❶ فضیلت و سعادت در زندگی خوب یا جامعه خوب به دست می‌آید. به همین دلیل:

❷ فعالیت‌های سیاسی باید در جهت دسترسی به جامعه خوب یعنی برای دستیابی به فضیلت و سعادت باشد.

اما خب برای این‌که بدونیم کدام نظام سیاسی داره راه رو درست می‌ره و این‌که بدونیم آیا هدفش رسیدن به جامعه خوب و سعادت همه مردم، باید بتونیم امور، ارزش‌ها و کنش‌های سیاسی رو مورد **ارزیابی** قرار بدیم و برای ارزیابی و داوری باید ملاک و معیار داشته باشیم. بچه‌ها جملات زیر رو خوب بخونین تا متوجه منظور ما بشین:

لزم ارزیابی امور سیاسی

❶ امور سیاسی، همواره مورد تأیید یا رد، انتخاب یا طرد، ستایش یا نکوهش انسان‌ها قرار می‌گیرند؛ یعنی امور سیاسی، پدیده‌های خنثی نیستند.

❷ امور سیاسی همواره از انسان‌ها، اطاعت، وفاداری و تصمیم می‌خواهند.

❸ شاید در عمل، تشخیص دقیق امور سیاسی خوب از بد بسیار دشوار باشد، اما غیرممکن نیست.

❹ شاید در عمل تشخیص دقیق خوب از بد بسیار دشوار باشد، اما غیرممکن نیست، بنابراین نباید دشواری شناخت خوب از بد را بهانه‌ای برای دست‌کشیدن از شناخت معتبر و علمی دانست و ادعا کرد که داوری عقلانی و علمی میان کنش‌های سیاسی و نظام‌های سیاسی غیرممکن است.

مثال ۱: آیا اگر نتوانیم تشخیص دهیم که کدام‌یک از دو کوهی که قلّه آن‌ها پشت ابرها پنهان است، ارتفاع بیشتری دارد، بدین معناست که نمی‌توانیم تشخیص دهیم که کوه از تپه خاکی بلندتر است؟

مثال ۲: آیا اگر نتوانیم درباره جنگ میان دو کشور همسایه قضاوت کنیم و بگوییم که کدام مقصر و کدام بی‌تقصیر است، نمی‌توانیم بگوییم که اشغالگری و تجاوز قابل قبول نیست؟

نکته: اغلب جهان‌های اجتماعی رعایت

حق و مقابله با باطل را لازم دانسته‌اند.

حمایت از مظلومان، دفاع از عدالت،

آزادی و ... از ارزش‌های حق‌اند.

برگزاری سالگرد جشن استقلال الجزایر. الجزایر در طول ۱۳۲ سال استعمار فرانسه، برای دستیابی به استقلال، حدود یک میلیون قربانی داد. به همین دلیل به سرزمین یک میلیون شهید شهرت دارد.

روز بزرگداشت استقلال هند، تاریخی است که قانون اساسی هند به جای قوانین دولت استعماری انگلیس به اجرا درآمد. این روز محبوب‌ترین تعطیلات ملی هند است.

جامعه‌شناسی و مطالعه قدرت خب بچه‌ها فهمیدیم که می‌شه درباره کنش‌های سیاسی و نظام‌های سیاسی **داوری عقلانی** و علمی کرد ولی باید حواسمون

باشه که در مسیر مطالعه و ارزیابی ارزش‌های اجتماعی و سیاسی، مرتکب خطا و اشتباه نشیم! ممکنه بگید چه جور اشتباهی؟ خب با ما همراه باشید تا در مورد این اشتباه‌ها بیشتر با هم صحبت کنیم: اگه یادتون باشه توی درس سوم کتاب درباره **پیامدهای یکسان‌انگاری** نظم اجتماعی و نظم طبیعی مفصل خوندم. لطفاً یه بار دیگه به پیامدهای یکسان‌انگاری نظم اجتماعی و نظم طبیعی فکر کنید.

اشتباه اول: یکسان‌انگاری نظم اجتماعی و نظم طبیعی

طبیعت یک نظم جهان‌شمول دارد؛ یعنی قوانین طبیعت در همه مکان‌ها و زمان‌ها یکسان‌اند، از این‌رو نتایج مطالعه بر روی طبیعت در هر مکان و زمانی می‌تواند به تمامی مکان‌ها و زمان‌ها، تعمیم داده شود.

مثال: نمی‌توانیم نتایجی را که از مطالعه جوامع غربی به دست می‌آوریم، به جوامع دیگر که با جهان غرب تفاوت دارند، تعمیم و تسری دهیم. مثلاً: ماکس وبر شهر را زیستگاهی که دارای قلعه و برج و بارو، بازار، دادگاه مستقل و ... است، تعریف می‌کند. اگر پژوهشگری از منظر وبر به مطالعه جوامع غیراروپایی بپردازد، به اشتباه این‌گونه نتیجه‌گیری خواهد کرد که شهر فقط در اروپا وجود داشته است.

راه‌حل: برای پیشگیری از اشتباه فوق باید سایر جوامع و فرهنگ‌ها را نیز مطالعه و بررسی کنیم.

۱ گفتیم که برای پیشگیری از اشتباه نخست باید جوامع و فرهنگ‌های مختلف را مطالعه نمود و فقط به بررسی فرهنگ غرب اکتفا نکرد، اما در این جا هم امکان دارد مرتکب خطای دیگری شویم و آن این که در مطالعه سایر جوامع و فرهنگ‌ها به معانی فرهنگی آن‌ها توجه نکنیم.

۲ یعنی آن‌ها را مثلاً از منظر غرب یا شرق مطالعه کنیم و معنای پدیده‌های اجتماعی و سیاسی در آن فرهنگ‌ها را به درستی دریافت نکنیم.

راه حل: برای جلوگیری از خطای فوق باید بکوشیم جوامع و فرهنگ‌های دیگر را از منظر خودشان مطالعه کنیم؛ یعنی با رویکرد تفسیری به بررسی آن‌ها بپردازیم. (بچه‌ها این همون پیژیه که تو درس قبلی بوش گفتیم روشن قوم‌نگاری).

و آله بلوی فطای فوق رو گلیریم با مشکل دیگه‌ای مواجه می‌شیم.

اشتباه سوم: مطالعه جوامع از منظر خودشان

اگر بخواهیم همه جوامع را از منظر خودشان مورد مطالعه قرار دهیم، در آن صورت تعدد و تنوع فرهنگ‌ها و جوامع معاصر و قدیمی، علوم اجتماعی را درگیر مطالعات پایان‌ناپذیر و تمام‌نشدنی می‌سازد.

نتیجه: وقتی علوم اجتماعی برای مطالعه هر فرهنگ مجبور باشد که آن فرهنگ را فقط از منظر مردمی که آن را پذیرفته‌اند، ببیند و بررسی کند، امکان مقایسه و داوری فرهنگ‌ها و ارزش‌ها از دست می‌رود.

پرسش: بچه‌ها به نظرتون برای حل مشکل سوم چه باید بکنیم؟ آیا بالآخره علم جامعه‌شناسی می‌تونه حلال این مسئله باشه؟

پاسخ: برای جواب‌دادن به این سؤال لازمه تا به بار دیگه مروری بر جامعه‌شناسی تبیینی و تفسیری و صدا البته انتقادی داشته باشیم، بذارید ببینیم کدامیک از این سه رویکرد بالآخره گره از این مسئله باز خواهد کرد.

حالا تو بگو

۱- مفهومی مسئله‌برانگیز و ارزشی است: الف) سازمان ب) قدرت

۲- باید با قدرت، مواجه‌ای: الف) بدبینانه و زاهدانه داشت. ب) عالمانه و انتقادی داشت.

۳- عمل در جهت تغییر وضع موجود: الف) کنش‌های سیاسی ب) مهم‌ترین هدف ما در زندگی

۴- دسترسی به جامعه خوب، یعنی: الف) دستیابی به رفاه و آسایش ب) دستیابی به فضیلت و سعادت

۵- قوانین جامعه: الف) در همه مکان‌ها و زمان‌ها متفاوت‌اند. ب) در همه دوره‌ها یکسان‌اند.

۶- پیامد مطالعه جوامع از منظر خودشان: الف) از دست‌رفتن امکان مقایسه و داوری فرهنگ‌ها

ب) عدم فهم معانی فرهنگی جوامع مختلف

پاسخ: ۱- ب / ۲- ب / ۳- الف / ۴- ب / ۵- الف / ۶- الف

موضوع‌گیری رویکردهای جامعه‌شناسی در قبال داوری قدرت و سایر ارزش‌های سیاسی و اجتماعی

<p>۱. جامعه‌شناسی تبیینی با منحصر کردن علم به علوم تجربی که صرفاً موضوعات مادی و محسوس را مطالعه می‌کند، ارزش‌های انسانی از جمله ارزش‌های سیاسی را که تماماً مادی و محسوس نیستند، قابل مطالعه علمی نمی‌داند.</p> <p>۲. جامعه‌شناسی تبیینی ناگزیر با معنازدایی و ارزش‌زدایی از سیاست و قدرت و فروکاستن آن‌ها به پدیده‌های مادی و فاقد معنا، از شناخت واقعی آن‌ها بازمی‌ماند.</p>	<p>جامعه‌شناسی تبیینی</p>
<p>۱. جامعه‌شناسی تفسیری، سیاست و قدرت را پدیده‌های معنادار و ارزشی می‌داند، اما صرفاً به توصیف ارزش‌های سیاسی مختلف بسنده می‌کند.</p> <p>۲. یعنی نمی‌تواند برای مقایسه ارزش‌های سیاسی با یکدیگر و تشخیص درست از غلط یا خوب از بد، ملاک و معیاری به دست آورد.</p> <p>۳. علاوه بر این، سیاست و قدرت، خارج از ذهن مردم و مستقل از ادراک آن‌ها، جوهری محسوس و واقعی دارد که رویکرد تفسیری به علت تمرکز بر ذهنیت‌ها، توان مطالعه و بررسی آن را نیز ندارد.</p> <p>نکته: بچه‌ها با توجه به دیدگاه جامعه‌شناسی تبیینی و تفسیری متوجه می‌شویم که هیچ کدام از این دو رویکرد نمی‌تونن ملاک و معیاری برای داوری علمی درباره قدرت و سیاست و ارزش‌های سیاسی ارائه کنند؛ پس بهتره بریم سراغ جامعه‌شناسان انتقادی.</p>	<p>جامعه‌شناسی تفسیری</p>
<p>۱. جامعه‌شناسان انتقادی معتقدند که دو رویکرد تبیینی و تفسیری محافظه‌کارند و نه تنها هیچ راهکاری برای بهتر ساختن وضعیت موجود ندارند، بلکه انسان‌ها را در برابر وضعیت موجود منفعل و مجبور می‌سازند. (نقد انتقادی‌ها به تبیینی‌ها و تفسیری‌ها)</p> <p>۲. جامعه‌شناسان انتقادی، یافتن راهی برای داوری علمی درباره ارزش‌های اجتماعی به‌ویژه در عرصه سیاست و قدرت را ضروری می‌دانند و دست‌شستن از این آرمان بزرگ را مرگ سیاست و بن‌بست زندگی انسان معرفی می‌کنند. (توی در سای آینه فوایم دیکه جامعه‌شناسی انتقادی در این زمینه چه توفیقی به دست آورده است).</p>	<p>جامعه‌شناسی انتقادی</p>

عمق و سطح سیاست و قدرت:

عزیزان! اگر یادتون باشه که حتماً هست توی کتاب جامعه‌شناسی دهم خوندین که ارزش‌های اجتماعی رو می‌شه توو **چهار قلمرو** آرمانی، واقعی و حق و باطل مطالعه کرد. اجازه بدین تا نیم‌نگاهی به این قلمروها داشته باشیم:

۱ پیدایش و ماندگاری ارزش‌ها در دو قلمرو آرمانی و واقعی، **محصول آگاهی**، خواست و عمل مردم است.

۲ ولی در قلمرو حقیقی، ارزش‌ها، **مستقل از خواست** و تمایل افرادند.

مثال: خوب بودن فضیلتی مانند عدالت و بدبودن رذیلتی مانند ظلم به خواست و تمایل هیچ فرد، گروه یا جامعه‌ای وابسته نیست.

۳ ولی عدالت تنها با آگاهی، اراده و عمل مردم در زندگی اجتماعی اجرا و محقق می‌شود.

پرسش: حالا بچه‌ها یه سؤال ازتون داریم. به نظرتون آیا علم و دانشی وجود دارد که ارزش‌ها را در قلمرو حقیقی شناسایی کنه؟

پاسخ: به جدول زیر خوب دقت کنید. این جدول ظرفیت رویکردهای مختلف جامعه‌شناسی رو در مطالعه ارزش‌های سیاسی در این سه قلمرو دآوری می‌کنه.

قلمروها	ارزش‌های سیاسی	رویکردهای جامعه‌شناختی		
		تبیینی	تفسیری	انتقادی
حقیقی	فضیلت و رذیلت‌های سیاسی	-	-	-
آرمانی	معانی و تدابیر سیاسی، قوانین	-	+	+
واقعی	قدرت	+	-	+

نکته: چند نکته در مورد جدول: (بچه‌ها این نکات رو خوب بفونید، چون تو کتاب این طوری نوشته نشدن و فیلی به کارتون میارن):

۱ در رویکرد تبیینی، به حقیقت، فضایل و رذایل سیاسی (عدالت و ...) و همچنین معانی پدیده‌های اجتماعی و سیاسی توجهی نمی‌شود. به زبانی دیگر، این رویکرد از سیاست و قدرت معنازدایی و ارزش‌زدایی می‌کند. (نتیجه این می‌شود که رویکرد تبیینی در دو قلمرو حقیقی و آرمانی حرفی برای گفتن ندارد، ولی در قلمرو واقعی، پدیده‌های اجتماعی و سیاسی را مورد مطالعه و بررسی تجربی قرار می‌دهد).

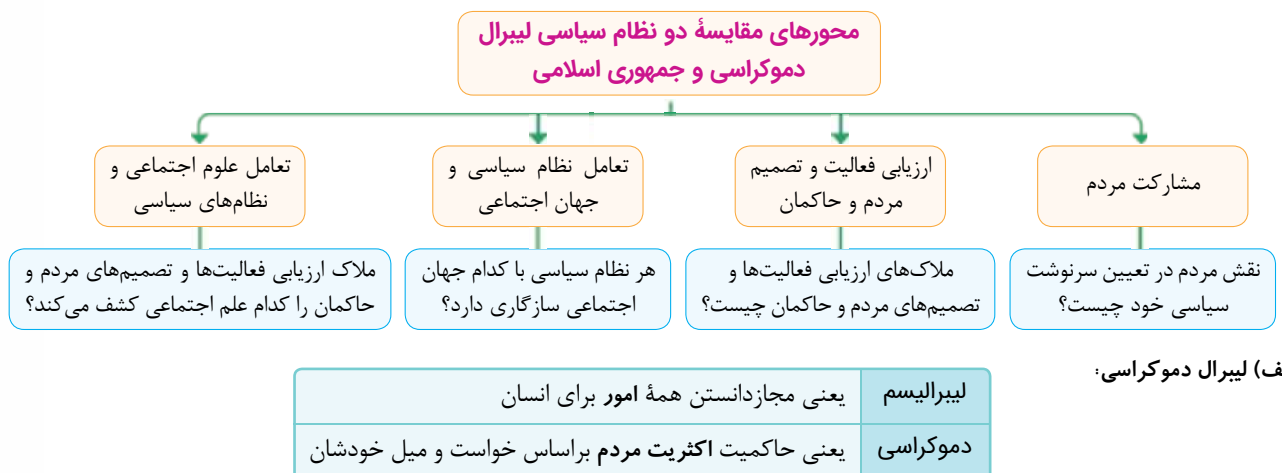
۲ در رویکرد تفسیری، ملاک و معیاری برای تشخیص درست از غلط یا حق از باطل وجود ندارد (عدم توجه به قلمرو حقیقی) ولی در این رویکرد به معانی پدیده‌های اجتماعی و سیاسی توجه می‌شود و سیاست قدرت را پدیده‌های معنادار و ارزشی می‌داند. هرچند به دنبال آرمان‌گرایی و انتقاد از وضع موجود و ترسیم جامعه آرمانی نیستند. (توجه به قلمرو آرمانی) رویکرد تفسیری به علت تمرکز بر ذهنیت‌ها، توان مطالعه و بررسی پدیده‌های سیاست و قدرت که وجوهی محسوس و واقعی دارند را ندارد. (عدم توجه به قلمرو واقعی)

۳ رویکرد انتقادی قائل به حقیقت یا فضیلتی مستقل از خواست و آگاهی انسان نیست. (عدم توجه به قلمرو حقیقی یا لااقل مبهم‌بودن این موضوع) در این رویکرد به معانی پدیده‌های اجتماعی و سیاسی توجه می‌شود و وضعیت مطلوبی را برای جامعه ترسیم می‌کند. (توجه به قلمرو آرمانی) هم‌چنین جامعه‌شناسان انتقادی از وضعیت موجود انتقاد کرده و تلاش می‌کنند تا این وضعیت را تغییر داده یا اصلاح کنند. (توجه به قلمرو واقعی)

مقایسه دو نظام سیاسی لیبرال دموکراسی و جمهوری اسلامی

مقایسه کنید (صفحه ۶۸)

عزیزان! حتماً یادتون که در درس ۱۵ کتاب جامعه‌شناسی دهم دو نظام سیاسی لیبرال دموکراسی و جمهوری اسلامی با همدیگه مقایسه شدن. این درس، مجدداً این دو نظام رو با هم مقایسه کرده ولی این بار ملاک و معیارهای مقایسه هم گفته شده و این ملاک و معیارها از جدول زیر گرفته شده. بریم ببینیم محورهای مقایسه این دو نظام چیا هستن.

- ۱ با خواست و اراده اکثریت مردم شکل می‌گیرد.
- ۲ هیچ حقیقت و فضیلتی را که مستقل از خواست مردم باشد، به رسمیت نمی‌شناسد.
- ۳ سازگار با فرهنگ جهان غرب است که رویکردی سکولار و دنیوی به جهان هستی دارد.
- ۴ در این نظام آزادی مهم‌ترین ارزش اجتماعی است.
- ۵ ثبات، رفاه و سلطه بر طبیعت از دیگر ارزش‌های مهم آن به شمار می‌روند.
- ۶ در این نظام فقط می‌توان از مقبولیت قدرت حرف زد و نمی‌توان از مشروعیت حقیقی سخن گفت.

(ب) جمهوری اسلامی:

جمهوری	به این معناست که مردم خودشان سرنوشت سیاسی خود را تعیین می‌کنند.
اسلامی	نشانه‌گر این است که فعالیت مردم و نظام سیاسی براساس عقاید و ارزش‌های اسلامی سازمان می‌یابد.

ویژگی‌های نظام سیاسی جمهوری اسلامی

- ❶ قوانین و مقررات آن با خواست مردم و براساس احکام الهی و اسلامی تعیین می‌گردند.
- ❷ سازگار با فرهنگ توحیدی است که در جهان اسلام مورد توجه و اقبال قرار گرفته است.
- ❸ ارزش‌های سیاسی و قوانین و مقررات اجتماعی با عقل و وحی شناخته و معین می‌شوند. مردم نیز مسئولیت شناخت و اجرای آن‌ها را به عهده دارند.
- ❹ در این نظام می‌توان از مقبولیت و مشروعیت حقیقی سخن گفت.

(صفحه ۶۹)

پرسش: زندگی اجتماعی انسان‌ها به ویژه در عرصه سیاسی، عرصه انتخاب ارزش‌هاست. به نظر شما دست‌شستن از داوری علمی و عقلانی درباره

ارزش‌های سیاسی و اجتماعی چه نتایجی به دنبال خواهد داشت؟

پاسخ: دانش‌آموزان عزیز، ابتدا توجهتان را به یک سؤال بزرگ جلب می‌کنیم:

حمله آمریکا به کشورها ظرف ۳۰ سال گذشته مثل حمله به افغانستان و عراق، دخالت در تصمیم‌گیری‌های سیاسی کشورهای مسلمان و عرب‌زبان آسیا و آفریقایی همچون بحرین، لیبی، یمن، مصر و تونس، دخالت در کشور یوگسلاوی سابق و تجزیه اون به شش کشور و به هم ریختن نظم منطقه بالکان، نفوذ در منطقه خاورمیانه و متشنج کردن روابط میان همسایگان مسلمان، کمک به اسرائیل در کشتار مردم بی‌دفاع فلسطین و سوریه، کمک به شکل‌گیری گروه‌های تروریستی مثل داعش در سوریه و بوکوحرام در نیجریه، اجرای تحریم‌های اقتصادی علیه کشورها و ... را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ آیا می‌توان این اعمال را براساس اصول عقلانی و علمی، صحیح دانست؟ آیا این اعمال با اصول انسانی و اخلاقی بشریت سازگار است؟ لطفاً پس از کمی تأمل و اندیشه خودتان به فعالیت مربوطه پاسخ دهید.

حالا تو بگو

۱- معنزدایی و ارزش‌زدایی از قدرت:	☐ الف) جامعه‌شناسی تفسیری	☐ ب) جامعه‌شناسی تبیینی
۲- فروکاستن سیاست و قدرت به پدیده‌های مادی و فاقد معنا:	☐ الف) جامعه‌شناسی انتقادی	☐ ب) جامعه‌شناسی تبیینی
۳- تمرکز بر ذهنیت‌ها:	☐ الف) جامعه‌شناسی تفسیری	☐ ب) جامعه‌شناسی انتقادی
۴- رویکردی محافظه‌کار:	☐ الف) تبیینی	☐ ب) انتقادی
۵- داوری علمی درباره سیاست و قدرت را، آرمانی بزرگ می‌داند:	☐ الف) جامعه‌شناسی تفسیری	☐ ب) جامعه‌شناسی انتقادی
۶- مجازدانستن همه امور برای انسان:	☐ الف) لیبرالیسم	☐ ب) دموکراسی
۷- مهم‌ترین ارزش نظام لیبرال دموکراسی:	☐ الف) عدالت اجتماعی	☐ ب) آزادی
۸- در نظام جمهوری اسلامی:	☐ الف) می‌توان از مقبولیت و مشروعیت سخن گفت.	☐ ب) فقط می‌توان از مشروعیت سخن گفت.

پاسخ: ۱- ب / ۲- ب / ۳- الف / ۴- الف / ۵- ب / ۶- الف / ۷- ب / ۸- الف

سؤال‌های امتحانی

- ❑ درست‌ی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید.
- ۳۹۰- انسان در گذشته همواره سه‌گانه قدرت، ثروت و دانش را پیش‌نیازهای تأمین سعادت و کمال حقیقی خود می‌دانست.
 - درست
 - نادرست
- از این‌رو همه آن‌ها را خوب و خیر می‌دید.
- ۳۹۱- امروزه قدرت و ثروت تحت نظارت و کنترل داوری‌های اخلاقی قرار گرفته‌اند تا با توسعه و گسترش آن‌ها، زمینه آسایش و آرامش بشر فراهم شود.
 - درست
 - نادرست

- ۳۹۲- در اندیشه و عمل جهان مدرن، سیاست بیشتر با آرمان پیروزی، موفقیت و تسلط ارزیابی می‌شود. (نهایی شهریور ۱۴۰۲)
- ۳۹۳- هر چه در گذر زمان، جوامع پیچیده‌تر می‌شوند، سیاست نیز ضروری‌تر و البته پیچیده‌تر می‌شود.
- ۳۹۴- در گذشته، قدرت، مسئله اول و اصلی سیاست بوده است.
- ۳۹۵- در قدرت اجتماعی، یعنی دیگران باید بپذیرند که مطابق آن چه از آن‌ها خواسته می‌شود، عمل کنند.
- ۳۹۶- در گذشته، همه حاکمان و قدرتمندان در عمل، قدرت را ابزاری برای تحقق فضیلت‌های اخلاقی می‌دانستند.
- ۳۹۷- در قرون اخیر و عمدتاً در اندیشه و عمل جهان مدرن، خود قدرت صرف نظر از این که وسیله تحقق غایات اخلاقی باشد، مستقلاً دارای اهمیت شده است.
- ۳۹۸- هر واحدی از جامعه و هر کنشی از افراد و گروه‌های اجتماعی که به صورت غیرمستقیم در تنظیم اهداف جامعه مشارکت یا با قدرت سروکار دارد، امر سیاسی به شمار می‌رود.
- ۳۹۹- در قدرت تشویقی، تبعیت و پیروی نشانه کار درست است.
- ۴۰۰- اقناع در همه موارد، از طریق درست و شایسته شکل می‌گیرد.
- ۴۰۱- قدرت به هیچ‌وجه امر شر و پلیدی نیست.
- ۴۰۲- فعالیت‌های سیاسی باید در جهت دسترسی به جامعه خوب برای دستیابی به فضیلت‌های انسانی و سعادت باشند.
- ۴۰۳- امور سیاسی خنثی هستند؛ زیرا از انسان‌ها اطاعت، وفاداری و تصمیم می‌خواهند.
- ۴۰۴- جوامع و فرهنگ‌ها همانند طبیعت نیستند. به همین دلیل ما می‌توانیم نتایجی را که از مطالعه و بررسی یک جامعه به دست آورده‌ایم، به همه جوامع دیگر تعمیم دهیم.

■ جمله‌های زیر را با کلمات مناسب کامل کنید.

- ۴۰۵- به هر چیزی که مقدمه و راه رسیدن به ارزش غایی باشد، گفته می‌شود.
- ۴۰۶- مهم‌ترین هدف ما در زندگی، دستیابی به فضیلت‌های فردی و است.
- ۴۰۷- تصمیم‌گیری درباره مسائل مشترک و رفع اختلاف‌ها و تضادها میان افراد و گروه‌هایی که با هم زندگی می‌کنند، و را در زندگی اجتماعی پدید می‌آورد.
- ۴۰۸- سیاست دو وجه یا دو بُعد اصلی دارد. یک بُعد آن، و بُعد دیگر آن، است.
- ۴۰۹- در گذشته، قدرت، وسیله و ابزاری برای و قلمداد می‌شده است.
- ۴۱۰- در اندیشه و عمل جهان مدرن، قدرت به مسئله اصلی و آن تبدیل شده است.
- ۴۱۱- در جوامع نخستین، قدرت بدنی، منبع دستیابی به بود.
- ۴۱۲- سازمان در درجه نخست با قدرت خویشاوند است.
- ۴۱۳- امروزه قدرت تنبیهی عمدتاً منحصر و متمرکز در دست است.
- ۴۱۴- اعمال قدرت اقناعی، نیازمند وجود است.
- ۴۱۵- قدرت بر بسیاری از اعمال قدرت‌ها سرپوش می‌گذارد و آن را پنهان می‌کند.
- ۴۱۶- ارزش‌های سیاسی و قوانین و مقررات اجتماعی جهان اسلام با و شناخته و معین می‌شوند.
- ۴۱۷- منابع و عوامل قدرت در طول تاریخ تغییراتی کرده‌اند. به گونه‌ای که از اثرگذاری تا حدود زیادی کاسته شده و در مقابل، نقش افزایش یافته است.

۴۱۸- مشارکت سیاسی موجب افزایش می‌شود.

۴۱۹- رویکرد تفسیری به علت، توان مطالعه و بررسی وجوه محسوس و واقعی سیاست و قدرت را ندارد.

■ به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.

- ۴۲۰- در گذشته، انسان‌ها همواره کدام سه‌گانه را پیش‌نیازهای دستیابی به سعادت و کمال حقیقی خود می‌دانستند؟
- ۴۲۱- امروزه به اعتقاد برخی چه عاملی مانع توسعه قدرت و ثروت شده است؟
- ۴۲۲- زمانی که ارزش هر سه مزیت قدرت، ثروت و دانش مورد شک و تردید بنیادی قرار گرفت، بشر صرفاً به کدام بُعد از این مزایا بسنده کرد؟
- ۴۲۳- توسعه قدرت، ثروت و دانش در دوره اخیر موجب آشکار شدن کدام پیامدهای منفی شده است؟ (ذکر ۴ مورد)
- ۴۲۴- چه کسانی از قدرت اجتماعی بیشتری برخوردارند؟

(نهایی فروردین ۱۴۰۲)

۴۲۵- سیاست دو بُعد اصلی دارد، کدام‌یک از ابعاد آن امروزه به قانون کاهش یافته است؟

۴۲۶- ضمانت اجرای قانون، نیازمند چیست؟

۴۲۷- رواج سیاست‌نامه‌نویسی و سیاست‌نامه‌ها در گذشته، شاهدهی بر کدام واقعیت است؟

۴۲۸- در قرون اخیر و عمدتاً در اندیشه و عمل جهان مدرن، سیاست با چه معیارهایی ارزیابی می‌گردد؟

۴۲۹- کتاب سیرالملوک از کیست و پیرامون چه موضوعی نوشته شده است؟

۴۳۰- وجه عینی و محسوس سیاست چه نام دارد؟

۴۳۱- آمریت (فرماندهی و فرمانبری) نهادینه در جامعه چه نام دارد؟

۴۳۲- دو نمونه از کنش‌های سیاسی بیرون از نهاد حکومت و دولت را ذکر کنید.

۴۳۳- ابزارهای اعمال قدرت کدام‌اند؟

۴۳۴- منابع و عوامل قدرت را نام ببرید.

۴۳۵- چه عاملی، شهرت هراسناکی برای قدرت پدید آورده است؟

۴۳۶- کنش‌های سیاسی با چه اهدافی انجام می‌شوند؟

۴۳۷- پیدایش، قوام و دوام ارزش‌ها در دو قلمرو آرمانی و واقعی، محصول چیست؟

۴۳۸- مهم‌ترین ارزش اجتماعی نظام لیبرال دموکراسی چیست؟

۴۳۹- جدول زیر را کامل کنید.

نسبت و ارتباط میان مزایای اجتماعی، منابع و ابزارهای قدرت		
منابع یا عوامل قدرت	ابزار اعمال قدرت	مزایا و ارزش‌های اجتماعی
شخصیت		
مالکیت		
سازمان		

۴۴۰- در ارتباط با ظرفیت رویکردهای مختلف جامعه‌شناسی در مطالعه ارزش‌های سیاسی جدول زیر را کامل کنید. (با درج علامت مثبت و منفی)

قلمروها	ارزش‌های سیاسی	رویکردهای جامعه‌شناختی	
		تبیینی	تفسیری
حقیقی	فضیلت و رذیلت‌های سیاسی	-	انتقادی
آرمانی	معانی و تدابیر سیاسی، قوانین		؟
واقعی	قدرت		+

۴۴۱- در جدول زیر نظام سیاسی جمهوری اسلامی و نظام سیاسی لیبرال دموکراسی با هم مقایسه شده‌اند، با توجه به ویژگی‌ها آن را کامل کنید.

(نهایی فرورد ۱۴۰۲)

ویژگی	نوع نظام سیاسی	جمهوری اسلامی	لیبرال دموکراسی
مقبولیت و مشروعیت حقیقی	الف		ب
سازگاری با نوع فرهنگ	د		ج

۴۴۲- هر یک از عبارات سمت راست به کدام‌یک از مفاهیم سمت چپ اشاره دارد؟ (یک مورد اضافی است).

عبارات	مفاهیم
۱- وجهه و شکوهی به فرد عامل قدرت می‌دهد که همان اراده و قاطعیت اوست.	الف) قدرت تنبیهی
۲- موجب دست‌یافتن به یک یا چند ابزار قدرت می‌شود.	ب) شخصیت
۳- عمدتاً منحصر و متمرکز در دست دولتهاست.	پ) قدرت اقتناعی
۴- با تغییر نگرش و اعتقاد فرد تابع قدرت، اعمال می‌شود.	ت) سازمان
	ث) ثروت

(نهایی دی ۱۴۰۱)

۴۴۳- با توجه به رویکردهای جامعه‌شناسی در عرصه سیاست و قدرت جدول زیر را کامل کنید.

ارزش‌ها	رویکرد
صرفاً به توصیف ارزش‌های سیاسی مختلف بسنده می‌کند.	ج
الف	انتقادی
معنازدایی و ارزش‌زدایی از سیاست و قدرت	ب

۴۴۴- عبارت درست را انتخاب کنید.

الف) در جهان اجتماعی مدرن، برخی مدعی هستند که ارزیابی‌های اخلاقی قدرت و ثروت:

- مانع توسعه و پیشرفت آن‌ها شده است.
- باعث آسایش و آرامش دنیوی بشر شده است.
- ب) امروزه سیاست و نهاد حکومت:
- یکی محسوب می‌شوند.
- در قلمرو حقیقی، ارزش‌ها:
- مستقل از خواست افرادند.
- در نظام لیبرال دموکراسی:
- می‌توان از مقبولیت حرف زد.
- می‌توان از مشروعیت سخن گفت.
- ث) سازمان، پیوند میان افراد، گروه‌های انسانی مانند رابطه همکاران، هم‌وطنان و هم‌کیشان را در بر می‌گیرد که از آن به چه مفهومی یاد می‌شود؟
- انسجام اجتماعی
- یکپارچگی نظام

(نهایی شهریور ۱۴۰۲)

۴۴۵- قلمرو سیاست: الف) در گذشته (.....) ب) امروزه (.....)

۴۴۶- هر عبارت بیانگر کدام‌یک از ابزارهای اعمال قدرت است؟

- الف) پیروی‌کننده برای پیروی، محاسبه سود و زیان خود را نمی‌کند. (.....)
- ب) پیروی‌کننده برای پاداش پیروی می‌کند. (.....)

۴۴۷- هر عبارت به کدام‌یک از منابع و عوامل قدرت اشاره می‌کند؟

- الف) مهم‌ترین منبع قدرت در جوامع امروزی است. (.....) ب) بیشتر با قدرت تشویقی قرابت دارد. (.....)

(نهایی فروردین ۱۴۰۲)

۴۴۸- به ترتیب هر عبارت به کدام منبع قدرت و ابزار اعمال قدرت اجتماعی اشاره دارد؟

- الف) لازمه تشکیل آن پذیرفتن اهداف توسط اعضا است که بتواند اطاعت افراد بیرون از خود را تضمین کند. (.....)
- ب) با تغییر نگرش و اعتقاد فرد تابع قدرت اعمال می‌شود، به گونه‌ای که تبعیت و پیروی نشانه کار درست است. (.....)

۴۴۹- هر عبارت مربوط به کدام رویکرد جامعه‌شناسی است؟

- الف) ارزش‌زایی و معنازایی از قدرت (.....) ب) بسنده کردن به توصیف ارزش‌ها و نظام‌های سیاسی (.....)

۴۵۰- عبارت‌های زیر بیانگر کدام مفاهیم هستند؟

- الف) جمع کسانی که منافع، ارزش‌ها یا برداشتهای مشترکی دارند. (.....)
- ب) پیوند میان نقش‌ها، واحدها و ساختارهای اجتماعی مثل رابطه اقتصاد و سیاست یا علم و سیاست را شامل می‌شود. (.....)
- پ) پیوند میان افراد و گروه‌های انسانی مانند رابطه همکاران و هم‌وطنان و هم‌کیشان را در بر می‌گیرد. (.....)
- ت) مجازدانستن همه امور برای انسان (.....)
- ث) حاکمیت اکثریت مردم بر اساس خواست خودشان (.....)

■ به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید.

۴۵۱- در قبال پیامدهای ناخوشایند توسعه ثروت و دانش، چه واکنش‌هایی صورت گرفت؟ توضیح دهید.

۴۵۲- سیاست و عمل سیاسی چگونه پدید می‌آیند؟

۴۵۳- سیاست، قدرت است یا قانون؟ توضیح دهید.

۴۵۴- چه تفاوتی میان نگاه به «قدرت و سیاست» در گذشته و قرون اخیر وجود دارد؟

۴۵۵- چه نسبتی میان سیاست و قدرت وجود دارد؟

(نهایی شهریور ۱۴۰۲)

۴۵۶- از گذشته تاکنون ابزارهای اعمال قدرت چه تغییراتی کرده است؟

۴۵۷- سه ویژگی قدرت اقناعی را ذکر کنید.

۴۵۸- چرا اعمال قدرت اقناعی نیازمند وجود سازمان است؟ با ذکر مثالی توضیح دهید.

۴۵۹- از آن‌جا که قدرت به‌هیچ‌وجه امر شر و پلیدی نیست، نوع مواجهه ما با قدرت باید چگونه باشد؟

۴۶۰- مهم‌ترین هدف ما در زندگی چیست؟ و چگونه حاصل می‌شود؟

(نهایی دی ۱۴۰۱)

۴۶۱- عبارت «امور سیاسی، پدیده‌هایی خنثی نیستند.» به چه معناست؟

۴۶۲- درباره دو مورد از خطاها و مشکلات پیش روی علوم اجتماعی برای مطالعه جوامع و فرهنگ‌ها توضیح دهید.

۴۶۳- جامعه‌شناسی تبیینی چه دیدگاهی در مورد مطالعه ارزش‌های سیاسی دارد؟

۴۶۴- جامعه‌شناسی تفسیری امور سیاسی را چگونه مطالعه می‌کند؟

(شهریور ۹۹ و ۱۴۰۰)

۴۶۵- چرا جامعه‌شناسان انتقادی معتقدند که رویکرد تبیینی محافظه‌کار است؟

۴۶۶- جامعه‌شناسان انتقادی چه دیدگاهی دربارهٔ ارزیابی ارزش‌های اجتماعی دارند؟

۴۶۷- نظام لیبرال دموکراسی چه ویژگی‌هایی دارد؟ (ذکر سه مورد)

۴۶۸- سه ویژگی نظام جمهوری اسلامی را ذکر کنید.

■ گزینهٔ درست را انتخاب کنید.

۴۶۹- در ارتباط با مفهوم «قدرت» کدام گزینه درست نیست؟

(۱) قدرت، ضمانت اجرای هرگونه عمل جمعی است.

(۲) قدرت، مفهومی مسئله‌برانگیز و به شکل اجتناب‌ناپذیری، ارزشی است.

(۳) قدرت، وجه عینی و ذهنی سیاست و جنبهٔ الزام‌آور آن است.

(۴) در گذشته، قدرت، وسیله و ابزاری برای تحقق اهداف و فضیلت‌های اخلاقی قلمداد می‌شده است.

۴۷۰- کدام عبارت در مورد مفهوم «سیاست و ویژگی‌های آن» درست است؟

(۱) یکی از وجوه اصلی سیاست، سازمان است.

(۲) مجموعه روش‌هایی است که هر واحد اجتماعی برای تحقق اهداف جمعی به کار می‌گیرد.

(۳) امروزه سیاست، محدودهٔ حکومت و دولت به حساب می‌آید.

(۴) در جهان مدرن، سیاست به مسئلهٔ اصلی قدرت و جوهر آن تبدیل شده است.

۴۷۱- به مجموعهٔ روش‌هایی که هر واحد اجتماعی برای تحقق اهداف جمعی به شیوهٔ کارآمد و مؤثر به کار می‌گیرد، چه می‌گویند؟

(۱) سازمان (۲) نظام سیاسی (۳) دولت (۴) سیاست

۴۷۲- کدام مفهوم، ضمانت اجرای کنش‌های جمعی محسوب می‌شود؟

(۱) قدرت (۲) سیاست (۳) شخصیت (۴) سازمان

۴۷۳- امروزه بیشتر از کدام نوع ابزارهای اعمال قدرت استفاده می‌شود؟

(۱) تشویقی (۲) اقناعی (۳) تنبیهی (۴) تشویقی و تنبیهی

۴۷۴- وجه مشترک قدرت تنبیهی و قدرت تشویقی کدام است؟

(۱) پیروی‌کننده نسبت به پیروی خود آگاهی ندارد.

(۲) پیروی‌کننده محاسبهٔ سود و زیان خود را نمی‌کند.

(۳) پیروی‌کننده نسبت به پیروی خود آگاهی دارد.

(۴) تبعیت و پیروی نشانهٔ کار درست است.

۴۷۵- در جوامع نخستین، منبع دستیابی به قدرت تنبیهی بود.

(۱) مالکیت (۲) شخصیت (۳) ثروت (۴) قدرت بدنی

۴۷۶- مالکیت، بیشتر با کدام نوع قدرت قرابت دارد؟

(۱) تشویقی (۲) اقناعی (۳) تنبیهی (۴) اقناعی و تشویقی

۴۷۷- در کدام قلمرو، ارزش‌ها مستقل از خواست و تمایل افراد هستند؟

(۱) قدرت و سیاست (۲) آرمانی (۳) حقیقی (۴) واقعی

مقدمه

دوستان اگه یه روزی شما مدیر یه جایی مثل یه اداره، شرکت، یه بانک، یه بیمارستان و یا یه کارخونه بشین چی کار می‌کنین؟ منظور اینه که چه جور **اداره امور اون نهاد** رو به عهده می‌گیرین؟ واقعاً یه **مدیر خوب** از نظر شما چه جور مدیریه؟

می‌دونین که یه مدیر وظایف زیادی داره ولی یکی از مهم‌ترین اون‌ها رسیدگی مالی و پرداخت دستمزد به موقع کارکنانشه. خب اگه شما مدیر بشین چه جور می‌خواین حق و حقوق کارکنانتونو بدین؟ آیا دائم می‌خواین دلسوزی کنین و هر چی هست و نیستو بریزن وسط و به اسم از بین بردن محرومیت، دائم پولبارون کنین کارمندانتونو؟ حتی اگه به قیمت ورشکستگی مثلاً کارخونه یا شرکت تموم بشه؟ یا قراره از این مدیرای ناخن‌خشک بشین که هیچ آبی از دستشون نمی‌چکه؟ برای رسیدن به یک پاسخ درست، لطفاً با ما همراه باشین.

مدیران یک شرکت تولیدی، درباره چگونگی پرداخت دستمزد به کارکنان شرکت **اختلاف نظر** دارند.

➊ **گروه اول:** پیشنهاد می‌کنند، به هر کسی به اندازه‌ای که **شایستگی** دارد، دستمزد پرداخت شود. این عده:

۱ تفاوت‌های افراد مانند **توان جسمی** و ذهنی، انگیزه و مهارت را برجسته می‌کنند.

۲ رقابت میان افراد برای تولید بیشتر را ضروری می‌دانند.

۳ افراد و گروه‌های «توانگر» را در اولویت قرار می‌دهند.

➋ **گروه دوم:** پیشنهاد می‌کنند، از هر کس به اندازه **توانش کار بخواهیم** اما به اندازه نیازش به او دستمزد بدهیم. این گروه:

۱ شباهت‌های افراد مانند **هم‌نوع، هم‌وطن** و همکار بودن را برجسته می‌کنند و بر آن تأکید می‌نمایند.

۲ ولی افراد و گروه‌های «کم‌توان» را در اولویت قرار می‌دهند.

تفاوت دیدگاه گروه اول و گروه دوم در مورد تعیین قیمت کار افراد

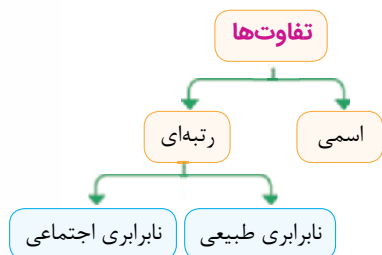
گروه اول	گروه دوم
بر بازار تکیه می‌کنند و معتقدند بازار همان‌طور که قیمت کالاها را براساس قانون عرضه و تقاضا تعیین می‌کند، می‌تواند قیمت کار افراد را نیز بر همین اساس مشخص نماید.	۱. بازار نمی‌تواند ارزش واقعی کالاها و کار افراد را مشخص کند، بنابراین تکیه کردن بر بازار نادرست است. مثال ۱: شاید فردی ناچار شود برای تعمیر تریک‌دگی لوله آب خانه‌اش در یک روز تعطیل تابستانی، مبلغ گزافی به تنها لوله‌کشی که آماده کار است، بپردازد، اما آیا ارزش واقعی کار این لوله‌کش به همین مقدار است؟ مثال ۲: برخی راننده‌های تاکسی در ساعات پرتردد و روزهای بارانی، کرایه‌ای را طلب می‌کنند که استحقاق آن را ندارند. ۲. دخالته دولت ، برای کنترل بازار لازم است. آن‌ها به دولت اعتماد می‌کنند و معتقدند دولت به نمایندگی از همه و به نفع همه عمل می‌کند.

تفاوت یا نابرابری

خیلی خب با این مقدمه طولانی بریم سراغ یک مبحث جامعه‌شناسی بحث‌برانگیز و جذاب.

افراد از **جنبه‌های مختلف** با یکدیگر متفاوت‌اند. انسان‌ها از نظر قد، وزن، جنس، رنگ پوست، توانایی جسمی و ذهنی، قدرت سیاسی، ثروت، تحصیلات، مهارت، پایگاه اجتماعی، محل سکونت، زبان، لهجه و ... با هم تفاوت دارند.

با دقت در تفاوت‌های میان افراد مشخص می‌شود که **همه تفاوت‌ها از یک نوع نیستند** و می‌توان آن‌ها را به صورت زیر تقسیم‌بندی کرد:

➊ برخی تفاوت‌ها، «تفاوت‌های اسمی» نامیده می‌شوند و نمی‌توان افراد را براساس این تفاوت‌ها **رتبه‌بندی** کرد.

مثال ۱: برخی افراد سفیدپوست و برخی رنگین‌پوست هستند. این دو گروه از نظر رنگ پوست متفاوتند، اما هیچ‌کدام بر دیگری برتری ندارد.

مثال ۲: زن و مرد از نظر جنسیت با یکدیگر متفاوت‌اند اما هیچ‌کدام بر دیگری برتری ندارد.

تفاوت‌های اسمی

	<p>برخی تفاوت‌ها مانند تفاوت در قد، هوش، ثروت و تحصیلات، «تفاوت‌های رتبه‌ای» نامیده می‌شوند و می‌توان افراد را براساس این تفاوت‌ها، رتبه‌بندی کرد.</p> <p>یعنی برخی افراد کم‌تر و برخی بیشتر از این ویژگی‌ها برخوردارند.</p> <p>مثال ۱: افرادی که دارای قد و ضریب هوشی متفاوت هستند، با هم نابرابرند.</p> <p>مثال ۲: افرادی که دارای ثروت و تحصیلات متفاوت هستند، با هم نابرابرند.</p>	<p>تفاوت‌های رتبه‌ای</p>
	<p>۱. نابرابری طبیعی: این تفاوت‌ها و نابرابری‌ها طبیعی هستند مانند نابرابری افراد در قد و ضریب هوشی.</p> <p>۲. نابرابری اجتماعی: این نابرابری‌ها در جامعه ایجاد می‌شوند.</p> <p>مثال ۱: نابرابری در تحصیلات و ثروت</p> <p>مثال ۲: میزان تلاش افراد یا موقعیت خانواده‌ای که در آن متولد شده‌اند، آن‌ها را از نظر رتبه نابرابر می‌سازد.</p>	<p>انواع تفاوت‌های رتبه‌ای</p>

در نظام آپارتاید، تفکیک نژادی در اماکن عمومی؛ ایستگاه‌ها، ورزشگاه‌ها، بیمارستان‌ها، مدارس و ... اجرا می‌شد.

اعتراضات زنان با پلاکاردهایی در دست برای احقاق حق رأی (لندن، ۱۹۱۱). در انگلستان، زنان در مقابل شوهر، مالک دارایی خویش نبودند. حق مالکیت، حق کار و حق رأی به تدریج و پس از دهه‌ها مبارزه، به زنان داده شد.

گفت‌وگو کنید (صفحه ۷۳)

الف) در طول تاریخ، بسیاری از فرهنگ‌ها و جوامع، تفاوت‌های اسمی و نابرابری‌های طبیعی را بهانه‌ای برای نابرابری‌های اجتماعی قرار داده‌اند؛ مثلاً میان دو جنس یا نژادهای مختلف نابرابری‌های اجتماعی ایجاد کرده‌اند.

ب) عده‌ای در مخالفت با این نوع برخوردها، همه تفاوت‌ها و نابرابری‌ها را نابرابری اجتماعی می‌پندارند و همه نابرابری‌های اجتماعی را نیز مضر و مخرب می‌دانند. هر دوی این نگاه‌ها، نادرست‌اند. به نظر شما هر کدام از این دو نگاه چه مشکلاتی ایجاد می‌کنند؟

پاسخ: نقد دیدگاه الف: طبق آیات قرآن و مبانی مرتبط با فطرت الهی بشر، هیچ انسانی بر انسان دیگر برتری ندارد مگر به ایمان و تقوا؛ بنابراین افرادی که رنگ پوست، جنسیت، طبقه اجتماعی، میزان دارایی و ثروت، نوع مسکن، زیبایی‌های بدنی، شهروند کشورهای اروپایی و آمریکایی بودن و... را ملاک برتری انسان‌ها بر یکدیگر می‌دانند، نه تنها زمینه رشد مادی و معنوی دیگر انسان‌ها را مسدود می‌کنند و حق تحرک اجتماعی را از آن‌ها می‌گیرند بلکه با انسانیت و اخلاق نیز به مبارزه برمی‌خیزند. این گروه فقط خودشان را دوست دارند و برای افراد غیر از خودشان جایگاهی قائل نیستند پس دچار تعصب کورکورانه می‌شوند.

نقد دیدگاه ب: گرچه در هر جامعه‌ای خوب است که میزان شکاف و نابرابری میان مردم تا حد امکان کاهش یابد تا همگان بتوانند به تعالی برسند اما نمی‌توانیم به اسم کاهش تفاوت‌ها، هر نوع نابرابری اجتماعی را مضر و مخرب تلقی کنیم. برای مثال میزان درآمد و جایگاه اجتماعی یک پزشک از منشی او بیشتر است؛ زیرا سال‌های مدیدی مشغول تحصیل در این رشته بوده و هزینه‌های انسانی، روحی و مالی زیادی را متحمل شده است، پس به طور طبیعی باید از شرایط بهتری برخوردار باشد. او کسی است که دائماً مشغول مداوای انواعی از بیماری‌هاست و اوقات زیادی را صرف این نوع امور می‌کند؛ بنابراین باید میزان مطالباتش از جامعه بیشتر باشد. از سوی دیگر جامعه نیاز به شغلی مثل منشی‌گری دارد؛ بنابراین استخدام آن‌ها در محیط‌های کاری بلامانع است اما چون افرادی که در این پست جای می‌گیرند، فشارهای جسمی و روانی کم‌تری نسبت به مشاغل پر خطر و یا مشاغل مثل پزشکی، مهندسی و معلمی متحمل می‌شوند؛ بنابراین طبیعی است که میزان بهره‌مندی کم‌تری هم از دوگانه‌های قدرت و ثروت داشته باشند. در واقع این نوع از تفاوت‌ها به نابرابری و اختلافات شدید نمی‌انجامد و در اصل لازمه رشد و پیشرفت برای هر جامعه‌ای است.

حالا تو بگو

- ۱- رنگ پوست: الف) تفاوت رتبه‌ای ب) تفاوت اسمی
- ۲- زن و مرد: الف) نابرابری اجتماعی ب) تفاوت اسمی
- ۳- قد و هوش: الف) نابرابری طبیعی ب) نابرابری اجتماعی
- ۴- ثروت و تحصیلات: الف) تفاوت اسمی ب) تفاوت رتبه‌ای

پاسخ: ۱- ب / ۲- ب / ۳- الف / ۴- ب

یکی از مهم‌ترین موضوعاتی که مورد توجه جامعه‌شناسان است، نابرابری اجتماعی است. تفاوت‌های اسمی و نابرابری‌های طبیعی در صورتی که به نابرابری‌های اجتماعی منجر شوند، مورد توجه جامعه‌شناسان قرار می‌گیرند.

مطالعه نابرابری‌های اجتماعی توسط جامعه‌شناسان

- ۱ جامعه‌شناسان در مطالعه نابرابری‌های اجتماعی، به قشر بندی^۱ اجتماعی در جوامع توجه دارند.
 - ۲ آن‌ها می‌گویند علت نابرابری اجتماعی این است که مزایای اجتماعی یعنی ثروت، قدرت و دانش، به صورت نابرابر میان افراد توزیع شده‌اند؛ بنابراین برخی از افراد، در بالای سلسله‌مراتب اجتماعی قرار می‌گیرند و برخی افراد در پایین آن.
- یک سؤال بسیار مهم: آیا وجود نابرابری‌های اجتماعی برای جامعه ضرورت دارد؟ یا این که برای برقراری عدالت اجتماعی باید با نابرابری اجتماعی مبارزه کرد و همه افراد و گروه‌ها را برابر نمود؟

در پاسخ به این پرسش‌ها، رویکردهای متفاوتی وجود دارد:

رویکرد اول: جامعه‌شناسان موافق با قشر بندی اجتماعی (مدل لیبرالیستی)

این گروه از جامعه‌شناسان معتقدند که:

- ۱ نابرابری اجتماعی برای بقای جامعه ضرورت دارد.
- ۲ از نظر آنان نابرابری‌های اجتماعی از تفاوت‌ها یا نابرابری‌های طبیعی برمی‌خیزد.
- ۳ این جامعه‌شناسان طرفدار قشر بندی اجتماعی هستند و معتقدند که از گذشته تا حال، هیچ جامعه‌ای بدون قشر بندی اجتماعی نبوده است؛ یعنی قشر بندی پدیده‌ای است که در همه زمان‌ها و مکان‌ها وجود داشته است.
- ۴ آنان چنین می‌پندارند که نابرابری‌های اجتماعی نتیجه تفاوت‌ها نابرابری‌های طبیعی است، بنابراین عادلانه‌اند.

مثال ۱: در نظام فئودالی، دهقانان شبیه برده بودند و مالک چیزی نبودند و به فئودال تعلق داشتند.

مثال ۲: رزا پارکس، زن سیاهپوست آمریکایی که حاضر نشده بود جای خود را در اتوبوس به یک مرد سفیدپوست بدهد، به همین علت بازداشت و جریمه شد.

نقد این دیدگاه

- ۱ طرفداران قشر بندی اجتماعی این واقعیت را نادیده می‌گیرند که نابرابری‌های اجتماعی همیشه نتیجه نابرابری‌های طبیعی نیستند.
- ۲ نابرابری‌های طبیعی شاید بتواند نقطه آغاز شکل‌گیری نابرابری‌های اجتماعی را توجیه کند، اما نمی‌تواند نابرابری‌های اجتماعی میان افرادی که در طبقات اجتماعی مختلف متولد می‌شوند را توضیح دهد.
- ۳ در هر جامعه‌ای، برخی از افراد در طبقه بالا و برخی دیگر در طبقه پایین متولد می‌شوند. در این گونه موارد نقطه شروع رقابت یکسان نیست؛ مثلاً کودکانی که در طبقه بالا متولد می‌شوند، نسبت به کودکانی که در طبقه پایین متولد می‌شوند، از امکانات آموزشی بهتری برخوردارند. در چنین شرایطی یک نابرابری اجتماعی مقدمه نابرابری‌های اجتماعی بعدی می‌شود نه یک تفاوت یا نابرابری طبیعی.
- ۴ با این که طرفداران قشر بندی اجتماعی رقابت را در زندگی اجتماعی، ضروری می‌دانند اما از این نکته مهم غفلت می‌کنند که در رقابت عادلانه باید نقطه شروع رقابت، یکسان باشد.

پیامدهای طبیعی دانستن قشر بندی اجتماعی

- ← نقش انسان‌ها و جوامع در پدید آمدن و ادامه یافتن قشر بندی اجتماعی نادیده گرفته می‌شود.
- ← تغییر در قشر بندی اجتماعی چندان امکان‌پذیر نیست.
- ← تأکید بر کارکردهای قشر بندی، آن را تأیید و تثبیت می‌کند.

رویکرد دوم: جامعه‌شناسان مخالف با قشر بندی اجتماعی (مدل کمونیستی)

- ۱ اندیشمندان اجتماعی که مخالف قشر بندی اجتماعی هستند، معتقدند که نابرابری‌های اجتماعی ناشی از تفاوت‌ها و نابرابری‌های طبیعی نیست، بلکه نتیجه روابط سلطه‌جویانه میان انسان‌هاست و باید با آن مبارزه کرد.
- ۲ این گروه، عدالت اقتصادی را مهم می‌دانند و معتقدند که با توزیع برابر ثروت، عدالت برقرار خواهد شد.
- ۳ از نظر آنان، مالکیت خصوصی موجب برقراری روابط ظالمانه میان افراد و در نتیجه نابرابری اجتماعی شده است؛ بنابراین برای ایجاد برابری باید مالکیت خصوصی را از میان برداشت.

نکته: در جوامع سوسیالیستی، مالکیت خصوصی وسایل تولید وجود نداشت.

۴ مخالفان قشر بندی گمان می‌کنند، اگر مالکیت خصوصی از بین برود، دیگر طبقه پایین نخواهیم داشت و بدین ترتیب همگان شرایطی یکسان خواهند داشت.

۱- مفهوم قشر بندی در جامعه‌شناسی، از زمین‌شناسی گرفته شده است و جامعه‌شناسان زمین‌دارای لایه بندی سلسله‌مراتبی دانسته شده است.

از نظر آنان قشربندی اجتماعی توسط انسان‌ها پدید آمده و تداوم یا تغییر آن نیز به دست آن‌هاست. علاوه بر این تأکید آنان بر معایب قشربندی نشان می‌دهد که آنان خواهان از میان برداشتن قشربندی هستند.

نقد این دیدگاه

- ❶ با حذف مالکیت خصوصی، انگیزه رقابت از بین می‌رود؛ زیرا این امر سبب می‌شود، تلاش و شایستگی بیشتر افراد کوشا و توانمند نادیده گرفته شود.
 - ❷ در این رویکرد، نقطه شروع رقابت‌ها یکسان می‌شود، اما به دلیل این که انگیزه رقابت از بین می‌رود، راه پیشرفت مادی مسدود می‌گردد.
- بینیم و بدانیم؛ بپه‌ها به نظر شما آیا رقابت و رفاقت همیشه در مقابل یکدیگرند؟ آیا رقابت می‌تونه نتایج سازنده‌ای نیز داشته باشه؟
 بپه‌ها به فیلم‌ها هست به اسم «نیاز» که روایت نوهوانی به نام علی را بیان می‌کنه. علی بعد از فوت پدرش سرپرست خانواده می‌شه و برای کار به یک پاپاشانه می‌ره، ولی در آن‌جا یک رقیبی وجود داره که او هم به این کار نیاز داره، پالیه بدونید که رقابت این دو نوهوان بر سر کار، بلوغ فکری و اجتماعی را برای هر دویشان به وجود می‌آره (په فوب).

رویکرد سوم: جامعه‌شناسان طرفدار عدالت اجتماعی (رویکرد عادلانه)

- ❶ در رویکرد عادلانه، مالکیت خصوصی لغو نمی‌شود اما جامعه وظیفه دارد که امکان رقابت را برای همگان فراهم کند و نقطه شروع رقابت را یکسان نماید.
- ❷ دولت به نمایندگی از جامعه موظف است، نیازهای ضروری همه افراد مانند خوراک، پوشاک و مسکن را تأمین نماید. بدین ترتیب همه کودکان از امکانات اولیه برای پیشرفت بهره‌مند می‌شوند و می‌توانند براساس توانایی و شایستگی خود با دیگران رقابت نمایند.
- ❸ دولت تلاش می‌کند تا برای کاهش نابرابری‌های اجتماعی تدابیر بیشتری بیندیشد؛ مثلاً از ثروتمندان مالیات بگیرد و از آن برای رفع فقر در جامعه استفاده کند.
- ❹ این رویکرد با رهاسازی مطلق و با کنترل مطلق مخالف است. اجرای عدالت را به دست نامرئی دولت نمی‌سپارد و دخالت همه‌جانبه دولت را هم نمی‌پذیرد.
- ❺ طرفداران عدالت اجتماعی به دنبال برقراری عدالت اجتماعی هستند، اما به بهانه عدالت اجتماعی آزادی‌های افراد و امکان رقابت میان آن‌ها را از بین نمی‌برند.

انتقاد رویکرد عادلانه به موافقان و مخالفان قشربندی اجتماعی

طرفداران عدالت اجتماعی معتقدند هیچ کدام از دو رویکرد موافقان و مخالفان قشربندی، عادلانه نیستند. در رویکرد اول، نقطه آغاز رقابت و در رویکرد دوم نقطه پایان رقابت عادلانه نیست. هر دو رویکرد به دلیل ناعادلانه بودن، با فطرت انسانی سازگار نیستند و در نتیجه به شکست می‌انجامند.

دلایل ناعادلانه بودن رویکرد موافقان و مخالفان قشربندی اجتماعی

- رویکرد موافقان قشربندی اجتماعی عادلانه نیست، چون این واقعیت را نادیده می‌گیرد که افرادی که در طبقه اجتماعی پایین متولد می‌شوند حتی با داشتن شایستگی و تلاش برابر با افرادی که در طبقه اجتماعی بالا متولد می‌شوند، به سادگی امکان رقابت با این افراد را ندارند.
- رویکرد مخالفان قشربندی اجتماعی نیز عادلانه نیست زیرا در آن افراد توانمند و کوشا به اندازه استحقاقی که دارند، از مزایای اجتماعی برخوردار نمی‌شوند.

این سه رویکرد در مدل مقابل نمایش داده شده است:

تفسیر مدل‌ها:

- ❶ مدل لیبرالی، شکل هر می و سلسله‌مراتبی دارد. به این معنا که در این مدل، نابرابری‌های اجتماعی پذیرفته می‌شود. افراد بهره‌مندتر از ثروت، قدرت و دانش در رأس هرم قرار دارند و نابرخورداران به طور طبیعی در کف هرم جای می‌گیرند. برخورداران، بیشترین مزایای اجتماعی را دارند اما تعدادشان کم‌تر است و نابرخورداران از کم‌ترین مزایای اجتماعی بهره‌مند می‌شوند، اما تعدادشان در جامعه به نسبت برخورداران بیشتر است. این مدل مربوط به برخی از موافقان قشربندی اجتماعی است. (زیرا برخی از موافقان قشربندی اجتماعی، لیبرال نیستند؛ بلکه ممکن است نژادپرست و ... باشند).
- ❷ مدل کمونیستی شکل چهارگوش دارد. به این معنا که در این مدل، نابرابری‌های اجتماعی پذیرفته نمی‌شود و بر عدالت اقتصادی تأکید می‌شود. به زبان دیگر مدل کمونیستی به دنبال جامعه بی‌طبقه است که همگان شرایط یکسانی داشته باشند.
- ❸ مدل عدالت اجتماعی، ویژگی‌های مثبت دو مدل قبلی را دارد؛ یعنی هم امکان رقابت را برای همگان فراهم می‌کند و هم برای کاهش نابرابری‌های اجتماعی تلاش می‌شود. در واقع هم عدالت مهم است و هم آزادی افراد و گروه‌های اجتماعی. در نمودار عدالت اجتماعی، هم مثلث ترسیم شده است و هم مربع، به این معنا که افراد کوشا و توانمند استحقاق دریافت مزایای اجتماعی را دارند و افرادی که در طبقات پایین جامعه متولد می‌شوند، در شرایطی قرار می‌گیرند که بتوانند امکان رقابت با دیگران را داشته باشند.

📌 نکته: جوامع مختلف برای کاهش نابرابری‌های اجتماعی، راهکارها و راه‌حل‌های مختلفی را در پیش می‌گیرند؛ از جمله:

- ❶ گرفتن مالیات از اقشار برخوردار (مالیات ابزاری برای کاهش فاصله طبقاتی است).
- ❷ پرداخت یارانه به اقشار کم‌برخوردار و حمایت آن‌ها از طریق بیمه‌های اجتماعی
- ❸ طرح خانه‌سازی عمومی (دولت برزیل این طرح را برای اقشار کم‌درآمد اجرا کرده است). (بپه‌ها) نکته، را فوب بفوانید، چون به ارزیابی کنید صغفه

(۷۸ کتاب مربوط است.)

- ۱- جامعه‌شناسان در مطالعه نابرابری‌های اجتماعی به توجه دارند. (الف) مزایای اجتماعی (ب) قشربندی اجتماعی
- ۲- نابرابری اجتماعی را ناشی از نابرابری‌های طبیعی می‌داند: (الف) مدل لیبرالیستی (ب) مدل کمونیستی
- ۳- طرفداران قشربندی اجتماعی، نابرابری‌های اجتماعی ناشی از نابرابری‌های طبیعی را: (الف) عادلانه نمی‌دانند. (ب) عادلانه می‌دانند.
- ۴- رقابت را در زندگی اجتماعی ضروری می‌دانند: (الف) طرفداران قشربندی اجتماعی (ب) مخالفان قشربندی اجتماعی
- ۵- مخالفان قشربندی اجتماعی، نابرابری‌های اجتماعی را نتیجه: (الف) نابرابری‌های طبیعی (ب) روابط سلطه‌جویانه میان انسان
- ۶- خواستار لغو مالکیت خصوصی است: (الف) مدل کمونیستی (ب) مدل لیبرالی
- ۷- عدالت اقتصادی را مهم می‌دانند: (الف) مخالفان قشربندی اجتماعی (ب) طرفداران قشربندی اجتماعی
- ۸- معتقدند جامعه وظیفه دارد امکان رقابت را برای همگان فراهم کند: (الف) مخالفان قشربندی اجتماعی (ب) طرفداران عدالت اجتماعی
- ۹- با رهاسازی مطلق و کنترل مطلق موافق نیست: (الف) رویکرد عادلانه (ب) مدل کمونیستی
- ۱۰- هم به آزادی‌های افراد توجه دارد و هم به عدالت اجتماعی: (الف) مدل لیبرالی (ب) رویکرد عادلانه
- ۱۱- در مدل کمونیستی: (الف) نقطه پایان رقابت عادلانه نیست. (ب) نقطه آغاز رقابت عادلانه نیست.
- پاسخ: ۱- ب / ۲- الف / ۳- ب / ۴- الف / ۵- ب / ۶- الف / ۷- الف / ۸- ب / ۹- الف / ۱۰- ب / ۱۱- الف

بخوانیم و بدانیم

بررسی یک نظریه درباره کارکردهای قشربندی اجتماعی

بعضی از جامعه‌شناسان، قشربندی اجتماعی را جهانی و ضروری می‌دانند. آن‌ها در رابطه با کارکردهای قشربندی اجتماعی موارد زیر را ذکر می‌کنند:

• برخی نقش‌ها از نقش‌های دیگر کم‌زحمت‌تر، راحت‌تر و خوشایندترند.

• برخی نقش‌ها برای بقای جامعه از نقش‌های دیگر مهم‌ترند.

• نقش‌های متفاوت به توانایی‌ها و استعداد‌های متفاوتی نیاز دارند.

بنابراین:

۱. نقش‌های عالی‌رتبه همان نقش‌هایی هستند که بر عهده گرفتن آن‌ها پرزحمت و پرمسئولیت است، ولی برای بقای جامعه مهم‌ترند و به بیشترین توانایی و استعداد نیاز دارند.

۲. جامعه باید پاداش‌های بیشتری برای این نقش‌ها در نظر بگیرد تا افراد شایسته، این نقش‌ها را بپذیرند و به خوبی آن‌ها را ایفا نمایند وگرنه نقش‌های بلندپایه بدون متصدی می‌مانند.

مثال: برای این‌که افراد درس‌ها و سختی‌های تحصیل و کار در رشته پزشکی را بپذیرند، جامعه ناگزیر است که حقوق بالا، فراغت کافی و احترام زیادی برای این نقش در نظر بگیرد.

طرح
نظریه

به این نظریه انتقادات مهمی وارد شده است. شده است:

• این نظر که چون نظام قشربندی در گذشته وجود داشته و در حال حاضر نیز وجود دارد پس در آینده هم باید باشد، صحیح نیست. شاید جوامع آینده را بتوان به شیوه قشربندی نشده‌ای ساخت تا نابرابری اجتماعی تا حد امکان کاهش یابد.

• این فکر که هر نقشی مزایای اجتماعی بیشتری دریافت می‌کند برای جامعه مهم‌تر است، چندان قابل دفاع نیست. مثلاً آیا نقش یک پرستار یا یک رفتگر کم‌اهمیت‌تر از نقش یک هنرپیشه سینماست؟ آیا نقش کارگر راحت‌تر و خوشایندتر از نقش مدیر است؟

• جایگاه ممتاز کسانی را که از مزایای اجتماعی قدرت و ثروت برخوردارند، حفظ می‌کند، زیرا آن‌ها را شایسته داشتن چنین امتیازاتی می‌داند و حتی اعطای چنین پاداش‌هایی را به صلاح جامعه می‌بیند.

• آیا افراد واجد شرایط برای نقش‌های بلندپایه به راحتی کمیاب‌اند؟ یا چون بعضی افراد از کسب آموزش‌های لازم برای دستیابی به نقش‌های بلندپایه محروم‌اند و فرصت نمی‌کنند که توانایی‌هایشان را نشان دهند، تعداد افراد شایسته، کم به نظر می‌رسد؟

• لازم نیست همیشه برای تشویق مردم به بر عهده گرفتن نقش‌های بلندپایه، حتماً به آن‌ها قدرت، درآمد و احترام بدهیم. گاهی آدم‌ها به دلیل رضایت از انجام کار خوب یا به خاطر خدمت به دیگران و مهم‌تر از همه سبک رضایت الهی نیز به ایفای نقش‌های مهم و پرزحمت‌تر رغبت می‌شوند.

نقد
نظریه

دوستان در پایان درس گذشته خوندم که جامعه‌شناسی انتقادی معتقدن که رویکردهای تبیینی و تفسیری محافظه‌کارن و آدما رو در برابر وضعیت موجود منفعل و مجبور می‌سازن. توی این درس با این دسته از جامعه‌شناسا و نظراتشون آشنا می‌شیم. برای آشنایی با جامعه‌شناسی انتقادی لازمه یک تاریخچه بسیار کوتاه رو با همدیگه مرور کنیم.

غلبه رویکرد تبیینی در جامعه‌شناسی موجب شد که:

❶ کار داوری درباره ارزش‌ها، خارج از علوم اجتماعی و غیرعلمی قلمداد شوند.

❷ ادعای «جدایی دانش از ارزش» مطرح شود؛ یعنی دانش و ارزش دو قلمرو متمایز و متقابل محسوب شوند.

❸ دانش، قلمرو تبیین^۱ و در مقابل، ارزش، قلمرو تفسیر^۲ معرفی شود.

➡ **نکته:** در جامعه‌شناسی تبیینی، انتقاد از وضعیت موجود و تجویز راه‌حل برای بهتر شدن آن، کار علم نبود.

با غلبه رویکرد تفسیری:

❶ رویکرد تبیینی به حاشیه رفت.

❷ راه بازگشت دعای انتقادی و تجویزی به علوم اجتماعی باز شد.

❸ از پیوند دانش و ارزش سخن به میان آمد.

❹ دانش انتقادی شکل گرفت.

❺ بدین ترتیب از درون رویکرد تفسیری، نوع جدیدی از جامعه‌شناسی به نام «جامعه‌شناسی انتقادی» پدید آمد.

➡ **نکته:** دانش انتقادی دانشی است که از وضعیت موجود انتقاد می‌کند و می‌خواهد برای عبور از وضع موجود و رسیدن به وضع مطلوب راه‌حل ارائه کند.

ویژگی‌های جامعه‌شناسی انتقادی و مهم‌ترین هدف آن

<ul style="list-style-type: none"> ❶ جامعه‌شناسی انتقادی به توصیف و تبیین پدیده‌های اجتماعی بسنده نمی‌کند. (یعنی توصیف و تبیین را قبول دارد ولی کافی نمی‌داند). ❷ به داوری ارزشی پدیده‌های مورد مطالعه می‌پردازد و آن را با ملاک‌های ارزشی (خوب و بد) و هنجاری (باید و نباید) ارزیابی می‌کند. ❸ این رویکرد، علم را به معنای حسی و تجربی آن محدود نمی‌کند. ❹ تلاش می‌کند از محدودیت‌های علم تجربی رها شود تا به معیارهای داوری ارزشی دست یابد. <p>مثال ۱: جامعه‌شناسی انتقادی صرفاً به توصیف و تبیین تبعیض نژادی در جوامع نمی‌پردازد، بلکه آن را تقبیح (زشت‌شمردن) و از آن انتقاد می‌کند و یا عدالت اجتماعی را تحسین می‌کند و برای گسترش آن راه‌حلهایی تجویز می‌کند.</p> <p>مثال ۲: جامعه‌شناسی انتقادی به ارزش‌ها و جریان‌ها عکس‌العمل نشان می‌دهد: دهه شصت میلادی عصر اعتراض سیاه‌پوستان، سر برکشیدن دوباره جنبش زنان، جنبش دانشجویی و جنبش ضدجنگ ویتنام بود.</p>	<p>ویژگی‌ها</p>
<p>مهم‌ترین هدف جامعه‌شناسی انتقادی، نقد وضعیت موجود جهان اجتماعی و تجویز راه‌حلهایی برای رسیدن به یک وضعیت بهتر است. فاصله میان وضع موجود و وضع مطلوب جهان اجتماعی، جامعه‌شناسی را به داوری درباره ارزش‌ها و انتقاد از آن‌ها می‌کشاند.</p>	<p>مهم‌ترین هدف</p>

Loving v. virginia نام پرونده‌ای در حقوق مدنی آمریکا و مربوط به ازدواج یک مرد سفیدپوست و زن سیاه‌پوست است. آن‌ها به دلیل نقض قانون همگرایی نژادی که در آن هرکس باید با هم‌نژاد و هم‌طبقه خود ازدواج می‌کرد، به یک سال حبس محکوم شدند. محکومیت آن‌ها بازتاب گسترده‌ای در افکار عمومی داشت.

مرد سیاه‌پوست در حال خوردن آب از آب‌خوری رنگین‌پوستان براساس قانون جیم کرو (جدا لئا برابر) که بین سال‌های ۱۹۶۵ - ۱۸۷۶ به اجرا در آمده، همه اماکن عمومی، مدارس دولتی، اتوبوس و حتی پارک‌ها برای سیاه‌پوستان و سفیدپوستان جدا شد.

جامعه‌شناسی انتقادی

هدف	روش	موضوع
انتقاد از وضع موجود، تجویزی وضع مطلوب و راه رسیدن به آن	تفسیری، انتقادی و تجویزی	کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن

نکته: جامعه‌شناسان انتقادی برای داوری و انتقاد به معیارهای علمی نیاز دارند تا براساس آن وضعیت موجود را ارزیابی کنند، تصویری از وضعیت مطلوب ترسیم کنند و راه عبور از وضعیت موجود به سوی وضعیت مطلوب را پیشنهاد دهند.

حالا تو بگو

۱- رویکردهای محافظه‌کار:	☐ الف) تبیینی و انتقادی	☐ ب) تبیینی و تفسیری
۲- پیامد غلبه رویکرد تبیینی:	☐ الف) جدایی دانش از ارزش	☐ ب) پیوند دانش و ارزش
۳- ارزش، قلمرو:	☐ الف) تفسیر	☐ ب) تبیین
۴- پیامد غلبه رویکرد تفسیری:	☐ الف) بازگشت دعاوی انتقادی و تجویزی به علوم اجتماعی	☐ ب) خارج‌شدن داوری ارزشی از قلمرو علوم اجتماعی
۵- محدود کردن علم به معنای حسی و تجربی آن:	☐ الف) رویکرد تفسیری	☐ ب) رویکرد انتقادی
۶- مهم‌ترین هدف جامعه‌شناسی انتقادی:	☐ الف) نقد وضعیت موجود	☐ ب) توصیف وضعیت موجود

پاسخ: ۱- ب / ۲- الف / ۳- الف / ۴- الف / ۵- الف / ۶- الف

دوستان عزیز، آگه خاطرتون باشه تو درس ۶ کتاب دهم درباره پیامدهای جهان اجتماعی، مطالبی رو یاد گرفتیم. در این جا هم برای فهم ادامه درس ناگزیریم مرور کوتاهی بر برخی از مطالب اون درس داشته باشیم:

کنش و ساختار: زندگی اجتماعی انسان، دو وجه دارد:

- از سویی افراد در زندگی گروهی خود با یکدیگر، جهان اجتماعی و ساختارهای آن را می‌سازند.
- از سوی دیگر هر جهان اجتماعی الزامها و پیامدهایی دارد که زندگی انسان‌ها را متأثر می‌سازد.

بنابراین:

الف) تا زمانی که یک جهان اجتماعی از طریق مشارکت اجتماعی افراد پابرجاست، پیامدهای آن نیز باقی است.	ب) با تغییر جهان اجتماعی موجود و به دنبال آن برداشته شدن الزام‌هایش، جهان اجتماعی جدیدی شکل می‌گیرد و پیامدهای دیگری به دنبال می‌آورد.
---	--

نکته: همواره این امکان وجود دارد که یکی از این دو وجه زندگی اجتماعی بزرگنمایی شود و بیشتر مورد توجه و تأکید قرار گیرد و وجه دیگر آن نادیده انگاشته شود؛ یعنی پیامدهای جهان اجتماعی برای افراد برجسته شوند و مورد تأکید زیادتری قرار گیرند ولی این وجه که جهان اجتماعی ساخته انسان‌هاست نادیده گرفته شود و بالعکس یعنی گاهی نظام اجتماعی و ساختارهای آن و گاهی کنش‌های اجتماعی مورد توجه قرار می‌گیرند. برجسته کردن یک وجه زندگی اجتماعی و تأکید بر آن و نادیده گرفتن وجه دیگر، می‌تواند آثار و پیامدهای نامطلوبی برای زندگی اجتماعی به وجود بیاورد.

فیلم «دیوانه از قفس پرید»، تحت تأثیر فلسفه فوکو و در نقد قدرت ساخته شد. تیمارستان هم در فیلم و هم در اندیشه فوکو نمادی از ساختار قدرت است و مقیاس کوچک‌تری از جامعه. در فیلم، «مک مورفی»، نمادی از تلاش برای آزادی و پرستار «رچد» مظهر قدرت سرکوبگر است.

توجه جامعه‌شناسان انتقادی به دو وجه زندگی اجتماعی	
نقطه مشترک با جامعه‌شناسان تفهیمی - تفسیری	جامعه‌شناسان انتقادی همانند جامعه‌شناسان تفسیری بر توانایی و خلاقیت افراد در ساختن جهان اجتماعی تأکید می‌کنند.
تفاوت با جامعه‌شناسان تفهیمی - تفسیری	جامعه‌شناسان انتقادی، کم‌توجهی رویکرد تفسیری به ساختارهای اجتماعی و تأثیر این ساختارها بر زندگی افراد را درست نمی‌دانند.

توجه جامعه‌شناسان انتقادی به دو وجه زندگی اجتماعی

- جامعه‌شناسان انتقادی معتقدند که گاهی جهان اجتماعی و ساختارهای آن که به دست خود انسان‌ها ایجاد شده‌اند، سازندگان خود را زیر سلطه خود درمی‌آورند.
- از نظر آن‌ها بی‌توجهی به ساختارهای اجتماعی و نادیده گرفتن آن‌ها، به معنای چشم‌پوشی از آثار و پیامدهای مخرب آن‌هاست؛ زیرا انتقاد از ساختارهای اجتماعی را ناممکن می‌سازد و در نتیجه کنترل آثار مخرب آن‌ها از دست می‌رود.
- آن‌ها معتقدند گاهی معناها و اراده‌های فرد یا گروهی بر فرد، گروه یا فرهنگ دیگری تحمیل می‌شود. گاهی معناها، ارزش‌ها و ساختارهایی که گروه یا قومی می‌سازند، گروه یا قوم دیگری را زیر سلطه خود درمی‌آورد و سرکوب می‌کند.
- این جامعه‌شناسان بر ضرورت انتقاد علمی از ساختارهای سرکوبگر تأکید می‌کنند تا از سلطه چنین ساختارهایی بر انسان‌ها پیشگیری کنند و زمینه شکل‌گیری ساختارهای اجتماعی انسانی‌تر فراهم آورند.
- جامعه‌شناسی انتقادی به نقد سلطه در روابط و مناسبات میان افراد، گروه‌ها و فرهنگ‌ها می‌پردازد.

دیدگاه انتقادی در مورد ساختارهای اجتماعی

ارزیابی دستاورد جامعه‌شناسی انتقادی

۱. جامعه‌شناسی انتقادی با پذیرش رویکرد تفسیری معتقد است که تمام معانی و ارزش‌ها ساخته و پرداخته‌ی اراده‌های افراد، گروه‌ها و فرهنگ‌هاست. هر فرد، گروه و فرهنگی اراده‌ی خاص خود را دارد و ارزش‌های ویژه‌ی خود را خلق می‌کند. هیچ‌کدام بهتر یا بدتر از دیگری نیستند یا هیچ‌کدام درست یا غلط و حق یا باطل نیستند.

۲. رویکرد انتقادی هیچ‌گونه حقیقت یا فضیلتی را کشف نمی‌کند تا براساس این حقایق و فضائل به نقد کنش‌ها و روابط میان انسان‌ها و جوامع بپردازد، بلکه برای دفاع از اراده‌ی افراد، گروه‌ها و فرهنگ‌ها معتقد است نباید اراده‌ی فرد یا گروهی بر فرد یا گروه دیگری تحمیل شود یا فرهنگی از گستره‌ی جغرافیایی و محدوده‌ی تاریخی خود فراتر رود و بر فرهنگ دیگری اعمال سلطه کند. اگر چنین اتفاقی رخ دهد و اراده‌ی فرد یا گروهی سرکوب گردد، مصداق سلطه است و باید به انتقاد از آن پرداخت، ولی به سؤال‌های زیر پاسخ نمی‌دهد:

- ❶ آیا کنش‌های ناپسند و ظالمانه‌ی انسان‌ها محدود به سلطه و سرکوب اجتماعی است؟
- ❷ آیا عدالت صرفاً نقد و نفی سلطه و سرکوب است؟
- ❸ آیا ظلم به خویشتن، ظلم به طبیعت، ظلم به دیگران و ظلم به خداوند همگی مصادیق سلطه‌اند؟
- ❹ آیا جامعه‌شناسی انتقادی ظرفیت انتقاد از تمامی کنش‌های ناپسند فردی و اجتماعی را دارد؟

براساس حقایق و فضائل به نقد کنش‌ها و روابط انسانی نمی‌پردازد

حالا تو بگو

۱- شباهت جامعه‌شناسان انتقادی و جامعه‌شناسان تفسیری:

❶ الف) تأکید بر توانایی و خلاقیت افراد در ساختن جهان اجتماعی ❷ ب) توجه به ساختارهای اجتماعی و تأثیر این ساختارها بر زندگی افراد

۲- جامعه‌شناسی انتقادی:

❶ الف) رویکرد تفسیری را نمی‌پذیرد. ❷ ب) رویکرد تفسیری را می‌پذیرد.

۳- رویکرد انتقادی:

❶ الف) هیچ‌گونه حقیقت یا فضیلتی را کشف نمی‌کند. ❷ ب) براساس حقایق و فضائل به نقد کنش‌ها می‌پردازد.

۴- جامعه‌شناسی انتقادی، ظرفیت انتقاد از تمامی کنش‌های فردی و اجتماعی را:

❶ الف) ندارد ❷ ب) دارد

پاسخ: ۱- الف / ۲- ب / ۳- الف / ۴- الف

بخوانیم و بدانیم

نقد دیگری بر جامعه‌شناسی انتقادی

بیرون از زمانه و زمینه‌ی جهان متجدد، بشر این‌گونه می‌اندیشد که:

- ❶ اولاً حقایق و ارزش‌هایی فراتر از انسان وجود دارد که هستی آن‌ها وابسته به انسان نیست؛ یعنی این حقایق ساخته و پرداخته‌ی ذهن‌ها و فرهنگ‌های بشری نیستند که از جایی به جایی و زمانی به زمانی دیگر تغییر کنند.
 - ❷ ثانیاً انسان امکان شناخت و دریافت این حقایق را دارد و باید برای دسترسی به آن‌ها تلاش کند. البته انسان‌ها پس از شناخت این ارزش‌ها ممکن است زندگی خود را براساس آن‌ها تنظیم کنند یا برخلاف آن‌ها عمل کنند.
 - ❸ ثالثاً انسان در شناخت صحیح این حقایق و ارزش‌ها ممکن است دچار **خطا و اشتباه** شود، ولی هرگز به سبب اشتباهات احتمالی خود از شناخت این حقایق دست نمی‌کشد.
- امروزه در زمانه و زمینه‌ی جهان متجدد، جامعه‌شناسی انتقادی بدون پذیرش این اصول سه‌گانه در جست‌وجوی ملاک و معیارهایی است تا براساس آن‌ها بتواند به نقد و ارزیابی زندگی اجتماعی انسان‌ها بپردازد و با شناسایی وضع مطلوب بشر برای عبور از وضع موجود به وضع مطلوب راهی نشان دهد.

جامعه‌شناسی انتقادی بدون پذیرش اصول سه‌گانه در جست‌وجوی معیارهای نقد و ارزیابی زندگی اجتماعی انسان است

تحقیق کنید (صفحه ۸۴)

❶ اگرچه عدالت، همواره مورد توجه و علاقه انسان‌ها بوده است؛ ولی برای همه‌ی دیدگاه‌هایی که درباره‌ی آن سخن می‌گویند، اهمیت یکسانی ندارد. برخی دیدگاه‌ها عدالت را اساسی‌ترین ارزش یا یکی از اساسی‌ترین ارزش‌ها می‌دانند ولی برای برخی دیگر، عدالت از آن جهت اهمیت می‌یابد که وسیله‌ای برای تحقق ارزش‌های دیگر است؛ مثلاً عدالت را مقدمه‌ی دستیابی به رفاه مادی یا آزادی می‌دانند و برای رسیدن به رفاه و آزادی، خواهان عدالت هستند. آیا می‌توانید درباره‌ی جایگاه عدالت در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تحقیق و گفت‌وگو کنید؟

پاسخ: قانون اساسی ایران، به عنوان مهم‌ترین قانون کشور و میثاق ملی که نظام جمهوری اسلامی ایران براساس آن شکل گرفته، در اصول متعددی به عدالت اشاره کرده و اجرای آن را یکی از اساسی‌ترین وظایف دولت و مسئولان کشور برشمرده است. دانش‌آموزان عزیز، ما در این‌جا چند مورد از اصول این قانون را نام می‌بریم، جست‌وجوی فحوای آن‌ها با شما: اصل دوم، اصل سوم، اصل نوزدهم و بیستم، اصل سی و چهارم و اصل صد و هفت.

درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید.

۴۷۸- برخی تفاوت‌های میان افراد، تفاوت‌های اسمی نامیده می‌شود و نمی‌توان افراد را براساس آن‌ها رتبه‌بندی کرد.

۴۷۹- مخالفان قشربندی اجتماعی معتقدند که نابرابری اجتماعی برای بقای جامعه ضرورت دارد و نابرابری‌های اجتماعی از تفاوت‌های طبیعی برمی‌خیزد.

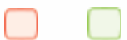
۴۸۰- طرفداران قشربندی با طبیعی دانستن قشربندی اجتماعی، نقش انسان‌ها و جوامع در پدیدآمدن و ادامه‌یافتن آن را نادیده می‌گیرند و تغییر در آن را چندان امکان‌پذیر نمی‌دانند.

۴۸۱- از نظر مخالفان قشربندی اجتماعی، مالکیت خصوصی موجب برقراری روابط ظالمانه میان افراد و در نتیجه، نابرابری اجتماعی شده است.

۴۸۲- در رویکرد مخالفان قشربندی اجتماعی، نقطه پایان رقابت‌ها یکسان می‌شود اما به دلیل این‌که انگیزه رقابت از بین می‌رود، راه پیشرفت مادی مسدود می‌گردد.

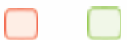
۴۸۳- در رویکرد عادلانه، مالکیت خصوصی لغو می‌شود اما جامعه وظیفه دارد امکان رقابت را برای همگان فراهم کند و نقطه شروع رقابت را یکسان نماید.

۴۸۴- از دیدگاه طرفداران عدالت اجتماعی، در مدل کمونیستی نقطه آغاز رقابت و در مدل لیبرالی نقطه پایان رقابت عادلانه نیست. (نهایی فردر ۱۴۰۲)

۴۸۵- با غلبه رویکرد تبیینی در جامعه‌شناسی، راه بازگشت دعاوی انتقادی و تجویزی به علوم اجتماعی باز شد.

۴۸۶- جامعه‌شناسان انتقادی معتقدند که گاهی جهان اجتماعی و ساختارهای آن، که به دست خود انسان‌ها ساخته می‌شوند، سازندگان خود را زیر سلطه خود درمی‌آورند.

۴۸۷- جامعه‌شناسان انتقادی بر ضرورت انتقاد علمی از ساختارهای سرکوبگر، تأکید می‌کنند تا از سلطه چنین ساختارهایی بر انسان‌ها پیشگیری شود و هم‌چنین زمینه شکل‌گیری کنش‌های اجتماعی انسانی‌تر فراهم آید.

۴۸۸- جامعه‌شناسی انتقادی، علم را به معنای حسی و تجربی آن محدود نمی‌کند.

۴۸۹- رویکرد انتقادی براساس حقایق و فضائل به نقد کنش‌ها و روابط میان انسان‌ها و جوامع می‌پردازد.

جمله‌های زیر را با کلمه‌های مناسب کامل کنید.

(نهایی دی ۱۴۰۰)

۴۹۰- برخی تفاوت‌ها مانند تفاوت در لهجه، جنسیت و رنگ پوست نامیده می‌شوند.

۴۹۱- برخی تفاوت‌ها مانند تفاوت در قد، هوش، ثروت و تحصیلات، تفاوت‌های نامیده می‌شوند.

۴۹۲- برخی نابرابری‌ها مانند نابرابری در تحصیلات و ثروت، هستند؛ یعنی در جامعه ایجاد می‌شوند.

(نهایی دی ۱۴۰۱)

۴۹۳- مخالفان قشربندی، را موجب برقراری روابط ظالمانه میان افراد و در نتیجه نابرابری می‌دانند.

۴۹۴- جامعه‌شناسان می‌گویند علت نابرابری‌های اجتماعی این است که یعنی ثروت، و دانش به صورت نابرابر میان افراد توزیع شده‌اند.

۴۹۵- از نظر طرفداران هر دو رویکرد موافقان و مخالفان قشربندی اجتماعی، به دلیل، با فطرت انسانی سازگار نیستند و در نتیجه به شکست می‌انجامند.

۴۹۶- در رویکرد، مالکیت خصوصی لغو نمی‌شود اما جامعه وظیفه دارد امکان را برای همگان فراهم کند.

۴۹۷- اگرچه دیدگاه عدالت اجتماعی به دنبال برقراری عدالت اجتماعی است، اما به بهانه عدالت اجتماعی و را از بین نمی‌برد.

۴۹۸- غلبه رویکرد در جامعه‌شناسی موجب می‌شد که کار داوری درباره ارزش‌ها خارج از قلمرو علوم اجتماعی قرار گیرد و غیرعلمی قلمداد شود.

۴۹۹- تا زمانی که یک جهان اجتماعی از طریق افراد پابرجاست، پیامدهای آن نیز باقی است. با تغییر جهان اجتماعی موجود و به دنبال آن برداشته شدن، جهان اجتماعی جدیدی شکل می‌گیرد و پیامدهای دیگری به دنبال می‌آورد.

۵۰۰- جامعه‌شناسان انتقادی همانند جامعه‌شناسان تفسیری بر در ساختن جهان اجتماعی تأکید می‌کنند اما کم‌توجهی رویکرد تفهمی به و تأثیر آن‌ها بر زندگی افراد را درست نمی‌دانند.

۵۰۱- فاصله میان و جهان اجتماعی، جامعه‌شناسی را به داوری درباره ارزش‌ها و انتقاد از آن‌ها می‌کشاند.

۵۰۲- جدایی دانش از ارزش به این معناست که دانش، قلمرو و ارزش، قلمرو است.

۵۰۳- جامعه‌شناسی انتقادی به در روابط و مناسبات میان افراد، گروه‌ها و فرهنگ‌ها می‌پردازد.

به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.

۵۰۴- کدام دسته از تفاوت‌های میان انسان‌ها را نمی‌توان رتبه‌بندی کرد؟

۵۰۵- تفاوت‌هایی مانند هوش و تحصیلات مربوط به کدام دسته از تفاوت‌های میان افراد هستند؟

- ۵۰۶- نابرابری‌ها به چند دسته کلی تقسیم می‌شوند؟ نام ببرید.
- ۵۰۷- تفاوت‌های میان انسان‌ها به چند دسته تقسیم می‌شوند؟ نام ببرید.
- ۵۰۸- کدام نوع از تفاوت‌های رتبه‌ای در جامعه ایجاد می‌شوند؟
- ۵۰۹- شکل‌گیری نظام آپارتاید (تفکیک نژادی در اماکن عمومی و مدارس و ورزشگاه‌ها و ...) نتیجه چیست؟ (نهایی زیرنویس عکس - فرورد ۱۳۰۲)
- ۵۱۰- در چه صورتی تفاوت‌های اسمی و نابرابری‌های طبیعی مورد توجه جامعه‌شناسان قرار می‌گیرند؟ (نهایی شهریور ۱۳۰۲)
- ۵۱۱- جامعه‌شناسان در مطالعه نابرابری‌های اجتماعی در جوامع، به کدام عامل توجه دارند؟ (نهایی شهریور ۱۳۰۰ و دی ۱۳۰۰)
- ۵۱۲- در تحلیل قشربندی و نابرابری اجتماعی، جامعه‌شناسان به چند گروه تقسیم می‌شوند؟ نام ببرید.
- ۵۱۳- از دیدگاه جامعه‌شناسان طرفدار قشربندی اجتماعی، نابرابری‌های اجتماعی نتیجه چیست؟ (نهایی فرورد ۹۸)
- ۵۱۴- مخالفان قشربندی اجتماعی، نابرابری‌های اجتماعی را نتیجه چه چیزی می‌دانند؟
- ۵۱۵- کدام دسته از جامعه‌شناسان، خواهان حذف مالکیت خصوصی هستند؟
- ۵۱۶- چرا موافقان قشربندی اجتماعی معتقدند که نابرابری‌های اجتماعی عادلانه هستند؟
- ۵۱۷- در اندیشه مخالفان قشربندی اجتماعی، عدالت چگونه برقرار خواهد شد؟
- ۵۱۸- مخالفان قشربندی اجتماعی معتقدند برای ایجاد برابری چه باید کرد؟
- ۵۱۹- کدام رویکرد است که اجرای عدالت را به دست نامرئی بازار نمی‌سپارد و دخالت همه‌جانبه دولت را نیز نمی‌پذیرد؟
- ۵۲۰- حذف مالکیت خصوصی در دیدگاه مخالفان قشربندی اجتماعی، چه پیامدی دارد؟ (نهایی شهریور ۹۸)
- ۵۲۱- چه عاملی موجب شد که داوری درباره ارزش‌ها، خارج از علوم اجتماعی و غیرعلمی قلمداد شود؟
- ۵۲۲- به ترتیب «کشف و بازخوانی واقعیت‌ها» و «خلق و بازسازی ارزش‌ها» کارکردهای کدام روش‌های علمی هستند؟
- ۵۲۳- از نظر جامعه‌شناسان انتقادی، بی‌توجهی به ساختارهای اجتماعی و نادیده گرفتن آن‌ها به چه معناست؟
- ۵۲۴- جامعه‌شناسان انتقادی در خصوص توجه به ساختارهای اجتماعی بر ضرورت چه چیزی تأکید می‌کنند؟
- ۵۲۵- جامعه‌شناسی انتقادی و تفسیری در ساختن جهان اجتماعی جدید بر چه ویژگی‌هایی تأکید می‌کنند؟ (نهایی دی ۱۳۰۰)
- ۵۲۶- چه عاملی جامعه‌شناسی را به سوی داوری درباره ارزش‌ها و انتقاد از آن‌ها کشاند؟
- ۵۲۷- جامعه‌شناسی انتقادی از کدام روش‌های علمی برای مطالعه پدیده‌های اجتماعی استفاده می‌کند؟
- ۵۲۸- با غلبه کدام رویکرد در جامعه‌شناسی، از پیوند دانش و ارزش سخن گفته شد؟ (نهایی فرورد ۹۸)
- ۵۲۹- جامعه‌شناسان انتقادی بر ضرورت انتقاد علمی کدام پدیده‌های اجتماعی تأکید می‌کنند؟ (نهایی دی ۹۷)
- ۵۳۰- در مثال‌های زیر نوع تفاوت‌ها را مشخص کنید.
- الف) سفید یا سیاه پوست بودن (.....)
- ب) قد، هوش (.....)
- ۵۳۱- در مثال‌های زیر نوع تفاوت‌ها را مشخص کنید.
- الف) زن و مرد از نظر جنسیت (.....)
- ب) تحصیلات و ثروت (.....)
- ۵۳۲- هر عبارت به کدام رویکرد و نوع جامعه‌شناسی اشاره دارد؟ (نهایی شهریور ۱۳۰۰)
- الف) با غلبه آن، رویکرد تبیینی به حاشیه رفت و راه بازگشت دعاوی تجویزی به علوم اجتماعی باز شد. (.....)
- ب) صرفاً به توصیف و تبیین تبعیض نژادی نمی‌پردازد، بلکه آن را تقبیح و از آن انتقاد می‌کند. (.....)
- ۵۳۳- هر عبارت به کدام رویکرد نسبت به نابرابری اجتماعی اشاره دارد؟ (نهایی دی ۱۳۰۰)
- الف) نابرابری‌های اجتماعی را نتیجه روابط سلطه‌جویانه میان انسان‌ها می‌دانند. (.....)
- ب) معتقدند نابرابری‌های اجتماعی، نتیجه تفاوت‌ها و نابرابری‌های طبیعی است. (.....)
- ۵۳۴- به ترتیب، هر عبارت، کدام حوزه و مدل از رویکردهای نابرابری اجتماعی را نشان می‌دهد؟ (نهایی فرورد ۱۳۰۲)
- الف) با تأکید بر کارکردهای قشربندی آن را تأیید و تثبیت می‌کند. (.....)
- ب) اجرای عدالت را به دست نامرئی بازار نمی‌سپارد و دخالت همه‌جانبه دولت را نمی‌پذیرد. (.....)
- ۵۳۵- هر عبارت به کدام نوع دانش اشاره می‌کند؟
- الف) خلق و بازسازی ارزش‌ها (.....)
- ب) کشف و بازخوانی واقعیت‌ها (.....)
- ۵۳۶- با غلبه کدام رویکردها، موارد زیر تحقق یافت؟ (نهایی شهریور ۱۳۰۲)
- الف) جدایی دانش از ارزش (.....)
- ب) پیوند دانش و ارزش (.....)
- پ) کار داوری درباره ارزش‌ها خارج از قلمرو علوم اجتماعی قرار گرفت. (.....)
- به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید.
- ۵۳۷- از نظر جامعه‌شناسان، علت نابرابری‌های اجتماعی چیست؟
- ۵۳۸- سه ویژگی دیدگاه موافقان قشربندی اجتماعی را بیان کنید.

۵۳۹- طبیعی دانستن قشربندی اجتماعی توسط طرفداران قشربندی چه پیامدهایی دارد؟

۵۴۰- چه انتقادی به دیدگاه موافقان قشربندی اجتماعی وارد است؟

۵۴۱- سه ویژگی مخالفان قشربندی اجتماعی را ذکر کنید.

۵۴۲- حذف مالکیت خصوصی چه پیامدهایی دارد؟

۵۴۳- تفاوت‌های رویکرد اول (مدل لیبرالی) و رویکرد دوم (مدل کمونیستی) در رابطه با نابرابری اجتماعی را بنویسید. (دو مورد) (نهایی شهریور ۱۴۰۲)

۵۴۴- طرفداران عدالت اجتماعی چه انتقاداتی بر موافقان و مخالفان قشربندی اجتماعی وارد ساخته‌اند؟

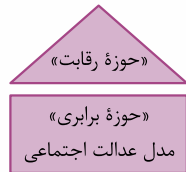
۵۴۵- سه ویژگی دیدگاه طرفداران عدالت اجتماعی را بیان کنید.

۵۴۶- در رویکرد عدالت اجتماعی، دولت چگونه برای کاهش نابرابری‌ها تلاش می‌کند؟ (نهایی فرورد ۹۸)

۵۴۷- رویکرد انتقادی چگونه به دفاع از ارادهٔ افراد و فرهنگ‌ها می‌پردازد؟ (نهایی فرورد ۱۴۰۲ و دی ۱۴۰۰ و دی ۱۴۰۱)

۵۴۸- در دیدگاه طرفداران عدالت اجتماعی، دولت چه وظایفی را در راستای تحقق عدالت بر عهده دارد؟

۵۴۹- نمودار مقابل را تفسیر کنید.

۵۵۰- چگونه امکان رقابت برای همگان در رویکرد طرفداران عدالت اجتماعی فراهم می‌شود؟ (نهایی شهریور ۹۸)

۵۵۱- غلبهٔ رویکرد تبیینی در جامعه‌شناسی، چه تأثیری در جدایی دانش از ارزش داشت؟

۵۵۲- دانش انتقادی چه نوع دانشی است؟ (نهایی فرورد ۹۹)

۵۵۳- دربارهٔ دو وجه زندگی اجتماعی انسان توضیح دهید.

۵۵۴- پیامدهای غلبهٔ رویکرد تفسیری را بیان کنید.

۵۵۵- چرا جامعه‌شناسان انتقادی بر ضرورت انتقاد علمی از ساختارهای سرکوبگر تأکید می‌کنند؟

۵۵۶- از دیدگاه جامعه‌شناسان انتقادی، نتایج بی‌توجهی به ساختارهای اجتماعی و نادیده‌گرفتن آن‌ها چیست؟ (نهایی شهریور ۱۴۰۱)

۵۵۷- در باب تأکید بر وجوه دوگانة زندگی اجتماعی چه شباهت و تفاوتی میان جامعه‌شناسان انتقادی و تفسیری وجود دارد؟

۵۵۸- سه ویژگی جامعه‌شناسی انتقادی را بیان کنید.

۵۵۹- مهم‌ترین هدف جامعه‌شناسی انتقادی چیست؟ با مثال توضیح دهید.

۵۶۰- جامعه‌شناسی انتقادی در زمینهٔ تولید معانی و ارزش‌ها چه نقطهٔ مشترکی با رویکرد تفسیری دارد؟

۵۶۱- چه انتقادی بر رویکرد جامعه‌شناسان انتقادی در نقد کنش‌ها و روابط اجتماعی وارد است؟

۵۶۲- جدول زیر را کامل کنید.

جامعه‌شناسی انتقادی		
موضوع	روش	هدف

۵۶۳- با توجه به متن زیر به سؤالات داده‌شده پاسخ دهید: (نهایی شهریور ۱۴۰۲ - سؤال ترکیبی از دو درس ۳ و ۷)

«لمبروزو (۱۹۰۹ - ۱۸۳۶)، در تحقیقاتی دربارهٔ رفتار جنایی، مجرمه‌ها، اسکلت‌ها، مدل‌های مومیایی و اشیای متعلق به مجرمان را جمع‌آوری کرد.

او می‌خواست مجرم بودن یا نبودن را با مشاهدهٔ ویژگی‌های جسمانی و ظاهری تشخیص دهد.»

الف) از نظر نوع نگاه به «موضوع» چه شباهتی بین تحقیق لمبروزو و رویکرد جامعه‌شناسی تبیینی وجود دارد؟

ب) اگر بررسی رفتار جنایی با رویکرد جامعه‌شناسی انتقادی باشد، «هدف» چه خواهد بود؟

۵۶۴- جامعه‌شناسی انتقادی بدون پذیرش کدام اصول سه‌گانه در جست‌وجوی معیارهای نقد و ارزیابی زندگی اجتماعی است؟

۵۶۵- عبارت زیر مربوط به نظریات جامعه‌شناسانی است که معتقدند قشربندی اجتماعی جهانی و ضروری است. چه نقدی بر این نظریه وارد است؟

«نقش‌های عالی‌رتبه که پرزحمت و پرمسئولیت هستند برای بقای جامعه مهم‌ترند و به بیشترین توانایی و استعداد نیاز دارند؛ بنابراین جامعه باید

پاداش‌های بیشتری برای این نقش‌ها در نظر بگیرد تا افراد شایسته این نقش‌ها را بپذیرند.»

■ گزینهٔ درست را انتخاب کنید.

۵۶۶- کدام رویکرد (در مورد نابرابری‌های اجتماعی) نه با رهاسازی مطلق موافق است و نه با کنترل مطلق؟ (نهایی دی ۹۸)

۱) مخالفان قشربندی اجتماعی

۲) طبیعی دانستن قشربندی اجتماعی

۳) طرفداران قشربندی اجتماعی

۴) طرفداران عدالت اجتماعی

۵۶۷- کدام ویژگی زیر بیانگر رویکرد طرفداران قشربندی اجتماعی است؟

- (۱) از بین رفتن انگیزه رقابت (۲) ضروری دانستن رقابت (۳) اخذ مالیات (۴) دخالت دولت
- (نهایی دی ۱۴۰۱)
- ۵۶۸- نابرابری در ثروت، قدرت و دانش می‌باشد.
- (۱) اسمی (۲) فطری (۳) اجتماعی (۴) طبیعی
- (نهایی شهریور ۹۸)

۵۶۹- کدام گزینه به تفاوت‌های رتبه‌ای اشاره می‌کند؟

- (۱) ضریب هوشی و قد (۲) رنگ پوست و لهجه (۳) ثروت و جنسیت (۴) زبان و محل سکونت
- ۵۷۰- در کدام رویکرد به نابرابری اجتماعی، چنین می‌پندارند که «نابرابری‌های اجتماعی نتیجه تفاوت‌ها یا نابرابری‌های طبیعی هستند؛ بنابراین عادلانه‌اند.»
- (نهایی شهریور ۹۹)

(۱) طرفداران عدالت اجتماعی (۲) مخالفان قشربندی اجتماعی (۳) مخالفان مالکیت خصوصی (۴) طرفداران قشربندی اجتماعی

۵۷۱- برخی تفاوت‌ها مانند رنگ پوست، زبان و اثر انگشت نامیده می‌شوند.

- (۱) تفاوت‌های رتبه‌ای (۲) نابرابری اجتماعی (۳) نابرابری طبیعی رتبه‌ای (۴) تفاوت‌های اسمی
- ۵۷۲- به ترتیب در کدام رویکردها، نقطه آغاز رقابت و نقطه پایان رقابت عادلانه نیست؟

- (۱) موافقان قشربندی اجتماعی - مدل لیبرالی (۲) مخالفان قشربندی اجتماعی - مدل کمونیستی
- (۳) مخالفان قشربندی اجتماعی - موافقان قشربندی اجتماعی (۴) موافقان قشربندی اجتماعی - مخالفان قشربندی اجتماعی

۵۷۳- در کدام رویکرد این اعتقاد وجود دارد که از گذشته تا به حال هیچ جامعه‌ای بدون قشربندی اجتماعی نبوده است؟

- (۱) طرفداران قشربندی اجتماعی (۲) مخالفان مالکیت خصوصی (نهایی دی ۹۹ - با اندکی تغییر)
- (۳) مخالفان قشربندی اجتماعی (۴) طرفداران عدالت اجتماعی

۵۷۴- کدام گزینه مربوط به پیامدهای لغو مالکیت خصوصی نیست؟

- (۱) انگیزه رقابت از بین می‌رود. (۲) تمامی طبقات اجتماعی شرایط یکسانی خواهند داشت.
- (۳) تلاش و شایستگی بیشتر افراد کوشا و توانمند نادیده گرفته می‌شود. (۴) راه پیشرفت مادی مسدود می‌شود.

۵۷۵- جامعه‌شناسان انتقادی کم‌توجهی جامعه‌شناسان تفسیری را نسبت به چه موضوعی درست نمی‌دانند؟

- (۱) توانایی و خلاقیت افراد در ساختن جهان اجتماعی (۲) تفاوت میان علوم طبیعی و علوم انسانی
- (۳) ساختارهای اجتماعی و تأثیر این ساختارها بر زندگی افراد (۴) پیامدهای الزامی جهان اجتماعی و تأثیر آن بر زندگی اجتماعی انسان

۵۷۶- اندیشمندان اجتماعی که مخالف قشربندی اجتماعی هستند کدام عامل را مهم می‌دانند؟

- (۱) عدالت اقتصادی (۲) تثبیت رقابت اجتماعی (۳) طبیعی دانستن قشربندی اجتماعی (۴) فطرت انسانی
- (نهایی فرورد ۹۸)
- ۵۷۷- جامعه‌شناسان در مطالعه نابرابری‌های اجتماعی به کدام عامل در جوامع توجه دارند؟

- (۱) عدالت اقتصادی (۲) رقابت (۳) قشربندی اجتماعی (۴) عدالت اجتماعی
- (نهایی دی ۹۷ و نهایی شهریور ۱۴۰۱ با کمی تغییر)

۵۷۸- پیامدهای هر یک از عبارتهای زیر کدام است؟

- غلبه رویکرد تفسیری در جامعه‌شناسی (۱) باز شدن راه بازگشت گزاره‌های انتقادی به علوم اجتماعی - جدایی دانش از ارزش
- (۲) شکل‌گیری دانش انتقادی - پیوند دانش و ارزش

(۳) غیرعلمی دانستن گزاره‌های انتقادی و تجویزی در علوم اجتماعی - جدایی دانش از ارزش

(۴) خارج شدن داوری ارزش از علوم اجتماعی - پیوند دانش و ارزش

۵۷۹- وجه تشابه جامعه‌شناسی تفسیری و جامعه‌شناسی انتقادی کدام است؟

- (۱) علم را به معنای حسی و تجربی آن محدود نمی‌کنند.
- (۲) براساس معیارهای علمی وضعیت موجود را ارزیابی می‌کنند.

(۳) ساختارهای اجتماعی و تأثیر این ساختارها بر زندگی اجتماعی را نادیده می‌گیرند.

(۴) تمام معانی و ارزش‌ها را ساخته و پرداخته‌ کرده‌های افراد، گروه‌ها و فرهنگ‌ها می‌دانند.

۵۸۰- کدام گزینه در ارتباط با رویکرد مخالفان قشربندی اجتماعی درست نیست؟

- (۱) عدالت اقتصادی را مهم می‌دانند و معتقدند که با توزیع برابر ثروت، عدالت برقرار خواهد شد.
- (۲) معتقدند که نابرابری‌های اجتماعی ناشی از تفاوت‌ها و نابرابری‌های طبیعی نیست.

(۳) با تأکید بر معایب قشربندی اجتماعی، نقش انسان‌ها و جوامع در پدید آمدن، تداوم و تغییر آن را نادیده می‌گیرند.

(۴) از نظر آنان، مالکیت خصوصی موجب برقراری روابط ظالمانه میان افراد و در نتیجه نابرابری اجتماعی شده است.

(نهایی فرورد ۱۴۰۲)

مقدمه

دوستان عزیز، هیچ می‌دونین **روز ثبت احوال** چه روزی از روزهای تقویم است؟ خب اجازه بدین تا به کم درباره‌اش صحبت کنیم. **اولین شناسنامه‌ای** که در ایران صادر شد در **سوم دی ماه ۱۳۹۷** بود. شماره این شناسنامه عدد ۱ بود، و این روز یعنی سوم دی ماه به عنوان روز ثبت احوال نامیده شد. تا حدود ۱۰۰ و آندی سال قبل نه خبری از سجل و شناسنامه بود، نه سازمانی که تولد و مرگ و ازدواج و طلاق رو ثبت کنه. به جای اون، این روحانیون، ریش‌سفیدان محله یا **بزرگان قوم** بودن که وقایع تولد رو در کتاب‌های مقدس مثل قرآن می‌نوشتن؛ اما با توسعه شهرها و روستاها و افزایش جمعیت توی کشور، نیاز به سازمان و تشکیلاتی برای ثبت وقایع حیاتی در دولت اون زمان احساس شد و کم‌کم فکر تشکیل سازمان متولی ثبت ولادت و وفات و حتی صدور شناسنامه برای اتباع کشور قوت گرفت. به طوری که ابتدا سندی با ۴۱ ماده در سال ۱۳۹۷ هجری شمسی به تصویب هیأت وزیران رسید و **اداره‌ای به نام سجل احوال** در وزارت داخله (کشور) وقت به وجود اومد. بعد از تشکیل این اداره اولین شناسنامه به شماره ۱ در بخش ۲ تهران در تاریخ ۳ دی ماه ۱۳۹۷ هجری شمسی به نام «**فاطمه ایرانی**» صادر شد.

راستی بچه‌ها می‌دونین گفته می‌شه اولین شناسنامه مستند و مکتوب ایرانیان، شناسنامه سنگی هخامنشیان به خط میخی بوده!!!
خب بچه‌ها فکر می‌کنین چه ضرورتی داشت که ما مقدمه این درسو با روز ثبت احوال و شناسنامه شروع کردیم؟ برای رسیدن به جواب لطفاً با ما همراه باشین.

شناسنامه	
	اهمیت شناسنامه ۱. امروزه همه ما ایرانیان شناسنامه داریم. ۲. شناسنامه نخستین سند رسمی هویت ما است.
	اسامی شناسنامه در زبان‌های مختلف ۱. این سند را تاجیک‌ها، « زادنامه » می‌نامند. ۲. عرب‌ها به این سند، « هویه » می‌گویند. ۳. به این سند در زبان انگلیسی « سند هویت » گفته می‌شود.

نکته: در ایران، شناسنامه هر فرد سند هویت اوست در عین حال بازتابی از ملیت و دین او نیز می‌باشد.

رابطه میان شناسنامه و هویت	
شناسنامه و هویت سیاسی و جغرافیایی ۱. هر کس در همان نگاه اول، بدون این‌که شناسنامه را باز کند و نام و نشان صاحب آن را جویا شود، از نشان (آرم) و عبارت « جمهوری اسلامی ایران » روی جلد شناسنامه متوجه می‌شود که صاحب شناسنامه، تبعه جمهوری اسلامی ایران است. تبعه دولتی با نظام سیاسی «جمهوری» بر بنیاد «اسلامی» در قلمرو سرزمینی به نام «ایران» ۲. جمهوری اسلامی بیان حاکمیت اراده مردم بر اساس آرمان‌ها و ارزش‌های اسلامی است.	
شناسنامه و هویت ملی ۱. همه مردم ایران از هر قوم و مذهبی دارای حقوق و مسئولیت‌های برابرند. ۲. همه شناسنامه‌ای یک‌رنگ، یک شکل و یک اندازه دارند و بنابراین همه، اعم از زن و مرد، خردسال و بزرگسال، فقیر و غنی، بی‌سواد و باسواد در هویت ملی مشترک اند. ۳. هم‌چنین ایرانیان موظف‌اند از کشور ایران پاسداری کنند و برای استقلال، آزادی و آبادی آن بکوشند.	
شناسنامه و امنیت ۱. در صفحه نخست شناسنامه آمده است: « شناسنامه سند هویت شماست، برای حفظ حقوق خود به دقت از آن نگاه‌داری کنید. » این امر نشان می‌دهد دولت، هویت فرد ایرانیان و حقوق و مسئولیت آن‌ها را به رسمیت می‌شناسد. ۲. هم‌چنین نوشته شده است: « هر گونه تغییر و تحریف در شناسنامه یا سوءاستفاده از آن جرم است و مجرم تحت تعقیب قانونی قرار می‌گیرد. » یعنی نمی‌توان خودسرانه و به دلخواه خویش در این سند هویت دست برد و آن را تغییر داد.	
شناسنامه و هویت فردی ۱. در صفحه نخست شناسنامه، شماره ملی ده‌رقمی فرد ثبت شده است که نشانگر جنبه اختصاصی سند هویت محسوب می‌شود. ۲. در این صفحه عکس افراد چاپ شده است. ۳. این عکس اگرچه ظاهراً عکس فرد خاصی است اما به دید عمیق‌تر و وسیع‌تر هویت جنسی، خانوادگی، سنی، نژادی و فرهنگی فرد را نیز می‌تواند آشکار کند. ۴. نام و نام خانوادگی، آقا یا خانم بودن، محل تولد و زمان تولد که به دو تاریخ هجری شمسی و هجری قمری نوشته شده نیز ابعاد دیگری از هویت ما را آشکار می‌کند.	

دانش آموزای عزیز، برای درک بهتر مطالب زیر توصیه می‌کنیم به بار دیگه به نگاهی به مبحث «افول دولت - ملت‌ها و جهانی‌شدن» در صفحات ۶۸ الی ۷۰ درس ۸ از کتاب جامعه‌شناسی پایه یازدهم بندازین. کلی بهتون کمک می‌کنه.

سیاست‌گذاری هویتی

سیاست هویت (دوران پسامدرن)

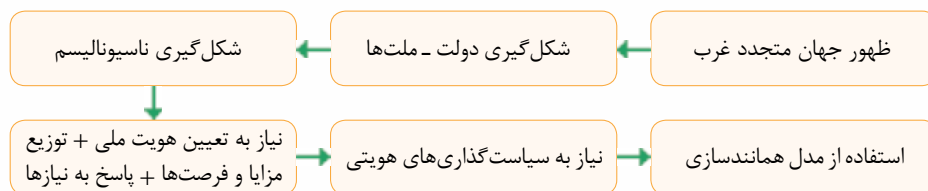
مدل همانندسازی (دوران مدرن)

مدل سیاست‌گذاری دوره مدرن: همانندسازی (اولین الگو)

۱ در سال گذشته آموختید که با ظهور جهان متجدد، دولت‌هایی شکل گرفتند که دیگر خود را با هویت دینی مسیحی نمی‌شناختند بلکه هویت خود را با توجه به تاریخ، جغرافیا، قومیت یا نژادشان تعریف می‌کردند. تأکید بر این عوامل، به پیدایش نوع جدیدی از هویت منجر شد که **ملی‌گرایی** و وطن‌دوستی مشخصه اصلی آن بود. (شکل‌گیری دولت - ملت‌ها)

۲ با شکل‌گیری دولت - ملت‌ها، ناسیونالیسم پیدا شد و هویت از منظر دولت - ملت‌ها و توسط آن‌ها تعریف شد. (شکل‌گیری ناسیونالیسم)

۳ بیشتر کشورها دارای تنوع قومی، نژادی، زبانی و مذهبی و ... بودند. در این کشورها، گروه‌های مختلف می‌بایست در کنار هم زندگی می‌کردند دولت‌ها در این کشورها برای تعیین هویت ملی و چگونگی توزیع مزایا و فرصت‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی میان اقوام و گروه‌های مختلف و همچنین پاسخگویی به درخواست‌ها و رفع نیازهای آن‌ها، ناگزیر از سیاست‌گذاری هویتی بودند.

مدل رایج سیاست‌گذاری هویتی در دوره مدرن «همانندسازی» بود.

مدل همانندسازی

۲- همانندسازی سیاستی بود که دولت‌ها برای از بین بردن تفاوت‌های هویتی گروه‌های مختلف و یکسان‌سازی آن‌ها در پیش گرفتند.

۱- همانندسازی به معنای پذیرش ارزش‌ها و سبک زندگی یک گروه توسط سایر گروه‌های جامعه است، به گونه‌ای که همه گروه‌ها همسان شوند.

بخوانیم و بدانیم

روش‌های خشونت‌آمیز همانندسازی

- نسل‌کشی
- جابه‌جایی اجباری
- کنترل جمعیت
- جداسازی
- فشارهای سخت اجتماعی

اساس این روش‌ها	روش‌های خشونت‌آمیز همانندسازی، نفی و طرد دیگری متفاوت است.
نسل‌کشی	در نسل‌کشی، دیگری، شری است که باید نابود شود. مثال ۱: نسل‌کشی در کامبوج توسط خیم‌های سرخ (حزب کمونیست) مثال ۲: اخراج و کشتار مسلمانان میانمار موسوم به روهینگیا مثال ۳: در جریان پاکسازی قومی در یوگسلاوی سابق، هزاران مسلمان بوسنیایی جان خود را از دست دادند یا مجبور به ترک شهر و دیار خود شدند.
سایر روش‌ها	در سایر روش‌ها، دیگری اگرچه شر دانسته می‌شود، اما امکان اصلاح او وجود دارد و با اعمال فشار می‌توان او را به پذیرش الگوهای هویتی جدید مجبور ساخت یا از بقیه جدا کرد.
جداسازی	در جداسازی، گروه مسلط، گروه‌های نژادی، قومی، مذهبی دیگر را به زیستن در مناطقی جدا از محل سکونت گروه مسلط مجبور می‌کند. هم‌چنین، آن‌ها را از تسهیلات و خدماتی مانند آموزش، بهداشت و درمان محروم می‌سازد و یا این خدمات را با کیفیت بسیار پایین‌تری در اختیار آن‌ها می‌گذارد.
فشارهای سخت اجتماعی	نمونه‌ای از این فشارها را می‌توان در ژاپن ملاحظه کرد. بوراکومین‌ها، ژاپنی‌هایی هستند که در دوره فئودالی مورد غضب قرار گرفتند. آن‌ها هیچ فرقی با سایرین ندارند، ولی همواره مورد تبعیض قرار گرفته‌اند. با نوسازی ژاپن، دولت آن‌ها را رسماً برابر با دیگران اعلام کرد. ولی هنوز هم تبعیض نسبت به آن‌ها وجود دارد.

پشت پرده نسل‌کشی در رواندا

نکته: همانندسازی همیشه به صورت یک‌سویه و سخت و خشن انجام نمی‌شود، بلکه تفاوت‌ها و تمایزات قومی، نژادی و ... می‌توانند از راه دیگری که برخی از جامعه‌شناسان آن را «دیگچه همانندسازی» می‌نامند، ناپدید شوند که در آن تعداد کثیری از گروه‌های درگیر قومی و نژادی در ارتباط با هم یک فرهنگ مختلط می‌سازند.

مدل سیاست‌گذاری دوره پسامدرن: سیاست هویت (دومین الگو)

در دوره پسامدرن، همه آن‌چه در دوره مدرن پدید آمده بود، از جمله سیاست همانندسازی هویت، مورد نقد قرار گرفت و به جای آن، هویت‌های خرد، محلی و فردی مورد تأکید و توجه قرار گرفت. در این دوره، تنوع و حتی بی‌ثباتی و تغییرات مداوم هویت‌ها، مطلوب دانسته شد و هویت ملی و وحدت و ثبات و استمرار همراه با آن، نامطلوب پنداشته شد.

اندیشمندان اجتماعی معتقدند که «سیاست هویت» متعلق به دوره پسامدرن و محصول آن است که هویت‌ها موضوعی برای نزاع و درگیری می‌شوند. سیاست هویت بر تفاوت‌ها و هویت‌های خاص و محلی تأکید می‌کند. از این‌رو برخی از پیدایش سیاست هویت به بازشدن «جعبه پاندورا» یاد می‌کنند.

جعبه پاندورا «جعبه پاندورا» در اساطیر یونانی جعبه‌ای حاوی تمام بلاهاست که به دست فردی به نام «پاندورا» گشوده می‌شود. براساس این افسانه یونانی، با بازشدن این جعبه ناگهان همه پلیدی‌ها و شرها، رها و به سوی زمین سرازیر شدند، بدی‌ها در جهان پراکنده شدند و با خوبی‌ها درآمیختند؛ به طوری که دیگر تشخیص و تمیز آن‌ها از یکدیگر ممکن نبود و رنج و بیماری، پیری و مرگ، دروغ، دزدی و جنایت که قبل از آن وجود نداشت، گسترش یافت. به زبان ساده امروزه اصطلاح «جعبه پاندورا» به عنوان ضرب‌المثل در رابطه با مواردی استفاده می‌شود که فلاکتی بی‌علاج به بار آمده باشد.

اهمیت هویت در دوره پسامدرن

- ❶ در اواخر قرن بیستم و در دوره پسامدرن، هویت به جای قشربندی و کشمکش طبقاتی، محور اصلی مباحثات فکری و سیاسی شد.
- ❷ در دوره پسامدرن، هویت از منظر گروه‌های اجتماعی مختلف و توسط آن‌ها، تعریف می‌شود.
- ❸ در این دوره، افراد، مسائل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی را براساس علاقه‌های فرهنگی و هویتی خود پی می‌گیرند.
- ❹ در این دوره، علاوه بر ثروت و قدرت، هویت و دانش نیز کانون نزاع و کشمکش می‌شوند و در همه این عرصه‌ها، «سیاست هویت» ایجاد می‌شود و تنازع و درگیری افزایش می‌یابد.

مدل تکثرگرا	
زمینه شکل‌گیری	امروزه، جهانی‌شدن و توسعه ارتباطات، از سویی زمینه شکل‌گیری جهانی بدون مرز را فراهم کرده است که در آن، در هم آمیختن فرهنگ‌ها موجب می‌شود که فرهنگ‌ها دیگر کاملاً خالص و ثابت نباشند و هویت‌ها به شدت دستخوش تغییر شوند.
نقش گروه‌ها و جوامع در شکل‌گیری آن	از سوی دیگر، بسیاری از جوامع و گروه‌ها، به دفاع از خود برخاسته‌اند و با ساختن هویتی خاص برای خود یا بازگشت به هویت واقعی خویش، در برابر هویتی که فرایند جهانی‌شدن به آن‌ها تحمیل می‌کند، مقاومت می‌کنند و خواهان رهایی از این هویت تحمیلی هستند. مثال: جنبش‌های سبک زندگی، زنان، آفریقایی - آمریکایی‌ها، آسیایی‌تبارها، جوانان، اقلیت‌های قومی، مذهبی و جنبش زیست‌محیطی نمونه‌هایی از این اعتراض‌ها و مقاومت‌ها هستند.
ویژگی‌های مدل تکثرگرا	نکته: در چنین شرایطی، مدل «تکثرگرا» به جای مدل همانندسازی مورد توجه و تأکید قرار گرفت. ۱. در مدل تکثرگرا، تفاوت‌های موجود میان گروه‌های قومی و زبانی حفظ و حتی تشدید می‌گردد. ۲. البته در این الگو، هم‌چنان وجود یک ساختار مشترک سیاسی و اقتصادی ضروری دانسته می‌شود؛ تا گروه‌های مختلف را به یکدیگر پیوند دهد.

نکته: درون بسیاری از جوامع صنعتی، تقسیم‌بندی‌های نژادی و قومی وجود دارد، از جمله جدایی فرانسوی‌زبانان ایالت کبک از انگلیسی‌زبانان در کانادا و کشمکش میان فلامان‌ها و والون‌ها در بلژیک

بخوانیم و بدانیم

توضیحات تکمیلی در مورد مدل تکثرگرا: مدل تکثرگرا بر ابعاد مختلف زندگی اجتماعی تأکید می‌کند.

بعد فرهنگی	در این مدل: گاهی بعد فرهنگی هویت و تمایزات زبانی، قومی، مذهبی و... مورد تأکید قرار می‌گیرند.
بعد سیاسی	گاهی به بعد سیاسی هویت توجه می‌شود و بر آزادی‌های اجتماعی اقوام و گروه‌های مختلف، و فرصت سهیم‌شدن آن‌ها در قدرت سیاسی تأکید می‌شود و یا راهکارهای مسالمت‌آمیز برای حل منازعات گروهی و قومی ارائه می‌گردد.
بعد اجتماعی	گسترش برابری و رفع تبعیض‌های قومی و گروهی نیز در بعد اجتماعی هویت مورد توجه قرار می‌گیرد.

سیاست هویت می‌تواند دو چهره پیدا کند:

۱ یا به صورت افراطی بر تفاوت‌ها و گوناگونی‌ها تأکید می‌کند و سبب چندپارگی سیاسی و فرهنگی درون جوامع می‌شود.

مثال: کوکلاس کلان نام سازمان‌های همبسته‌ای در ایالات متحده آمریکا در گذشته و امروز است که پشتیبان برتری نژاد سفید است.

۲ یا گروه‌های به حاشیه رانده‌شده را به رسمیت می‌شناسد و از آنان حمایت می‌کند.

مثال: جشن سال نوی چینی همراه با نمایش‌ها و تزئین‌هایش فقط رویدادی نمایشی نیست که هر سال در آمریکا برگزار می‌شود، بلکه نماد تداوم و پیوستگی فرهنگی چینی‌ها در آمریکاست.

حالا تو بگو

- ۱- مدل رایج سیاست‌گذاری هویتی در دوره مدرن: الف) مدل تکثرگرا ب) مدل همانندسازی
- ۲- مدل رایج سیاست‌گذاری هویتی در دوره پسامدرن: الف) سیاست هویت ب) مدل همانندسازی
- ۳- در دوره مدرن، هویت از منظر تعریف شد. الف) گروه‌های مختلف ب) دولت - ملت‌ها
- ۴- پذیرش ارزش‌ها و سبک زندگی یک گروه توسط سایر گروه‌های جامعه: الف) همانندسازی ب) سیاست هویت
- ۵- ساخت یک فرهنگ مختلط توسط تعداد کثیری از گروه‌های درگیر قومی نژادی: الف) مدل تکثرگرا ب) مدل همانندسازی
- ۶- تأکید بر هویت‌های خرد و محلی: الف) سیاست هویت ب) سیاست همانندسازی
- ۷- برخی از پیدایش این سیاست به بازشدن جعبه پاندورا یاد می‌کنند: الف) سیاست همانندسازی ب) سیاست هویت
- ۸- پیامد جهانی شدن و توسعه ارتباطات: الف) خالص شدن فرهنگ‌ها ب) تغییر شدید هویت‌ها
- ۹- تشدید تفاوت‌های قومی و زبانی: الف) مدل همانندسازی ب) مدل تکثرگرا

پاسخ: ۱- ب / ۲- الف / ۳- ب / ۴- الف / ۵- ب / ۶- الف / ۷- ب / ۸- ب / ۹- ب

مقایسه کنید (صفحه ۹۱)

تاکنون با دو مدل سیاست‌گذاری هویتی آشنا شدید. این دو مدل را مقایسه و ارزیابی کنید. به نظر شما، هر کدام از این دو مدل چگونه به منازعه‌های هویتی دامن می‌زنند و چگونه برای حل این منازعات اقدام می‌کنند؟

پاسخ: در مدل همانندسازی، تفاوت‌های میان گروه‌ها و اقوام نادیده گرفته می‌شود و تلاش می‌شود که همه با یک سبک و روش خاصی زندگی کنند. در این صورت خرده‌فرهنگ‌های قومی و مذهبی جامعه نمی‌توانند هویت واقعی خود را حفظ کنند و به مرور زمان از بین می‌روند. یک دست‌شدن جامعه می‌تواند تنوع و تکثر فرهنگی و به عبارت دیگر زیبایی‌های فرهنگی جامعه را از بین برده و حالتی بی روح و یکنواخت به جامعه ببخشد. در این مدل ممکن است به شدت با تفاوت‌ها و تنوع فرهنگی برخورد شود و خواسته‌های اقوام و گروه‌های مختلف نادیده گرفته شده و یا سرکوب شود.

اما در مدل تکثرگرا، به هویت‌های خرد و محلی توجه می‌شود و تکثر و تنوع فرهنگی به رسمیت شناخته می‌شود. در این مدل همه اقوام و گروه‌ها می‌توانند با حفظ هویت واقعی خود در کنار سایر اقوام و گروه‌های جامعه زندگی مسالمت‌آمیزی داشته باشند، اما اگر بیش از حد بر تفاوت‌های میان آن‌ها تأکید شود ممکن است جامعه دچار چندپارگی سیاسی، جغرافیایی و فرهنگی شود و اتحاد میان مردم سست شود. در این صورت ممکن است اقوام مختلف خواستار خودمختاری سرزمینی و سیاسی شوند که در نهایت منجر به از هم پاشیدن جامعه اولیه خواهد شد.

تعارف هویت‌ها: وحدت و کثرت هویت‌ها (سومین الگو)

بچه‌ها حتماً شنیدین که از قدیم می‌گفتن «ز تعارف کم کن و بر مبلغ افزای»، اما واقعاً هر نوع تعارفی رو باید الکی فرض کرد؟ نه بچه‌ها جون، خیلی از **تعارف‌های ما ایرانیا واقعیه** و نشون‌دهنده مهر و محبتمون نسبت به همدیگه است. در واقع قلب و روح ما از طریق این تعارفات به همدیگه نزدیک می‌شه، این جور ارتباطاتمون **معنادارتر** می‌شه و گاهی حتی سعی می‌کنیم با تعارفات و گپ‌وگفت‌هامون اختلافاتمونو از بین ببریم و اتحادمونو بیشتر کنیم. مگه نه این‌که هر سال توی عید نوروز به دید و بازدید همدیگه می‌ریم و کلی تعارف تیکه‌پاره می‌کنیم؟ باور کنین بچه‌ها این تعارف‌ها حلال خیلی از مشکلاته به شرط این‌که **پیاز داغشونو زیاد نکنیم** و متعادل باشیم.

بچه‌ها اگه دوست دارین درباره این الگوی تعارف چیزای بیشتری بدونین در ادامه درس هم‌راهمون باشین:

الگوی تعارف چیست؟

۱ تعارف به معنای شناخت متقابل است.

۲ شناخت متقابل هویت‌ها یا الگوی تعارف در مقابل دو الگوی همانندسازی و تکثرگرا قرار می‌گیرد و به شناخت متقابل افراد، گروه‌ها و جوامع از یکدیگر توجه دارد.

۳ شناخت متقابل افراد و جوامع از یکدیگر: (۱) به آن‌ها کمک می‌کند که تفاوت‌های همدیگر را درک کنند و به این تفاوت‌ها احترام بگذارند. (۲) اشتراکاتی را ایجاد می‌کند که به بهتر شدن روابطشان منجر می‌شود.

۴ الگوی تعارف در مقابل «الگوی تنازع» قرار دارد.

۱ الگوی تعارف همان الگویی است که قرآن ارائه می‌کند:

مثال ۱: ﴿إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا﴾^۱ «شما را به صورت تیره‌ها و قبیله‌ها قرار دادیم تا یکدیگر را بشناسید.»

۲ سپس قرآن تأکید می‌کند که هیچ‌کدام از این ویژگی‌ها، ملاک برتر دانستن خود از دیگری نیست و فقط زندگی براساس تقوا، معیار برتری، بزرگی و بزرگواری است.

۳ الگوی مطلوب قرآنی، تکثر و تنوع زبانی و نژادی و قومی را، مانع وحدت و همدلی نمی‌داند، بلکه انسان‌ها را به منشأ وحدت رهنمون می‌شود:

مثال ۲: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَاللُّغَاتِ لِيَتَعَارَفُوا﴾^۲

نقش الگوی تعارف در رشد و گسترش جهان اسلام

۱ رشد و شکوفایی جهان اسلام از قرن سوم و چهارم هجری نیز به دلیل پیروی از الگوی تعارف و احترامی بود که اقوام مختلف در جهان اسلام برای یکدیگر قائل بودند.

۲ برای جهان اسلام به هیچ وجه نگران‌کننده نبود که بزرگ‌ترین دانشمند صرف و نحو زبان عربی، یک ایرانی به نام «سیبویه» است و مهم‌ترین حکمای جهان اسلام «فارابی» و «ابن سینا» هستند.

امام علی علیه السلام می‌فرماید: «مردم دشمن چیزی هستند که نمی‌شناسند.»

۳ انسان هنگامی که در تاریکی ناآگاهی به سر می‌برد، هر شبحی را که از دور می‌بیند و هر آوازی را که می‌شنود، نشانه حیوانی درنده و خطرناک می‌پندارد.

۴ افراد معمولاً به دیگری که آن‌ها را به درستی نمی‌شناسند، بدبین‌اند و از آن‌ها دوری می‌کنند. از این‌رو، یکی از راه‌های ایجاد آشتی و صفا و اتحاد و دوستی در میان گروه‌ها و ملت‌ها، شناخت متقابل است.

۵ در این میان، حکومت می‌تواند با زمینه‌سازی برای شناخت مردم از یکدیگر در سطح محلی، ملی و منطقه‌ای بسیاری از مشکلات را حل کند و امکان همدلی مردم با یکدیگر را فراهم آورد.^۳

مثال: خیابان سی تیر تهران، خیابان صلح ادیان نیز نامیده می‌شود. در این خیابان هر روز صدای خوش اذان از مسجد «حضرت ابراهیم» شنیده می‌شود. صدای ناقوس کلیسا در روزهای یکشنبه و نجوای عبادت عابدان یهودی در کنیسه در روزهای شنبه به گوش می‌رسد و زرتشتیانی که به آتشکده می‌روند. در این خیابان، مسجد، کلیسا، کنیسه و آتشکده به فواصل کوتاهی از یکدیگر قرار گرفته‌اند.

گفت‌وگو کنید (صفحه ۹۳)

۶ سوفیا کوتلاکی، مردم‌شناس یونانی، در کتابی با عنوان «نظام ادب، تعارف و مفهوم وجهه در فرهنگ ایرانی» به تعارفات ایرانیان اشاره کرده است. او با انجام پژوهش میدانی، گردآوری داده‌ها و تحلیل و مقایسه آن‌ها نتیجه می‌گیرد که این تعارفات از احترام، تواضع و صمیمیت ایرانی ناشی می‌شوند؛ یعنی ما ایرانیان هنگامی که می‌خواهیم به دیگران احترام بگذاریم به آن‌ها تعارف می‌کنیم. این تعارف به معنای شناخت متقابل است و علاوه بر این که ریشه قرآنی دارد، زمینه ارتباطی صمیمانه و صادقانه را فراهم می‌کند. به نظر شما، کلمه «بی تعارف» چه معنایی دارد و آیا کاربرد فعلی این کلمه با توجه به معنای لغوی و یافته‌های مردم‌شناسی صحیح است؟

پاسخ: کلمه بی تعارف در ادبیات روزمره ما ایرانیان کاربرد زیادی دارد، مثلاً وقتی چیزی، خوراکی، نوشیدنی، لباس تازه خریداری شده و... را به دیگری به صورت کلامی و نه لزوماً در عمل پیشکش می‌کنیم، از این واژه استفاده می‌کنیم.

کلمه بی تعارف در علم مردم‌شناسی اصطلاح نادرستی است. چنان که کلمه بی فرهنگ و یا بی شخصیت اصطلاحی است که در واقعیت وجود ندارد اما در ادبیات روزمره به اشتباه از آن استفاده می‌شود. وقتی به کسی می‌گوییم بی فرهنگ و یا بی شخصیت، در واقع منظورمان این است که او آگاهی، شعور و نزاکت لازم را ندارد اما اشتباهاً لغت بی فرهنگ را در مورد او به کار می‌بریم. حال آن‌که همه انسان‌ها دارای فرهنگ هستند و الگوهای فرهنگی در همه کمابیش جریان دارد. اصطلاح بی تعارف هم، چنین است. همه افراد به نوعی درگیر تعارفات هستند و مطابق با معنای تعارف، عملاً کسی نیست که در شناخت متقابل از دیگری قرار نگیرد. پس در واقع ما قصد داریم چیز دیگری بگوییم اما کلمه بی تعارف را جایگزین آن می‌کنیم؛ مثلاً می‌خواهیم بگوییم ما میهمان‌نواز هستیم و دوست داریم که میهمان به منزلمان بیاید اما وقتی اصرار می‌ورزیم و میهمان می‌گوید باشد برای یک وعده دیگر، با به کار بردن کلمه بی تعارف به او می‌فهمانیم که واقعاً به پذیرایی از او اعتقاد داریم و دوست داریم میزبان او باشیم و یا وقتی میهمان می‌گوید: باشد برای یک وقت دیگر، در واقع می‌خواهد نشان دهد که برای میزبان حرمت قائل است و قصد ندارد مزاحم او شود.

علوم اجتماعی و سیاست هویت

رفیق یا رقیب رویکرد انتقادی: توی درس قبلی خوندم که جامعه‌شناسی انتقادی ریشه در رویکرد تفسیری دارد، ولی جریان دیگه‌ای هم از درون رویکرد تفسیری شکل گرفت که تفاوت‌هایی با جامعه‌شناسی انتقادی دارد. یکی از این تفاوت‌ها مربوط به ظرفیت‌های بخشی علوم اجتماعی است.

۱- ای مردم ما شما را از یک مرد و زن آفریدیم و شما را تیره‌ها و قبیله‌ها قرار دادیم تا یکدیگر را بشناسید [این‌ها ملاک امتیاز نیست] گرمی‌ترین شما نزد خداوند باتقواترین شماست. خداوند دانا و آگاه است. (سوره حجرات، آیه ۱۳)

۲- و از نشانه‌های او آفرینش آسمان و زمین و تفاوت زبان‌ها و رنگ‌های شماست. در این نشانه‌هایی است برای اهل دانش. (سوره روم آیه ۲۲)

۳- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصول ۱۲، ۱۳ و ۱۴، حقوق اقوام و گروه‌های مختلف و اقلیت‌های دینی و مذهبی ایران را به رسمیت شناخته و آزادی آن‌ها را در انجام مراسم دینی، تعلیم و تربیت و احوال شخصی (ازدواج، طلاق، ارث و وصیت) تضمین کرده است. در اصل ۱۵ نیز استفاده از زبان‌های محلی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و هم‌چنین تدریس ادبیات محلی در مدارس در کنار زبان رسمی فارسی مجاز شمرده شده است.

دو جریانی که ریشه در رویکرد تفسیری دارند و تفاوت آن‌ها در ظرفیت‌های بخشی علوم اجتماعی	
<p>الف) جامعه‌شناسی انتقادی که به دنبال ملاک‌هایی برای داوری علمی درباره ارزش‌ها و هنجارها است و نمی‌خواهد به این وضعیت تن دهد که داوری ارزش‌ها بیرون از دایره علم صورت گیرد، زیرا در آن صورت:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● سرنوشت ارزش‌ها به مناسبات قدرت و ثروت سپرده می‌شود. ● همواره ارزش‌های غالب در زندگی اجتماعی، ارزش‌های ثروتمندان و قدرتمندان خواهد بود. <p>- رویکرد انتقادی می‌خواهد:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ظرفیت افشاگری و رهایی‌بخشی را برای علوم اجتماعی نگه دارد و این نقش را در نقد روابط و مناسبات میان افراد، گروه‌ها و فرهنگ‌ها می‌بیند. ● انتظار دارد علوم اجتماعی با تشخیص و افشای سلطه در مناسبات انسانی، به رهایی انسان کمک کند. 	<p>راه رهایی انسان از درون علم</p>
<p>ب) جریان دیگری که کارکرد افشاگری و رهایی‌بخشی علوم اجتماعی را ناممکن می‌داند و راه رهایی انسان را نه از درون علم که در بیرون علم جست‌وجو می‌کند و معتقد است خود علم با «درست و غلط دانستن» و «خوب و بد کردن امور» سلطه‌گری می‌کند؛ زیرا:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● «خوب» را به معنای خوب‌بودن برخی افراد و گروه‌ها و «بد» را بدبودن برخی دیگر از آنان قلمداد می‌کند. <p>- از این منظر:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● علم چراغی نیست که تاریکی‌ها را روشن کند و موانع را از پیش پای انسان بردارد. ● آن‌چه تا امروز به نام علم و دانش جهان‌شمول مطرح بود، صرفاً ابزار عده‌ای برای سرکوب عده دیگری بود. ● سرگذشت دانش همانند سرگذشت قدرت و ثروت، تاریخ سرکوب انسان بوده است. ● بشر همواره به سرکوبی که از طریق قدرت و ثروت صورت می‌گرفت حساس بود و اکنون متوجه سرکوبی است که به وسیله دانش اعمال می‌شود و دیگر به آن تن نمی‌دهد. 	<p>راه رهایی انسان در بیرون علم</p>

عبور از علم

بچه‌ها حتماً همه‌مون چنین جمله‌هایی رو شنیدیم که: «مگه در و دیواره؟»، «چرا می‌گی این؟»، «این که می‌گی اسم داره».

۱ اسم‌داشتن از هویت‌داشتن و انسان‌بودن حکایت می‌کند.

۲ امروزه شبیه این هشدارها به جامعه‌شناسان داده می‌شود که شما «اشیا» و «ابزار» را بررسی نمی‌کنید، بلکه شما دارید اشخاص، جوامع و فرهنگ‌ها را مطالعه می‌کنید که هویت دارند.

۳ شما در مورد هویت‌ها و ارزش‌ها سخن می‌گویید و در حال قضاوت و تغییر آن‌ها هستید.

۴ شما همواره درگیر سیاست هویت هستید و پیوسته برخی را تحسین و برخی دیگر را تحقیر می‌کنید.

۵ شما از چشم فرهنگی و هویتی به فرهنگ‌ها و هویت‌ها می‌نگرید، نه از منظری جهان‌شمول که به همه هویت‌ها و فرهنگ‌ها با یک چشم کلی نگاه می‌کند.

۶ شما همواره مشغول پیش‌بردن برخی فرهنگ‌ها و هویت‌ها و پس‌راندن برخی دیگر هستید.

شکل‌گیری نظریه‌های اجتماعی مبتنی بر فرهنگ‌ها و هویت‌های متفاوت

هر نظریه‌ای درون فرهنگ و تاریخ خود تولید می‌شود و هر فرهنگ و هویتی می‌تواند نظریه‌های متناسب با خود را تولید کند، بنابراین:

● هیچ فرهنگ و هویتی نمی‌پسندد که موضوع نظریه‌هایی باشد که در زمینه فرهنگی و تاریخی دیگری شکل گرفته‌اند.

● هر گروه، جامعه و فرهنگی می‌خواهد از چشم خودش به خود بنگرد و نه از چشم دیگران.

مثال: پیدایش نظریه فمینیستی معاصر، نظریه آفریقایی‌تبار، نظریه آمریکایی بومی و ... در علوم اجتماعی امروز، نتیجه چنین مطالبه و درخواستی‌اند. این گروه‌ها می‌گویند آن‌چه تا امروز به اسم علوم اجتماعی به مطالعه گروه‌ها، جوامع و فرهنگ‌ها می‌پرداخت، دانشی جهان‌شمول نبود، بلکه روایت آن چیزی بود که مردان سفیدپوست اروپایی می‌پنداشتند و هویت زنان، رنگین‌پوستان و غیراروپاییان را نادیده می‌گرفت.

پیامدهای منفی تأکید بر تنوع و تکثر هویت‌ها و اصالت‌بخشیدن به آن‌ها در تولید دانش‌های خاص خود

● گاهی تأکید بر تنوع و تکثر هویت‌ها و اصالت‌بخشیدن به آن، به معنای انکار اشتراک و وحدت انسان‌هاست و فرصت گفت‌وگو و معارفه انسان‌ها و فرهنگ‌ها را از بین می‌برد.

● اگر ادعا شود دانش، تماماً محصول شرایط اجتماعی و فرهنگی است و جوامع و فرهنگ‌ها نیز متفاوت‌اند (البته با ذکر این نکته که هر جامعه‌ای گروه‌های مختلف دارد و هر گروهی افراد مختلف) و هر گروه، جامعه و فرهنگی نیز دانش خاص خود را تولید می‌کند؛ چگونه می‌توان گفت که دانش و شناختی بهتر از شناخت دیگری است؟ چگونه می‌توان میان شناخت‌های مختلف داوری کرد و شناخت صحیح را تشخیص داد؟

● پایبندی کامل به این رویکرد (تأکید بر تنوع و تکثر هویت‌ها و دانش‌های خاص آن‌ها) امکان شناخت واقعی را از انسان‌ها می‌گیرد و قطعاً رویکردی که اساس دانش را انکار می‌کند نمی‌تواند قابل قبول باشد.

➔ **نکته:** بچه‌ها در پایان این درس، به تیر اومده به نام افق کاروان اندیشه بشری که در متن مربوط به اون سؤال‌هایی پیرامون کثرت‌گرایی و نسبی‌گرایی مطرح شده.

شما با مراجعه به کتاب درباره این سوالات تأمل و تفکر کنید!! (منظورمون صفحه ۹۵ کتابه.)

۱- جامعه‌شناسی انتقادی:

الف) ریشه در رویکرد تفسیری دارد. ب) نسبتی با رویکرد تفسیری ندارد.

۲- رویکرد انتقادی:

الف) به دنبال داوری ارزش‌ها در دایره علم است. ب) راه‌هایی انسان را در بیرون علم جست‌وجو می‌کند.

۳- گاهی تأکید بر تنوع و تکثر هویت‌ها:

الف) به انسان‌ها و فرهنگ‌ها فرصت گفت‌وگو و معارفه می‌دهد. ب) به معنای انکار اشتراک و وحدت انسان‌هاست.

۴- پایبندی کامل به این رویکرد که دانش تماماً محصول شرایط اجتماعی و فرهنگی است:

الف) امکان شناخت واقعی را از انسان‌ها می‌گیرد. ب) امکان داوری میان فرهنگ‌ها را فراهم می‌کند.

پاسخ: ۱- الف / ۲- الف / ۳- ب / ۴- الف

مقایسه کنید (صفحه ۹۵)

با توجه به مطالبی که در درس‌های گذشته آموختید جدول زیر را تکمیل کنید و بر این اساس، سه نوع جامعه‌شناسی تبیینی، تفسیری و انتقادی را با هم مقایسه کنید.

معیار	نوع	تبیینی	تفسیری	انتقادی
چه چیزی را مطالعه می‌کند؟ (موضوع)	پدیده‌های اجتماعی همانند پدیده‌های طبیعی هستند.	کنش‌های اجتماعی و معنای آن‌ها	کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن	
چگونه مطالعه می‌کند؟ (روش)	حس و تجربه (نگاه از بیرون)	تفسیر (نگاه از درون به پدیده‌ها برای یافتن معنای آن‌ها)	تفسیری، انتقادی و تجویزی و روش حسی و تجربی	
چه هدفی را دنبال می‌کند؟ (هدف)	پیش‌بینی و کنترل پدیده‌های اجتماعی	معنابخشی و انسجام‌بخشی به زندگی اجتماعی	انتقاد از وضع موجود، تجویز وضع مطلوب و راه رسیدن به آن	

سؤال‌های امتحانی

- درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید.
- ۵۸۱- با ظهور جهان متجدد، دولت‌هایی شکل گرفتند که دیگر خود را با هویت جغرافیایی و تاریخی نمی‌شناختند بلکه هویت خود را با توجه به قومیت یا نژادشان تعریف می‌کردند.
- ۵۸۲- با شکل‌گیری دولت ملت‌ها، سوسیالیسم پیدا شد و هویت از منظر دولت - ملت‌ها و توسط آن‌ها تعریف شد.
- ۵۸۳- در دوره مدرن، تکثر، تنوع و حتی بی‌ثباتی و تغییرات مداوم هویت‌ها، مطلوب دانسته شد و هویت ملی و وحدت و ثبات و استمرار همراه با آن، نامطلوب پنداشته شد.
- ۵۸۴- در اواخر قرن بیستم، هویت به جای قشربندی و کشمکش طبقاتی، محور اصلی مباحثات فکری و سیاسی شد.
- ۵۸۵- سیاست همانندسازی می‌تواند یا به صورت افراطی بر تفاوت‌ها تأکید کند و سبب چندپارگی سیاسی و فرهنگی درون جوامع می‌شود.
- ۵۸۶- الگوی مطلوب قرآنی، تکثر و تنوع زبانی و نژادی و قومی را، مانع وحدت و همدلی نمی‌داند.
- ۵۸۷- همانندسازی همیشه به صورت یک‌سویه و سخت و خشن انجام نمی‌شود.
- ۵۸۸- از نظر جامعه‌شناسان انتقادی، داوری ارزش‌ها بیرون از دایره علم صورت می‌گیرد.
- ۵۸۹- در دوره پسامدرن، ثروت و قدرت کانون نزاع و کشمکش نیست.
- ۵۹۰- گاهی تأکید بر تنوع و تکثر هویت‌ها می‌تواند فرصت گفت‌وگو و معارفه انسان‌ها و فرهنگ‌ها را از بین ببرد.
- جمله‌های زیر را با کلمه‌های مناسب کامل کنید.
- ۵۹۱- شناسنامه را تاجیک‌ها و عرب‌ها نامیده‌اند.
- ۵۹۲- پذیرش ارزش‌ها و سبک زندگی یک گروه توسط سایر گروه‌های جامعه به معنای سیاست و مربوط به دوره می‌باشد. (نوابی فرادر ۱۴۰۰)
- ۵۹۳- همانندسازی به معنای یک گروه توسط سایر گروه‌های جامعه بود؛ به گونه‌ای که همه گروه‌ها همسان شوند.
- ۵۹۴- امروزه، و زمینه شکل‌گیری جهانی بدون مرز را فراهم کرده است که در آن، در هم آمیختن فرهنگ‌ها موجب می‌شود که فرهنگ‌ها دیگر کاملاً خالص و ثابت نباشند و به شدت دستخوش تغییر شوند.

- ۵۹۵- اندیشمندان اجتماعی معتقدند که سیاست هویت متعلق به دوره است که هویت‌ها موضوعی برای نزاع و درگیری می‌شوند. (نویسندگاری شهریور ۱۴۰۱)
- ۵۹۶- در دورهٔ پسامدرن، همهٔ آن‌چه در دورهٔ مدرن پدید آمده بود از جمله سیاست مورد نقد قرار گرفت و به جای آن، هویت‌های خرد، فردی مورد تأکید و توجه قرار گرفت.
- ۵۹۷- در مدل، تفاوت‌های موجود میان گروه‌های قومی و زبانی حفظ و حتی تشدید می‌گردد البته در این الگو، هم‌چنان وجود یک ضروری دانسته می‌شود؛ تا گروه‌های مختلف را به یکدیگر پیوند دهد.
- ۵۹۸- محصول دوران پسامدرن است و بر تفاوت‌ها و هویت‌های خاص و محلی تأکید می‌کند. (نویسندگاری دی ۹۷ و فرورداد ۹۸)
- ۵۹۹- در دورهٔ پسامدرن، هویت از منظر مختلف و توسط آن‌ها تعریف می‌شود و تنازع و درگیری افزایش می‌یابد. (نویسندگاری فرورداد ۱۴۰۲)
- ۶۰۰- الگوی مطلوب قرآنی است که تکثر و تنوع زبانی، نژادی و قومی را مانع وحدت و همدلی نمی‌داند. (نویسندگاری شهریور ۹۸)
- ۶۰۱- الگوی تعارف به معنای است و همان الگویی است که قرآن ارائه می‌کند. (نویسندگاری دی ۱۴۰۰)
- ۶۰۲- جامعه‌شناسی انتقادی ریشه در دارد.
- به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.
- ۶۰۳- دولت‌هایی که با ظهور جهان متجدد شکل گرفتند، هویت خود را با توجه به چه عواملی تعریف می‌کردند؟
- ۶۰۴- رویکرد انتقادی می‌خواهد ظرفیت افشاگری و رهایی‌بخشی را برای نگه دارد. (نویسندگاری دی ۱۴۰۱)
- ۶۰۵- تأکید بر عواملی مانند تاریخ و جغرافیا، به پیدایش نوع جدیدی از هویت منجر شد. مشخصهٔ اصلی این هویت چه بود؟
- ۶۰۶- رویکرد رایج سیاست‌گذاری هویتی در دورهٔ مدرن چه بود؟
- ۶۰۷- در دورهٔ مدرن، هویت از منظر چه کسانی تعریف می‌شد؟ (نویسندگاری دی ۱۴۰۱)
- ۶۰۸- رویکرد جدید سیاست‌گذاری هویتی در دورهٔ پسامدرن چیست؟
- ۶۰۹- دولت‌ها از چه مدل سیاست‌گذاری برای از بین بردن تفاوت‌های هویتی گروه‌های مختلف استفاده می‌کنند؟ (نویسندگاری شهریور ۱۴۰۲)
- ۶۱۰- تعبیر «بازشدن جعبهٔ پاندورا» در مورد پیدایش کدام مدل سیاست‌گذاری به کار می‌رود؟
- ۶۱۱- در دورهٔ پسامدرن، هویت از منظر چه کسانی تعریف می‌شود؟
- ۶۱۲- در دورهٔ پسامدرن، چه اموری کانون نزاع و کشمکش هستند؟
- ۶۱۳- امروزه چه عواملی باعث شده‌اند که هویت‌ها به شدت دستخوش تغییر شوند؟
- ۶۱۴- در دورهٔ پسامدرن، گروه‌ها و جوامع مختلف در برابر کدام هویت مقاومت می‌کنند؟
- ۶۱۵- شناخت متقابل هویت‌ها مربوط به کدام مدل سیاست‌گذاری هویتی است؟
- ۶۱۶- سه الگوی سیاست‌گذاری هویتی را نام ببرید.
- ۶۱۷- علت رشد و شکوفایی جهان اسلام از قرن سوم و چهارم بود؟ (نویسندگاری دی ۱۴۰۰)
- ۶۱۸- الگوی تعارف در مقابل کدام الگو قرار می‌گیرد؟
- ۶۱۹- الگوی مطلوب قرآنی چه نام دارد؟
- ۶۲۰- با توجه به رویکرد انتقادی، علوم اجتماعی چگونه می‌تواند به رهایی انسان کمک کند؟ (نویسندگاری شهریور ۱۴۰۲)
- ۶۲۱- یکی از راه‌های ایجاد آشتی، صفا، اتحاد و دوستی در میان گروه‌ها و ملت‌ها چیست؟
- ۶۲۲- دیدگاه جریان دیگری که از درون رویکرد تفسیری شکل می‌گیرد به علم چگونه است؟ (نویسندگاری فرورداد ۱۴۰۲)
- ۶۲۳- هر عبارت به کدام مفهوم اشاره دارد؟
- الف) دوره‌ای که هویت از منظر گروه‌های اجتماعی مختلف و توسط آن‌ها تعریف می‌شود. (.....)
- ب) اخراج و کشتار مسلمانان میانمار (.....)
- پ) کشمکش فلامان‌ها و والون‌ها در بلژیک (.....)
- ت) برخی از پیدایش سیاست هویت با این تعبیر یاد می‌کنند. (.....)
- ۶۲۴- هر عبارت بیانگر کدام مدل سیاست‌گذاری هویتی است؟
- الف) به رسمیت شناخته‌شدن گروه‌های به حاشیه رانده‌شده (.....)
- ب) مطلوب‌دانستن هویت ملی و وحدت و ثبات (.....)
- ۶۲۵- هر عبارت به کدام مدل سیاست‌گذاری هویتی اشاره دارد؟ (نویسندگاری دی ۱۴۰۰)
- الف) تفاوت‌های موجود میان گروه‌های قومی و زبانی حفظ و حتی تشدید می‌شود. (.....)
- ب) به معنای پذیرش ارزش‌ها و سبک زندگی یک گروه توسط سایر گروه‌های جامعه بود. (.....)
- پ) سیاستی بود که دولت‌ها برای از بین بردن تفاوت‌های هویتی گروه‌های مختلف و یکسان‌سازی آن‌ها در پیش گرفتند. (.....)

۶۲۶- هر عبارت مربوط به کدام رویکرد جامعه‌شناسی است؟

- الف) موضوع آن، کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن است. (.....)
 ب) هدف آن، انسجام‌بخشی به زندگی اجتماعی است. (.....)
 پ) روش آن، نگاه از بیرون به پدیده‌های اجتماعی است. (.....)

(نهایی فرورد ۱۴۰۰ - با اندکی تغییر)

۶۲۷- هر عبارت، مربوط به کدام رویکرد جامعه‌شناسی و کدام مفهوم است؟

- الف) به دنبال ملاک‌هایی برای داوری علمی درباره ارزش‌ها و هنجارهاست. (.....)
 ب) ملی‌گرایی و وطن‌دوستی، مشخصه اصلی آن است. (.....)

(مشابه نهایی شهریور ۱۴۰۲)

۶۲۸- تکثر، تنوع و حتی بی‌ثباتی و تغییرات مداوم هویت‌ها در کدام دوره مطلوب دانسته می‌شود؟

- الف) دوره مدرن (.....)
 ب) دوره پسامدرن (.....)

■ به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید.

۶۲۹- نشان آرم و عبارت «جمهوری اسلامی ایران» روی جلد شناسنامه بیانگر چیست؟

۶۳۰- چرا دولت - ملت‌ها ناگزیر از سیاست‌گذاری هویتی بودند؟

۶۳۱- همانندسازی به چه معناست و چه نوع سیاستی است؟

۶۳۲- در دوره پسامدرن، چه چیزی مورد نقد قرار گرفت و چه اموری مطلوب و کدام امور نامطلوب تلقی شدند؟

۶۳۳- «مدل تکثرگرا» یا «سیاست هویت» چه ویژگی‌هایی دارد؟ (ذکر سه مورد)

۶۳۴- در دوره پسامدرن، هویت چه جایگاهی دارد؟ (ذکر سه مورد)

(نهایی شهریور ۹۹)

۶۳۵- نتایج جهانی‌شدن و توسعه ارتباطات را بر هویت بنویسید.

(نهایی فرورد ۱۴۰۱)

۶۳۶- چهره‌های متفاوت سیاست هویت را با یکدیگر مقایسه کنید.

(نهایی فرورد و دی ۹۹ و شهریور ۱۴۰۰)

۶۳۷- دو مورد از فواید شناخت متقابل افراد و جوامع از یکدیگر را بنویسید.

۶۳۸- الگوی هویتی مطلوب قرآن چه ویژگی خاصی دارد؟

(نهایی دی ۱۴۰۰)

۶۳۹- نتایج شناخت متقابل افراد و جوامع از یکدیگر را بنویسید.

۶۴۰- درباره رابطه میان رشد و شکوفایی جهان اسلام از قرن سوم و چهارم هجری و پیروی از «الگوی تعارف» توسط مسلمانان با ذکر مثال توضیح دهید.

۶۴۱- یکی از راه‌های ایجاد آشتی و صفا و اتحاد و دوستی در میان گروه‌ها و ملت‌ها، شناخت متقابل است. در این میان وظیفه حکومت چیست؟

(بفش بقوانیم و بدانیم)

۶۴۲- با توجه به روش‌های خشونت‌آمیز همانندسازی به سؤال‌های زیر پاسخ دهید:

الف) پایه و اساس استفاده از این روش‌ها چیست؟
 ب) دو روش خشونت‌آمیز همانندسازی را نام ببرید.

(نهایی شهریور ۱۴۰۲)

۶۴۳- با ظهور جهان متجدد، دولت‌ها هویت خود را چگونه تعریف می‌کنند؟

(بفش بقوانیم و بدانیم)

۶۴۴- در مدل تکثرگرا، کدام ابعاد هویتی مورد تأکید قرار می‌گیرد؟ توضیح دهید.

۶۴۵- دیگچه همانندسازی به چه معناست؟

(نهایی ۹۸)

۶۴۶- مدل رایج سیاست‌گذاری هویتی در دوره مدرن و پسامدرن را مقایسه کنید.

(نهایی شهریور ۹۹)

۶۴۷- چگونه حکومت می‌تواند امکان همدلی مردم را با یکدیگر فراهم کند؟

(نهایی شهریور ۱۴۰۱)

۶۴۸- چرا رویکردی که از درون رویکرد تفسیری شکل می‌گیرد، راه‌هایی انسان را بیرون از علم جست‌وجو می‌کند؟

۶۴۹- چرا جامعه‌شناسی انتقادی نمی‌خواهد به این وضعیت تن دهد که داوری ارزش‌ها بیرون از دایره علم صورت می‌گیرد؟

۶۵۰- رویکرد انتقادی چه دیدگاهی درباره ظرفیت افشاگری و رهایی‌بخشی علوم اجتماعی دارد؟

۶۵۱- درباره دیدگاه کسانی که قائل به ظرفیت افشاگری و رهایی‌بخشی علوم اجتماعی نیستند، توضیح دهید.

۶۵۲- درباره تناسب نظریه‌های اجتماعی با فرهنگ‌ها و هویت‌های مختلف توضیح دهید. (نظیر نظریه‌های فمینیستی معاصر در علوم اجتماعی)

(نهایی دی ۱۴۰۱ با اندکی تغییر)

۶۵۳- گاهی تأکید بر تنوع و تکثر هویت‌ها و اصالت‌بخشیدن به آن‌ها می‌تواند به چه معنایی باشد؟

۶۵۴- نظریه‌های فمینیستی معاصر و آفریقایی تبار چه نقدی بر علوم اجتماعی امروز دارند؟

۶۵۵- این ادعا که «دانش تماماً محصول شرایط اجتماعی و فرهنگی است و هر گروه، جامعه و فرهنگی دانش خاص خود را تولید می‌کند» چه مشکلاتی ایجاد می‌کند؟

۶۵۶- در مطالعه پدیده اجتماعی «بیکاری»، به ترتیب، جامعه‌شناسی تبیینی و تفسیری و انتقادی چه هدفی را دنبال می‌کنند؟ (نهایی فرورد ۱۴۰۲)

■ گزینه درست را انتخاب کنید.

(نهایی فرورد ۱۴۰۱ با اندکی تغییر)

۶۵۷- در اواخر قرن بیستم، به جای قشربندی و، محور اصلی مباحثات فکری و سیاسی شد.

۱) کشمکش طبقاتی - هویت ۲) هویت و دانش - ثروت و قدرت ۳) هویت - کشمکش طبقاتی ۴) ثروت و قدرت - هویت و دانش

۶۵۸- به ترتیب، چه عاملی باعث شده است که امروزه فرهنگ‌ها دیگر کاملاً خالص و ثابت نباشند؟ و در شرایطی که گروه‌های مختلف با ایجاد جنبش‌های اجتماعی به دنبال بازگشت به هویت واقعی خویش هستند، کدام مدل سیاست‌گذاری هویتی مورد توجه و تأکید قرار می‌گیرد؟

(۱) جهانی شدن - مدل همانندسازی
(۲) توسعه ارتباطات - مدل تکثرگرا
(۳) وجود گروه‌های قومی و نژادی - مدل تکثرگرا
(۴) وجود گروه‌های قومی و نژادی - مدل همانندسازی

۶۵۹- مدل رایج سیاست‌گذاری در دوره همانندسازی بود.

(۱) پسامدرن (۲) تکثرگرایی (۳) بعد از تجدد (۴) مدرن

۶۶۰- دو چهره سیاست هویت عبارت‌اند از:

(۱) از بین بردن تفاوت‌های هویتی گروه‌های مختلف - تأکید بر هویت ملی و وحدت و ثبات جامعه
(۲) به رسمیت شناختن گروه‌های به حاشیه رانده شده - تأکید بر ضرورت وجود یک ساختار مشترک سیاسی و اقتصادی
(۳) تشدید تفاوت‌های موجود میان گروه‌های قومی و زبانی - از بین بردن تفاوت‌های هویتی گروه‌های مختلف
(۴) تأکید افراطی بر تفاوت‌ها و گوناگونی‌ها - به رسمیت شناختن گروه‌های به حاشیه رانده شده

۶۶۱- در رابطه با سؤال‌های زیر، کدام گزینه نادرست است؟

الگوی هویتی مطلوب قرآن در مقابل کدام الگو قرار می‌گیرد؟ ویژگی‌های اصلی این الگوی قرآنی چیست؟

(۱) الگوی تعارف - بر تمایزات زبانی، قومی و نژادی تأکید می‌شود.
(۲) الگوی تنازع - تکثر و تنوع زبانی و نژادی و قومی را، مانع وحدت و همدلی نمی‌داند.
(۳) الگوی همانندسازی - زندگی براساس تقوا معیار برتری، بزرگی و بزرگواری است.
(۴) الگوی تکثرگرا - انسان‌ها به منشأ وحدت رهنمون می‌شوند.

۶۶۲- یکی از راه‌های ایجاد آشتی و صفا و اتحاد و دوستی در میان گروه‌ها و ملت‌ها، است. براساس الگوی قرآنی، زندگی براساس معیار برتری و بزرگی است.

(نهایی فرداد ۱۳۰۱ با کمی تغییر)

(۱) وحدت و همدلی - تقوا
(۲) شناخت متقابل - تقوا
(۳) تأکید بر تشابهات میان آن‌ها - ایمان به خداوند
(۴) نادیده گرفتن تفاوت‌های میان آن‌ها - ایمان به خداوند

۶۶۳- یکی از دلایل رشد و شکوفایی جهان اسلام از قرن سوم و چهارم هجری چه بود؟

(۱) پیروی از الگوی هویتی مطلوب قرآن
(۲) تعامل با دانشمندان یونانی و رومی
(۳) پیروی از مدل همانندسازی
(۴) استفاده از مدل تکثرگرا

۶۶۴- کدام گزینه با دیدگاه کسانی که راه‌هایی انسان را در بیرون علم جست‌وجو می‌کنند، تناسب ندارد؟

(۱) علم چراغی نیست که تاریکی‌ها را روشن کند و موانع را از پیش پای انسان بردارد.
(۲) علوم اجتماعی با تشخیص و افشای سلطه در مناسبات انسانی به‌رایی انسان کمک می‌کنند.
(۳) سرگذشت دانش همانند سرگذشت قدرت و ثروت، تاریخ سرکوب انسان بوده است.
(۴) علم با درست و غلط دانستن امور سلطه‌گری می‌کند.

۶۶۵- عبارت زیر مربوط به کدام الگوی هویتی است؟

(نهایی شهرپور ۱۳۰۱ با اندکی تغییر)

«تکثر و تنوع زبانی، نژادی و قومی را مانع وحدت و همدلی نمی‌داند، بلکه انسان‌ها را به منشأ وحدت رهنمون می‌سازد»

(۱) الگوی تعارف (۲) مدل یکسان‌سازی (۳) مدل تکثرگرا (۴) الگوی سیاست هویت

۶۶۶- در کدام یک از مدل‌های سیاست‌گذاری هویتی، تفاوت‌های موجود در میان گروه‌های قومی و زبانی، حفظ و حتی تشدید می‌شود؟ (نهایی فرداد ۹۹)

(۱) مدل تکثرگرا (۲) مدل یکسان‌سازی (۳) مدل تعارف (۴) مدل شناخت متقابل

۶۶۷- در دوره پسامدرن کدام هویت‌ها مورد تأکید و توجه قرار گرفت؟

(نهایی دی ۱۳۰۱)

(۱) محلی، ثبات و استمرار (۲) خرد، ملی و فردی (۳) خرد، محلی و فردی (۴) ملی، ثبات و استمرار

۶۶۸- کدام الگوی هویتی به شناخت متقابل افراد و جوامع از یکدیگر توجه دارد؟

(نهایی شهرپور ۹۹)

(۱) الگوی تکثرگرا (۲) الگوی همانندسازی (۳) الگوی تنازع (۴) الگوی تعارف

۶۶۹- امام علی علیه السلام می‌فرماید: «مردم دشمن چیزی هستند که نمی‌شناسند». این عبارت به کدام الگوی هویتی اشاره دارد؟ (نهایی شهرپور ۱۳۰۱)

(۱) الگوی همانندسازی (۲) الگوی تعارف هویت‌ها (۳) الگوی تکثرگرا (۴) الگوی تنازع هویت‌ها

۶۷۰- در دوره پسامدرن همه آن‌چه در دوره مدرن پدید آمده بود از جمله مورد نقد قرار گرفت و به جای آن بر هویت‌های خرد، محلی و فردی تأکید شد.

(نهایی دی ۹۹)

(۱) تکثرگرایی (۲) سیاست هویت (۳) تعارف هویت‌ها (۴) سیاست همانندسازی

۶۷۱- نسل‌کشی در کامبوج و اخراج و کشتار مسلمانان میانمار نشان‌دهنده کدام یک از مدل‌های سیاست‌گذاری هویتی است؟ (نهایی فرداد ۱۳۰۲ زیرنویس عکس‌ها)

(۱) همانندسازی (۲) تنوع هویت‌ها (۳) تکثرگرایی (۴) تعارف هویت‌ها

۶۷۲- کدام الگوی هویتی به «وحدت و کثرت» هویت‌ها توجه دارد؟

(نهایی شهرپور ۱۳۰۲)

(۱) همانندسازی (۲) تکثرگرا (۳) تعارف (۴) سیاست هویت

درس ۹: پیشینه علوم اجتماعی در جهان اسلام

مقدمه

دوستان عزیز توی این درس و درس بعدی به کم می‌خوایم درباره روش‌های شناخت پدیده‌های اجتماعی در جهان اسلام و هم‌چنین دیدگاه بعضی از اندیشمندان اجتماعی مسلمان با همدیگه صحبت کنیم. اسلام به دینی که بیشتر از ادیان دیگر در مورد مسائل اجتماعی مطلب و حرف برای گفتن داره. هم در کتاب آسمانی قرآن و هم در سیره پیامبر ﷺ و ائمه علیهم‌السلام توصیه‌های زیادی در رابطه با روابط اجتماعی انسان‌ها و رفع مشکلات جامعه وجود داره و همین موضوع باعث شده متفکرین مسلمان مباحث و نظریه‌هایی درباره جامعه ارائه کنن. این متفکران هم با تبعیت از قرآن و سیره پیامبر ﷺ سعی کردن منزلت و جایگاه علم رو در جهان اسلام نشون بدن و هم با تلاش‌های شبانه‌روزی خودشون در زمینه‌های مختلف علمی روزگار خودشون اندیشه‌های جدیدی رو مطرح کنن. درسته که امروزه تولید علم و بسط و گسترش اون توی دست کشورهای قدرتمند جهان ولی در گذشته متفکرین مسلمان در زمینه تولید علوم مختلف (ریاضی و جبر، شیمی، هندسه، معماری، هنر، ادبیات، فلسفه، علوم اجتماعی و...) بسیار فعال و تأثیرگذار بودن. به نظرتون جهان اسلام می‌تونه جایگاه قبلی خودشو در زمینه تولید علم به دست بياره؟

قبل از این‌که درس رو شروع کنیم، آیات قرآن و احادیث زیر رو مطالعه کنین تا بدونین در فرهنگ اسلامی علم چه منزلت و جایگاهی داره:

﴿كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنكُمْ يَتْلُوا عَلَيْنَكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ يُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾

پیامبری از خودتان در میان شما فرستادیم تا آیات ما را بر شما بخواند و شما را پاکیزه سازد و به شما کتاب و حکمت بیاموزد و آن‌چه را نمی‌دانستید به شما یاد دهد. (سوره بقره، آیه ۱۲۹)

نقل شده است که روزی پیامبر اکرم ﷺ وارد مسجد مدینه شد و دید که دو حلقه در مسجد تشکیل شده است؛ در یکی از آن‌ها افراد به ذکر و عبادت مشغولند و در یکی دیگر به تعلیم و تعلم. پس فرمود: «هر دو گروه کار نیک می‌کنند اما من برای تعلیم فرستاده شده‌ام.» سپس در حلقه تعلیم و تعلم نشست. (شوهد ثانی، منیه المرید)

روزی رسول خدا به مسجد آمد. گروهی را دید که دور مردی جمع شده‌اند و او را علامه می‌خوانند. پیامبر ﷺ پرسید: «در چه چیزی علامه است؟» گفتند: «او داناترین مردم به نسب‌های اعراب و به روزهای مهم جاهلیت آنان است.» پیامبر ﷺ فرمود: «این علمی است که اگر کسی آن را نداند، ضرر نمی‌کند و برای کسی که آن را می‌داند هم نافع نیست.» (اهالی شیخ صدوق)

منزلت علم در اسلام

- ۱ در اسلام، علم از مهم‌ترین ارزش‌هاست.
- ۲ در قرآن کریم از علم به عنوان هدف آفرینش یاد شده است.
- ۳ علم، علت برتری انسان بر فرشتگان معرفی گردیده و انسان به سبب علم، خلیفه خداوند در زمین شده است.
- ۴ قرآن کریم کتاب علم است. پیامبران نیز برای تعلیم و تربیت آدمیان مبعوث شده‌اند.

توصیه اسلام به آموختن علم نافع

- ❶ در اسلام علم مراتب و انواعی دارد و یادگیری همه علوم ارزش یکسانی ندارد.
- ❷ آموختن برخی علوم مانند سحر در اسلام منع شده است.
- ❸ یادگیری برخی علوم، لازم و ضروری دانسته شده است.
- ❹ در واقع، مسلمانان به آموختن علم نافع تشویق شده‌اند و از یادگیری علمی که فایده‌ای نداشته باشد، منع گردیده‌اند. بچه‌ها،

نکته: بچه‌ها بیانیة گام دوم انقلاب از سوی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر انقلاب اسلامی به مناسبت چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی در صفحه ۹۸ کتاب آمده است. حتماً اون رو مطالعه کنید.

علوم نافع در اسلام

- ۱ علوم ابزاری که نیازهای روزمره جامعه اسلامی را برطرف می‌کنند، مانند، علم پزشکی و علوم فنی و مهندسی و علوم پایه.
 - ۲ علمی که درباره چگونگی استفاده از علوم ابزاری و اهداف، ارزش‌ها و آرمان‌های انسان صحبت می‌کنند.
 - ۳ علمی که درباره حقیقت انسان و آغاز و انجام او سخن می‌گویند.
 - ۴ با تفکر جزئی‌نگر نمی‌توان درباره جهان، انسان و معناداری جهان اندیشید. فلسفه تلاشی برای بسط دیدگاهی جامع نسبت به این مسائل است.
 - ۵ علم به نفس، علم توحید و علم به مبدأ و معاد، از نافع‌ترین علوم دانسته شده‌اند.
- (حضرت علی علیه‌السلام می‌فرمایند: خویشتن‌شناسی مفیدترین دانش‌ها است.)

۴ علم به جامعه و تاریخ (علوم اجتماعی) نیز از دیگر علوم هستند که اگر به قصد درس آموختن از رفتار گذشتگان و شناخت قوانین اجتماعی، برای استفاده از آن قوانین در حال و آینده آموخته شوند، علم نافع هستند. امام خمینی رحمته الله علیه می‌فرمایند: تاریخ معلم انسان‌ها است.

بخوانیم و بدانیم

- علوم ابزاری از روش حسی و تجربی استفاده می‌کنند.
- علمی که دربارهٔ آغاز و انجام زندگی انسان یا ارزش‌ها و آرمان‌های او، مانند عدالت، مسئولیت و آزادگی، سخن می‌گویند، از روش‌های عقلانی و وحیانی بهره می‌برند.
- در جهان اسلام، به سبب این‌که روش علمی به روش حسی و تجربی محدود نمی‌گردد، و عقل و وحی نیز به عنوان دو ابزار شناخت علمی به رسمیت شناخته می‌شوند، لذا علوم نافع به علوم ابزاری محدود نمی‌گردند و علوم دیگر را نیز در بر می‌گیرند.

حالا تو بگو

- ۱- از علمی که در اسلام منع شده است: الف) علم تاریخ ب) علم سحر
- ۲- از علوم نافع در اسلام است: الف) علوم ابزاری ب) هر نوع دانش اجتماعی
- ۳- علمی که از عدالت و آزادگی سخن می‌گویند: الف) علوم عقلانی و وحیانی ب) علوم تجربی و ابزاری
- ۴- علمی که از روش حسی و تجربی استفاده می‌کنند: الف) علوم عقلی ب) علوم ابزاری
- ۵- از نافع‌ترین علوم نیست: الف) علوم اجتماعی ب) معرفت نفس

پاسخ: ۱- ب / ۲- الف / ۳- الف / ۴- ب / ۵- الف

علوم اجتماعی در قرآن عزیزان بعضیا فکر می‌کنن کتاب‌های مقدس مثل قرآن کریم فقط برای امر و نهی و تجویز و سفارش و باید و نباید نازل شدن و هیچ رسالتی جز این ندارن؛ یعنی فقط اومدن بگن کیا اهل جهنم هستن و کیا اهل بهشت؟ کیا خوبن و کیا بدن؟ با چه کسانی باید هم‌صحبت بشیم و از چه کسانی باید فاصله بگیریم؟ و ... خوبه بدوینن که کتابای مقدس براساس شعار بر بشریت نازل نشدن؛ بلکه شعور و آگاهی از بن‌مایه‌های اصلی شکل‌گیری اواناست. کتاب‌های مقدس از جمله قرآن کریم فقط فرد رو در نظر نمی‌گیرن؛ بلکه با اجتماعات انسانی نیز سر و کار دارن. برای فهم دقیق‌تر مطلب به ادامهٔ درس توجه کنین:

علوم اجتماعی قرآنی	
<p>قرآن کریم کتاب هدایت بشری است و در مسیر هدایت، به زندگی اجتماعی انسان توجه ویژه‌ای دارد.</p> <p>قرآن در موارد متعددی:</p> <ol style="list-style-type: none"> ۱. هم به توصیف و تبیین زندگی اجتماعی انسان‌ها می‌پردازد؛ یعنی به این موضوع اشاره می‌کند که در جوامع چه می‌گذرد و چرا؟ ۲. هم به نقد و ارزیابی جوامع و فرهنگ‌های بشری می‌پردازد. ۳. و هم جامعهٔ آرمانی مورد نظر خود را ترسیم می‌کند. 	<p>مطالعهٔ زندگی اجتماعی انسان‌ها</p>
<p>قرآن کریم، قوانین حاکم بر تداوم و تغییر جوامع و امت‌های مختلف را «سنت‌های الهی» می‌نامد و آدمیان را برای شناخت این سنت‌ها تشویق می‌کند!</p> <p>نکته: دوستان خوب شاید بپرسین که سنت الهی یعنی چه؟ یا تعریف کوتاه از اون براتون می‌نویسیم و خیلی خلاصه چند نمونه از انواع این سنت‌ها رو نام می‌بریم: سنت‌های الهی، قوانینی هستند که در افعال الهی وجود دارند، یا روش‌هایی هستند که خدای متعال امور عالم و آدم را بر پایهٔ اونا تدبیر و اداره می‌کنه؛ مثل سنت ابتلا و امتحان الهی، سنت پیروزی حق بر باطل، سنت استدراج، سنت وراثت اهل حق بر زمین، سنت نزول برکات در جامعه به شرط رعایت تقوی و ...</p>	<p>سنت‌های الهی</p>
<p>قرآن به فرهنگ‌های مختلف و امت‌های گذشته اشاره می‌کند و رفتار و فرهنگ آن‌ها را مورد ارزیابی انتقادی قرار می‌دهد.</p> <p>رفتار عاقلانهٔ امت‌های گذشته را تأیید می‌کند و از رفتار جاهلانه و سفیهانهٔ آن‌ها انتقاد می‌کند.</p>	<p>ارزیابی فرهنگ گذشتگان</p>
<p>قرآن بارها دربارهٔ جامعهٔ آرمانی سخن می‌گوید و آن را جامعه‌ای معرفی می‌کند که در آن به عدالت و قسط رفتار می‌شود.</p> <p>جامعهٔ آرمانی قرآن، فرهنگ حق دارد و در آن به کسی ظلم نمی‌شود و در برابر ظلم دیگران مقاومت می‌شود.</p> <p>این جامعه، قصد ظلم به دیگر جوامع را ندارد اما ظلم دیگران را هم نمی‌پذیرد، به علاوه، تا آن‌جا که بتواند به ستم‌دیدگان و مستضعفان جهان یاری می‌دهد.</p> <p>قرآن کریم یادآوری می‌کند که پیامبران خدا برای تعلیم این‌گونه معارف و ساختن جامعه و فرهنگ، براساس عدالت و قسط مبعوث شده‌اند.</p>	<p>ترسیم جامعهٔ آرمانی</p>

۱- برخی از متفکران مسلمان دربارهٔ سنت‌های اجتماعی در قرآن کتاب‌هایی نوشته‌اند. کتاب‌های «سنت‌های تاریخی قرآن» اثر محمد باقر صدر و «سنت‌های اجتماعی در قرآن کریم» از احمد حامد مقدم برای مطالعه در دسترس‌اند.

قرآن کریم انسان‌ها را به مشاهده آثار و رفتار جوامع مختلف و تعقل درباره آن‌ها تشویق کرده است؛ بنابراین:

- ۱ هم حس و تجربه را از ابزارهای علم اجتماعی می‌داند.
- ۲ هم از عقل و وحی به عنوان دو ابزار علمی دیگر یاد می‌کند و از همگان می‌خواهد که از این ابزارها برای علم‌آموزی و شناخت حقایق و وقایع اجتماعی و تاریخی استفاده کنند.
- ۳ در عین حال، کسانی را که شناخت علمی را به شناخت حسی و تجربی محدود می‌کنند، مورد نکوهش قرار می‌دهد.

دلیل بیاورید (صفحه ۱۰۱)

قرآن کریم سنت‌های اجتماعی متعددی را به ما معرفی می‌کند و آن‌ها را سنت‌های الهی می‌نامد. هم‌چنین، ما را به شناخت سایر سنت‌های الهی که در قرآن معرفی نشده‌اند، دعوت می‌کند. آیا آن دسته از سنت‌های اجتماعی که ما آن‌ها را از طریق تجربه و عقل می‌شناسیم نیز سنت‌های الهی‌اند؟

پاسخ: گرچه سنت‌های الهی توسط خداوند معرفی شده‌اند ولی از آن‌جا که محل انجام و عینیت یافتنشان در زمین و میان انسان‌هاست، می‌توان آن‌ها را دنیوی نیز فرض نمود. دنیوی بودن سنت‌ها به معنای قابلیت بررسی و تحلیل علمی داشتن آن‌ها می‌باشد، یعنی می‌توان با استفاده از روش حس و تجربه و عقل، کاربردی بودن آن‌ها را به اثبات رساند. ضمن این‌که گاهی انسان‌ها می‌توانند خود سازنده سنت اجتماعی باشند که قابل تطبیق با سنت الهی است. برای فهم موضوع از مثالی استفاده می‌کنیم: همه انسان‌ها به مقابله با ظلم برمی‌خیزند حتی اگر با قرآن آشنایی نداشته باشند و حتی اگر سنت الهی پیروزی حق بر باطل را نشانند، ولی چون ظلم را در زندگی تجربه کرده‌اند و با عقل خود جور و ستم را درک کرده‌اند بنابراین گویی که سنت اجتماعی مبارزه با ظلم در میان آن‌ها یک سنت الهی است.

علم مدنی و علم عمران

عزیزان حتماً به یاد دارید که توی درس دوم همین کتاب گفتیم علم جامعه‌شناسی در اوایل قرن ۱۹ میلادی و توسط اگوست کنت پایه‌گذاری شد. شاید این سؤال براتون پیش بیاد که آیا فقط این متفکرین و صاحب‌نظران غربی هستند که در این زمینه‌ها کار کردن؟ یعنی هیچ عالم مسلمان و یا دانشمند غیرغربی در این زمینه‌ها نظریه‌ای نداده؟ در واقع سؤال از این‌جا شروع می‌شه که چرا ما غیرغربی‌ها باید فقط دریافت‌کننده مطالب جهان متجدد غرب در حوزه علوم انسانی باشیم؟ آیا اون‌چه که در قالب تئوری و یا نظریه علمی از اون طرف آب می‌یاد، تمام و کمال توی کشورهای دینی، یا شرقی یا کشورهای که هنوز به سنت‌ها پایبند هستن قابل اجرا و لازم‌الاجراست؟ آیا روش‌هایی که متخصصین علوم انسانی و اجتماعی غربی در مطالعاتشون به کار می‌برن رو می‌شه به جوامع غیرغربی و مذهبی تعمیم داد؟

بچه‌ها لطفاً در مورد سؤالایی که داریم توی ذهنتون ایجاد می‌کنیم فکر نکنین. واقعاً چه باید کرد؟

نقش متفکران مسلمان در اندیشه اجتماعی

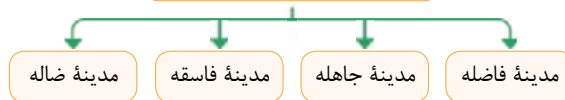
- ۱ متفکران مسلمان در جهان اسلام با توجه به آموزه‌های قرآنی، علم اجتماعی نافع و متناسب با جهان اجتماعی خود را پدید آورده‌اند.
- ۲ آن‌ها جوامع مختلف را مطالعه کرده و آثار و کتاب‌های فراوانی نوشته‌اند.

مثال: فارابی، ابوریحان بیرونی و ابن‌خلدون از جمله اندیشمندانی هستند که در حوزه علوم اجتماعی، آثار مهمی از خود به جا گذاشته‌اند.

سهم فارابی در توسعه اندیشه اجتماعی

- ۱ فارابی علم اجتماعی را زیرمجموعه علوم انسانی دانسته و آن را «علم مدنی» نامیده است.
- ۲ فارابی با توجه به جوامع زمان خود و جوامع گذشته و هم‌چنین با استدلال عقلی، جوامع مختلف را براساس نوع علم، اندیشه، فرهنگ و رفتاری که دارند، به انواعی تقسیم کرده است.

انواع جوامع از دیدگاه فارابی

مدینه فاضله	<ol style="list-style-type: none"> ۱. فارابی جامعه‌ای را که بر محور علم سازمان یافته باشد، مدینه فاضله می‌نامد. ۲. مدینه فاضله، جامعه آرمانی مورد نظر فارابی است. ۳. علم در مدینه فاضله، به علم تجربی محدود نمی‌شود و علوم عقلی و وحیانی را نیز در بر می‌گیرد.
مدینه جاهله	<ol style="list-style-type: none"> ۱. فارابی جوامعی را که از علوم عقلی بی بهره‌اند، مدینه جاهله نامیده است. ۲. در این جوامع، علم ابزاری می‌تواند وجود داشته باشد، اما علمی که از ارزش‌ها، آرمان‌ها و حقیقت زندگی سخن بگوید، وجود ندارد. مثال: اهرام جیزه نقطه اوجی در تکامل شیوه معماری مقبره‌های فرعون مصر در دوره پادشاهی کهن است. در آن زمان عقل ابزاری معماری رشد بسیار یافته بود، ولی فراعنه بدترین رفتارها را با مردم داشتند و به هیچ ارزش اصیلی اعتقاد نداشتند.

۱- مستند «سرزمین ستاره‌ها» به معرفی اندیشمندان برجسته جهان اسلام اختصاص دارد. با تماشای قسمت‌هایی از این مجموعه که درباره ابوریحان بیرونی، ابن‌خلدون و فارابی است با زندگی و آرای این متفکران بیشتر آشنا می‌شوید.

مدینه فاسقه	۱. مدینه فاسقه در نظریه فارابی، جامعه‌ای است که در نتیجه انحراف عملی از مدینه فاضله، شکل گرفته است. ۲. در مدینه فاسقه با آن که مردم علوم وحیانی و عقلانی را می‌شناسند اما از آن‌ها بهره نمی‌گیرند. ۳. یعنی با آن که مردم حقیقت و عدالت را می‌شناسند یا امکان شناخت آن را دارند؛ اما براساس آن عمل نمی‌کنند.
مدینه ضاله	۱. مدینه ضاله جامعه‌ای است که در اثر انحراف نظری از مدینه فاضله شکل می‌گیرد. ۲. در مدینه ضاله، نظرات علمی‌ای که در مدینه فاضله پذیرفته شده، تحریف می‌گردند. ۳. در این جامعه، آرمان‌ها، ارزش‌ها و امور غیرعقلانی به صورت آرمان‌ها و ارزش‌های عقلانی معرفی می‌شوند.
نکته	فارابی پس از ارائه تقسیم‌بندی خود از جوامع، با نگاه انتقادی به جوامع زمان خود می‌نگرد و آن جوامع را مدینه‌های فاسقه یا ضاله می‌داند.

چرا علم مدنی فارابی از همه ظرفیت‌های علوم اجتماعی برخوردار است؟ زیرا:

- ۱ به توصیف و فهم کنش‌ها و ساختارهای جوامع مختلف می‌پردازد.
- ۲ به تبیین یعنی علت‌یابی واقعیت‌های اجتماعی و بررسی تغییرات و تحولات آن‌ها می‌پردازد.
- ۳ دربارهٔ هنجارها، ارزش‌ها و آرمان‌های جوامع مختلف، داوری علمی می‌کند و رویکرد انتقادی به جامعه خود و دیگر جوامع دارد.
- ۴ دربارهٔ هنجارها، نحوه رفتار و سبک زندگی کنشگران سخن می‌گوید و باید‌ها و نباید‌هایی برای زندگی اجتماعی تجویز می‌کند.

سهام ابوعلی مسکویه و ابوریحان بیرونی در توسعه اندیشه اجتماعی

ابوعلی مسکویه و ابوریحان بیرونی از دیگر متفکران اجتماعی هستند که آثار ارزشمندی پدید آورده‌اند.

ابوعلی مسکویه: با نگاهی تبیینی کتاب «تجارب الأمم» را در هشت جلد تألیف کرد.

دانش‌آموزان عزیز یک مطلب زیبایی در بخش بفوآنیم و بدانیم در مورد ابوعلی مسکویه در صفحه ۱۰۳ کتاب نوشته شده که چون مطلب با زبان قدیمی نوشته شده، ترویج ما این بود که آن را عیناً از کتاب بفوآنیم. در این مطلب، مسکویه دلیل نوشتن کتاب تجارب الأمم را بیان کرده است.

ابوریحان بیرونی: در کتاب تحقیق ماللهند با روش تجربی و تفهیمی، فرهنگ جامعه هند را توصیف کرد و با استفاده از روش عقلی، به ارزیابی انتقادی این فرهنگ نیز پرداخت.

مثال ۱: ابوریحان، پیچیدگی زبان و خط هندی و به نظم در آوردن متون علمی به قصد مصون ماندن از تحریف را عامل دشواری فهم معارف هندیان دانسته است.

مثال ۲: ابوریحان بیرونی در کتاب تحقیق ماللهند، علت وجود کاست‌ها در جامعه هند را باورهای دینی هندوها می‌داند که معتقدند خداوند جهان را این‌گونه طبقه‌بندی شده آفریده است.

نکته: اهمیت امروزی ابوریحان در به‌کارگیری روش انتقادی در کنار روش تجربی، در بررسی‌های مذهبی، تاریخی و جغرافیایی است. روشی که او هزار سال پیش در بررسی‌های علمی خود در پیش گرفته بود، امروزه در تحقیقات مردم‌شناسی و جامعه‌شناسی متداول شده است. ابوریحان هنگامی که مذاهب هند را تشریح می‌کند، از موضع یک راوی منتقد سخن می‌گوید و تلاش می‌کند علت عقیده مردم به یک باور، رسم، سنت و ... را تبیین کند. پژوهش او دربارهٔ مردم هند جز با هم‌نشینی و مشاهدهٔ همدلانهٔ اعمال و رفتار هندی‌ها ممکن نمی‌شد.

(بچه‌های عزیز نکتهٔ بالا را به دلیل اهمیت زیادش از درون بفوآنیم و بدانیم که در صفحات ۱۰۴ و ۱۰۵ کتاب آمده است آورده‌ایم این‌ها، ولی توصیه می‌کنیم که کل بفوآنیم و بدانیم را از داخل کتاب بفوآنیم.)

سهام ابن‌خلدون در توسعه اندیشه اجتماعی

۱ ابن‌خلدون یکی از اندیشمندان مسلمان است که با تأثیرپذیری از قرآن، به دنبال شناخت سنت‌های الهی در جامعه بود.

۲ او در مطالعات خود به روش عقلی توجه چندانی نداشت و بیشتر از روش حسی و تجربی استفاده می‌کرد و بنابراین از جامعهٔ آرمانی سخنی نگفت.

۳ ابن‌خلدون با استفاده از تجربهٔ تاریخی جوامع پیرامون خود از عصبیت به عنوان عامل شکل‌گیری جوامع یاد می‌کند و این دریافت خود را به همهٔ جوامع تعمیم می‌دهد.

۴ رویکرد ابن‌خلدون، انتقادی نیست و جامعه‌شناسی او در مقایسه با جامعه‌شناسی فارابی محافظه‌کارانه است.

۵ ابن‌خلدون علم اجتماعی خود را علم عمران می‌نامید.

نکته: روش ابن‌خلدون در علوم اجتماعی مشابه روشی است که چهارصد سال بعد، آگوست کنت در جامعه‌شناسی تبیینی به کار گرفت. شاید به همین دلیل غربیان وی را بیش از سایر متفکران اجتماعی مسلمان می‌شناسند. (بچه‌ها فوبه بدوئید که مجسمهٔ ابن‌خلدون در کشور تونس هستند.)

حالا تو بگو

- ۱- علم اجتماعی فارابی: الف) علم مدنی ب) علم عمران
- ۲- جامعه‌ای که انحراف نظری از مدینه فاضله دارد: الف) مدینه فاسقه ب) مدینه ضاله
- ۳- جامعه‌ای که بر محور علم سازمان یافته باشد: الف) مدینه فاضله ب) مدینه ضاله
- ۴- جامعه‌ای که مردم آن حق را می‌شناسند ولی به آن عمل نمی‌کنند: الف) مدینه ضاله ب) مدینه فاسقه
- ۵- جامعه‌ای که از علوم عقلی بی‌بهره است: الف) مدینه ضاله ب) مدینه جاهله

پاسخ: ۱- الف / ۲- ب / ۳- الف / ۴- ب / ۵- ب

یه توصیه دوستانه: بچه‌ها به روایت بعضی از متفکرین اسلامی، ابن‌خلدون اولین پایه‌گذار علم اجتماعی‌ه. اگه دوست دارین در مورد اندیشه‌هاش بیشتر بدونین، توصیه می‌کنیم کتاب «مقدمه ابن‌خلدون» رو که تو کتابخانه‌های شهر موجوده بگیرین و مطالعه کنین. مطمئن باشید چیزی رو از دست نمی‌دید، بلکه کلی یاد می‌گیرید.

مقایسه کنید (صفحه ۱۰۵)

فارابی و ابن‌خلدون دو اندیشمند اجتماعی جهان اسلام‌اند. با مقایسه اندیشه اجتماعی آن‌ها، دو شباهت و دو تفاوت مهم اندیشه آن‌ها را بیان کنید و درباره دوری و نزدیکی اندیشه اجتماعی آن‌ها با یکدیگر گفت‌وگو کنید.

پاسخ: دانش‌آموزان عزیز پاسخ این سؤال را بعد از مطالعه مطالب مربوط به فارابی و ابن‌خلدون به صورت مقایسه‌ای بنویسید. همیشه نباید پاسخ فعالیت آماده در مقابل چشمان نازنین شما باشد، بلکه گاهی لازم است تا خودتان با تلاش به پاسخ برسید.

دوستان عزیز در این درس یک بخش «نمونه بیاورید» در صفحات ۱۰۶ و ۱۰۷ کتاب است که خیلی مهمه و هم در امتحان نهایی از شما سؤال اومده و هم در کنکور. پس خوب بخونین و یادش بگیرین. توی درسای گذشته با انواع علوم اجتماعی تبیینی، تفسیری و انتقادی آشنا شدین. این رو بدونین که هر کدوم از این علوم از نوع متفاوتی از عقل و عقلانیت استفاده می‌کنن. عقل معنای مختلف و کاربردی متفاوتی داره و برا هر کدومشون هم یه اصطلاح خاصی وجود داره. در این قسمت می‌خوایم با **معنای عام عقل** آشنا بشیم، توی درس دهم هم با **معنای خاص عقل**.

عقل در معنای عام	
تعریف	معنای عام عقل شامل هرگونه تلاش ذهنی و فکری می‌شود که: ۱. هم عالمان در دانش علمی از آن استفاده می‌کنند. ۲. و هم عموم مردم در دانش عمومی از آن بهره می‌برند.
انواع	۱. عقل ابزاری یا تجربی: دانشمندان برای کسب دانش درباره پدیده‌های طبیعی و مادی (محسوس) از این عقل استفاده می‌کنند و همواره به آزمون‌های حسی و روش‌های تجربی پایبندند. مثال: اصل انقباض و انبساط فلزات در علوم طبیعی و عوامل مؤثر در مهاجرت در جمعیت‌شناسی و ... به کمک این عقل درک می‌شود. ۲. جامعه‌شناسی تبیینی از عقل ابزاری برای پیش‌بینی و کنترل پدیده‌های اجتماعی استفاده می‌کند. مثال: عقل تفسیری: برای فهم و تفسیر پدیده‌های معنادار مانند کنش انسان‌ها، گفتار و متن به کار می‌رود. ۳. جامعه‌شناسی تفسیری برای فهم دیگران و ارتباط با آنان یا معنابخشی و انسجام‌بخشی به زندگی اجتماعی از این عقل مدد می‌گیرد. مثال: عقل انتقادی: عقلی است که برای ارزیابی و داوری نسبت به مناسبات و ارتباطات انسانی به کار می‌رود. ۴. جامعه‌شناسی تفسیری به توصیف ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی بسنده می‌کند، ولی جامعه‌شناسی انتقادی از عقل ابزاری و عقل تفسیری عبور می‌کند و به دنبال عقلانیت دیگری می‌گردد که ظرفیت و توان داوری ارزشی و انتقادی داشته باشد و این ظرفیت و توان را در عقل انتقادی جست‌وجو می‌کند.

عقل ابزاری	عقل تفسیری	عقل انتقادی
در سخن گفتن با دیگری، از زبان خود برای ترغیب او به انجام کاری که من می‌پسندم استفاده می‌کنم.	در سخن گفتن با دیگری از زبان خود برای شناخت یکدیگر، تفاهم و تعامل استفاده می‌کنیم.	در سخن گفتن با دیگری از زبان خود برای اصلاح یک رابطه ظالمانه استفاده می‌کنیم.

دانش‌آموزان عزیز! شما نیز تلاش کنید برای عقل ابزاری، عقل تفسیری و عقل انتقادی نمونه‌هایی را ذکر کنید. ما چند نمونه مثال برای این سه نوع عقل تعیین کرده‌ایم، لطفاً به آن‌ها خوب دقت کنید:

۱- عقل ابزاری: بررسی علل افت تحصیلی دانش‌آموزان

۲- عقل تفسیری: فهم معنای کنش‌های هیئت‌های عزاداری امام حسین علیه السلام

۳- عقل انتقادی: ارزیابی انتقادی عدم رعایت حقوق بشر در جهان

نکته: برای فهم بهتر انواع عقل، کتاب مثال‌های ساده‌ای زده که برای شما ملموس‌تر است:

حالا تو بگو

۱- کشف قانون جاذبه:	☐ الف) عقل تفسیری	☐ ب) عقل ابزاری
۲- عوامل مؤثر در افزایش بیکاری:	☐ الف) عقل تجربی	☐ ب) عقل انتقادی
۳- درک معنای یک ضرب‌المثل ایرانی:	☐ الف) عقل انتقادی	☐ ب) عقل تفسیری
۴- ارزیابی سلطه نظام سرمایه‌داری:	☐ الف) عقل تفسیری	☐ ب) عقل انتقادی
پاسخ: ۱- ب / ۲- الف / ۳- ب / ۴- ب		

- درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید.
- ۶۷۳- در قرآن کریم از علم به عنوان هدف آفرینش یاد شده است و علم، علت برتری انسان بر فرشتگان معرفی گردیده است.
- ۶۷۴- فارابی علم اجتماعی خود را علم عمران می‌نامد. (نهایی دی ۹۷)
- ۶۷۵- علومى مانند علم به نفس، علم توحید و علم به مبدأ و معاد، از نافع‌ترین علوم دانسته شده‌اند.
- ۶۷۶- ابن‌خلدون، علم اجتماعى را زیرمجموعه علوم انسانی دانسته و آن را علم مدنى نامیده است.
- ۶۷۷- در مدینه جاهله، علوم ابزاری و علمى که از ارزش‌ها، آرمان‌ها و حقیقت زندگی سخن بگوید، وجود ندارد.
- ۶۷۸- مدینه فاسقه جامعه‌ای است که در اثر انحراف عملى از مدینه فاضله به وجود می‌آید.
- ۶۷۹- در مدینه ضاله، با آن که مردم حقیقت و عدالت را می‌شناسند یا امکان شناخت آن را دارند، براساس آن عمل نمی‌کنند.
- ۶۸۰- ابوریحان بیرونی در کتاب تحقیق ماللهند توانست با روش تجربی به ارزیابی انتقادی از فرهنگ جامعه هند بپردازد. (نهایی فرداد ۹۸)
- ۶۸۱- ابن‌خلدون در مطالعات خود به روش تجربی توجه چندانی نداشت و بیشتر از روش عقلی استفاده می‌کرد.
- ۶۸۲- رویکرد ابن‌خلدون انتقادی بود و جامعه‌شناسی او در مقایسه با جامعه‌شناسی فارابی، آرمانگراست.
- ۶۸۳- دانشمندان برای کسب دانش درباره پدیده‌های طبیعی و مادی از عقل ابزاری یا تجربی استفاده می‌کنند. (بخش نمونه پیاورید صفحه ۱۰۲)
- ۶۸۴- وضعیت عدالت یا آزادی در مناسبات و روابط انسانی با عقل تفسیری ارزیابی می‌شود. (بخش نمونه پیاورید صفحه ۱۰۳)
- ۶۸۵- جامعه‌شناسی تبیینی از عقل ابزاری برای پیش‌بینی و کنترل پدیده‌های اجتماعی استفاده می‌کند. (بخش تأمل کنید صفحه ۱۰۲)
- ۶۸۶- جامعه‌شناسی تفسیری برای فهم دیگران و ارتباط با آنان از عقل تفسیری بهره می‌برد و به توصیف هنجارها و ارزش‌های اجتماعی بسنده نمی‌کند.
- ۶۸۷- عقل در معنای خاص خود، هر گونه تلاش ذهنی و علمی را شامل می‌شود. (بخش نمونه پیاورید صفحه ۱۰۲)
- جمله‌های زیر را با کلمه‌های مناسب کامل کنید.
- ۶۸۸- قرآن کریم کتاب علم است و پیامبران نیز برای آدمیان مبعوث شده‌اند.
- ۶۸۹- در مدینه جاهله، می‌تواند وجود داشته باشد، اما علمی که از ارزش‌ها، آرمان‌ها و حقیقت زندگی سخن بگوید، وجود ندارد. (نهایی دی ۱۴۰)
- ۶۹۰- علم به نفس، علم توحید و علم به مبدأ و معاد، از علوم شمرده می‌شود.
- ۶۹۱- فارابی جامعه‌ای را که بر محور علم سازمان‌یافته باشد، می‌نامد. (نهایی دی ۱۳۰۰ با اندکی تغییر)
- ۶۹۲- در مدینه، نظرات علمی پذیرفته شده در مدینه فاضله، تحریف می‌گردند و در مدینه، با آن که مردم علوم وحیانی و عقلانی را می‌شناسند، اما از آن‌ها بهره نمی‌گیرند.
- ۶۹۳- علم مدنی فارابی به یعنی علت‌یابی واقعیت‌های اجتماعی و بررسی تغییرات و تحولات آن‌ها می‌پردازد.
- ۶۹۴- ابوریحان بیرونی در کتاب تحقیق ماللهند با روش و، فرهنگ جامعه هند را توصیف کرد.
- ۶۹۵- ابن‌خلدون با استفاده از جوامع پیرامون خود از به عنوان عامل شکل‌گیری جوامع یاد می‌کند و این دریافت خود را به همه جوامع تعمیم می‌دهد.
- ۶۹۶- رویکرد ابن‌خلدون، نیست و جامعه‌شناسی او در مقایسه با جامعه‌شناسی فارابی است. (نهایی شهریور ۱۴۰)
- ۶۹۷- ابن‌خلدون در مطالعات خود به روش عقلی توجه چندانی نداشت و بیشتر از روش حسی و تجربی استفاده می‌کرد؛ بنابراین از سخنی نگفت. (نهایی فرداد ۱۴۰)
- ۶۹۸- ابوریحان بیرونی، علت وجود کاست‌ها در جامعه هند را می‌داند.
- ۶۹۹- اصل انقباض و انبساط فلزات در علوم طبیعی از طریق عقل درک می‌شود.
- من کیستم؟
- ۷۰۰- با تأثیرپذیری از قرآن به دنبال شناخت سنت‌های الهی در جامعه بودم.
- ۷۰۱- جوامع مختلف را براساس نوع علم و رفتاری که دارند، به انواعی تقسیم کردم.
- ۷۰۲- اهمیت امروزی من در به کارگیری روش انتقادی در کنار روش تجربی، در بررسی‌های مذهبی، تاریخی و جغرافیایی است. (بخش بقوانیم و بدائیم)
- به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.
- ۷۰۳- در قرآن کریم از چه چیزی به عنوان هدف آفرینش یاد شده است؟
- ۷۰۴- در فرهنگ اسلام، مسلمانان به آموختن کدام نوع علم تشویق شده‌اند؟ و از یادگیری کدام نوع از علوم منع شده‌اند؟ (نهایی فرداد ۱۴۰۱، شهریور ۱۴۰۱ با کمی تغییر)
- ۷۰۵- کدام علوم اگر به قصد عبرت از رفتار گذشتگان و شناخت قوانین اجتماعی باشد، علم نافع محسوب می‌شوند؟
- ۷۰۶- سه تن از اندیشمندان اجتماعی جهان اسلام را نام ببرید.

(نهایی دی ۱۴۰۰)

۷۰۷- از نظر فارابی جوامعی که از علوم عقلی بی بهره‌اند، چه نامیده می‌شوند؟

۷۰۸- از نظر فارابی کدام جوامع در نتیجه انحراف از مدینه فاضله شکل گرفته‌اند؟

(نهایی فرورد ۱۴۰۱)

۷۰۹- از نظر فارابی، در کدام جامعه، آرمان‌ها و ارزش‌های غیرعقلانی، آرمان‌ها و ارزش‌های عقلانی معرفی می‌شوند؟

۷۱۰- کدام اندیشمند اجتماعی در مطالعات خود بیشتر از روش حسی و تجربی استفاده می‌کرد؟

(نهایی شهریور ۱۴۰۲)

۷۱۱- نویسنده کتاب «تحقیق ماللهند» کیست؟

(نهایی شهریور ۱۴۰۲)

۷۱۲- ابوریحان بیرونی در کتاب تحقیق ماللهند، با استفاده از کدام روش به ارزیابی انتقادی فرهنگ جامعه هند پرداخت؟

۷۱۳- از نظر ابن‌خلدون، عامل شکل‌گیری جوامع چیست؟

(نهایی شهریور ۱۴۰۲)

۷۱۴- ابن‌خلدون با استفاده از تجربه‌های تاریخی جوامع پیرامون خود، از عصبیت به عنوان عامل چه چیزی یاد می‌کند؟

۷۱۵- ابوریحان بیرونی، عامل دشواری فهم معارف هندیان را چه می‌داند؟

(متن کنار تصویر صفحه ۱۰۰)

۷۱۶- روش ابن‌خلدون در علم، مشابه روش کدام جامعه‌شناس اروپایی است؟

(بخش پخوانیم و بدانیم)

۷۱۷- روش کدام اندیشمند جهان اسلام، امروزه در تحقیقات جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی متداول است؟

(بخش تأمل کنید صفحه ۱۰۲)

۷۱۸- از چه نوع عقلی برای بررسی عوامل مهاجرت استفاده می‌شود؟

(بخش نمونه پیاورید صفحه ۱۰۳)

۷۱۹- برای فهم و تفسیر پدیده‌های معنادار از کدام نوع عقل استفاده می‌شود؟

(بخش نمونه پیاورید صفحه ۱۰۳)

۷۲۰- از کدام نوع عقل، برای ارزیابی و داوری نسبت به ارتباطات انسانی استفاده می‌شود؟

(بخش تأمل کنید صفحه ۱۰۲)

۷۲۱- جامعه‌شناسی تبیینی از کدام نوع عقل برای پیش‌بینی و کنترل پدیده‌های اجتماعی استفاده می‌کند؟

۷۲۲- اگر فردی در سخن گفتن با دیگری، از زبان خود برای ترغیب او به انجام کاری که خود می‌پسندد، استفاده کند از چه نوع عقلی استفاده کرده است؟

(نهایی شهریور ۱۴۰۱ با اندکی تغییر)

۷۲۳- اگر در سخن گفتن با دیگری از زبان خود برای اصلاح یک رابطه ظالمانه استفاده کنیم، از چه نوع عقلی بهره گرفته‌ایم؟ (نهایی شهریور ۱۴۰۱ با اندکی تغییر)

(نهایی شهریور ۹۸)

۷۲۴- هر عبارت به کدام نوع علم اشاره دارد؟

(الف) علم به جامعه و تاریخ (.....)
(ب) یکی از نافع‌ترین علوم (.....)

۷۲۵- کتاب‌های زیر نوشته کدام متفکران جهان اسلام است؟

(الف) تجارب الامم (.....)
(ب) سنت‌های اجتماعی در قرآن کریم (.....)

(پ) تحقیق ماللهند (.....)

۷۲۶- ویژگی‌های زیر مربوط به کدام اندیشمندان مسلمان است؟

(الف) با نگاه انتقادی به جوامع زمان خود می‌نگرد. (.....)
(ب) به دنبال شناخت سنت‌های الهی در جامعه بود. (.....)

(نهایی فرورد ۱۴۰۱ با کمی تغییر)

۷۲۷- عبارات‌های زیر مربوط به کدام جامعه از نظر فارابی است؟

(الف) انحراف نظری از مدینه فاضله (.....)
(ب) انحراف عملی از مدینه فاضله (.....)

۷۲۸- هر عبارت به کدام مفهوم اشاره می‌کند؟

(الف) قوانین حاکم بر تداوم و تغییر جوامع و امت‌های مختلف (.....)

(ب) علوم‌ی که از روش حسی و تجربی استفاده می‌کنند. (.....)

(نهایی دی ۱۴۰۱)

۷۲۹- هر یک از مثال‌های زیر به کدام‌یک از انواع عقل اشاره دارد؟

(الف) معنای برخاستن یک فرد در جمع (.....)
(ب) ارزیابی وضعیت ارزش آزادی در روابط انسانی (.....)

(پ) درک عوامل مهاجرت در جمعیت‌شناسی (.....)

۷۳۰- چه نام دارند؟

(الف) علم اجتماعی ابن‌خلدون (.....)
(ب) علم اجتماعی فارابی (.....)

(نهایی فرورد ۱۴۰۲)

۷۳۱- در علم مدنی فارابی پدیده‌های زیر چگونه مطالعه می‌شوند؟

(الف) کنش‌ها و ساختارهای جوامع (.....)

(ب) واقعیت‌های اجتماعی و بررسی تغییرات و تحولات آن‌ها (.....)

■ به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید.

۷۳۲- درباره منزلت علم در قرآن کریم با ذکر چند مورد توضیح دهید؟

(نهایی دی ۹۹)

۷۳۳- قرآن کریم، مسلمانان را به آموختن کدام علم، تشویق و از یادگیری چه نوع علمی منع کرده است؟

۷۳۴- سه دسته از علوم نافع در اسلام را نام برده و درباره آن‌ها توضیح دهید.

(نهایی شهریور ۹۹ و نهایی فرورد ۱۴۰۲)

۷۳۵- در چه صورتی علم به جامعه و تاریخ (علوم اجتماعی) علوم نافع محسوب می‌شوند؟

۷۳۶- نافع‌ترین علوم کدام‌اند؟

(نهایی فرورد ۱۴۰۱)

۷۳۷- ویژگی‌های علوم اجتماعی در قرآن را بنویسید. (ذکر سه مورد)

۷۳۸- سنت‌های الهی به چه معناست؟

۷۳۹- جامعه آرمانی قرآن چه ویژگی‌هایی دارد؟

۷۴۰- فارابی بر چه اساسی جوامع را تقسیم بندی کرده است؟

۷۴۱- مدینه فاضله فارابی چه جامعه‌ای است و چه ویژگی‌هایی دارد؟

۷۴۲- جامعه آرمانی مورد نظر فارابی چه نام دارد؟ ویژگی‌های آن را بنویسید.

۷۴۳- در مدینه جاهله، کدام دسته از علوم می‌توانند وجود داشته باشند و چه علمی وجود ندارند؟

۷۴۴- نگاه فارابی به «علم» در مدینه فاضله و مدینه جاهله را با یکدیگر مقایسه کنید. (از هر مدینه ۱ مورد)

۷۴۵- از نظر فارابی چه جامعه‌ای مصداق مدینه فاسقه است؟

۷۴۶- ویژگی‌های مدینه ضاله را بیان کنید.

۷۴۷- سه مورد از ظرفیت‌های علم مدنی فارابی را بنویسید.

۷۴۸- روش مطالعاتی ابن خلدون چه ویژگی‌هایی داشت؟

۷۴۹- چرا ابن خلدون از جامعه آرمانی سخن نگفت؟

۷۵۰- کدام دسته از علوم از روش‌های عقلانی و وحیانی بهره می‌برند؟

(نویسی دی ۱۳۰۰)

(نویسی شهریور ۱۳۰۱)

(نویسی شهریور ۱۳۰۲)

(نویسی دی ۱۳۰۰)

(نویسی فرورد ۱۳۰۱)

(بخش بقوانیم و بدانیم)

(نویسی فرورد ۱۳۰۲)

(بخش بقوانیم و بدانیم)

(بخش بقوانیم و بدانیم)

(بخش نمونه پیاورد صفحه ۱۰۲)

(بخش نمونه پیاورد صفحات ۱۰۲ و ۱۰۳)

(بخش تأمل کنید صفحات ۱۰۲ و ۱۰۳)

(پ) عقل انتقادی:

(ب) عقل تفسیری:

(الف) عقل ابزاری:

۷۵۶- جدول زیر را کامل کنید.

جامعه‌شناسی	تبیینی	تفسیری	انتقادی
عقل

۷۵۷- جامعه‌شناسی تبیینی از عقل ابزاری چه استفاده‌ای می‌کند؟

۷۵۸- جامعه‌شناسی تفسیری از عقل تفسیری چه استفاده‌ای می‌کند؟

(بخش تأمل کنید صفحه ۱۰۲)

(بخش تأمل کنید صفحه ۱۰۳)

۷۵۹- جامعه‌شناسی انتقادی از نظر روش شناخت پدیده‌های اجتماعی، چه تفاوتی با جامعه‌شناسی تبیینی و تفهیمی دارد؟

(بخش تأمل کنید صفحه ۱۰۳)

گزینه درست را انتخاب کنید.

۷۶۰- آموختن برخی علوم مانند در اسلام منع شده است.

(۱) تاریخ

(۲) علوم ابزاری

(۳) علم به جامعه

(۴) سحر

۷۶۱- این عبارت از کیست؟ «خویشتن‌شناسی، مفیدترین دانش‌هاست.»

(۱) امام خمینی

(۲) علامه طباطبایی

(۳) امام علی علیه السلام

(۴) قرآن کریم

۷۶۲- کدام گزینه درست نیست؟

(۱) قرآن کریم، حس و تجربه را از ابزارهای علم اجتماعی نمی‌داند.

(۲) قرآن کریم، ما را به شناخت سایر سنت‌های الهی که در قرآن معرفی نشده‌اند، دعوت می‌کند.

(۳) متفکران مسلمان در جهان اسلام با توجه به آموزه‌های قرآنی، علم اجتماعی نافع و متناسب با جهان اجتماعی خود را پدید آورده‌اند.

(۴) جامعه‌شناسی انتقادی از عقل ابزاری و عقل تفسیری عبور می‌کند، اما این به آن معنا نیست که از این روش‌ها بهره نمی‌برد.

۷۶۳- کدام عبارت مربوط به علم مدنی فارابی نیست؟

(۱) رویکرد انتقادی به جامعه خود و دیگر جوامع دارد.

(۲) باید‌ها و نبایدهایی برای زندگی اجتماعی تجویز می‌کند.

(۳) به توصیف و فهم کنش‌ها و ساختارهای جوامع مختلف می‌پردازد.

(۴) با تأییدپذیری از قرآن، به دنبال شناخت سنت‌های الهی در جامعه بود.

۷۶۴- کدام عبارت بیانگر «تفاوت ابن‌خلدون و فارابی» یا «تشابه فارابی و ابوریحان بیرونی» نیست؟

- (۱) فارابی و ابوریحان بیرونی در مطالعات خود، قائل به استفاده از هر سه روش تجربی، تفهیمی و انتقادی بودند.
- (۲) فارابی و ابوریحان بیرونی به توصیف و فهم کنش‌ها و ساختارهای جوامع پیرامون خود پرداختند.
- (۳) رویکرد ابن‌خلدون، انتقادی نیست و جامعه‌شناسی او در مقایسه با جامعه‌شناسی فارابی محافظه‌کارانه است.
- (۴) فارابی بر خلاف ابن‌خلدون در مطالعات خود به روش عقلی توجه چندانی نداشت و بیشتر از روش تجربی استفاده می‌کرد.

(بیش بتوانیم و بدانیم)

۷۶۵- ابزارهای علم اجتماعی از نظر قرآن کریم کدام‌اند؟

- (۱) تجربه و وحی
- (۲) عقل و وحی
- (۳) حس و عقل و وحی
- (۴) حس و عقل و تجربه

(نهایی دی ۹۷)

۷۶۶- فارابی جامعه‌ای را که از علوم عقلی بی‌بهره است، چه می‌نامد؟

- (۱) مدینه ضالّه
- (۲) مدینه فاسقه
- (۳) مدینه فاضله
- (۴) مدینه جاهله

۷۶۷- کدام اندیشمند مسلمان از عصبیت به عنوان عامل شکل‌گیری جوامع یاد می‌کند؟

- (۱) فارابی
- (۲) ابن‌خلدون
- (۳) ابوریحان بیرونی
- (۴) ابوعلی مسکویه

(نهایی دی ۱۴۰۱)

۷۶۸- به ترتیب، ابوریحان بیرونی و ابن‌خلدون با کدام روش جوامع و فرهنگ‌ها را مطالعه می‌کردند؟

- (۱) حسّی و تجربی - عقلی
- (۲) عقلی - تفهیمی
- (۳) حسّی و تجربی - انتقادی
- (۴) عقلی - حسّی و تجربی

(نهایی شهریور ۹۹)

۷۶۹- رویکرد فارابی در مقایسه با ابن‌خلدون است.

- (۱) انتقادی
- (۲) محافظه‌کارانه
- (۳) تفهیمی
- (۴) صرفاً توصیفی

(نهایی فرورد ۱۴۰۱)

۷۷۰- دانشمندان برای کسب دانش دربارهٔ پدیده‌های طبیعی و مادی و محسوس از کدام نوع عقل استفاده می‌کنند؟

- (۱) عقل ابزاری
- (۲) عقل تفسیری
- (۳) عقل انتقادی
- (۴) عقل تجویزی

(نهایی فرورد ۱۴۰۰)

۷۷۱- از طریق کدام یک از انواع عقل (در معنای عام)، معنای برخاستن یک فرد در جمع فهمیده می‌شود؟

- (۱) عقل ابزاری
- (۲) عقل انتقادی
- (۳) عقل تفسیری
- (۴) عقل تجربی

(نهایی شهریور ۱۴۰۲)

۷۷۲- کدام یک از مثال‌های زیر به «عقل انتقادی» اشاره دارد؟

- (۱) شناخت اصل انقباض و انبساط فلزات در علوم طبیعی
- (۲) فهم معنای برخاستن یک فرد در جمع
- (۳) شناسایی عوامل مهاجرت در جمعیت‌شناسی
- (۴) ارزیابی وضعیت ارزش‌های عدالت و آزادی در روابط انسانی

۷۷۳- جامعه‌شناسی از برای پیش‌بینی و کنترل پدیده‌های اجتماعی استفاده می‌کند؟

- (۱) تبیینی - عقل ابزاری و تجربی
- (۲) تبیینی - عقل تفسیری
- (۳) تفسیری - عقل تفسیری
- (۴) تفسیری - عقل تجربی و تفسیری

(نهایی فرورد ۱۴۰۲)

۷۷۴- کدام گزینه به ترتیب، ویژگی‌های مدینه ضالّه و مدینه جاهله فارابی را نشان می‌دهد؟

- (۱) در اثر انحراف از مدینه فاضله شکل می‌گیرد. - مردم حقیقت و عدالت را می‌شناسند، ولی براساس آن‌ها عمل نمی‌کنند.
- (۲) در اثر انحراف نظری از مدینه فاضله شکل می‌گیرد. - از علوم عقلی بی‌بهره‌اند؛ یعنی با آن‌ها که علوم وحیانی و عقلانی را می‌شناسند، اما از آن‌ها بهره نمی‌گیرند.
- (۳) در اثر انحراف عملی از مدینه فاضله به وجود می‌آید. - علوم ابزاری می‌تواند وجود داشته باشد، ولی علوم عقلانی و وحیانی وجود ندارد.
- (۴) آرمان‌ها، ارزش‌ها و امور غیرعقلانی، ارزش‌ها، آرمان‌ها و ارزش‌های عقلانی معرفی می‌شوند. - علم ابزاری می‌تواند وجود داشته باشد، اما علمی که از ارزش‌ها و آرمان‌ها و حقیقت زندگی سخن بگوید وجود ندارد.

مقدمه

عزیزان، حتماً زنده‌یاد دکتر عبدالحسین زرین‌کوب رو می‌شناسین. استاد زرین‌کوب از پژوهشگران به‌نام حوزه تاریخ ایران و اسلام هستن که آثار زیادی رو در این حوزه نوشتن.

دکتر زرین‌کوب در کتاب کارنامه اسلام به بررسی فرهنگ و تمدن اسلامی می‌پردازد که بخش کوتاهی از آن در زیر آمده است.

ویژگی‌های تمدن اسلام به روایت زنده‌یاد دکتر عبدالحسین زرین‌کوب

- ۱ تمدن اسلام که وارث فرهنگ قدیم شرق و غرب شد، نه تقلیدکننده صرف از فرهنگ‌های سابق بود، نه ادامه‌دهنده محض آن‌ها بلکه ترکیب‌کننده و تکمیل‌کننده بود.
- ۲ دوره کمال آن، دوره سازندگی بود؛ ساختن یک فرهنگ جهانی و انسانی.
- ۳ در قلمرو چنین تمدن قاهره‌ی، عناصر مختلفی راه داشت: یونانی، هندی، ایرانی و حتی چینی، اما اهمیت در ترکیب این تمدن است و اساس اسلامی آن، که ارزش جهانی و انسانی دارد.
- ۴ به علاوه، آن چه این تمدن را جهانی کرده، شوق و اراده کسان است که خود از هر قوم و ملتی که بوده‌اند، به هر حال منادی اسلام بوده‌اند و اسلام، انسانی بود و الهی. نه شرقی بود و نه غربی.
- ۵ جامعه اسلامی هم که وارث این تمدن عظیم بود، جامعه‌ای بود که مرکز آن قرآن بود، نه شام و نه عراق.
- ۶ با وجود درگیری‌هایی که طی اعصار بین فرمانروایان جهان اسلام روی می‌داد، در سراسر آن یک قانون اساسی وجود داشت: قرآن.
- ۷ در قلمرو جهان اسلام نه مرزی موجود بود نه نژادی، نه شرقی در کار بود و نه غربی.
- ۸ در مصر یک خراسانی حکومت می‌کرد و در هند یک ترک. غزالی در بغداد کتاب در رد فلسفه می‌نوشت و ابن‌رشد در اندلس به آن جواب می‌داد. تا وقتی جامعه اسلامی در داخل به سبب مدارا و وحدت، از همکاری تمام عناصر جامعه بهره داشت و در خارج با دنیای غیراسلامی مرتبط بود؛ یعنی اسلام با قدرت و بنیة قوی از نظر جسم و روح می‌توانست هر چیز تازه و مطبوع را جذب و هضم کند.» (عبدالحسین زرین‌کوب، کارنامه اسلام)

حیات‌بخشی دین اسلام

- ۱ اسلام دین زندگی و حیات است.^۱
 - ۲ اسلام دین زمان و مکان خاصی نیست تا حیات‌بخشیدن آن به قرون و دوران خاصی محدود و منحصر باشد.
 - ۳ جهان اسلام با همه فراز و فرودهایش هم‌چنان زنده است. جهان اجتماعی‌ای که آگاهی همراه عمل و عمل توأم با آگاهی دارد، زنده است.
- مثال:** در جهان اسلام نهضت گسترده ترجمه به راه افتاد و کتب و رساله‌های یونانی، سریانی، هندی و ایرانی ترجمه شدند.

مدارا، مقاومت و عدالت

توی درس گذشته گفتیم که جهان اسلام با توجه به تعریفی که از دانش علمی داشته و به تناسب جریان‌های فکری و اجتماعی درون خودش، علوم و دانش‌هایی رو شکل داده. توی این درس درباره نقش و تأثیر یکی از شاخه‌های علوم اجتماعی جهان اسلام یعنی علم فقه صحبت می‌کنیم.

علم فقه و رابطه آن با علوم اجتماعی

● علوم اجتماعی جهان اسلام همواره ناظر به مسائل و نیازهای اجتماعی آن بوده است.

<p>۱. یکی از مهم‌ترین شاخه‌های علوم اجتماعی مسلمانان، علم فقه است.</p> <p>۲. فقه مسائل اجتماعی را توصیف یا تبیین نمی‌کند اما دربارهٔ چگونگی رفتار اجتماعی مسلمانان و جامعهٔ اسلامی، احکام و قواعدی را مطرح می‌کند.</p> <p>۳. جامعهٔ اسلامی با استفاده از این شاخهٔ علم اجتماعی خود، رفتارها و هنجارهای اجتماعی را ارزیابی و نقد می‌نماید و دربارهٔ آن‌ها داوری می‌کند.</p> <p>۴. به علاوه، علم فقه نه تنها ویژگی‌های جامعهٔ مطلوب و آرمانی را مشخص می‌کند، بلکه راه‌های برون‌رفت از وضعیت موجود به سوی وضعیت مطلوب را تجویز می‌کند.</p>	<p>ویژگی‌های اجتماعی علم فقه</p>
<p>۱. در طول تاریخ، در جهان اسلام مکاتب و مذاهب مختلف فقهی در مواجهه با شیوه‌های زندگی، نظام‌های اجتماعی و به ویژه قدرت‌های اجتماعی موجود، فعال بوده‌اند.</p> <p>۲. مکاتب و مذاهب فقهی به رغم تفاوت‌هایی که با هم داشته‌اند، از مشترکات فراوانی هم برخوردار بوده‌اند.</p> <p>۳. فقه اسلامی با به رسمیت شناختن تفاوت‌های قومی، نژادی، زبانی و فقهی، این تفاوت‌ها را به فرصتی برای شکل‌گیری امت اسلامی تبدیل کرد.</p>	<p>مکاتب فقهی</p>
<p>برخی از آرمان‌های اجتماعی که فقه اسلامی عهده‌دار بیان آن‌هاست عبارت‌اند از:</p> <p>۱. مدارای اجتماعی با مسلمانان و همهٔ کسانی که به دنبال زندگی صلح‌آمیزند.</p> <p>۲. دفاع از مرزهای اسلامی در برابر تهاجم متجاوزان.</p> <p>۳. تلاش برای تحقق و گسترش عدالت.</p>	<p>آرمان‌های اجتماعی علم فقه</p>

ویژگی‌های فقه اسلامی:

۱. مسلمانان را موظف به مدارا با یکدیگر می‌کند.
۲. مسلمانان را موظف به مدارا با تمام مردم جهان که زندگی صلح‌آمیز دارند می‌داند؛ یعنی مسلمانان نباید با مردم صلح‌خواه دنیا درگیر شوند.
۳. مسلمانان را موظف به مقاومت در برابر تهاجم به مرزهای جهان اسلام می‌داند.
۴. مسلمانان را موظف به تحقق و گسترش عدالت در جوامع خود و هم‌چنین دفاع از مظلومان و ستم‌دیدگان جهان می‌داند؛ یعنی مسلمانان باید بدون در نظر گرفتن نژاد و زبان و مذهب از مظلوم دفاع کنند.

حالا تو بگو

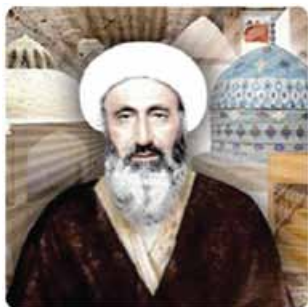
- ۱- از کارکردهای علم فقه نیست.
 - الف) ارزیابی و نقد هنجارهای اجتماعی
 - ب) توصیف و تبیین مسائل اجتماعی
 - ۲- یکی از مهم‌ترین شاخه‌های علوم اجتماعی مسلمانان است.
 - الف) فقه
 - ب) کلام
 - ۳- فقه اسلامی، تفاوت‌های قومی، نژادی، زبانی و فقهی را در جهان اسلام تبدیل به کرد.
 - الف) فرصتی برای شکل‌گیری امت اسلامی
 - ب) فرصتی برای حفظ و تداوم فرهنگ اسلامی
- پاسخ: ۱- ب / ۲- الف / ۳- الف

دو انقلاب در یک قرن

فقه شیعه در ایران همواره نقش مهمی در تعیین نوع رابطهٔ مردم با قدرت‌های داخلی و خارجی داشته است. این فقه در قرن بیستم توانسته است نظریات لازم برای دو انقلاب اجتماعی را پدید آورد: انقلاب مشروطه و انقلاب اسلامی.

نقش فقه‌های تشیع در انقلاب مشروطه و انقلاب اسلامی ایران

۱. مقبولیت و مرجعیت علم فقه در فرهنگ عمومی جامعهٔ ایران موجب آن شد که براساس دو نظریهٔ فقهی که در زیر به آن‌ها اشاره می‌شود، دو انقلاب اجتماعی در یک قرن در جامعهٔ ایران شکل بگیرد.
۲. فقه شیعه جامعه‌ای را مطلوب می‌داند که دارای دو ویژگی است:
 - اول این که روابط و ساختارهای آن با مشارکت و همراهی مردم، عادلانه باشد.
 - دوم این که حاکمان و کارگزاران جامعه نیز عالم به عدالت و عمل‌کننده به آن باشند؛ یعنی عالم و عادل باشند.

میرزای نائینی

۱ در آغاز قرن بیستم، میرزای نائینی با توجه به واقعیت‌های اجتماعی ایران با استفاده از فقه، نظام مشروطه را تبیین کرد.

۲ او در شرایط آن روز جامعه خود، معتقد بود که ما نمی‌توانیم ویژگی دوم جامعه مطلوب را - که مستلزم تغییر نظام پادشاهی است - تحقق ببخشیم ولی می‌توانیم ویژگی اول چنین جامعه‌ای را محقق کنیم تا مردم از طریق مجلس، سازمان‌ها و ساختارهای اجتماعی را به گونه‌ای عادلانه شکل دهند.

۳ مطابق این نظریه، مشروطه که مجلس را برقرار می‌سازد، گرچه نظام مطلوب در زمان غیبت امام معصوم نیست، ولی بهترین نظام ممکن در شرایط موجود آن روزگار است.

۴ میرزای نائینی در این نظریه، بر حمایت مردم از تشکیل مجلس در نظام مشروطه، تأکید می‌کند.

۵ از نظر او مشروطه به معنای مشروط کردن حاکمان و حکومتی است که در چارچوب مقررات عادلانه مجلس عمل کند؛ یعنی مردم در مشروطه با کمک مجلس شورا، ویژگی اول نظام اسلامی را محقق کنند.

فصل پنجم
قانون اساسی اصل شصت و پنجم
اعمال قوه قضاییه
قانون اساسی نظام پادشاهی مشروطه ایران
اصل شصت و پنجم:
اعمال قوه قضاییه به وسیله دادگاه‌های دادگستری
است که باید مطابق موازن انسانی مشخص شده در
قانون تشکیل شود و به حل و فصل دعوی و حفظ
حقوق عمومی و گسترش و اجرای عدالت بپردازد.
جرگه مشروطه‌خواهان ایران

نکته: میرزا حسین نائینی از نخستین اندیشمندانی است که درباره لزوم قانون اساسی در دولت اسلامی سخن گفته است. کتاب «تنبیه‌الامه و تنزیه‌المله» از آثار اوست.

امام خمینی

امام خمینی

۱ در پایان قرن بیستم، امام خمینی با توجه به شرایط اجتماعی مسئله ولایت فقیه و انقلاب اسلامی را طرح نمود.

۲ امام خمینی در ادامه تلاش و مبارزه برای تشکیل جامعه مطلوب به این نتیجه رسید که مردم ایران می‌توانند با مشارکت و حضور فعال خود، جامعه‌ای ایجاد کنند که هر دو ویژگی جامعه مطلوب را داشته باشد، یعنی هم قوانین آن عادلانه باشند و هم مجریان این قوانین از دو شرط علم و عدالت برخوردار باشند.

۳ مردم در این جامعه از طریق مجلس شورای اسلامی و مجلس خبرگان در تحقق بخشیدن به نظام مطلوب در عصر غیبت مشارکت می‌کنند.

۴ مجلس شورای اسلامی با مشارکت نمایندگان مردم موظف است شرط اول را محقق کند.

۵ مجلس خبرگان نیز موظف است شرط دوم را تحقق بخشد؛ یعنی رهبر جامعه را براساس معیارهای اسلامی شناسایی و معرفی کند و بر عملکرد او نظارت نماید.

۶ به‌های عزیز در صفحه ۱۱۴ کتاب در داخل یک کادر سبزرنگ مطالبی آمده که همگی مهم‌اند. بخشی از آن مربوط به بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی فطاب به مردم مهر و تونس است و بخش دیگر آن مربوط به وصیت‌نامه سیاسی - الهی امام خمینی علیه السلام است که خواندن آن‌ها را بر عهده شما عزیزان می‌گذاریم.

حالا تو بگو

۱- کدام شاخه علوم اسلامی، نظریات لازم برای انقلاب مشروطه و انقلاب اسلامی را پدید آورد؟

الف) علم تفسیر ب) علم فقه

۲- نظریه ولایت فقیه مربوط به کدام متفکر است؟

الف) امام خمینی (ره) ب) میرزای نائینی

۳- شرط اول یا ویژگی اول جامعه مطلوب از نظر فقه شیعه کدام است؟

الف) عادلانه بودن روابط و ساختارهای جامعه با مشارکت مردم ب) عالم و عادل بودن حاکمان و کارگزاران جامعه

۴- از نظر میرزای نائینی، ویژگی اول نظام اسلامی چگونه محقق می‌شود؟

الف) با مشارکت مردم و با کمک مجلس شورا ب) با رهبری حاکمان عادل و عالم

۵- وظیفه مجلس خبرگان کدام است؟

الف) تحقق شرط اول نظام مطلوب در عصر غیبت ب) تحقق شرط دوم نظام مطلوب در عصر غیبت

پاسخ: ۱- ب / ۲- الف / ۳- الف / ۴- الف / ۵- ب

نیکي کدی، پژوهشگر آمریکایی، با توجه به دو انقلابی که طی یک قرن، یعنی قرن بیستم، در ایران واقع شده، مقاله‌ای دربارهٔ ایران با این عنوان نوشته است: «چرا ایران کشوری انقلابی است؟» دربارهٔ این پرسش گفت‌وگو کنید.

پاسخ: دوستان عزیز ما عکس و دوتا از کتاب‌های خانم نیکي کدی پژوهشگر و خاورشناس آمریکایی را برای شما گذاشتیم. حالا آگه علاقه دارین که بدونین اندیشمندان کشوری دیگه انقلاب اسلامی ما رو چه طوری تحلیل و ریشه‌یابی می‌کنن؛ بسم الله. برین مطالعه کنین.

ویژگی‌ها و ظرفیت‌های علوم اجتماعی جهان اسلام
 عزیزان یکی دیگر از اندیشمندان اجتماعی جهان اسلام، علامه محمدحسین طباطبایی است که شما بیشتر با تفسیر المیزان ایشان را می‌شناسید. علامه طباطبایی عارف بزرگی بود که علاوه بر تپه و مهارت در فلسفهٔ اسلامی و تفسیر قرآن، اندیشه‌های اجتماعی نسبتاً بکری را ارائه کرده‌اند که نظریهٔ «اعتباریات» ایشان از آن جمله است. در بخش بفوانیم و بدانیم با مبحث اعتباریات ایشان به طور مقتصراً آشنا می‌شویم؛

بخوانیم و بدانیم

علوم اجتماعی در جهان اسلام به سطوح تجویزی و انتقادی محدود نمی‌شود بلکه سطوح توصیفی و تبیینی هم دارد. فارابی: او واقعیت‌های اجتماعی را پدیده‌هایی می‌داند که با آگاهی و ارادهٔ انسان‌ها ایجاد می‌شوند. به همین سبب، او علم مدنی را در مقابل علمی قرار می‌دهد که موضوع آن‌ها مستقل از ارادهٔ انسان‌ها وجود دارد.

علامه طباطبایی:

او با طرح مسئلهٔ اعتباریات، تعریف دقیق‌تری از موضوع علوم اجتماعی ارائه کرده است.

علامه طباطبایی از دو سطح عقل نظری و عقل عملی سخن می‌گوید.

عقل نظری:

۱ عقل نظری به شناخت «هست»ها می‌پردازد و به کمک حس و با روش تجربی، هستی‌های طبیعی را می‌شناسد.

۲ هم‌چنین با استدلال عقلی، احکام ریاضی و متافیزیکی را درمی‌یابد و علوم طبیعی، ریاضی و فلسفه (متافیزیک) را شکل می‌دهد.

عقل عملی:

۱ عقل عملی، بایدها و نبایدها و احکام ارزشی را می‌شناسد و دربارهٔ ارزش‌های فردی و اجتماعی داوری می‌کند؛ مثلاً عدالت را خوب و ظلم را بد ارزیابی می‌کند.

۲ از نظر علامه طباطبایی عقل عملی به انسان در انجام عملش یاری می‌رساند و در این مسیر پدیده‌هایی را ایجاد می‌کند که در علوم اجتماعی بررسی می‌شوند.

اعتباریات در اندیشهٔ علامه طباطبایی: علامه پدیده‌هایی را که با قرارداد و اعتبار عقل عملی ایجاد می‌شوند «اعتباریات» می‌نامد.

مثال: گروه، خانواده، قانون و جامعه

ویژگی‌های اعتباریات:

۱ به خواست و ارادهٔ انسان به وجود می‌آیند. ۲ دارای آثار و پیامدهای غیرارادی هستند.

نقش عالمان مسلمان معاصر در تبیین وضعیت کنونی جهان اسلام
 عالمان مسلمان در دوران معاصر در توصیف و تبیین وضعیت کنونی جهان اسلام مطالب زیادی نوشته‌اند. آن‌ها پس از آشنایی با علوم اجتماعی جهان متجدد، برای شناخت مسائل اجتماعی از نظریات جدید هم کمک گرفته‌اند:

پیامدهای تعامل عالمان مسلمان با علوم اجتماعی مدرن

۱ این تعامل می‌تواند زمینهٔ طرح نظریات جدید را فراهم آورد.

۲ به متفکران مسلمان امکان می‌دهد که علوم اجتماعی جهان اسلام را گسترش دهند.

۳ عالمان مسلمان می‌توانند علاوه بر توصیف و تبیین مسائل جهان اسلام، مسائل جامعهٔ جهانی را هم تحلیل کنند.

۴ عالمان مسلمان می‌توانند برای برون‌رفت از بحران‌هایی مانند «بحران آگاهی» و «بحران معنا» راه حل ارائه دهند.

ویژگی‌های علوم اجتماعی جهان اسلام
 علوم اجتماعی جهان اسلام در مقایسه با علوم اجتماعی جهان متجدد دارای ویژگی‌های زیر خواهد بود:

۱ این دانش مناسب با معنای علم در جهان اسلام است.

۲ علم اجتماعی جهان اسلام از منابع و ابزارهای تجربی برای توصیف و تبیین مسائل اجتماعی استفاده خواهد کرد، ولی تبیین‌های علمی جهان اسلام به شناخت تجربی محدود نمی‌شود و از منابع عقلانی و وحیانی نیز استفاده می‌کند.

۳ عقلانیت مورد استفاده در جهان اسلام علاوه بر تعامل با داده‌های حسی و تجربی و هم‌چنین با ارزش‌ها، هنجارها و آرمان‌های فرهنگی و اجتماعی و تاریخی پیرامون خود، آن‌ها را مورد ارزیابی انتقادی قرار می‌دهد.

۴ عقلانیت در جهان اسلام با وجود تعامل با فرهنگ و سنت‌های تاریخی محیط خود، ارزش‌ها و اعتبار روشنگرانهٔ خود را از متن فرهنگ و کنش‌های عالمان نمی‌گیرد بلکه عالمان با استفاده از این عقلانیت به گونه‌ای مستقل به ارزیابی فرهنگ و تاریخ مربوط به خود می‌پردازند.

- ۵- عقلانیت جهان اسلام در تولید دانش علمی نسبت به محیط فرهنگی و اجتماعی نقش محوری دارد ولی همه عرصه‌های علمی را به تنهایی سامان نمی‌دهد. بخشی از آن را به کمک حس و تجربه زیسته و بخشی دیگر را با استفاده از وحی سامان می‌بخشد.
- ۶- علم اجتماعی جهان اسلام، علاوه بر تبیین وضعیت موجود جهان اسلام، درباره وضعیت مطلوب و آرمانی جامعه اسلامی و همچنین جامعه جهانی نیز داوری خواهد کرد و راه‌های برون‌رفت از وضعیت موجود به سوی وضعیت مطلوب را شناسایی می‌کند.

کارکردهای علوم اجتماعی جهان اسلام:

- ۱- قدرت فهم، تفسیر و توصیف پدیده‌های اجتماعی را دارد.
- ۲- توان تبیین و شناخت علل شکل‌گیری و به وجود آمدن پدیده‌های اجتماعی را دارد.
- ۳- درباره ارزش‌ها، هنجارها و آرمان‌های درون فرهنگ‌های مختلف می‌تواند داوری کند.
- ۴- درباره جامعه آرمانی سخن می‌گوید.
- ۵- با توصیف و تبیین وضعیت موجود راه‌های برون‌رفت از آن را به سوی جامعه مطلوب شناسایی می‌کند.

حالا تو بگو

- ۱- موضوع علم مدنی فارابی: الف) پدیده‌هایی که با آگاهی و اراده انسان‌ها ایجاد می‌شوند. ب) پدیده‌هایی که مستقل از اراده انسان‌ها هستند.
- ۲- بررسی و شناخت هستی‌های طبیعی: الف) عقل عملی ب) عقل نظری
- ۳- اعتباریات علامه طباطبایی مبتنی بر: الف) عقل نظری ب) عقل عملی
- ۴- از ویژگی‌های علوم اجتماعی جهان اسلام: الف) عدم تعامل با فرهنگ‌ها و سنت‌های تاریخی محیط خود ب) عدم سامان‌دادن عرصه‌های علمی به تنهایی
- ۵- نظریه‌های کنش دینی و نوگرایی اسلامی: الف) محمد عابد الجابری ب) طه عبدالرحمن
- ۶- دستاورد مهم جهان اسلام از نظر طه عبدالرحمن: الف) فقه و فلسفه ب) عرفان و معنویت

پاسخ: ۱- الف / ۲- ب / ۳- ب / ۴- ب / ۵- ب / ۶- ب

دانش‌آموزان عزیز در این درس با دو روشنفکر جهان اسلام در بخش «یونانیم و بدانیم» آشنا خواهیم شد، محمد عابد الجابری و طه عبدالرحمن. درباره محمد عابد الجابری مطلب زیادی ذکر نشده، اما در مورد طه عبدالرحمن چند نکته گفته شده که به آن می‌پردازیم.

بخوانیم و بدانیم

طه عبدالرحمن

ویژگی‌های طه عبدالرحمن روشنفکر جهان اسلام

- ۱- تحصیلات عالی فلسفی در دانشگاه سوربن
- ۲- تسلط به زبان‌های آلمانی، فرانسه و انگلیسی
- ۳- دنیای غرب را به خوبی می‌شناسد و با سنت فکری و فلسفی آن به خوبی آشناست.
- ۴- دلبسته سنت‌های اسلامی است.
- ۵- از یک سو از میراث اسلامی چون کلام، فلسفه، تصوف و اصول فقه بهره برده است و از طرف دیگر تمام تلاش خود را مصروف آشنایی با فرهنگ غرب کرده است.
- ۶- می‌کوشد با نگاهی منتقدانه به تجدد داشته باشد و از مشروعیت تجدد اسلامی سخن به میان آورد.
- ۷- با نگارش بیش از ۲۰ اثر شاخص و نوآورانه در حوزه‌های گوناگون زندگی اجتماعی برای پاسخگویی به نیازهای متنوع جهان اسلام نظریه‌پردازی کرده است.
- ۸- در کنار پژوهش‌های زبان‌شناختی و نقد سکولاریسم، نظریه تجدد اسلامی، نظریه کنش دینی و نظریه مقاومت از مهم‌ترین نوآوری‌های این متفکر است.
- ۹- وی معتقد است مفهوم عقلانیت در جهان اسلام متفاوت از عقلانیت موجود در جهان غرب است.
- ۱۰- می‌خواهد بنیادی نظری برای بیداری دینی فراهم کند.
- ۱۱- می‌کوشد تا چارچوبی روشمند طراحی کند که به تعمیق ایمان دینی و گسترش اخلاق و تحقق نوگرایی اسلامی منتهی گردد.
- ۱۲- وی دستاورد مهم جهان اسلام را عرفان و معنویت می‌داند.
- ۱۳- وی برخلاف الجابری، ضمن انتقاد از ابن رشد، کسانی چون ابن عربی و غزالی را که در مواجهه با فلسفه یونان به ابداع و نوآوری پرداخته‌اند، مورد تمجید قرار می‌دهد.
- ۱۴- برخی از طه عبدالرحمن به عنوان غزالی دوران یاد می‌کنند.

نکته: عزیزان دو مبحث در قالب «نمونه بیاورید» و «گفت‌وگو کنید» آورده شده که به دلیل اهمیت موضوع، در ادامه درس به آن می‌پردازیم.

در درس گذشته با مفهوم عقل در معنای عام آشنا شدیم. در پایان این درس با مفهوم عقل در معنای خاص و انواع آن آشنا می‌شویم.

عقل در معنی خاص

قوه‌ای است که انسان به کمک آن حقایق و قواعد جهان را می‌شناسد و براساس موضوع مورد مطالعه خود به اقسامی تقسیم می‌شود:

عقل عملی

واقعیت‌هایی را که با آگاهی و اراده انسان به وجود می‌آیند، مانند ارزش‌ها و آرمان‌ها، شناسایی می‌کند. این عقل، علوم انسانی و اجتماعی را پدید می‌آورد.

مثال: خوبی عدالت و بدی ظلم را می‌شناسد.

عقل نظری

واقعیت‌هایی را که مستقل از آگاهی و اراده انسان وجود دارند، شناسایی می‌کند و علمی مانند فلسفه، ریاضیات و طبیعیات را پدید می‌آورد.

مثال: قانون علیت^۱ در فلسفه و قانون جاذبه زمین در فیزیک با این عقل شناخته می‌شود.

دانش‌آموزان عزیز، حالا شما سعی کنید با توجه به آنچه در مورد عقل نظری و عقل عملی گفته شد، نمونه‌هایی ذکر کنید.

ما به دو نمونه اشاره می‌کنیم تا شما دستتان پیاپی که چه باید بکنید:

۱- عقل نظری: اصل نسبیت نیوتون، نظریه حرکت پوهری ملاصدرا
۲- عقل عملی: ارزیابی فوئی صداقت و بدی دروغگویی

مقایسه رویکرد متفکران مسلمان با دیگر رویکردهای جامعه‌شناسی

جامعه‌شناسی مدرن	علوم اجتماعی جهان اسلام
تبیینی	از سطوح مختلف عقل استفاده می‌کند و تبیین را به تبیین تجربی محدود نمی‌داند.
تفسیری	تفسیر را نوعی تبیین و استدلال عقلانی می‌شمارد به همین دلیل تفسیر و تبیین در تقابل با هم قرار نمی‌گیرند.
انتقادی	از ظرفیت جهان شمول عقل نظری و عقل عملی و وحی برای داوری ارزش‌ها استفاده می‌کند.

۱- بیه‌ها در این‌ها نیز، همانند درس قبلی، مثال ساده‌ای درباره عقل نظری و عقل عملی زده می‌شود تا بهتر مطلب را درک کنید.

عقل نظری	عقل عملی
در طبیعت و جامعه هیچ رخدادی خودبه‌خودی و بدون علت رخ نمی‌دهد.	هرگز جامعه‌ای بدون تأمین میزانی از عفت، شجاعت، حکمت و عدالت روی سعادت دنیوی و اخروی را نخواهد دید.

۱. **مقایسه متفکران مسلمان با جامعه‌شناسان تبیینی:** متفکران مسلمان با شناخت تفاوت پدیده‌های اعتباری و پدیده‌های تکوینی، علوم اجتماعی را شبیه علوم طبیعی نمی‌دانند. به همین سبب علوم اجتماعی آنان از نوع تبیینی نیست.

۲. **مقایسه متفکران مسلمان با جامعه‌شناسان تفسیری:** عالمان مسلمان دانش علمی را به دانش حسی و تجربی محدود نمی‌کنند. از این‌رو برخلاف رویکرد تفسیری، تفسیر را در تقابل با تبیین نمی‌دانند بلکه هر تفسیری را نوعی تبیین به شمار می‌آورند؛ زیرا تفسیر را هم نیازمند استدلال می‌دانند.

۳. **مقایسه متفکران مسلمان با جامعه‌شناسان انتقادی:** رویکرد انتقادی برای داوری درباره ارزش‌ها به معیار جهان‌شمولی که فراتر از محصولات اجتماعی و تاریخی انسان‌ها باشد، دسترسی ندارد. اما متفکران مسلمان برای داوری درباره ارزش‌ها، از ظرفیت عقل نظری و عملی و وحی بهره می‌برند. از نظر آنان، تبیین و تفسیر و تجویز استدلال‌های ویژه خود را دارند و در هر سه سطح، پژوهشگر اجتماعی به دنبال کشف واقعیت‌ها و حقایق است.

حالا تو بگو

- ۱- عقل نظری: الف) شناخت خوبی و بدی ب) شناخت قوانین طبیعی
- ۲- عقل در معنای خاص: الف) کمک به شناخت حقایق و قواعد جهان ب) هرگونه تلاش ذهنی و علمی
- ۳- تفسیر را در تقابل با تبیین نمی‌داند: الف) علوم اجتماعی جهان اسلام ب) رویکرد تفسیری
- ۴- معیار داوری آن‌ها درباره ارزش‌ها، محصولات اجتماعی و تاریخی انسان‌هاست: الف) جامعه‌شناسی انتقادی ب) علوم اجتماعی جهان اسلام
- ۵- تفسیر را نیازمند استدلال می‌دانند: الف) اندیشمندان مسلمان ب) رویکرد تفسیری

پاسخ: ۱- ب / ۲- الف / ۳- الف / ۴- الف / ۵- الف

۱- قانون علیت به این معناست که هر پدیده‌ای علتی دارد. این قانون شامل پدیده‌های طبیعی و غیرطبیعی است.

- درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید.
- ۷۷۵- در طول تاریخ، در جهان اسلام مکاتب و مذاهب مختلف فقهی در مواجهه با شیوه‌های زندگی، نظام‌های اجتماعی و به ویژه قدرت‌های اجتماعی موجود، فعال بوده‌اند.
- ۷۷۶- در آغاز قرن بیستم میرزای نائینی با توجه به واقعیت‌های اجتماعی ایران و با استفاده از فقه، مسئله ولایت فقیه را طرح نمود.
- ۷۷۷- از نظر میرزای نائینی، مشروطه به معنای مشروط‌کردن مردم و حکومتی است که در چارچوب مقررات عادلانه مجلس عمل کنند.
- ۷۷۸- مقبولیت و مرجعیت علم فقه در فرهنگ عمومی جامعه ایران موجب آن شد که براساس این دو نظریه فقهی، دو انقلاب اجتماعی در یک قرن در جامعه ایران شکل بگیرد.
- ۷۷۹- مطابق نظریه میرزای نائینی، مشروطه که مجلس را برقرار می‌سازد، گرچه نظام مطلوب در زمان غیبت امام معصوم نیست، ولی بهترین نظام ممکن در شرایط موجود آن روزگار است.
- ۷۸۰- مجلس شورای اسلامی موظف است شرط دوم تحقق جامعه مطلوب را تحقق بخشد؛ یعنی رهبر جامعه را براساس معیارهای اسلامی شناسایی و معرفی کند و بر عملکرد او نظارت نماید.
- ۷۸۱- علم اجتماعی جهان اسلام صرفاً از منابع عقلانی و وحیانی برای توصیف و تبیین مسائل اجتماعی استفاده خواهد کرد.
- ۷۸۲- عقلانیت جهان اسلام در تولید دانش علمی نسبت به محیط فرهنگی و اجتماعی نقش محوری دارد و همه عرصه‌های علمی را به تنهایی سامان می‌دهد.
- ۷۸۳- علم اجتماعی جهان اسلام، علاوه بر تبیین وضعیت موجود جهان اسلام، درباره وضعیت مطلوب و آرمانی جامعه اسلامی و همچنین جامعه جهانی نیز داوری خواهد کرد.
- ۷۸۴- قانون جاذبه زمین در فیزیک به کمک عقل نظری شناخته می‌شود.
- جمله‌های زیر را با کلمه‌های مناسب کامل کنید.
- ۷۸۵- علم فقه، مسائل اجتماعی را یا نمی‌کند اما درباره چگونگی رفتار اجتماعی مسلمانان و جامعه اسلامی، احکام و قواعدی را مطرح می‌کند.
- ۷۸۶- علم فقه راه‌های برون‌رفت از وضعیت موجود به سوی را تجویز می‌کند. (نوبتی فرداد ۹۸)
- ۷۸۷- فقه اسلامی با به رسمیت شناختن تفاوت‌های قومی، نژادی، زبانی و فقهی، این تفاوت‌ها را به فرصتی برای شکل‌گیری تبدیل کرد.
- ۷۸۸- فقه شیعه در قرن بیستم توانسته است، نظریات لازم برای دو انقلاب اجتماعی، و را پدید آورد.
- ۷۸۹- در آغاز قرن بیستم، با توجه به واقعیت‌های اجتماعی ایران با استفاده از فقه، نظام مشروطه را تبیین کرد.
- ۷۹۰- از نظر میرزای نائینی، مردم در مشروطه با کمک، ویژگی اول نظام اسلامی را محقق کردند. (نوبتی شهریور ۱۳۰۲)
- ۷۹۱- مردم جامعه ایران از طریق و می‌توانند در تحقق بخشیدن به نظام مطلوب در عصر غیبت مشارکت کنند.
- ۷۹۲- عقلانیت مورد استفاده در جهان اسلام علاوه بر تعامل با و تعامل فعال با ارزش‌ها، هنجارها و آرمان‌های فرهنگی و اجتماعی و تاریخی پیرامون خود، آن‌ها را مورد قرار می‌دهد.
- ۷۹۳- عقلانیت در جهان اسلام با وجود تعامل با فرهنگ و سنت‌های تاریخی محیط خود، ارزش‌ها و اعتبار روشنگرانه خود را از متن و نمی‌گیرد.
- ۷۹۴- عقلانیت جهان اسلام، همه عرصه‌های علمی را به تنهایی سامان نمی‌دهد. بخشی از آن را به کمک و بخشی دیگر را با استفاده از سامان می‌بخشد.
- ۷۹۵- متفکران مسلمان برای داوری درباره ارزش‌ها، از ظرفیت عقل نظری و و بهره می‌برند.
- ۷۹۶- علامه طباطبایی، پدیده‌هایی را که با قرارداد عقل عملی ایجاد می‌شوند، می‌نامد. (بخش بفتوایم و بدائیم)
- به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.
- ۷۹۷- یکی از مهم‌ترین شاخه‌های علوم اجتماعی مسلمانان، کدام علم است؟
- ۷۹۸- واقعیت‌هایی که با آگاهی و اراده انسان به وجود می‌آیند، مانند ارزش‌ها و آرمان‌ها با شناسایی می‌شود. (نوبتی فرداد ۱۳۰۱)
- ۷۹۹- سه آرمان اجتماعی جهان اسلام که فقه عهده‌دار بیان آن‌هاست را ذکر کنید.
- ۸۰۰- چه عواملی در شکل‌گیری دو انقلاب اجتماعی در ایران براساس نظریات فقهی، نقش داشت؟
- ۸۰۱- از نظر میرزای نائینی، مردم از چه طریقی می‌توانند ساختارهای اجتماعی را به گونه‌ای عادلانه شکل دهند؟
- ۸۰۲- امام خمینی با توجه به شرایط اجتماعی پایان قرن بیستم کدام مسئله را مطرح نمود؟ (نوبتی دی ۹۷)

- ۸۰۳- چه کسی با توجه به شرایط اجتماعی پایان قرن بیستم، مسئله ولایت فقیه و انقلاب اسلامی را طرح نمود؟
(نهایی شهریور ۱۴۰۲)
- ۸۰۴- از نظر امام خمینی، مردم چگونه می‌توانند در تحقق بخشیدن به نظام مطلوب در عصر غیبت مشارکت کنند؟
(نهایی فرورد ۹۸)
- ۸۰۵- امروزه متفکران مسلمان از چه طریقی می‌توانند، علوم اجتماعی جهان اسلام را گسترش دهند؟
- ۸۰۶- عالمان مسلمان پس از تعامل با علوم اجتماعی مدرن توانستند برای برون‌رفت از کدام بحران‌ها راه حل ارائه دهند؟
(نهایی فرورد ۱۴۰۲)
- ۸۰۷- فارابی ویژگی‌های واقعیت‌های اجتماعی را چه می‌داند؟
(بخش بفوانیم و بدانیم)
- ۸۰۸- فارابی علم مدنی خود را در مقابل کدام علوم قرار می‌دهد؟
(بخش بفوانیم و بدانیم)
- ۸۰۹- نظریه اعتباریات مربوط به کدام متفکر جهان اسلام است؟
(بخش بفوانیم و بدانیم)
- ۸۱۰- دو پدیده اعتباری را نام ببرید.
(بخش بفوانیم و بدانیم)
- ۸۱۱- اعتباریات با کمک کدام عقل ایجاد می‌شوند؟
(بخش بفوانیم و بدانیم)
- ۸۱۲- قانون علیت با کدام عقل شناخته می‌شود؟
(بخش بفوانیم و بدانیم)
- ۸۱۳- علوم اجتماعی جهان اسلام از چه منابعی برای داوری ارزش‌ها کمک می‌گیرد؟
(بخش تأمل‌کنید)
- ۸۱۴- مهم‌ترین نوآوری‌های طه عبدالرحمن در زمینه نظریه‌سازی را نام ببرید.
(بخش بفوانیم و بدانیم)
- ۸۱۵- از کدام متفکر معاصر به عنوان غزالی دوران یاد می‌شود؟
(بخش بفوانیم و بدانیم)
- ۸۱۶- هر عبارت به کدام مفهوم اشاره می‌کند؟
(الف) معنای مشروطه از نظر میرزای نائینی (.....)
(ب) عقلی که علوم اجتماعی را پدید می‌آورد. (.....)
- ۸۱۷- هر عبارت نشانه کدام یک از انواع عقل در معنای خاص می‌باشد؟
(الف) علمی مانند فلسفه، ریاضیات و طبیعیات را پدید می‌آورد. (.....)
(ب) خوبی عدالت و بدی ظلم را می‌شناسد. (.....)
- ۸۱۸- هر عبارت به کدام نوع علم یا عقل اشاره دارد؟
(الف) متناسب با معنای علم در جهان اسلام است. (.....)
(ب) به کمک آن، حقایق و قواعد جهان شناخته می‌شوند. (.....)
- ۸۱۹- هر عبارت، تفاوت کدام رویکردهای اجتماعی را نشان می‌دهد؟
(الف) تبیین به تبیین تجربی محدود نمی‌شود. (.....)
(ب) تبیین نوعی تبیین و استدلال عقلانی به شمار می‌آید. (.....)
- ۸۲۰- هر عبارت مربوط به کدام متفکر است؟
(الف) مفهوم عقلانیت در جهان اسلام را متفاوت از عقلانیت موجود در جهان غرب می‌داند. (.....)
(ب) درباره لزوم قانون اساسی در دولت اسلامی سخن گفته است. (.....)
- ۸۲۱- هر عبارت به کدام یک از «رویکردهای جامعه‌شناسی» و «شاخه‌های علوم اجتماعی جهان اسلام» اشاره دارد؟
(الف) برای داوری درباره ارزش‌ها به معیار جهان‌شمولی که فراتر از محصولات اجتماعی و تاریخی انسان‌ها باشد دسترسی ندارد. (.....)
(ب) در ایران همواره نقش مهمی در تعیین نوع رابطه مردم با قدرتهای داخلی و خارجی داشته است. (.....)
- به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید.
- ۸۲۲- علم فقه در جهان اسلام چه مسئولیت‌هایی را بر عهده دارد؟
(نهایی فرورد ۹۹)
- ۸۲۳- درباره یکی از نقش‌های مهم فقه شیعه در ایران توضیح دهید.
- ۸۲۴- کدام نظریه‌های فقهی منجر به شکل‌گیری دو انقلاب مشروطه و انقلاب اسلامی در ایران شدند؟ توضیح دهید.
- ۸۲۵- جامعه مطلوب از نظر فقه شیعه چه ویژگی‌هایی دارد؟
(نهایی فرورد ۱۴۰۱)
- ۸۲۶- میرزای نائینی در رابطه با تحقق ویژگی‌های جامعه مطلوب در عصر خود، چه دیدگاهی داشت؟
- ۸۲۷- مجلس شورای اسلامی و مجلس خبرگان چگونه می‌توانند در تحقق بخشیدن به نظام مطلوب در عصر غیبت مشارکت کنند؟
(نهایی شهریور ۹۸)
- ۸۲۸- در پایان قرن بیستم امام خمینی در ادامه تلاش و مبارزه برای تشکیل جامعه مطلوب به کدام نتیجه رسید؟
(نهایی دی ۹۸)
- ۸۲۹- تعامل عالمان مسلمان با علوم اجتماعی مدرن، چه پیامدهایی دارد؟
- ۸۳۰- دو ویژگی علوم اجتماعی جهان اسلام در مقایسه با علوم اجتماعی جهان متجدد را بیان کنید.
(نهایی فرورد ۱۴۰۱)
- ۸۳۱- دو کارکرد علوم اجتماعی جهان اسلام را ذکر کنید.
- ۸۳۲- علوم اجتماعی جهان اسلام چه سطوحی را در بر می‌گیرند؟
(بخش بفوانیم و بدانیم)

۸۳۳- چرا علوم اجتماعی اندیشمندان مسلمان از نوع تبیینی نیست؟

(نهایی شهریور ۱۳۰۲)

۸۳۴- اعتباریات به چه معناست؟

(بخش به‌فوائیم و بدانیم)

۸۳۵- اعتباریات چه ویژگی‌هایی دارند؟

(بخش به‌فوائیم و بدانیم)

۸۳۶- از نظر علامه طباطبایی، عقل عملی چه کارکردی دارد؟

(بخش به‌فوائیم و بدانیم)

۸۳۷- عقل در معنای خاص خود، چه قوه‌ای است؟ و چه انواعی دارد؟

(بخش نمونه بیاورید صفحه ۱۱۴)

۸۳۸- عقل نظری چه واقعیت‌هایی را شناسایی می‌کند؟ و چه علمی را پدید می‌آورد؟

(بخش نمونه بیاورید صفحه ۱۱۴)

۸۳۹- کدام نوع عقل در معنای خاص، علوم انسانی و اجتماعی را پدید می‌آورد؟ توضیح دهید.

(نهایی فرورد ۹۹)

۸۴۰- چرا علوم اجتماعی متفکران مسلمان از نوع جامعه‌شناسی تبیینی نیست؟

(بخش گفت‌وگو کنید صفحات ۱۱۴ و ۱۱۵)

۸۴۱- چرا علوم اجتماعی اندیشمندان مسلمان از نوع تفسیری نیست؟

(نهایی شهریور ۹۹)

۸۴۲- جامعه‌شناسی انتقادی و رویکرد متفکران مسلمان را با یکدیگر مقایسه کنید.

(بخش گفت‌وگو کنید صفحات ۱۱۴ و ۱۱۵)

۸۴۳- جدول زیر را کامل نمایید.

(بخش گفت‌وگو کنید صفحات ۱۱۴ و ۱۱۵)

جامعه‌شناسی مدرن		علوم اجتماعی جهان اسلام
تبیینی	عقل ابزاری
تفسیری	عقل تفسیری
انتقادی	عقل انتقادی

۸۴۴- طه عبدالرحمن، دستاورد مهم جهان اسلام را چه می‌داند و چه تفاوتی با محمد عابد الجابری دارد؟

(بخش به‌فوائیم و بدانیم)

۸۴۵- شخصیت طه عبدالرحمن متأثر از چه عواملی است؟ توضیح دهید.

(بخش به‌فوائیم و بدانیم)

۸۴۶- طه عبدالرحمن چه خدماتی برای جهان اسلام انجام داده است؟

(بخش به‌فوائیم و بدانیم)

۸۴۷- در جدول زیر، علوم اجتماعی جهان متجدد و علوم اجتماعی جهان اسلام مقایسه شده است، آن را کامل کنید.

(نهایی فرورد ۱۳۰۲)

علوم اجتماعی جهان متجدد	علوم اجتماعی جهان اسلام
(الف)	علوم اجتماعی را شبیه علوم طبیعی نمی‌دانند.
تفسیری	(ب)
(پ)	از ظرفیت جهان‌شمول عقل نظری، عقل عملی و وحی برای داوری ارزش‌ها استفاده می‌کند.

■ گزینه درست را انتخاب کنید.

۸۴۸- جامعه اسلامی با استفاده از کدام شاخه علم اجتماعی خود، درباره رفتارها و هنجارهای اجتماعی داوری می‌کند؟

(۱) علم اخلاق

(۲) علم فقه

(۳) علوم قرآنی

(۴) الهیات اسلامی

۸۴۹- چه عاملی در شکل‌گیری دو انقلاب اجتماعی در ایران براساس نظریات فقهی، نقش داشت؟

(۱) مقبولیت و مرجعیت علم فقه در فرهنگ عمومی جامعه ایران

(۲) ترسیم جامعه آرمانی توسط فقهای شیعه

(۳) نبود نظریه‌های رقیب در مقابل نظریات فقهی

(۴) پایبند نبودن حکومت‌ها به احکام فقهی

۸۵۰- نظریات لازم برای دو انقلاب اجتماعی قرن بیستم ایران یعنی انقلاب مشروطه و انقلاب اسلامی ایران را پدید آورد. (نهایی شهریور ۹۸)

(۱) علوم اجتماعی مدرن

(۲) فقه شیعه

(۳) جامعه‌شناسی انتقادی

(۴) شناخت عمومی

۸۵۱- مقبولیت و مرجعیت در فرهنگ عمومی جامعه ایران موجب شد که دو انقلاب اجتماعی در یک قرن در جامعه ایران شکل بگیرد.

(۱) علوم اجتماعی

(۲) علم فقه

(۳) علم تاریخ

(۴) علم جامعه

(نهایی فرورد ۱۳۰۱)

۸۵۲- کدام عامل در ایران نقش مهمی در تعیین نوع رابطه مردم با قدرت‌های داخلی و خارجی داشته است؟

(۱) علوم اجتماعی

(۲) علوم ابزاری

(۳) علم فقه شیعه

(۴) علوم انسانی

(نهایی دی ۹۹)

۸۵۳- از کارکردهای علم فقه محسوب نمی‌شود؟

(۱) طرح احکام و قواعد اجتماعی

(۲) ارزیابی انتقادی هنجارهای اجتماعی

(۳) ترسیم ویژگی‌های جامعه آرمانی

(۴) توصیف و تبیین مسائل اجتماعی

۸۵۴- ویژگی اول جامعه مطلوب فقه شیعه کدام است؟

- (۱) عادلانه بودن روابط و ساختارهای جامعه
- (۲) عالم و عادل بودن حاکمان و کارگزاران جامعه
- (۳) نظارت بر عملکرد رهبر جامعه توسط مجلس خبرگان
- (۴) شناسایی و معرفی رهبر جامعه براساس معیارهای اسلامی

۸۵۵- به عقل در معنای خاص مربوط نمی‌شود؟

- (۱) شناسایی آرمان‌ها و ارزش‌ها
- (۲) شناخت واقعیت‌های مستقل از آگاهی و اراده انسان
- (۳) هرگونه تلاش ذهنی و فکری
- (۴) شناخت حقایق و قواعد جهان

۸۵۶- دانش علمی را به دانش حسی و تجربی محدود نمی‌کنند:

- (۱) رویکردهای تبیینی و انتقادی
- (۲) علوم اجتماعی جهان اسلام و رویکرد انتقادی
- (۳) رویکردهای تفسیری و انتقادی
- (۴) علوم اجتماعی جهان اسلام و رویکرد تفسیری

۸۵۷- در جهان اسلام نه تنها ویژگی‌های جامعه مطلوب و آرمانی را مشخص می‌کند بلکه راه‌های برون‌رفت از وضعیت موجود به سوی وضعیت مطلوب را نیز تجویز می‌کند.

(نهایی دی ۹۸)

- (۱) علم فقه
- (۲) علوم انسانی
- (۳) علوم اجتماعی
- (۴) علم عمران

۸۵۸- هر یک از عبارتهای زیر به ترتیب، مصداق استفاده از کدام نوع عقل هستند؟

- (الف) در طبیعت و جامعه، هیچ رخدادی خودبه‌خود و بدون علت رخ نمی‌دهد.
- (ب) هرگز جامعه‌ای بدون تأمین میزانی از عفت، شجاعت، حکمت و عدالت روی سعادت را نخواهد دید.
- (۱) عقل تفسیری - عقل انتقادی
 - (۲) عقل عملی - عقل نظری
 - (۳) عقل ابزاری - عقل انتقادی
 - (۴) عقل نظری - عقل عملی

(نهایی فرورد ۱۴۰۲)

۸۵۹- عبارت «قوه‌ای است که انسان به کمک آن حقایق و قواعد جهان را می‌شناسد.» به کدام نوع عقل اشاره دارد؟

- (۱) عقل خاص
- (۲) عقل تفسیری
- (۳) عقل عام
- (۴) عقل انتقادی

(نهایی شهریور ۱۴۰۲)

۸۶۰- کدام یک از موارد زیر در علم فقه مطرح نمی‌شود؟

- (۱) توصیف و تبیین مسائل اجتماعی
- (۲) طرح احکام و قواعد درباره چگونگی رفتار اجتماعی
- (۳) ارزیابی و نقد رفتارها و هنجارهای اجتماعی
- (۴) تجویز راه‌های برون‌رفت از وضعیت موجود به وضعیت مطلوب

پاسخ نامہ تشریحی

۱. درست
۲. درست
۳. درست

۵. نادرست؛ هرگاه در جامعه مسئله خاصی مطرح می‌شود، زمینه لازم برای پیدایش و رشد دانش علمی (نه دانش عمومی) نسبت به آن مسئله نیز فراهم می‌شود.

۶. درست
۷. درست
۸. درست

۹. نادرست؛ افرادی که درباره مشکلات و مسائل اجتماعی، شناخت علمی (نه دانش عمومی) دارند، از شناختی دقیق برخوردارند و می‌توانند برای آن‌ها راه‌حل‌های صحیح پیدا کنند.

۱۰. درست
۱۱. درست

۱۲. نادرست؛ دیدگاهی که تفاوت دانش علمی با دانش عمومی را در روش آن‌ها می‌داند (دیدگاه اول)، معتقد است دانش علمی تنها از راه حس و تجربه به دست می‌آید.

۱۳. ذخیره آگاهی - ذخیره دانشی ۱۴. دانش عمومی

۱۵. دانش عمومی ۱۶. تأمل - اندیشه

۱۷. دانش عمومی

۱۸. دست‌برداشتن از بخشی از ذخیره دانشی به نفع بخشی دیگر - طرح ایده‌های جدید

۱۹. موضوع - روش تجربی ۲۰. بازخوانی - بازسازی

۲۱. هویت فرهنگی - حل مسائل ۲۲. از طریق حواس (دیدن و شنیدن و ...)

۲۳. از طریق تفکر و تعقل ۲۴. ذخیره آگاهی

۲۵. ذخیره دانشی یا ذخیره آگاهی

۲۶. به سبب عادت (در راه رفتن، غذا خوردن و حرف زدن ما آگاهی‌ها و دانش‌هایی وجود دارد که به سبب عادت از نظر و توجه ما پنهان مانده است).

۲۷. به دلیل مشارکت اعضای جهان اجتماعی در این دانش (ما انسان‌ها با ورود به جهان اجتماعی با دیگرانی که در آن جهان اجتماعی زندگی می‌کنند، در مجموعه‌ای از آگاهی‌ها و دانش‌ها سهیم و شریک می‌شویم. این نوع از دانش را دانش همگانی یا دانش عمومی می‌گویند).

۲۸. دانش عمومی

۲۹. به درک عمیقی از دانش عمومی جهان اجتماعی می‌رسد. آسیب‌ها و اشکالاتی را که به دانش عمومی راه پیدا کرده‌اند، شناسایی می‌کند - قدرت پیدا می‌کند که از حقایق موجود در دانش عمومی دفاع کند. (ذکر یک مورد کافی است)

۳۰. علم تجربی ۳۱. علوم عقلانی و وحیانی

۳۲. تعارض میان دانش عمومی و دانش علمی

۳۳. بیکاری، فقر، نابرابری، قانون‌گریزی

۳۴. در صورتی که این علوم از روش تجربی استفاده کنند.

۳۵. رویکردی که روش تجربی را تنها روش کسب علم می‌دانست.

۳۶. باید از ورود دانش عمومی به قلمرو علم جلوگیری کند.

۳۷. الف) دانش عمومی (ب) دانش علمی

۳۸. الف) روش تجربی را تنها روش کسب علوم می‌دانستند.

ب) رویکردی که دانش تجربی را تنها روش کسب علم می‌دانست با چالش‌هایی مواجه شد.

۳۹. الف) دیدگاه دوم (ب) دیدگاه سوم

- پ) دیدگاه اول

۴۰. الف) امکان اعتباریابی دانش علمی

ب) رابطه متقابل دارند، بر یکدیگر اثر گذاشته و از هم اثر می‌پذیرند و به مرور متناسب می‌شوند.

۴۱. الف) صحیح

- پ) صحیح

۴۲. دانش علمی

۴۳. زبان، گشودن راه جدیدی برای ارتباط با جهان و فهم آن است. انسان دیگر صرفاً به دریافت‌های حسی خویش بسنده نمی‌کند و برای شناخت جهان اطراف خود، از دانسته‌های دیگران نیز بهره می‌برد. پرسش و پاسخ از دیگران، راه جدیدی برای فهم جهان هستی به روی او می‌گشاید.

۴۴. اگر دانش عمومی وجود نداشته باشد، زندگی اجتماعی ما مختل می‌شود و جهان اجتماعی فرومی‌پاشد.

۴۵. اگر فردی به تنهایی زندگی کند، در برخورد با موقعیت‌های بسیاری که از آن‌ها آگاهی ندارد با مشکل مواجه می‌شود و نمی‌تواند کاری انجام دهد. همچنین اگر بخواهد برای انجام دادن هر کاری بیندیشد، زندگی‌اش بسیار پرزحمت می‌شود.

۴۶. فردی که به تنهایی زندگی می‌کند، وقتی برای انجام عملی، فکر می‌کند و آگاهی لازم برای انجام آن را به دست می‌آورد، در صورتی که آن عمل موفقیت‌آمیز باشد، برای انجام آن در دفعات بعدی از همان دانش قبلی استفاده می‌کند؛ پس در وقت و انرژی او صرفه‌جویی می‌شود و می‌تواند به فعالیت‌های دیگر بیندیشد و بدین ترتیب به سختی بر ذخیره دانشی او افزوده می‌شود.

۴۷. زیرا انسان همواره از هوا استفاده می‌کند، اما در اغلب موارد متوجه آن نیست و از اهمیت آن غافل است. ما هنگامی متوجه وجود هوا می‌شویم که در آن تغییری رخ دهد و تنفس ما با مشکل مواجه شود. ما اغلب از آگاهی و دانشی که نسبت به کنش‌های خود داریم و از اهمیت و نقشی که این آگاهی در زندگی ما دارد، غافلیم و هنگامی که در موقعیت‌های ناآشنا قرار می‌گیریم، متوجه این آگاهی می‌شویم.

۴۸. ویژگی‌های دانش عمومی: ۱) گسترده‌ترین بخش ذخیره دانشی انسان است. ۲) در تعامل با دیگران از آن استفاده می‌کنیم. ۳) این دانش حاصل از زندگی است و انسان‌ها آن را در طول زندگی خود به دست می‌آورند.

۴۹. الف) ذخیره آگاهی: هر آن‌چه افراد از تجربه‌های فردی و اجتماعی زندگی خود، مطالعات مدرسه‌ای، دانشگاهی و ... می‌آموزند، «ذخیره آگاهی» یا «ذخیره دانشی» آن‌ها را شکل می‌دهد.

ب) دانش عمومی: ما انسان‌ها با ورود به جهان اجتماعی با دیگرانی که در آن جهان اجتماعی زندگی می‌کنند، در مجموعه‌ای از آگاهی‌ها و دانش‌ها سهیم و شریک می‌شویم. این نوع از دانش را «دانش عمومی» می‌گویند.

۵۰. کسی که دانش علمی دارد، اولاً؛ به درک عمیقی از دانش عمومی جهان اجتماعی خود می‌رسد.

ثانیاً؛ آسیب‌ها و اشکالاتی را که در شناخت عمومی راه پیدا کرده باشد، شناسایی می‌کند.

ثالثاً؛ قدرت دفاع از حقایق موجود در شناخت عمومی را پیدا می‌کند.

۵۱. بسیاری از مسائل و مشکلات را همه کسانی که از دانش عمومی جامعه برخوردارند، می‌شناسند و برای حل مشکلات، راهکارهایی را پیشنهاد می‌دهند، اما افرادی که شناخت علمی نسبت به دانش عمومی دارند، به شناخت دقیق علمی این مشکلات می‌پردازند و می‌توانند برای آن‌ها راه‌حل‌های صحیح پیدا کنند.

۵۲. دانش علمی با تلاش برای حل مسائل و مشکلات زندگی شکل می‌گیرد و پیشرفت می‌کند. یعنی هر وقت در جامعه مسئله خاصی مطرح می‌شود، زمینه لازم برای پیدایش و رشد دانش علمی نسبت به آن مسئله نیز فراهم می‌شود؛ مثلاً کاهش یا افزایش بی‌رویه جمعیت در یک کشور می‌تواند زمینه فعالیت و رشد علم جمعیت‌شناسی را فراهم کند.

۵۳. حل تعارضات میان دانش عمومی و علمی، گاه با دست‌برداشتن از بخشی از ذخیره دانشی به نفع بخشی دیگر و گاه با طرح ایده‌های جدید انجام می‌شود.

۵۴. جهان متجدد، براساس هویت دنیوی خود، دانش علمی را محدود و منحصر به علم تجربی می‌دانست و علوم عقلانی و وحیانی را از دایره علم بیرون می‌راند. اگر این تلقی جهان متجدد از علم در جوامع دیگری که علوم تجربی، عقلانی و وحیانی را معتبر می‌دانند، سرایت کند، **تعارضاتی** را در **ذخیره دانشی** آن جوامع پدید می‌آورد.

۵۵. ۱) ارتباط دوسویه دانش عمومی و دانش علمی قطع می‌شود. (۲) دانش عمومی به طور همه‌جانبه از دانش علمی حمایت نمی‌کند. (۳) دانش علمی، از رشد و رونق لازم بازمی‌ماند.

(۴) دانش علمی، دغدغه و توان لازم برای حل مسائل و مشکلات دانش عمومی را از دست می‌دهد.

۵۶. در اوایل قرن بیستم میلادی عده‌ای در جهان غرب پیدا شدند که به جای «موضوع» علوم بر «روش» علوم تأکید کردند. آن‌ها گمان کردند تنها روش کسب علم، حس و تجربه حسی است و با سخن گفتن از وحدت روش علوم، به تدریج این برداشت را دامن زدند که تنها «علم تجربی» علم است؛ آنان سایر علوم مانند فلسفه، اخلاق و علوم دینی را غیرعلمی نامیدند و علوم انسانی و اجتماعی را فقط در صورتی که از روش تجربی استفاده کنند، علم تلقی کردند.

علم	موضوع
علوم فیزیکی	طبیعت
علوم زیستی	موجودات زنده
علوم اجتماعی	کنش‌ها و پدیده‌های اجتماعی

۵۸. ویژگی‌های علوم انسانی و اجتماعی بومی (ایرانی و اسلامی) عبارت‌اند از:

- همسو با هویت فرهنگی خودمان و ناظر بر حل مسائل جامعه ایران
- دغدغه کشف واقعیت و تشخیص درست و غلط داشته باشد.
- در حل مسائل و مشکلات بومی جامعه مفید و کارآمد باشد.
- به زبان و منطق جهان‌شمول سخن بگوید.
- در گشودن مرزهای دانش علمی به روی جهانیان مشارکت داشته باشد.

۵۹. دیدگاهی که تفاوت دانش علمی با دانش عمومی را در روش آن‌ها می‌داند، قائل به تفاوت‌های زیر میان دانش علمی و دانش عمومی است:

- دانش علمی تنها از راه حس و تجربه و به صورت نظام‌مند به دست می‌آید؛ ولی دانش عمومی، دانش حاصل از زندگی افراد است که از راه جامعه‌پذیری و فرهنگ‌پذیری به دست می‌آید.
- دانش عمومی در مقابل دانش علمی از ارزش ناچیزی برخوردار است.

۶۰. تصویر مذکور بیانگر دیدگاهی است که ویژگی‌های زیر را دارا می‌باشد:

- همه دانش‌ها را دانش حاصل از زندگی می‌داند.
- دانش‌ها نه کشف و بازخوانی واقعیت، بلکه بازسازی واقعیت هستند.
- برتری دانش تجربی بر دانش حاصل از زندگی را بی‌اعتبار می‌داند.

۶۱. همه دانش‌ها، دانش حاصل از زندگی (دانش عمومی) است و دانش عمومی پایه و اساس هرگونه دانشی از جمله دانش تجربی است.

۶۲. دیدگاهی که دانش‌های فراتجربی را در حیطه دانش علمی قرار می‌دهد معتقد است که:

- دانش عمومی، دانشی غیرموقوت و نامعتبر نیست، بلکه کم‌وبیش در آن، دانش‌های حقیقی و صحیح نیز وجود دارد.
- دانش عمومی نسبت به دانش علمی از اعتبار کم‌تری برخوردار است.
- دانش عمومی و دانش علمی رابطه متقابل دارند.
- هر دانش علمی با هر دانش عمومی سازگار نیست.

۶۳. تفاوت‌های میان دیدگاه اول و دیدگاه دوم (دربارۀ رابطه دانش عمومی و دانش علمی):

- دیدگاه اول قائل به تفاوت روش‌های دانش علمی و دانش عمومی است و معتقد است دانش علمی تنها از راه حس و تجربه و به صورت نظام‌مند به دست می‌آید؛ ولی دانش عمومی، دانش حاصل از زندگی افراد است که از راه جامعه‌پذیری و فرهنگ به دست می‌آید، اما دیدگاه دوم این تفکیک و تفاوت را انکار می‌کند و همه دانش‌ها را دانش حاصل از زندگی می‌داند.

• دیدگاه اول قائل به برتری دانش علمی بر دانش تجربی است، اما دیدگاه دوم برتری دانش علمی تجربی بر دانش حاصل از زندگی را بی‌اعتبار می‌داند.

۶۴. ۴ هر آن‌چه افراد از تجربه‌های فردی و اجتماعی زندگی خود، مطالعات مدرسه‌ای، دانشگاهی و ... می‌آموزند، **ذخیره آگاهی** یا **ذخیره دانشی** آن‌ها را شکل می‌دهد.

۶۵. ۳ دانش علمی با تلاش برای حل مسائل و مشکلات زندگی شکل می‌گیرد و پیشرفت می‌کند.

۶۶. ۱ جهان‌های اجتماعی مختلف براساس **هویت فرهنگی** خود، تعاریف متفاوتی از دانش علمی دارند.

۶۷. ۲ دانش علمی باعث غنی‌تر شدن دانش عمومی می‌شود، نه برعکس.

۶۸. ۲ دانش علمی به طور کامل و همه‌جانبه از دانش عمومی حمایت نمی‌کند، زیرا ممکن است آسیب‌ها و اشکالاتی به دانش عمومی راه پیدا کرده باشند که از سوی دانش علمی قابل دفاع نباشد.

۶۹. ۳ **۷۰. ۴**

علوم انسانی و اجتماعی ایرانی و اسلامی دانشی است که ناظر به حل مسائل جامعه ایران (نه مسائل جهانی) بوده (رد گزینۀ (۱))، دغدغه کشف واقعیت (نه حقیقت) را داشته باشد (رد گزینۀ (۲)) و مرزهای دانش علمی (نه عمومی) خود را به روی جهانیان بگشاید. (رد گزینۀ (۳)).

۷۱. ۱ یکی از پیامدهای پدیدآمدن تعارض در **ذخیره دانشی جوامع**، این است که دانش علمی دغدغه و توان لازم برای حل مسائل و مشکلات دانش عمومی را از دست می‌دهد.

۷۲. ۲ جهان متجدد، براساس هویت دنیوی خود، دانش علمی را محدود و منحصر به علم تجربی می‌دانست و سایر علوم عقلانی و وحیانی را از دایره علم بیرون می‌راند.

۷۳. ۴ این گزینه مربوط به دیدگاه دوم است که معتقد است دانش عمومی پایه و اساس هرگونه دانشی است.

۷۴. ۱ در برخی از نحله‌های دیدگاه دوم، مرز دانش علمی و دانش عمومی فرومی‌پاشد.

۷۵. ۳ دیدگاه سوم معتقد است دانش علمی به دلیل امکان اعتباریابی نسبت به دانش عمومی از اعتبار بیشتری برخوردار است.

۷۶. ۲ دانش علمی علاوه بر دانش تجربی، دانش‌های فراتجربی را نیز شامل می‌شود.

درس دوم: علوم اجتماعی

۷۷. درست **۷۸. درست**

۷۹. نادرست؛ علوم اجتماعی هم ظرفیت داوری درباره علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن را دارند و هم می‌توانند درباره فرصت‌ها و محدودیت‌های فناوری به انسان‌ها آگاهی دهند.

۸۰. نادرست؛ علوم اجتماعی درباره فرصت‌ها و محدودیت‌های فناوری به انسان آگاهی می‌دهند.

۸۱. درست

۸۲. نادرست؛ جامعه‌شناسی کلان، ساختارهای اجتماعی و پدیده‌های اجتماعی کلان (نه کنش اجتماعی) را بررسی و مطالعه می‌کند.

۸۳. نادرست؛ پدیده‌های انسانی وابسته به (نه مستقل از) اهداف و معانی مورد نظر انسان‌ها هستند. (چون کنش‌های انسانی معنا دار هستند).

۸۴. درست **۸۵. درست**

۸۶. درست

۸۷. نادرست؛ علوم انسانی (نه علوم طبیعی) شیوه صحیح استفاده از علوم طبیعی و دانش‌های ابزاری را نشان می‌دهند.

۸۸. درست **۸۹. علوم اجتماعی**

۹۰. طبیعت - حوادث طبیعی **۹۱. فناوری - بهره‌مندی انسان از طبیعت**

۱۲۸. در مورد نسبت علوم اجتماعی و علوم انسانی، سه دیدگاه وجود دارد. در دیدگاه اول، علوم انسانی و علوم اجتماعی یکی دانسته می‌شوند.

دیدگاه دوم، موضوع علوم انسانی و علوم اجتماعی را یکسان می‌داند ولی روش این دو دسته از علوم را متفاوت می‌داند. روش علوم اجتماعی را روش تجربی و روش علوم انسانی را روش‌های غیرتجربی می‌دانند. از منظر دیدگاه سوم، علوم انسانی و علوم اجتماعی موضوعات متفاوتی دارند.

۱۲۹. علوم انسانی دربارهٔ فعالیت‌های غیرارادی انسان‌ها بحث نمی‌کند؛ زیرا فعالیت‌های غیرارادی، کنش محسوب نمی‌شوند؛ یعنی با آگاهی و ارادهٔ انسان‌ها انجام نمی‌شوند؛ مثل کارکرد سیستم گوارشی یا تنفسی بدن انسان که به ارادهٔ او نیست.

۱۳۰. زیرا کنش انسان با آگاهی و ارادهٔ او انجام می‌شود و هدف و معنای خاصی دارد.

۱۳۱. موضوع فلسفه، اصل وجود است؛ یعنی به موجودی خاص مانند موجودات طبیعی و انسانی و اجتماعی نمی‌پردازد، بلکه قوانین کلی موجودات را شناسایی می‌کند.

۱۳۲. قانون علیت می‌گوید هر پدیدهٔ طبیعی، انسانی و اجتماعی علتی دارد و خودبه‌خود، اتفاقی در جهان رخ نمی‌دهد.

۱۳۳. در علم پزشکی به مضرات و زیان‌های فست‌فودها بر بدن انسان پرداخته می‌شود؛ مثلاً مصرف فست‌فودها چه تأثیری بر افزایش بیماری‌های قلبی و عروقی دارد. در جامعه‌شناسی به عوامل اجتماعی مؤثر بر افزایش مصرف فست‌فودها در جامعه پرداخته می‌شود؛ مثلاً پایگاه اجتماعی و اقتصادی افراد چه تأثیری بر مصرف فست‌فودها دارد.

۱۳۴. علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن‌ها، ابزار تسلط انسان بر طبیعت و رهاسازی او از محدودیت‌های طبیعی‌اند. از این‌رو به آن‌ها علوم ابزاری نیز می‌گویند. (البته اگر علوم انسانی و علوم اجتماعی نیز صرفاً از روش تجربی برای شناخت پدیده‌های اجتماعی استفاده کنند، به این علوم هم، علوم ابزاری گفته می‌شود).

۱۳۵. فرصت موضع‌گیری اجتماعی مناسب و صحیح را برای دانشمندان فراهم می‌کنند.

۱۳۶. **۴** این عبارت مربوط به فواید علوم اجتماعی است.

۱۳۷. **۳** بررسی سایر گزینه‌ها: گزینه (۱): علوم اجتماعی با داورى دربارهٔ پدیده‌های اجتماعی و انتقاد از آن‌ها، فرصت موضع‌گیری اجتماعی مناسب و صحیح را برای دانشمندان فراهم می‌آورند. / گزینه (۲): علوم اجتماعی، با کشف نظم و قواعد جهان اجتماعی می‌توانند تأثیر اجتماعات بر زندگی ما را توضیح دهند. / گزینه (۴): علوم اجتماعی با شناخت کنش‌های اجتماعی انسان‌ها به آن‌ها امکان می‌دهند که آثار و پیامدهای پدیده‌های اجتماعی را پیش‌بینی کنند.

۱۳۸. **۲** موضوع علوم انسانی عام‌تر از موضوع علوم اجتماعی است، نه برعکس.

۱۳۹. **۳** اقتصاد جزء علوم اجتماعی، روان‌شناسی و اخلاق جزء علوم انسانی و زیست‌شناسی جزء علوم طبیعی هستند.

۱۴۰. **۲** فلسفه نه جزء علوم طبیعی است و نه جزء علوم انسانی یا اجتماعی، بلکه دانشی مستقل است.

۱۴۱. **۴** دانشمندان علوم اجتماعی تلاش می‌کنند نظم و قواعد جهان اجتماعی را کشف کنند. ما با شناخت قواعد زندگی در اجتماعات، هم از فرصت‌های آن‌ها برخوردار می‌شویم و هم از آسیب‌های احتمالی زندگی در اجتماعات مختلف در امان می‌مانیم.

۱۴۲. **۲** موضوع فلسفه اصل وجود است؛ یعنی به موجودی خاص مانند موجودات طبیعی و انسانی و اجتماعی نمی‌پردازد بلکه قوانین کلی موجودات را شناسایی می‌کند.

۱۴۳. **۱** کسانی که معتقدند علوم انسانی و علوم اجتماعی موضوعات متفاوتی دارند، وجود انسان را به ابعاد اجتماعی‌اش تقلیل نمی‌دهند و کنش‌های او را به کنش‌های اجتماعی فرو نمی‌کاهند.

۱۴۴. **۴** در جامعه‌شناسی کلان، ساختار اجتماعی و سایر پدیده‌های اجتماعی کلان مورد بررسی و مطالعه قرار می‌گیرد.

۹۲. نظم - قواعد

۹۴. نقد - اصلاح

۹۶. علوم انتقادی

۹۸. علیت

۱۰۰. پدیده‌های اجتماعی

۱۰۲. به دلیل آگاهانه بودن و ارادی بودن کنش‌های اجتماعی

۱۰۳. با کشف نظم و قواعد جهان اجتماعی

۱۰۴. علم پزشکی

۱۰۵. زیرا فعالیت‌های غیرارادی موضوع علم پزشکی هستند و فعالیت‌های غیرارادی کنش نیستند.

۱۰۶. متافیزیک

۱۰۸. فناوری

۱۰۹. کنش‌های انسان‌ها و آثار و پیامدهای آن (موضوع علوم انسانی)

۱۱۰. روان‌شناسی جزء علوم انسانی و جامعه‌شناسی جزء علوم اجتماعی است.

۱۱۱. علوم طبیعی

۱۱۳. زیست‌شناسی

۱۱۵. الف) علوم ابزاری

۱۱۶. دوری و نزدیکی به علوم طبیعی

۱۱۷. الف) ساختار اجتماعی و سایر پدیده‌های اجتماعی کلان

ب) کنش اجتماعی و سایر پدیده‌های اجتماعی خرد

۱۱۸. الف) جامعه‌شناسی تبیینی ب) جامعه‌شناسی انتقادی

۱۱۹. الف) افزایش همدلی و همراهی انسان‌ها

ب) پیش‌بینی آثار و پیامدهای پدیده‌های اجتماعی

پ) بررسی و توضیح تأثیر اجتماعات بر زندگی انسان

ت) فراهم آوردن فرصت موضع‌گیری اجتماعی مناسب و صحیح برای دانشمندان

۱۲۰. ب) جامعه‌شناسی کلان

۱۲۱. فواید علوم طبیعی: (۱) این علوم با شناخت طبیعت و قوانین آن، قدرت پیش‌بینی و پیشگیری از حوادث طبیعی را برای انسان فراهم می‌آورند.

(۲) علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن‌ها، ابزار بهره‌مندی انسان از طبیعت و وسیلهٔ غلبهٔ او بر محدودیت‌های طبیعی هستند.

۱۲۲. علوم اجتماعی به دانش‌هایی گفته می‌شود که اجتماعات انسانی و چگونگی اثرگذاری آن‌ها بر کنش‌ها و شیوهٔ زندگی ما و هم‌چنین اثرپذیری آن‌ها از کنش‌ها و شیوهٔ زندگی ما را به روش علمی مطالعه می‌کنند.

۱۲۳. علوم اجتماعی، دربارهٔ فرصت‌ها و محدودیت‌های فناوری به انسان‌ها آگاهی می‌دهند و به آن‌ها کمک می‌کنند از طبیعت و علوم طبیعی به شیوهٔ صحیح استفاده کنند. از این‌رو، علوم اجتماعی نسبت به علوم طبیعی از اهمیت بیشتری برخوردارند.

۱۲۴. فواید علوم اجتماعی: (۱) در علوم اجتماعی ظرفیت داورى دربارهٔ ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و امکان انتقاد و اصلاح آن‌ها وجود دارد. (۲) علوم اجتماعی ظرفیت داورى دربارهٔ علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن را دارند.

۱۲۵. مردم‌شناسی - جامعه‌شناسی - تاریخ - باستان‌شناسی

۱۲۶. به دو گروه تقسیم می‌شوند:

(۱) جامعه‌شناسی خرد: این نوع از جامعه‌شناسی، کنش‌های اجتماعی و پدیده‌های اجتماعی خرد را مطالعه می‌کند.

(۲) جامعه‌شناسی کلان: این نوع از جامعه‌شناسی، ساختارهای اجتماعی و پدیده‌های اجتماعی کلان را مطالعه می‌کند.

۱۲۷. پدیده‌های طبیعی، برخلاف کنش‌ها و پیامدهای آن، به تصمیم و اقدام انسان‌ها وابسته نیستند؛ بلکه مستقل از ارادهٔ انسان‌ها و اهداف و معانی مورد نظر آن‌ها وجود دارند.

درس سوم: نظم اجتماعی
۱۴۵. درست

۱۴۶. نادرست؛ در زندگی روزمره بی‌نظمی بیشتر از نظم به چشم می‌آید. در واقع ما بیشتر بی‌نظمی را می‌بینیم و نظم را مشاهده نمی‌کنیم؛ زیرا به نظم (نه بی‌نظمی) عادت کرده‌ایم.

۱۴۷. درست

۱۴۸. درست

۱۴۹. نادرست؛ ساختار اجتماعی را در **گروه‌های رسمی** مانند سازمان‌ها بهتر می‌توان دید.

۱۵۰. درست

۱۵۱. درست

۱۵۲. درست

۱۵۳. نادرست؛ انسان در **دیدگاه تبیینی**، صرفاً یک موجود طبیعی پیچیده‌تر از سایر موجودات دانسته می‌شود. طرفداران این دیدگاه گمان می‌کنند که همهٔ جوامع مسیر یکسانی به سوی پیشرفت طی می‌کنند. (نه مسیرهای متفاوت و متنوع)

۱۵۴. نادرست؛ **جامعه‌شناسی تبیینی** به کنش‌های انسان توجه نمی‌کند. جامعه را صرفاً یک پدیدهٔ طبیعی پیچیده می‌داند.

۱۵۵. نادرست؛ در رویکرد تبیینی قادر نخواهیم بود تغییری بنیادین در جامعه به وجود آوریم.

۱۵۶. درست

۱۵۷. آشنایی‌زدایی یا عادت‌زدایی

۱۵۸. پیش‌بینی

۱۵۹. ساختار اجتماعی

۱۶۰. علت ایجاد - زوال

۱۶۱. جامعه‌شناسی تبیینی

۱۶۲. مناسبات بیرونی

۱۶۳. تبیینی - مغلوب

۱۶۴. نظم اجتماعی

۱۶۵. ساده - پیچیده

۱۶۶. هنر آشنایی‌زدایی

۱۶۷. نظم به معنای قرارگرفتن هر پدیده‌ای در جای خود است.

۱۶۸. قواعد اجتماعی

۱۶۹. آشنایی‌زدایی

۱۷۰. ساختار اجتماعی

۱۷۱. نظام اجتماعی

۱۷۲. آگوست کنت

۱۷۳. جامعه‌شناسان تبیینی

۱۷۴. تفاوت کمی

۱۷۵. تبیین تجربی

۱۷۶. هم‌تغییری

۱۷۷. روش کمی و آماری

۱۷۸. اوایل قرن نوزدهم میلادی

۱۷۹. الف) یکسان‌دانستن طبیعت و جامعه

ب) موفقیت‌های دانشمندان علوم طبیعی

۱۸۰. الف) هدف جامعه‌شناسی تبیینی

ب) موضوع جامعه‌شناسی تبیینی

پ) روش جامعه‌شناسی تبیینی

۱۸۱. الف) قواعد اجتماعی

ب) آشنایی‌زدایی از امر مائوس

۱۸۲. الف) گیدنز

ب) آگوست کنت

۱۸۳. الف) تغییرات جمعیتی از جملهٔ تغییراتی است که یک نظام اجتماعی در خود ایجاد می‌کند.

ب) پرسشنامه از ابزارهای گردآوری اطلاعات در روش‌های کمی است.

۱۸۴. الف) یوزیتویسم به معنای وحدت روش علوم است.

ب) روش حسی و تجربی، نگاه از بیرون به پدیده‌های اجتماعی است.

۱۸۵. الف) آگوست کنت

ب) لمبروزو

۱۸۶. الف) رشد جمعیت از جمله تغییراتی است که یک نظام در خود ایجاد می‌کند. ب) برداشت روزافزون از منابع تجدیدناپذیر، از جمله تغییراتی است که یک نظام در محیط ایجاد می‌کند.

۱۸۷. **مصادیق بی‌نظمی:** درگیری میان هواداران تیم‌ها - ریختن زباله در ورزشگاه **مصادیق نظم:** بازی سر ساعت تعیین‌شده شروع می‌شود، بازی طبق قواعد از پیش تعیین شده انجام می‌شود.

۱۸۸. جامعه‌شناسان برای شناختن نظم، از امور آشنا و مائوس، آشنایی‌زدایی می‌کنند؛ یعنی از دید یک فرد غریبه به موضوعات آشنا و روزمرهٔ اطراف خود نگاه می‌کنند و بدین ترتیب در کنار بی‌نظمی، نظم را می‌شناسند؛ مثل نظمی که در زندگی آلمانی‌ها نظیر رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی قابل مشاهده است و ایرانیانی که به این کشور سفر می‌کنند می‌توانند به سرعت آن را درک کنند اما شاید یک فرد آلمانی به دلیل عادت به این شیوهٔ زندگی نتواند این همه نظم را در زندگی خود ببیند.

۱۸۹. کارکردهای نظم اجتماعی: (۱) پیش‌بینی رفتار دیگران و همکاری با آن‌ها را امکان‌پذیر می‌نماید، (۲) سبب می‌شود تا اتفاقات غیرمنتظره، افراد را از همکاری با یکدیگر باز ندارد و (۳) باعث می‌شود تا افراد توقعات و انتظارات معینی از دیگران داشته باشند.

۱۹۰. **نظم اجتماعی** محصول قواعد با هم زندگی کردن ما است. نظم یعنی قرارگرفتن هر پدیده‌ای در جای خود و جای پدیده‌ها را همین قواعد تعیین می‌کنند.

۱۹۱. (۱) قواعد و هنجارهای با هم زندگی کردن چگونه به وجود می‌آیند؟ (۲) چگونه دوام می‌آورند؟ (۳) چگونه تغییر می‌کنند؟

۱۹۲. **قواعد اجتماعی** ارتباط افراد با یکدیگر را سامان می‌دهند، کنش‌های آن‌ها را برای یکدیگر قابل پیش‌بینی می‌سازند و امکان مشارکت تک‌تک افراد را در زندگی اجتماعی فراهم می‌کنند.

۱۹۳. ارتباط میان پدیده‌های اجتماعی، **ساختار اجتماعی** نامیده می‌شود. ساختار اجتماعی چگونگی رابطه و پیوند میان پدیده‌های اجتماعی مختلف مانند حقوق، تکالیف، نقش‌ها، هنجارها، ارزش‌ها و باورها را نشان می‌دهد. ساختار اجتماعی را در **گروه‌های رسمی** مانند سازمان‌ها بهتر می‌توان دید. در هر سازمانی حقوق و تکالیف مربوط به هر نقش، چگونگی روابط میان اعضا و ... مشخص است.

۱۹۴. منظور از **پویایی نظام اجتماعی** این است که بخش‌های مختلف یک نظام بر یکدیگر اثر می‌گذارند و از یکدیگر اثر می‌پذیرند. نظام اجتماعی علاوه بر این که می‌تواند در خودش تغییراتی ایجاد کند می‌تواند در محیط خود نیز تغییراتی به وجود آورد.

۱۹۵. **جامعه‌شناسی تبیینی** معتقد است همان‌طور که علوم طبیعی با شناخت نظم موجود در طبیعت، امکان پیش‌بینی، پیشگیری و کنترل طبیعت را برای انسان‌ها فراهم می‌کند، جامعه‌شناسی نیز با شناخت نظم اجتماعی به انسان‌ها قدرت پیش‌بینی، پیشگیری و کنترل جامعه را می‌دهد؛ لذا در این رویکرد، هدف جامعه‌شناسی نیز همانند هدف علوم طبیعی است.

۱۹۶. **طبیعت بیرون** و مستقل از ما است، ما آن را پدید نیآورده‌ایم بلکه قبل از ما موجود بوده است. در حالی که **جامعه** برخلاف طبیعت، محصول و مخلوق کنش‌های انسان‌هاست و بود و نبود آن، به ما وابسته است.

۱۹۷. تلاش ما برای شناخت **قوانین طبیعت** به‌هیچ‌وجه این قوانین را تغییر نمی‌دهد. ما فقط می‌توانیم این قوانین را بشناسیم و سپس با استفاده از علوم طبیعی، تا جایی که این قوانین به ما اجازه می‌دهند، در طبیعت و پدیده‌هایی مانند ماشین و بدن که براساس قوانین طبیعی عمل می‌کنند، تغییراتی ایجاد نماییم و آن‌ها را متناسب با نیازها و خواسته‌های خود کنترل کنیم.

۱۹۸. (۱) اگر جامعه را همچون طبیعت تصور کنیم و آن را دستاوردی انسانی ندانیم؛ یعنی واقعیتی بیرونی باشد که با قوانینی به استحکام قوانین طبیعت اداره می‌شود. آن‌گاه ما فقط می‌توانیم از دانش‌های ابزاری خود استفاده کنیم و پدیده‌های اجتماعی و جامعه را بشناسیم، اما قادر نخواهیم بود تغییری بنیادین در جامعه به وجود آوریم. (۲) نظم اجتماعی بیرون و مستقل از ما خواهد بود و باید خود را با آن تطبیق داده و سازگار کنیم. (۳) طبیعت انگاری جامعه، انسان‌ها را به پیچ و مهره‌های نظم اجتماعی تقلیل می‌دهد.

۱۹۹. انسان در رویکرد تبیینی، صرفاً یک موجود طبیعی پیچیده‌تر از سایر موجودات طبیعی است.

- ۲۰۹. ۳** جامعه‌شناسان برای شناختن نظم در کنار بی‌نظمی از هنر آشنایی‌زدایی استفاده می‌کنند.
- ۲۱۰. ۲** جامعه‌شناسان از دید یک فرد غریبه به موضوعات آشنا و روزمره اطراف خود نگاه می‌کنند و در کنار بی‌نظمی، نظم را می‌شناسند. (نه برعکس)
- ۲۱۱. ۱** آشنایی‌زدایی به معنای عادت‌زدایی است و ابتدا در حوزه ادبیات مطرح شد.
- ۲۱۲. ۴** اگر ساختار اجتماعی را به خودرویی تشبیه کنیم که در یک جا پارک شده است، نظام اجتماعی همان خودرو خواهد بود که موتور آن روشن شده و در حرکت است.
- ۲۱۳. ۳** نظم اجتماعی پیش‌بینی رفتار دیگران و همکاری با آن‌ها را امکان‌پذیر می‌نماید.
- ۲۱۴. ۲** ساختار اجتماعی چگونگی رابطه و پیوند میان پدیده‌های اجتماعی مختلف است.
- ۲۱۵. ۴** منظور از پویایی نظام اجتماعی این است که بخش‌های مختلف آن بر یکدیگر اثر می‌گذارند و از یکدیگر اثر می‌پذیرند.
- ۲۱۶. ۳** اگر جامعه را همچون طبیعت تصور کنیم و آن را دستاوردی انسانی ندانیم؛ یعنی آن را واقعیتی بیرونی تصور کنیم که با قوانینی به استحکام قوانین طبیعت اداره می‌شود، در آن صورت ما فقط می‌توانیم از «دانش‌های ابزاری» خود استفاده کنیم و پدیده‌های اجتماعی را بشناسیم.
- ۲۱۷. ۱** عبارت گزینه (۱) مربوط به تفاوت جامعه و طبیعت است نه یکسان‌دانستن طبیعت و جامعه.
- ۲۱۸. ۱** تقلیل‌دادن انسان‌ها به بیچ و مهره‌های نظم اجتماعی، نتیجه یکسان‌دانستن طبیعت و جامعه است.
- ۲۱۹. ۱** رویکرد تبیینی، جامعه‌شناسی را در زمره دانش‌های تجربی و ابزاری قرار می‌دهد.
- ۲۲۰. ۴** جامعه‌شناسی تبیینی، نظم اجتماعی را بیشتر براساس مناسبات بیرونی توضیح می‌دهد و این مناسبات را مبتنی بر قرارداد، ترس و اجبار می‌داند.
- ۲۲۱. ۱** این گزینه مربوط به نوع مواجهه جامعه‌شناسان با موقعیت‌های اجتماعی است.
- ۲۲۲. ۳** جامعه‌شناسی تبیینی همان رویکرد پوزیتیویستی به معنی وحدت روش علوم است؛ یعنی در همه دانش‌های علمی، روش مطالعه یکسان است و آن روش تجربی است.
- ۲۲۳. ۲** در اوایل قرن نوزدهم میلادی، با محدود‌دانستن دانش علمی به دانش تجربی، صرفاً تبیین‌های تجربی به رسمیت شناخته می‌شد.
- درس چهارم: کنش اجتماعی**
- ۲۲۴. ۱** نادرست؛ جنگ‌های نامنظم مبتنی بر آگاهی فرهنگی (نه نظامی) و جغرافیایی سربازان داوطلب محلی یک منطقه است.
- ۲۲۵. ۲** درست
- ۲۲۶. ۲** درست
- ۲۲۷. ۱** نادرست؛ مشکلات و مسائل اجتماعی، بیرون از دایره نفوذ و تأثیر انسان‌ها نیستند و همه افراد از آن‌جا که عضوی از جامعه هستند می‌توانند با کنش‌های اجتماعی خود، در حفظ وضع موجود یا تغییر آن اثر داشته باشند.
- ۲۲۸. ۲** درست
- ۲۲۹. ۱** نادرست؛ انسان‌ها برخلاف پدیده‌های طبیعی، آگاهانه عمل می‌کنند و در شرایط گوناگون رفتارهای متفاوتی (نه یکسانی) از خود نشان می‌دهند.
- ۲۳۰. ۱** نادرست؛ کنش انسان‌ها را می‌توان با روش تجربی تحلیل کرد؛ زیرا روش تجربی یکی از روش‌های شناخت علمی پدیده‌های اجتماعی از جمله کنش‌های انسان است.
- ۲۳۱. ۲** درست
- ۲۳۲. ۱** نادرست؛ برخی اهداف کنشگران قابل مشاهده‌اند ولی انسان‌ها اغلب در کنش‌هایشان به دنبال تحقق ارزش‌هایی هستند که به وسیله دیگران قابل مشاهده نیستند.

۲۰۰. جامعه‌شناسان تبیینی جامعه را صرفاً یک موجود طبیعی پیچیده می‌دانستند و تفاوت میان جوامع مختلف را نیز تنها تفاوتی کمی می‌دیدند. از نظر آن‌ها برخی جوامع از برخی دیگر پیچیده‌ترند، در رفع نیازهای خود تواناترند و به همین دلیل پیشرفته‌تر هستند. آن‌ها گمان می‌کردند که همه جوامع، مسیر یکسانی از پیشرفت را طی می‌کنند و از جوامع ساده به جوامع پیچیده تبدیل می‌شوند.

۲۰۱. گاهی تغییر (کاهش یا افزایش) در یک پدیده اجتماعی با تغییر (کاهش یا افزایش) در پدیده دیگری همراه است. این دو پدیده را هم‌تغییری می‌گویند؛ یعنی می‌توان تغییرات یکی را به کمک تغییرات دیگری توضیح داد. برای مثال، میان بیکاری در کشور و عواملی چون میزان دانش و مهارت فارغ‌التحصیلان مدارس و دانشگاه‌ها، رکود اقتصادی، ناتوانی اقتصاد در تولید شغل، توزیع نامناسب مشاغل، واردات بی‌رویه و ... رابطه‌ای وجود دارد.

۲۰۲. افراد در زندگی روزمره غالباً بنا به نیازهای عملی خود با هر موقعیت اجتماعی مواجه می‌شوند و معمولاً از پیچیدگی و عمق آن موقعیت می‌کاهند و آگاهی و دانش ساده و راحت‌تری از آن می‌سازند؛ براساس این دانش عمل می‌کنند و با تکرار عمل، عادت آن‌ها می‌شود و به صورت نوعی دانش عملی و ابزاری در دانش عمومی آن‌ها ذخیره می‌شود؛ اما جامعه‌شناس تلاش می‌کند با هنر آشنایی‌زدایی از چشم‌انداز فردی غریبه به موقعیت‌های اجتماعی نگاه کند تا از این دانش عملی و عمومی عبور کند و به پیچیدگی و عمق آن موقعیت اجتماعی نزدیک‌تر شود.

۲۰۳. منظور از تبیین، بیان چرایی یک پدیده یا نشان‌دادن علت ایجاد یا زوال آن است. در تبیین، پدیده‌هایی که قبلاً مستقل از هم به نظر می‌رسیدند در ارتباط با یکدیگر قرار می‌گیرند و میان پدیده‌هایی که پیش‌تر در ارتباط با هم دیده می‌شده‌اند، روابط جدیدی طرح می‌شود؛ مثلاً رکود اقتصادی باعث افزایش بیکاری در جامعه می‌شود.

۲۰۴. لمبروزو با روش تبیینی می‌خواست مجرم بودن یا نبودن افراد را با مشاهده ویژگی‌های جسمانی و ظاهری آن‌ها تشخیص دهد و بدین منظور ابزارهایی مانند نبض‌نگار آبی، حجم‌نگار، آوانگاشت و ... را به کار گرفت.

۲۰۵. جامعه‌شناسی تبیینی، نظم اجتماعی را بیشتر براساس مناسبات بیرونی توضیح می‌دهد و این مناسبات را مبتنی بر قرارداد، ترس و اجبار می‌داند. افراد جامعه براساس نوعی قرارداد، قواعد و مقرراتی را می‌پذیرند. این قواعد، گذشته از آن‌که نفع افراد جامعه را تأمین می‌کند، آن‌ها را در برابر گزندها و آسیب‌ها نیز محافظت می‌کند.

۲۰۶. جوامعی که نظم اجتماعی را براساس رویکرد تبیینی، برقرار می‌سازند، شاید با تطبیع و تهدید و اجبار، قادر باشند پیش‌بینی‌پذیری رفتارها را تضمین کنند، اما در جلب مشارکت و همکاری افراد براساس میل، رضایت و رغبت موفق عمل نمی‌کنند. از این‌رو هر روز باید بر حجم قواعد و قوانین نظارتی و نیز نیروها و ابزار کنترل‌کننده خود بیفزایند.

۲۰۷. در اوایل قرن نوزدهم میلادی، با محدود‌دانستن دانش علمی به دانش تجربی، صرفاً تبیین‌های تجربی به رسمیت شناخته می‌شد؛ یعنی تنها بیان آن دسته از روابط علت و معلولی میان پدیده‌ها، دانش علمی معتبر محسوب می‌شد که با حس و تجربه مشاهده‌پذیر باشد؛ زیرا چنین می‌پنداشتند که دانش علمی تنها از راه حس به دست می‌آید.

۲۰۸.

جامعه‌شناسی تبیینی		
موضوع	روش	هدف
پدیده‌های اجتماعی همانند پدیده‌های طبیعی هستند.	حس و تجربه (نگاه از بیرون)	پیش‌بینی و کنترل پدیده‌های اجتماعی

۲۳۳. درست

۲۳۴. نادرست؛ انقلاب‌های اجتماعی، اندیشه‌های جدید، شاهکارهای هنری و اختراعات بزرگ هنگامی پدید می‌آیند که انسان از نظم موجود گامی فراتر می‌گذارد.

۲۳۵. درست

۲۳۶. نادرست؛ در جامعه‌شناسی تبیینی، ارزش‌بودن مهربانی و فداکاری و ضدا ارزش‌بودن کینه‌توزی و خودخواهی قابل مشاهده و فهم نیست، زیرا با استفاده از روش‌های تجربی نمی‌توان گفت که مهربانی یک فضیلت اخلاقی و کینه‌توزی یک رذیلت اخلاقی است.

۲۳۷. نادرست؛ برای فهم انگیزه جوانان و نوجوانان نمی‌توان از روش‌های تجربی استفاده کرد. (روش تفسیری روش مناسبی است.)

۲۳۸. نادرست؛ نادیده‌گرفتن معنای کنش، سبب شده، بیشتر مطالعات تبیینی به توصیف (نه تفسیر و توجیه) خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده ما محدود شود.

۲۳۹. درست

۲۴۱. آرمان‌ها و ارزش‌های خود

۲۴۳. حفظ وضع موجود - تغییر آن

۲۴۵. تجربه - فهم معانی

۲۴۷. روحیه خلاق

۲۴۸. مشاهده - معنای کنش

۲۴۹. معنای نهفته

۲۵۱. روش‌های تجربی

۲۵۳. آگاهی - معناداری

۲۵۵. معنا

۲۵۶. مقاومت مردم مسلمان روستای آمرلی در استان صلاح‌الدین عراق علیه داعش

۲۵۷. با تکیه بر ظرفیت‌های بومی و فرهنگی خود

۲۵۸. شهید مصطفی چمران

۲۵۹. کنش‌های اجتماعی

۲۶۰. زیرا آگاهانه عمل می‌کنند و عملشان معنادار است.

۲۶۱.

پیامدهای نادیده‌گرفتن کنش اجتماعی

۲۸۰. جنگ‌های نامنظم: ۱) مبتنی بر آگاهی فرهنگی و جغرافیایی سربازان محلی یک منطقه است که قادرند در موقعیت بومی خود، با امکانات محدود حتی در برابر تهاجم یک ارتش بزرگ نیز مقاومت کنند. ۲) سربازان جنگ‌های نامنظم به جای اجرای نقشه‌های از پیش برنامه‌ریزی شده، متناسب با موقعیت خاص جغرافیایی و فرهنگی، عمل می‌کنند. ۳) جنگ نامنظم همانند مبارزات چریکی از نظم موجود پیروی نمی‌کند، از نظم ظاهری متداول فراتر می‌رود و با ارزش‌ها و معانی پیوند می‌خورد. ۴) سربازان جنگ‌های نامنظم به دلیل انگیزه‌های اخلاقی و آرمان‌های معنویشان، توانی فراتر از نظم موجود به دست می‌آورند. (ذکر دو مورد کافی است.)

۲۸۱. نبرد مردم آمرلی با تکیه بر ظرفیت‌های بومی و فرهنگی خود و برخلاف نظم و نظریات معمول در برابر دویست هزار داعشی صورت گرفت. آن‌ها با کم‌ترین نیرو و امکانات نظامی، هشتاد روز مقاومت کردند تا در نهایت گروه‌های مقاومت عراق خود را به این شهر رساندند و حصر آمرلی شکسته شد. الگوی مقاومت آمرلی نظامی نبود بلکه کاملاً فرهنگی بود. مردمان این شهر سرباز نبودند ولی متعهد بودند.

۲۸۲. کنش اجتماعی خشت بنای جامعه است و تمامی پدیده‌های اجتماعی خرد و کلان با کنش‌های اجتماعی پدید می‌آیند. ساختارهای اجتماعی هر چه قدر هم جا افتاده و با سابقه باشند با کنش‌های افراد به وجود آمده و برقرارند.

۲۸۳. زندگی اجتماعی انسان و نظم، همزاد هم هستند، اما انسان‌ها صرفاً مجریان نظم نیستند؛ بلکه قادرند با توجه به ارزش‌ها و آرمان‌های خود نظم اجتماعی را تغییر دهند و از مشکلات احتمالی ساختارهای اجتماعی بکاهند.

۲۸۴. مشکلات و مسائل اجتماعی آن‌چنان که به نظر می‌رسند، بیرون از دایره نفوذ و تأثیر ما نیستند و این‌گونه نیست که فقط افراد خاصی مثل مسئولان و مدیران بتوانند بر آن‌ها تأثیر بگذارند. همه ما از آن‌جا که عضوی از جامعه هستیم، با کنش‌های اجتماعی خود، در حفظ وضع موجود یا تغییر آن اثرگذاریم. گرچه این به معنای آن نیست که میزان تأثیرگذاری همه افراد یکسان است. روشن است که صاحبان برخی مشاغل و مسئولیت‌ها، اثرگذاری بیشتری نسبت به سایرین دارند.

۲۸۵. انسان‌ها صرفاً مجریان نظم نیستند؛ بلکه قادرند با توجه به ارزش‌ها و آرمان‌های خود نظم اجتماعی را تغییر دهند و از مشکلات احتمالی ساختارهای اجتماعی بکاهند.

۲۸۶. رویکرد تبیینی با تمرکز بر آن‌چه مشاهده می‌شود، اغلب معنای کنش و آن‌چه درون انسان می‌گذرد را نادیده می‌گیرد.

۲۸۷. قابل توضیح نبودن بسیاری از کنش‌های عاطفی، هنری، اخلاقی و مذهبی با رویکرد تبیینی، سبب شده کسانی که تنها روش‌های تجربی را معتبر می‌دانند، با انکار ارزش‌های عاطفی، اخلاقی، مذهبی و ... دچار اخلاق‌گریزی شوند.

۲۸۸. تحلیل‌های تبیینی، با بی‌توجهی به فهم خاصی که افراد از رفتارهای خود دارند، صرفاً در صدد شناسایی عوامل بیرونی و مشاهده‌پذیر رفتار آنان است. ← افول معانی

با استفاده از روش‌های تجربی نمی‌توان گفت مهربانی یک فضیلت اخلاقی و کینه‌توزی یک رذیلت اخلاقی است. ← سقوط ارزش‌ها

تأکید افراطی بر نظم به تدریج سبب می‌شود افراد بدون آن‌که بدانند این نظم برای تحقق چه ارزش‌ها و آرمان‌هایی است، آن را رعایت کنند. ← رکود اراده‌ها

۲۸۹. برای فهم انگیزه کنشگران نمی‌توان از روش‌های تجربی استفاده کرد، بلکه باید همدلانه با کنشگران همراه شد تا مسائل زندگی و آرزوهای آن‌ها را فهم کرد و آنان را یاری داد. (استفاده از روش تفهیمی)

۲۹۰. انسان‌ها برخلاف پدیده‌های طبیعی، آگاهانه عمل می‌کنند و عملشان معنادار است. آن‌ها در شرایط گوناگون رفتارهای متفاوتی از خود نشان می‌دهند. به همین دلیل، کنش انسان را نمی‌توان فقط با روش تجربی تحلیل کرد.

- ۳۱۴.** درست
- ۳۱۵.** نادرست؛ انسان‌ها هم‌چنان که دارای تفاوت‌های فردی و اجتماعی بسیاری هستند، مشابهت‌های فراوانی نیز دارند.
- ۳۱۶.** نادرست؛ از نظر مارکس وبر، پدیده‌های معنادار را نمی‌توان همانند پدیده‌های طبیعی از طریق حواس مطالعه کرد، بلکه باید معنای آن‌ها را فهمید.
- ۳۱۷.** نادرست؛ ماکس وبر مدعی شد که هرچند جهان اجتماعی همانند جهان طبیعی، نظم و قواعد خاصی دارد، اما انسان‌ها مانند موجودات طبیعی نیستند. او کنش انسان‌ها را معنادار می‌دانست و از نظر او پدیده‌های معنادار را نمی‌توان همانند پدیده‌های طبیعی از طریق حواس مطالعه کرد، بلکه باید معنای آن‌ها را فهمید.
- ۳۱۸.** نادرست؛ تفسیر دانشی محلی (نه جهان‌شمول) است؛ به این معنا که همه دانش‌ها تولیداتی اجتماعی و فرهنگی هستند.
- ۳۱۹.** درست **۳۲۰.** هویت‌زدایی
- ۳۲۱.** معنایی که در ذهن دارند **۳۲۲.** تولید معنایی
- ۳۲۳.** معنای ذهنی - معنای فرهنگی **۳۲۴.** کتی - کیفی
- ۳۲۵.** دآوری علمی **۳۲۶.** تبیین تجربی
- ۳۲۷.** تبیین - تفسیر **۳۲۸.** ذهنی - فرهنگی
- ۳۲۹.** مطالعه موردی
- ۳۳۰.** چگونه می‌توان معنای زندگی و معنای کنش انسان‌های دیگر را فهمید؟
- ۳۳۱.** پدیده‌های اجتماعی
- ۳۳۲.** الف) معنای فداکردن جان برای وطن: دفاع از غرور ملی - میهن‌دوستی - غلبه بر دشمن
- ب) معنای شهادت‌طلبی: شوق به حیات جاودانه - عشق به دیدار محبوب - دفاع از دین
- پ) معنای خودکشی: رنج‌گریزی - احساس پوچی - بحران معنویت
- ۳۳۳.** انقلاب صنعتی
- ۳۳۴.** عوامل اقتصادی مانند فقر و کاهش رفاه عمومی
- ۳۳۵.** جامعه‌شناسان، روان‌پزشکان، اقتصاددانان، حقوق‌دانان و فیلسوفان
- ۳۳۶.** جامعه‌شناسی تفسیری
- ۳۳۷.** فهم هر کنش مستلزم دسترسی به معنای ذهنی و معنای فرهنگی نهفته در کنش است.
- ۳۳۸.** برای پی‌بردن به هدف کنش، باید به ذهن کنشگر راه پیدا کنیم.
- ۳۳۹.** برای فهمیدن دلالت‌های کنش، باید به زمینه فرهنگی که کنشگر در آن عمل می‌کند، رجوع کنیم.
- ۳۴۰.** پیدایش فرهنگ‌ها و جهان‌های اجتماعی مختلف
- ۳۴۱.** تنوع و تکثر معنایی **۳۴۲.** روش‌های کیفی
- ۳۴۳.** قوم‌نگاری و مطالعه موردی
- ۳۴۴.** لازمه شناخت پدیده‌های اجتماعی، شناخت صحیح و توأمان تفاوت‌های فردی - اجتماعی و وجوه مشترک انسان‌هاست.
- ۳۴۵.** ماکس وبر، تفهم را پیش‌نیاز و مقدمه روش تجربی می‌دانست.
- ۳۴۶.** ویلهلم دیلتای و ماکس وبر
- ۳۴۷.** گافمن
- ۳۴۸.** الف) فعالیت و خلاقیت کنشگران (ب) اثر هوثرن
- ۳۴۹.** الف) رویکرد تفسیری (ب) قوم‌نگاری
- ۳۵۰.** الف) تفسیر (ب) تبیین
- ۳۵۱.** الف) معنای فرهنگی کنش (ب) معنای ذهنی کنش
- ۳۵۲.** الف) هدف رویکرد تفسیری (ب) روش رویکرد تفسیری
- ۳۵۳.** ۱ = پ = دانش عمومی ۲ = الف = بی‌نظمی ۳ = ب = همراهی هم‌دلانه (مورد ذخیره آگاهی اضافی است.)

- ۲۹۱.** پیامدهای تأکید بیش از اندازه رویکرد تبیینی بر نظم اجتماعی و ساختارهای اجتماعی عبارت‌اند از: اراده و خلاقیت انسان‌ها نادیده گرفته می‌شود. سبب سرکوب روحیه خلاق انسان‌ها در بسیاری از عرصه‌ها مانند هنر، ارتباط و اندیشه می‌شود. به حذف اراده و خلاقیت؛ ارزش و اخلاق؛ آگاهی و معنا از زندگی اجتماعی می‌انجامد و شور زندگی از انسان‌ها گرفته می‌شود.
- ۲۹۲.** تأکید بیش از اندازه رویکرد تبیینی بر نظم و ساختارهای اجتماعی ← حذف اراده و خلاقیت، ارزش و اخلاق و آگاهی و معنا از زندگی اجتماعی ← کاهش شور زندگی انسان‌ها ← توجه جامعه‌شناسان به کنش اجتماعی ← مطالعه زندگی اجتماعی انسان با تأکید بر آگاهی و معنا ← عبور از جامعه‌شناسی تبیینی و روآوردن به جامعه‌شناسی تفسیری.
- ۲۹۳.** نظریه‌پردازان کنش اجتماعی، آگاهی و معنا را مهم‌ترین ویژگی کنش اجتماعی می‌دانند و زندگی اجتماعی انسان را با تأکید بر آگاهی و معنا مطالعه می‌کنند. این جامعه‌شناسان ویژگی‌های دیگر کنش یعنی اراده و ارزش را مهم می‌دانند ولی آن‌ها را در امتداد آگاهی و تابع آن می‌بینند.
- ۲۹۴.** با این‌که فضای مجازی معنای به‌روزبودن را در خود دارد ولی سبب می‌شود که فرد کاربر از زمان و مکان خودش جدا شود و با وجود دسترسی به مطالب زیاد و متنوع از دسترسی به مطالب مهم محروم گردد. هم‌چنین با وجود آزادی و قدرت، تحت کنترل قرار گیرد و با وجود سرگرم‌شدن، سطحی شود.
- ۲۹۵.** ۲ نظریه‌پردازان کنش اجتماعی، آگاهی و معناداری را مهم‌ترین ویژگی کنش اجتماعی می‌دانند.
- ۲۹۶.** ۴ سه گزینه اول مربوط به نظمی است که ماکس وبر منتقد آن است، اما گزینه (۴) مربوط به تغییراتی است که ناشی از برهم‌زدن نظم موجود است.
- ۲۹۷.** ۴ **۲۹۸.** ۲
- ۲۹۹.** ۱ نادیده‌گرفتن معنای کنش (افول معنایی) سبب شده است که بیشتر مطالعات تبیینی به توصیف خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده انسان محدود شوند.
- ۳۰۰.** ۱ برخی اهداف کنشگران قابل مشاهده‌اند و انسان‌ها اغلب در کنش‌هایشان به دنبال تحقق ارزش‌هایی هستند که به وسیله دیگران قابل مشاهده نیستند.
- ۳۰۱.** ۴
- ۳۰۲.** ۳ به گفته پاول کله در ورای ابهام، رمز و رازی نهفته است که با هنر می‌توان به آن راه یافت. (تصویر گردش خانوادگی اثر پاول کله)
- ۳۰۳.** ۴ فاجعه هیروشیما و ناکازاکی مصداق سقوط ارزش‌هاست و قفس آهنین ماکس وبر مصداق رکود اراده‌ها است.
- درس پنجم: معنای زندگی**
- ۳۰۴.** درست **۳۰۵.** درست
- ۳۰۶.** نادرست؛ تفاوت شهادت‌طلبی، فداکردن جان برای وطن و خودکشی، در معنای متفاوت آن‌هاست و دقیقاً همین معنای متفاوت، هویت آن‌ها را تعیین می‌کند و از آن‌ها سه پدیده مختلف (نه یکسان) می‌سازد.
- ۳۰۷.** نادرست؛ پس از انقلاب صنعتی (نه انقلاب فرانسه)، مسأله خودکشی به شکل بی‌سابقه‌ای در جوامع رواج پیدا کرد.
- ۳۰۸.** درست **۳۰۹.** درست
- ۳۱۰.** نادرست؛ مسئله معنای درباره کل زندگی انسان (نه برخی از ابعاد زندگی او) و در مورد تمام پدیده‌های اجتماعی، از جمله کنش‌ها مطرح است.
- ۳۱۱.** نادرست؛ برای پی‌بردن به هدف کنش، باید به ذهن کنشگر راه پیدا کنیم و برای فهمیدن دلالت‌های کنش، باید به زمینه فرهنگی‌ای که کنشگر در آن عمل می‌کند، رجوع کنیم (نه بر عکس).
- ۳۱۲.** درست
- ۳۱۳.** نادرست؛ قوم‌نگاری یکی از روش‌های کیفی (نه کتی) است که در آن، پژوهشگر برای مدتی با قومی که قصد تحقیق درباره آن‌ها را دارد، زندگی می‌کند، خود را در شرایط فرهنگی آن قوم قرار می‌دهد و کنش‌های آنان را تجربه می‌کند تا آن‌ها را بهتر بشناسد.

۳۵۴. ۱ = ث = دانش عمومی

۲ = پ = نظم اجتماعی

۳ = الف = اخلاقی‌گریزی

۴ = ت = قوم‌نگاری

(مورد دانش علمی اضافی است.)

۳۵۵. ۱ = پ = علوم انسانی

۲ = الف = نظم

۳ = ب = کنش اجتماعی

۴ = ث = روش‌های کیفی

(مورد علوم ابزاری اضافی است.)

۳۵۶. چه چیزی به زندگی، لذت‌ها و رنج‌های آن معنا می‌بخشد؟ آیا

زندگی معانی از پیش تعیین‌شده دارد یا انسان‌ها خود به زندگی خویش معنا

می‌بخشند؟ آیا انسان به معنای زندگی‌اش آگاه است یا از آن غافل است؟

۳۵۷.

مقایسه فداکردن جان برای وطن، شهادت‌طلبی و خودکشی

شباهت	تفاوت
دست‌شستن از جان و زندگی در دنیا و استقبال از مرگ	تفاوت آن‌ها در معنای متفاوت آن‌هاست و دقیقاً همین معنای متفاوت، هویت آن‌ها را تعیین می‌کند و از آن‌ها سه پدیده مختلف می‌سازد.

۳۵۸. خودکشی یک کنش غیرعادی است که از گرایش به مردن به جای

زنده‌ماندن حکایت دارد. گرایشی که برخلاف طبیعت و سرشت انسانی است.

۳۵۹. جامعه‌شناسانی که در تحلیل خودکشی به عوامل اقتصادی مانند فقر،

کاهش رفاه عمومی و ... توجه کرده‌اند، از سوی برخی دیگر از جامعه‌شناسان با

این انتقاد روبه‌رو هستند که نرخ خودکشی در بعضی از کشورها با سطح رفاه

عمومی بالا، بیشتر از برخی جوامع با سطح رفاه و شرایط اقتصادی پایین‌تر است.

۳۶۰. برخی رویکردها برای دستیابی به پاسخ‌های ساده، سراسرت و کاملاً قابل

پیش‌بینی، چرایی وقوع پدیده‌های اجتماعی، پیچیدگی و عمق آن‌ها را نادیده

می‌گیرند و در واقع از پدیده‌های اجتماعی و انسانی «هویت‌زایی» می‌کنند.

۳۶۱. ماکس وبر معتقد بود که هر چند جهان اجتماعی، همانند جهان طبیعی

نظم و قواعد خاصی دارد (شباهت)، اما انسان‌ها مانند موجودات طبیعی نیستند

و پدیده‌های اجتماعی نیز با پدیده‌های طبیعی تفاوت دارند. وی معتقد بود که

پدیده‌های معنا دار اجتماعی را نمی‌توان همانند پدیده‌های طبیعی از طریق

حواس مطالعه کرد، بلکه باید معنای آن‌ها را فهمید. (تفاوت)

۳۶۲. ماکس وبر با این‌که فهمیدن را برای درک معنای پدیده‌های اجتماعی

ضروری می‌پنداشت، اما از آن‌جا که هنوز علم را به علم تجربی محدود می‌دانست،

معتقد بود آن‌چه جامعه‌شناسان از مطالعه پدیده‌ها می‌فهمند باید با روش تجربی

اثبات شود وگرنه ارزش علمی ندارد. از این‌رو تفهم را روش مستقلاً برای علوم انسانی

نمی‌دانست، بلکه آن را مقدمه و پیش‌نیازی برای روش علمی، که همان روش تجربی

بود، می‌انگاشت. به همین دلیل، جامعه‌شناسی خود را تفهیمی - تبیینی معرفی می‌کرد.

۳۶۳. خیر. از نظر ماکس وبر، جامعه‌شناس فقط می‌تواند آرمان‌ها و

ارزش‌های اجتماعی را توصیف کند؛ اما نمی‌تواند درباره آرمان‌ها و ارزش‌ها که

پدیده‌هایی نامحسوس و غیرتجربی‌اند، داوری علمی کند.

۳۶۴. از نظر ماکس وبر، اگر جامعه‌شناس درباره درست یا غلط بودن عقاید

و ارزش‌ها داوری کند و به نقد یا اصلاح آن‌ها بپردازد، کار او از دایره علم خارج

می‌شود یا با نام علم، کار غیرعلمی می‌کند.

۳۶۵. در قرن بیستم، نتایج این باور که مرز علم و غیر علم را تجربه و تبیین

تجربی تعیین می‌کند، مورد تردید قرار گرفت و زمینه رونق و غلبه تفسیر و

رویکرد تفسیری فراهم شد.

۳۶۶. تبیین دانشی جهان‌شمول (قوانین همه‌جایی و همیشگی) است؛ اما

تفسیر، دانشی محلی (این‌جایی و اکنونی) است.

۳۶۷. به این معناست که همه دانش‌ها تولیداتی اجتماعی و فرهنگی هستند،

فرهنگ‌های گوناگون تفسیرهای مختلفی از زندگی دارند و هر کدام دانش‌های

خاص خود را تولید می‌کنند؛ مثلاً انسان‌ها برای رابطه با یکدیگر زبان را و برای

معنادادن به جهان، دانش‌های خاص خود را پدید می‌آورند.

۳۶۸. با غلبه رویکرد تفسیری، تبیین در حاشیه تفسیر قرار می‌گیرد. علوم

انسانی و اجتماعی دیگر دغدغه نزدیک‌شدن به علوم طبیعی را ندارند و تفسیر

به عنوان روش ویژه علوم انسانی به رسمیت شناخته می‌شود.

۳۶۹. برای فهم زندگی اجتماعی باید از ظاهر پدیده‌های اجتماعی عبور کرد

و به معانی نهفته در کنش‌ها راه یافت.

۳۷۰. زیرا ماکس وبر علم را به علم تجربی محدود می‌دانست و معتقد بود

آن‌چه جامعه‌شناسان از مطالعه پدیده‌های اجتماعی می‌فهمند باید با روش

تجربی اثبات شود وگرنه ارزش علمی ندارد.

۳۷۱. گاهی منظورمان قصد و هدف کنشگر از انجام کنش است و گاهی منظورمان

چیزی است که کنش انسان، نماد و نشانه‌ای از آن است و بر آن دلالت می‌کند.

۳۷۲. ممکن است هدف دانش‌آموزی از درس خواندن، کشف حقیقت،

افزایش معلومات، اشتغال، کسب موقعیت اجتماعی و ... باشد.

۳۷۳. درس خواندن یک دانش‌آموز می‌تواند نشان‌دهنده فضای رقابتی در مدرسه،

ارزشمندبودن سوادآموزی در جامعه، اهمیت تحصیلات برای والدین و ... باشد.

۳۷۴. ممکن است لباس و ظاهر زیبا در فرهنگی بر جایگاه و پایگاه اجتماعی

والا دلالت نکند یا در فرهنگ دیگری، علم‌آموزی بر ارزشمندی علم دلالت

نکند، بلکه با هدف غلبه بر دیگران انجام شود.

۳۷۵. تنوع و تکثر معانی، موجب پیچیدگی کنش‌های انسانی و دشواری

فهمیدن معنای آن‌ها می‌شود؛ بنابراین برای فهم کنش انسان‌ها باید به سراغ

روش‌هایی رفت که این تنوعات و تفاوت‌ها را در نظر بگیرند.

۳۷۶. روش قوم‌نگاری: در این روش، پژوهشگر برای مدتی با قومی که قصد

تحقیق درباره آن‌ها را دارد، زندگی می‌کند. در واقع خود را در شرایط فرهنگی

آن قوم قرار می‌دهد و کنش‌های آنان را تجربه می‌کند تا آن‌ها را بهتر بشناسد.

۳۷۷. اگر محقق بخواهد تمامی ابعاد یک پدیده خاص مثلاً یک فرد،

یک نهاد اجتماعی یا یک فرهنگ را مطالعه کند و عمق پنهان و منحصر به فرد

بودن آن را نشان دهد، از روش مطالعه موردی استفاده می‌کند.

۳۷۸. در رویکرد تفسیری:

موضوع: کنش‌های اجتماعی و معنای آن‌ها

روش: تفسیر (نگاه از درون به پدیده‌ها برای یافتن معنای آن‌ها)

هدف: معنا بخشی و انسجام بخشی به زندگی اجتماعی

۳۷۹. جامعه‌شناسانی که در تحلیل خودکشی به عوامل اقتصادی مانند

فقر، کاهش رفاه عمومی و ... توجه کرده‌اند، از سوی برخی دیگر از جامعه‌شناسان

با این انتقاد روبه‌رو هستند که نرخ خودکشی در بعضی از کشورها با سطح رفاه

عمومی بالا، بیشتر از برخی جوامع با سطح رفاه و شرایط اقتصادی پایین‌تر است.

۳۸۰. جامعه‌شناسی تبیینی از روش‌های کمی و جامعه‌شناسی تفسیری

روش‌های کیفی برای مطالعه پدیده‌های اجتماعی استفاده می‌کنند.

۳۸۱. ۳

۳۸۲. ۲

۳۸۳. ۳ اگر محقق بخواهد یک نهاد اجتماعی یا یک فرهنگ را مطالعه

کند از روش مطالعه موردی استفاده می‌کند.

۳۸۴. ۴ اگر محقق بخواهد در مطالعه موردی، تمامی ابعاد یک پدیده

اجتماعی خاص مثل یک فرد، یک نهاد اجتماعی یا یک فرهنگ را مطالعه کند

و عمق پنهان و منحصر به فرد بودن آن را نشان دهد، از مطالعه موردی استفاده

می‌کند که یکی از روش‌های کیفی می‌باشد.

۳۸۵. ۲ ماکس وبر تفهم را روش مستقلاً برای علوم انسانی نمی‌دانست.

۳۸۶. ۱ ایجاد یک زندان ساختگی توسط فیلیپ زیمباردو در سال مثال

خوبی از کاربرد آزمایش در جامعه‌شناسی است.

۳۸۷. ۴ این گزینه مربوط به غلبه رویکرد تبیینی است، نه غلبه رویکرد تفسیری.

۳۸۸. ۳ هدف رویکرد تفسیری، معنا بخشی و انسجام بخشی به زندگی

اجتماعی است.

۳۸۹. ۱

۳۹۰. درست

۳۹۱. نادرست؛ در جهان اجتماعی مدرن و در دوره اخیر داوری اخلاقی درباره قدرت و ثروت نادیده گرفته شد تا با توسعه و گسترش آن‌ها زمینه آسایش و آرامش دنیوی بشر بیشتر فراهم شود.

۳۹۲. درست ۳۹۳. درست

۳۹۴. نادرست؛ در گذشته، قدرت، مسئله اول و اصلی سیاست نبوده است، بلکه امروزه قدرت جوهر اصلی سیاست محسوب می‌شود.

۳۹۵. درست

۳۹۶. نادرست؛ در گذشته قدرت وسیله و ابزاری برای تحقق اهداف و فضیلت‌های اخلاقی قلمداد می‌شده است ولی این امر به این معنا نیست که همه حاکمان و قدرتمندان در عمل به چنین اندیشه و نگاهی پایبند بوده‌اند.

۳۹۷. درست

۳۹۸. نادرست؛ هر کنشی از افراد و گروه‌های اجتماعی که به صورت مستقیم (نه غیرمستقیم) در تنظیم اهداف جامعه مشارکت یا با قدرت سروکار دارد، امر سیاسی به شمار می‌رود.

۳۹۹. نادرست؛ در قدرت اقتاعی (نه تشویقی) تبعیت و پیروی نشانه کار درست است.

۴۰۰. نادرست؛ اقتاع در مواردی از طریق درست و شایسته و در مواردی از طریق نادرست و ناشایست شکل می‌گیرد.

۴۰۱. درست ۴۰۲. درست

۴۰۳. نادرست؛ امور سیاسی خنثی نیستند؛ زیرا از انسان‌ها اطاعت، وفاداری و تصمیم می‌خواهند.

۴۰۴. نادرست؛ جوامع و فرهنگ‌ها همانند طبیعت نیستند، طبیعت یک نظم جهان‌شمول دارد؛ یعنی قوانین طبیعت در همه زمان‌ها و مکان‌ها یکسان‌اند و می‌توان نتایج مطالعه بر روی طبیعت در هر زمان و مکانی را به تمامی مکان‌ها و زمان‌ها تعمیم داد ولی این موضوع در مورد جوامع و فرهنگ‌ها صدق نمی‌کند، زیرا فرهنگ‌های مختلف بر اساس عقاید و ارزش‌های خود، نظم اجتماعی و قواعد اجتماعی خاص خود را دارند. به همین دلیل هم هست که ما نمی‌توانیم نتایجی را که از مطالعه و بررسی یک جامعه به دست آورده‌ایم به همه جوامع تعمیم دهیم.

۴۰۵. ارزش واسطه‌ای

۴۰۶. سعادت همگانی

۴۰۷. سیاست - عمل سیاسی

۴۰۸. تدبیر و تنظیم امور - ضمانت اجرای قانون

۴۰۹. تحقق اهداف - فضیلت‌های اخلاقی

۴۱۰. سیاست - جوهر ۴۱۱. قدرت تنبیهی

۴۱۲. اقتاعی ۴۱۳. دولت‌ها

۴۱۴. سازمان ۴۱۵. اقتاعی

۴۱۶. عقل - وحی ۴۱۷. شخصیت (یا مالکیت) - سازمان

۴۱۸. آگاهی سیاسی ۴۱۹. تمرکز بر ذهنیت‌ها

۴۲۰. قدرت، ثروت و دانش

۴۲۱. ارزیابی‌های اخلاقی و نگاه‌های واسطه‌ای به قدرت و ثروت

۴۲۲. لذت و منفعت مادی که قدرت، ثروت و دانش برایش تولید می‌کنند.

۴۲۳. فقر، نابرابری، جنگ و تخریب طبیعت

۴۲۴. کسانی که قدرت تأثیرگذاری بیشتری بر اراده دیگران دارند.

۴۲۵. تدبیر و تنظیم امور ۴۲۶. قدرت

۴۲۷. رواج سیاست‌نامه‌ها در گذشته، شاهدهی بر این واقعیت است که قدرت، وسیله و ابزاری برای تحقق اهداف و فضیلت‌های اخلاقی محسوب می‌شده است.

۴۲۸. در اندیشه و عمل جهان مدرن، سیاست بیشتر با آرمان پیروزی، موفقیت و تسلط ارزیابی می‌گردد.

۴۲۹. کتاب سیرالملوک نوشته خواجه نظام‌الملک طوسی است و درباره آیین کشورداری و فرمانروایی و اخلاق و سیاست است.

۴۳۰. قدرت ۴۳۱. قدرت

۴۳۲. دو نمونه از کنش‌های سیاسی بیرون از نهاد حکومت: شورش علیه انقراض و افشای اسناد و اطلاعات مهم دولت‌ها توسط ویکی لیکس

۴۳۳. ابزارهای اعمال قدرت عبارت‌اند از: ابزارهای تنبیهی، ابزارهای تشویقی و ابزارهای اقتاعی

۴۳۴. منابع و عوامل قدرت عبارت‌اند از: شخصیت، مالکیت و سازمان

۴۳۵. سابقه تاریخی اعمال تنبیهی قدرت

۴۳۶. هر کنش سیاسی یا به قصد تغییر وضع موجود انجام می‌شود یا با هدف حفظ وضع موجود.

۴۳۷. محصول آگاهی، خواست و عمل مردم است.

۴۳۸. آزادی

۴۳۹.

نسبت و ارتباط میان مزایای اجتماعی، منابع و ابزارهای قدرت		
منابع یا عوامل قدرت	ابزار اعمال قدرت	مزایا و ارزش‌های اجتماعی
شخصیت	تنبیهی	قدرت
مالکیت	تشویقی	ثروت
سازمان	اقتاعی	دانش

۴۴۰.

قلمروها	ارزش‌های سیاسی		
	تنبیهی	تفسیری	انتقادی
حقیقی	-	-	؟
آرمانی	-	+	+
واقعی	+	-	+

۴۴۱. الف) می‌توان از مقبولیت و مشروعیت حقیقی سخن گفت.

ب) فقط می‌توان از مقبولیت قدرت حرف زد و نمی‌توان از مشروعیت حقیقی سخن گفت.

ج) فرهنگ جهان غرب (سکولار و دنیوی)

د) فرهنگ معنوی توحیدی جهان اسلام

۴۴۲. ۱) ث ۲) ب ۳) الف ۴) پ

۴۴۳. الف) یافتن راهی برای داوری علمی درباره ارزش‌های اجتماعی

ب) رویکرد تنبیهی ج) رویکرد تفسیری

۴۴۴. الف) در دوره اخیر و در جهان اجتماعی مدرن، برخی مدعی شده‌اند که ارزیابی‌های اخلاقی و نگاه‌های واسطه‌ای به قدرت و ثروت، دست‌وپاگیر بوده و مانع توسعه و پیشرفت آن‌ها شده است.

ب) امروزه سیاست و نهاد حکومت با هیچ مقوله عینی و محسوسی یکی گرفته نمی‌شوند.

پ) در قلمرو حقیقی، ارزش‌ها مستقل از خواست افرادند.

ت) در نظام لیبرال دموکراسی می‌توان از مقبولیت حرف زد، ولی نمی‌توان از مشروعیت سخن گفت.

ث) سازمان پیوند میان افراد، گروه‌های انسانی مانند رابطه همکاران، هم‌وطنان و هم‌کیشان را در بر می‌گیرد که از آن به «انسجام اجتماعی» یاد می‌شود.

۴۴۵. قلمرو سیاست در: الف) گذشته: محدوده حکومت و دولت

ب) امروزه: تمامی جامعه

۴۴۶. الف) در قدرت اقتاعی، پیروی‌کننده برای پیروی، محاسبه سود و زیان خود را نمی‌کند.

ب) در قدرت تشویقی، پیروی‌کننده برای پاداش پیروی می‌کند.

۴۴۷. الف) مهم‌ترین منبع قدرت در جوامع امروزی، سازمان است.

ب) مالکیت بیشتر با قدرت تشویقی قرابت دارد.

۴۴۸. الف) سازمان (ب) اقتاع

۴۴۹. الف) جامعه‌شناسی تبیینی از قدرت و سیاست، ارزش‌زادایی و معنازدایی می‌کند. (چون به کنش، ویژگی‌های کنش و ویژگی‌های پدیده‌های اجتماعی توجه نمی‌کند.)

ب) جامعه‌شناسی تفسیری به توصیف ارزش‌ها و نظام‌های سیاسی بسنده می‌کند. **۴۵۰. الف)** سازمان به معنای جمع کسانی است که منافع، ارزش‌ها یا برداشتهای مشترکی دارند.

ب) به پیوند میان نقش‌ها، واحدها و ساختارهای اجتماعی مثل رابطه اقتصاد و سیاست یا علم و سیاست یکپارچگی نظام گفته می‌شود.

پ) به پیوند میان افراد و گروه‌های انسانی مانند رابطه همکاران و هموطنان و هم‌کیشان، انسجام اجتماعی گفته می‌شود.

ت) لیبرالیسم به معنای مجازدانستن همه امور برای انسان‌هاست.

ث) دموکراسی به معنای حاکمیت اکثریت مردم براساس خواست و میل خودشان است.

۴۵۱. نخستین واکنش و جنبش اجتماعی به ثروت نشان داده شد. ثروت دیگر نه یک امر خشنی و خاکستری (نه خوب و نه بد) بلکه ریشه بسیاری از ظلم‌ها و شرارت‌ها قلمداد شد و مالکیت زدی خوانده شد. **واکنش شدید بعدی** در مقابل دانش شکل گرفت و خوش‌بینی به آن دچار تردید شد.

۴۵۲. تصمیم‌گیری درباره مسائل مشترک و رفع اختلاف‌ها و تضادها میان افراد و گروه‌هایی که باهم زندگی می‌کنند «سیاست» و «عمل سیاسی» را در زندگی اجتماعی پدید می‌آورد.

۴۵۳. سیاست هم قدرت است و هم قانون است. انتظار می‌رود هر کس با اتکا به عقل، ایمان و تقوای خویش، قانون را رعایت کند، ولی برای اجرای قانون باید از قدرت نیز استفاده کرد یا حداقل باید تهدید کرد که در صورت تخلف از قانون، از قدرت استفاده می‌شود.

۴۵۴. گرچه قدرت، وجه عینی و محسوس سیاست و جنبه الزام‌آور آن است ولی در گذشته، هرگز قدرت، مسئله اول و اصلی سیاست نبوده است. بلکه قدرت، وسیله و ابزاری برای تحقق اهداف و فضیلت‌های اخلاقی قلمداد می‌شده است. در قرون اخیر و در اندیشه و عمل جهان مدرن، خود قدرت صرف نظر از این که وسیله تحقق اهداف و غایات اخلاقی باشد، مستقلاً دارای اهمیت شده است. به عبارتی، قدرت به مسئله اصلی سیاست و جوهر آن تبدیل شده است و در این میان، برخی همه سیاست را قدرت می‌دانند و برخی بخش عمده‌ای از آن را قدرت می‌پندارند.

۴۵۵. قدرت وجه عینی و محسوس سیاست و جنبه الزام‌آور آن است.

۴۵۶. امروزه از ابزارهای تشبیهی (زور، خشونت و ...) کم‌تر از ابزارهای تشویقی (ثروت، درآمد، پاداش مالی و ...) استفاده می‌شود و از ابزارهای تشویقی نیز کم‌تر از ابزارهای اقناعی (فکر، آموزش، تبلیغ و ...) استفاده می‌شود.

۴۵۷. ویژگی‌های قدرت اقناعی:

الف) قدرت اقناعی با تغییر نگرش و اعتقاد فرد تابع قدرت، اعمال می‌شود.

ب) در ترغیب، تبلیغ و آموزش و تعهد اجتماعی، آنچه فرد، درست و حق و هنجار می‌پندارد، موجب تبعیت او از اراده و خواست دیگران می‌شود.

پ) در قدرت اقناعی، تبعیت و پیروی نشانه کار درست است. به گونه‌ای که پیروی‌کننده در مواردی متوجه تبعیت و پیروی خود نمی‌شود و برای پیروی، محاسبه سود و زیان خود را نمی‌کند.

۴۵۸. سازمان در درجه نخست با قدرت اقناعی خویشاوند است، به این معنا که اعمال قدرت اقناعی، نیازمند وجود سازمان است. لازمه سازمان، پذیرفتن هدف‌های سازمان توسط افراد و اعضای آن است. سازمانی که اعضای آن به طور یکپارچه، اهداف آن را قبول نداشته باشند و از آن صداهای مختلفی شنیده شود، نمی‌تواند اطاعت افراد بیرون از خود را تضمین کند. مثال: اختلاف نظر شدید پزشکان می‌تواند مانع پیروی بیماران از دستورات پزشکان شود. به همین دلیل نظام پزشکی به شدت مانع چنین اختلاف نظرهایی می‌شود.

۴۵۹. درست است که قدرت نامشروع و غیراخلاقی و غیرقانونی می‌تواند یک

فساد و شر اجتماعی باشد ولی خود قدرت به‌هیچ‌وجه امر شر و پلیدی نیست. از این‌رو، همواره باید قدرتها را با رویکردی عالمانه و انتقادی بنگریم تا بتوانیم شرعی و اخلاقی و قانونی بودن آن را دریابیم. در عین حال همواره باید مراقب باشیم از مواجهه بدبینانه و زاهدانه با قدرت نیز خودداری کنیم.

۴۶۰. مهم‌ترین هدف ما در زندگی، دستیابی به فضیلت‌های فردی و سعادت همگانی است. فضیلت و سعادت در زندگی خوب یا جامعه خوب به دست می‌آید به همین دلیل فعالیت‌های سیاسی باید در جهت دسترسی به جامعه خوب یعنی برای دستیابی به فضیلت و سعادت باشد.

۴۶۱. امور سیاسی، مورد تأیید یا رد، انتخاب یا طرد، ستایش یا نکوهش انسان‌ها قرار می‌گیرند؛ یعنی امور سیاسی، خنثی نیستند.

۴۶۲. خطای اول، تعمیم نتایج مطالعه یک جامعه یا فرهنگ به جوامع و فرهنگ‌های دیگر؛ جوامع و فرهنگ‌ها همانند طبیعت نیستند و ما نمی‌توانیم نتایجی را که از مطالعه و بررسی یک جامعه به دست آورده‌ایم، به همه جوامع دیگر تعمیم بدهیم.

خطای دوم، مطالعه جوامع از منظر خودشان؛ اگر بخواهیم همه جوامع را از منظر خودشان مورد مطالعه قرار دهیم، در آن صورت تعدد و تنوع فرهنگ‌ها و جوامع معاصر و قدیمی، علوم اجتماعی را درگیر مطالعات پایان‌ناپذیر و تمام‌نشدنی می‌سازد.

۴۶۳. جامعه‌شناسی تبیینی با منحصرکردن علم به علوم تجربی که صرفاً موضوعات مادی و محسوس را مطالعه می‌کند، ارزش‌های انسانی از جمله ارزش‌های سیاسی را که تماماً مادی و محسوس نیستند، قابل مطالعه علمی نمی‌داند و ناگزیر با معنازدایی و ارزش‌زدایی از سیاست و قدرت و فروکاستن آن‌ها به پدیده‌های مادی و فاقد معنا، از شناخت واقعی آن‌ها بازمی‌ماند.

۴۶۴. جامعه‌شناسی تفسیری، سیاست و قدرت را پدیده‌های معنادار و ارزشی می‌داند، اما صرفاً به توصیف ارزش‌های سیاسی مختلف بسنده می‌کند. یعنی نمی‌تواند برای مقایسه ارزش‌های سیاسی با یکدیگر و تشخیص درست از غلط یا خوب از بد، ملاک و معیاری به دست آورد. علاوه بر این، سیاست و قدرت، خارج از ذهن مردم و مستقل از ادراک آن‌ها، وجودی محسوس و واقعی دارد که رویکرد تفسیری به علت تمرکز بر ذهنیت‌ها، توان مطالعه و بررسی آن را نیز ندارد.

۴۶۵. جامعه‌شناسان انتقادی معتقدند که دو رویکرد تبیینی و تفسیری محافظه‌کارند و نه تنها هیچ راهکاری برای بهتر ساختن وضعیت موجود ندارند، بلکه انسان‌ها را در برابر وضعیت موجود منفعل و مجبور می‌سازند.

۴۶۶. جامعه‌شناسان انتقادی، یافتن راهی برای داوری علمی درباره ارزش‌های اجتماعی به ویژه در عرصه سیاست و قدرت را ضروری می‌دانند و دست‌شستن از این آرمان بزرگ را مرگ سیاست و بن‌بست زندگی انسان معرفی می‌کنند.

۴۶۷. ویژگی‌های نظام سیاسی لیبرال دموکراسی:

- ۱ با خواست و اراده اکثریت مردم شکل می‌گیرد.
- ۲ هیچ حقیقت و فضیلتی را که مستقل از خواست مردم باشد به رسمیت نمی‌شناسد.
- ۳ سازگار با فرهنگ جهان غرب است که رویکردی سکولار و دنیوی به جهان هستی دارد.

۴۶۸. ویژگی‌های نظام سیاسی جمهوری اسلامی:

- ۱ قوانین و مقررات آن با خواست مردم و براساس احکام الهی و اسلامی تعیین می‌گردند.
- ۲ سازگار با فرهنگ توحیدی است که در جهان اسلام مورد توجه و اقبال قرار گرفته است.

ارزش‌های سیاسی و قوانین و مقررات اجتماعی با عقل و وحی شناخته و معین می‌شوند. مردم نیز مسئولیت شناخت و اجرای آن‌ها را به عهده دارند.

۴۶۹. ۳ قدرت وجه عینی و محسوس (نه ذهنی) سیاست و جنبه الزام‌آور آن است.

۴۷۰. ۲ سیاست، مجموعه روش‌هایی است که هر واحد اجتماعی برای تحقق اهداف جمعی به کار می‌گیرد.

۵۰۹. نتیجه این است که تفاوت‌های اسمی به نابرابری‌های اجتماعی منجر شده‌اند. تفاوت‌های اسمی (نژادی) بیهانه‌ای برای نابرابری‌های اجتماعی قرار گرفته‌اند.
۵۱۰. در صورتی که به نابرابری‌های اجتماعی منجر شوند.
۵۱۱. قشربندی اجتماعی
۵۱۲. به سه گروه: موافقان قشربندی اجتماعی - مخالفان قشربندی اجتماعی - طرفداران عدالت اجتماعی
۵۱۳. تفاوت‌ها و نابرابری‌های طبیعی
۵۱۴. روابط سلطه‌جویانه میان انسان‌ها
۵۱۵. مخالفان قشربندی اجتماعی
۵۱۶. می‌گویند چون نابرابری‌های اجتماعی نتیجه تفاوت‌ها یا نابرابری‌های طبیعی هستند، بنابراین عادلانه‌اند.
۵۱۷. با توزیع برابر ثروت ۵۱۸. باید مالکیت خصوصی را لغو کرد.
۵۱۹. رویکرد عادلانه (طرفداران عدالت اجتماعی)
۵۲۰. انگیزه رقابت از بین می‌رود و تلاش و کوشش بیشتر افراد توانمند نادیده گرفته می‌شود.
۵۲۱. غلبه رویکرد تبیینی در جامعه‌شناسی
۵۲۲. کشف و بازخوانی واقعیت‌ها، کارکرد تبیین و خلق و بازسازی ارزش‌ها، کارکرد روش تفسیری است.
۵۲۳. به معنای چشم‌پوشی از آثار و پیامدهای مخرب آن‌هاست.
۵۲۴. انتقاد علمی از ساختارهای سرکوبگر
۵۲۵. توانایی و خلاقیت افراد
۵۲۶. فاصله میان وضعیت موجود و وضعیت مطلوب در جهان اجتماعی
۵۲۷. تفسیری - انتقادی و تجویزی

نکته: جامعه‌شناسی انتقادی روش حسی و تجربی را نیز به عنوان یکی از روش‌های علمی قبول دارد و از آن استفاده می‌کند.

۵۲۸. غلبه رویکرد تفسیری در جامعه‌شناسی
۵۲۹. ساختارهای سرکوبگر
۵۳۰. الف) تفاوت‌های اسمی (ب) تفاوت‌های رتبه‌ای
۵۳۱. الف) تفاوت‌های اسمی (ب) تفاوت‌های رتبه‌ای
۵۳۲. الف) رویکرد تفسیری (ب) جامعه‌شناسی انتقادی
۵۳۳. الف) مخالفان قشربندی اجتماعی (ب) طرفداران قشربندی اجتماعی
۵۳۴. الف) حوزه رقابت (ب) مدل عدالت اجتماعی
۵۳۵. الف) تفسیر (ب) تبیین
۵۳۶. الف) رویکرد تبیینی (ب) رویکرد تفسیری (پ) رویکرد تبیینی
۵۳۷. از نظر جامعه‌شناسان علت نابرابری‌های اجتماعی این است که مزایای اجتماعی یعنی ثروت، قدرت و دانش به صورت نابرابر میان افراد توزیع شده‌اند، از این‌رو برخی افراد در بالای سلسله‌مراتب اجتماعی قرار می‌گیرند و برخی افراد در پایین آن.
۵۳۸. ویژگی‌های موافقان قشربندی اجتماعی:
- (۱) معتقدند که نابرابری اجتماعی برای بقای جامعه ضرورت دارد.
- (۲) آن‌ها فکر می‌کنند که نابرابری‌های اجتماعی نتیجه تفاوت‌ها یا نابرابری‌های طبیعی هستند، بنابراین عادلانه‌اند.
- (۳) معتقدند که از گذشته تا حال، هیچ جامعه‌ای بدون قشربندی اجتماعی نبوده است.
۵۳۹. طرفداران قشربندی با طبیعی دانستن قشربندی اجتماعی، نقش انسان‌ها و جوامع در پدید آمدن و ادامه یافتن آن را نادیده می‌گیرند و تغییر در آن را چندان امکان‌پذیر نمی‌دانند. به علاوه با تأکید بر کارکردهای قشربندی، آن را تأیید و تثبیت می‌کنند.

۴۷۱. سیاست، مجموعه روش‌هایی است که هر واحد اجتماعی برای تحقق اهداف جمعی به شیوه کارآمد و مؤثر به کار می‌گیرد.
۴۷۲. ۱ قدرت، ضمانت اجرای کنش‌های جمعی است.
۴۷۳. ۲ امروزه بیشتر، از ابزارهای اقلی برای اعمال قدرت استفاده می‌شود.
۴۷۴. ۳ هم در قدرت طبیعی و هم در قدرت تشویقی، پیروی کننده نسبت به پیروی خود، آگاهی دارد. (زیرا به دنبال پاداش و دوری از مجازات و تنبیه است).
۴۷۵. ۴ در جوامع نخستین، قدرت بدنی منبع دستیابی به قدرت تنبیهی بود.
۴۷۶. ۱ مالکیت بیشتر با قدرت تشویقی قرابت دارد.
۴۷۷. ۳ در قلمرو حقیقی، ارزش‌ها مستقل از خواست و تمایل افرادند.

درس هفتم: نابرابری اجتماعی

۴۷۸. درست
۴۷۹. نادرست؛ موافقان (نه مخالفان) قشربندی اجتماعی معتقدند که نابرابری اجتماعی برای بقای جامعه ضرورت دارد و نابرابری‌های اجتماعی از تفاوت‌های طبیعی برمی‌خیزد.
۴۸۰. درست
۴۸۱. درست
۴۸۲. نادرست؛ در رویکرد مخالفان قشربندی اجتماعی، نقطه آغاز (نه پایان) رقابت‌ها یکسان می‌شود اما به دلیل این‌که انگیزه رقابت از بین می‌رود، راه پیشرفت مادی مسدود می‌گردد.
۴۸۳. نادرست؛ در رویکرد عادلانه، مالکیت خصوصی لغو نمی‌شود اما جامعه وظیفه دارد امکان رقابت را برای همگان فراهم کند و نقطه شروع رقابت را یکسان نماید.
۴۸۴. نادرست؛ در رویکرد لیبرالی نقطه آغاز رقابت و در رویکرد کمونیستی، نقطه پایان رقابت عادلانه نیست.
۴۸۵. نادرست؛ با غلبه رویکرد تفسیری (نه رویکرد تبیینی) راه بازگشت دعاوی انتقادی و تجویزی به علوم اجتماعی باز شد.
۴۸۶. درست
۴۸۷. نادرست؛ جامعه‌شناسان انتقادی بر ضرورت انتقاد علمی از ساختارهای سرکوبگر، تأکید می‌کنند تا از سلطه چنین ساختارهایی بر انسان‌ها پیشگیری شود و هم‌چنین زمینه شکل‌گیری ساختارهای اجتماعی (نه کنش‌های اجتماعی) انسانی‌تر فراهم آید.
۴۸۸. درست
۴۸۹. نادرست؛ رویکرد انتقادی هیچ‌گونه حقیقت یا فضیلتی را کشف نمی‌کند تا براساس این حقایق و فضائل به نقد کنش‌ها و روابط میان انسان‌ها و جوامع بپردازد.
۴۹۰. تفاوت‌های اسمی ۴۹۱. رتبه‌ای
۴۹۲. اجتماعی ۴۹۳. مالکیت خصوصی
۴۹۴. مزایای اجتماعی - قدرت ۴۹۵. عدالت اجتماعی - ناعادلانه بودن
۴۹۶. عادلانه - رقابت
۴۹۷. آزادی‌های افراد - امکان رقابت میان آن‌ها
۴۹۸. تبیینی
۴۹۹. مشارکت اجتماعی - الزام‌های آن
۵۰۰. توانایی و خلاقیت افراد - ساختارهای اجتماعی
۵۰۱. وضعیت موجود - وضعیت مطلوب
۵۰۲. تبیین - تفسیر ۵۰۳. نقد سلطه
۵۰۴. تفاوت‌های اسمی ۵۰۵. تفاوت‌های رتبه‌ای
۵۰۶. نابرابری‌ها به دو دسته کلی تقسیم می‌شوند: نابرابری طبیعی و نابرابری اجتماعی
۵۰۷. تفاوت‌های میان انسان‌ها به سه دسته تقسیم می‌شوند: تفاوت اسمی، نابرابری طبیعی و نابرابری اجتماعی
۵۰۸. نابرابری اجتماعی

۵۴۰. (۱) آن‌ها این واقعیت را نادیده می‌گیرند که نابرابری‌های اجتماعی همیشه نتیجه نابرابری‌های طبیعی نیستند.

(۲) با این‌که طرفداران قشربندی اجتماعی رقابت را در زندگی اجتماعی، ضروری می‌دانند، اما از این نکته مهم غفلت می‌کنند که در رقابت عادلانه باید نقطه شروع رقابت یکسان باشد.

(۳) طرفداران قشربندی با طبیعی دانستن قشربندی اجتماعی، نقش انسان‌ها و جوامع در پدید آمدن و ادامه یافتن آن را نادیده می‌گیرند و تغییر در آن را چندان امکان‌پذیر نمی‌دانند. به علاوه با تأکید بر کارکردهای قشربندی، آن را تأیید و تثبیت می‌کنند.

۵۴۱. (۱) مخالفان قشربندی معتقدند که نابرابری‌های اجتماعی ناشی از تفاوت‌ها و نابرابری‌های طبیعی نیست، بلکه نتیجه روابط سلطه‌جویانه میان انسان‌هاست و باید با آن مبارزه کرد.

(۲) آن‌ها عدالت اقتصادی را مهم می‌دانند و معتقدند که با توزیع برابر ثروت، عدالت برقرار خواهد شد.

(۳) از نظر آنان، مالکیت خصوصی موجب برقراری روابط ظالمانه میان افراد و در نتیجه، نابرابری اجتماعی شده است؛ بنابراین برای ایجاد برابری باید مالکیت خصوصی را از میان برداشت، مخالفان قشربندی گمان می‌کنند، اگر مالکیت خصوصی از بین برود، دیگر طبقه پایین نخواهیم داشت و بدین ترتیب همگان شرایطی یکسان خواهند داشت.

۵۴۲. با حذف مالکیت خصوصی، انگیزه رقابت از بین می‌رود؛ زیرا این امر سبب می‌شود، تلاش و شایستگی بیشتر افراد کوشا و توانمند نادیده گرفته شود و به دلیل این‌که انگیزه رقابت از بین می‌رود، راه پیشرفت مادی مسدود می‌گردد.

۵۴۳. (۱) رویکرد اول طرفدار قشربندی اجتماعی است، اما رویکرد دوم، مخالف قشربندی اجتماعی است. (۲) رویکرد اول معتقد است نابرابری اجتماعی از تفاوت‌ها یا نابرابری‌های طبیعی ناشی می‌شود، اما رویکرد دوم، نابرابری را نتیجه روابط سلطه‌جویانه میان انسان می‌داند که باید با آن مبارزه کند. (۳) رویکرد اول معتقد است نابرابری‌های اجتماعی عادلانه‌اند، اما رویکرد دوم، عدالت اقتصادی را مهم می‌داند و معتقد است با توزیع برابر ثروت، عدالت برقرار خواهد شد. (۴) رویکرد اول نقش انسان‌ها و جوامع در پدید آمدن و ادامه یافتن نابرابری اجتماعی را نادیده می‌گیرد، اما رویکرد دوم معتقد است قشربندی توسط انسان‌ها پدید آمده است و تداوم یا تغییر آن نیز به دست آن‌هاست. (۵) رویکرد اول بر حوزه رقابت تأکید دارد، اما رویکرد دوم بر حوزه برابری تأکید دارد. (۶) در رویکرد اول، نقطه آغاز رقابت عادلانه نیست، اما در رویکرد دوم، نقطه پایان رقابت عادلانه نیست. (ذکر دو مورد کافی است).

۵۴۴. طرفداران عدالت اجتماعی معتقدند هیچ‌کدام از این دو رویکرد، عادلانه نیستند. رویکرد موافقان قشربندی عادلانه نیست چون این واقعیت را نادیده می‌گیرند که افرادی که در طبقه اجتماعی پایین متولد می‌شوند حتی با داشتن شایستگی و تلاش برابر با افرادی که در طبقه اجتماعی بالا متولد می‌شوند، به سادگی امکان رقابت با آن‌ها را ندارند. رویکرد مخالفان قشربندی نیز عادلانه نیست؛ زیرا در آن افراد توانمند و کوشا، به اندازه استحقاقی که دارند، از مزایای اجتماعی برخوردار نمی‌شوند. در رویکرد اول، نقطه آغاز رقابت و در رویکرد دوم نقطه پایان رقابت عادلانه نیست. هر دو رویکرد به دلیل ناعادلانه بودن، با فطرت انسانی سازگار نیستند و در نتیجه به شکست می‌انجامند.

۵۴۵. ویژگی‌های طرفداران عدالت اجتماعی:

(۱) در رویکرد عادلانه، مالکیت خصوصی لغو نمی‌شود اما جامعه وظیفه دارد امکان رقابت را برای همگان فراهم کند و نقطه شروع رقابت را یکسان نماید.

(۲) این رویکرد نه با رهاسازی مطلق موافق است و نه با کنترل مطلق. نه اجرای عدالت را به دست نامرئی بازار می‌سپارد و نه دخالت همه‌جانبه دولت را می‌پذیرد.

(۳) طرفداران این رویکرد به دنبال برقراری عدالت اجتماعی هستند اما به بهانه عدالت اجتماعی، آزادی‌های افراد و امکان رقابت میان آن‌ها را از بین نمی‌برند.

۵۴۶. دولت بر کاهش نابرابری‌ها تدابیری می‌اندیشد؛ مثلاً از ثروتمندان مالیات می‌گیرد و از آن برای رفع فقر در جامعه استفاده می‌کند یا به افشار کم‌درآمد و کم‌برخوردار یارانه می‌پردازد.

۵۴۷. رویکرد انتقادی برای دفاع از اراده افراد، گروه‌ها و فرهنگ‌ها معتقد است نباید اراده فرد یا گروهی بر فرد یا گروه دیگری تحمیل شود، یا فرهنگی از گستره جغرافیایی و محدوده تاریخی خود فراتر رود و بر فرهنگ دیگری اعمال سلطه کند. (اگر چنین اتفاقی رخ دهد و اراده فرد یا گروهی سرکوب گردد، مصداق سلطه است).

۵۴۸. دولت به نمایندگی از جامعه مؤظف است، نیازهای ضروری همه افراد مانند خوراک، پوشاک و مسکن را تأمین کند. بدین ترتیب همه کودکان از امکانات اولیه برای پیشرفت، بهره‌مند می‌شوند و می‌توانند براساس توانایی و شایستگی خود با دیگران رقابت نمایند. دولت نیز تلاش می‌کند برای کاهش نابرابری‌های اجتماعی تدابیر بیشتری بیندیشد؛ مثلاً از ثروتمندان مالیات بگیرد و از آن برای رفع فقر در جامعه استفاده کند.

۵۴۹. مدل عدالت اجتماعی ویژگی‌های مثبت دو مدل لیبرالی و کمونیستی را دارد؛ یعنی هم امکان رقابت را برای همگان فراهم می‌کند و هم برای کاهش نابرابری‌های اجتماعی تلاش می‌شود. در واقع هم عدالت مهم است و هم آزادی افراد و گروه‌های اجتماعی. در نمودار عدالت اجتماعی، هم مثلث ترسیم شده است و هم مربع، به این معنا که افرادی که توانا و کوشا هستند، امکان رقابت با دیگران و دسترسی به مزایای اجتماعی را دارند و از سوی دیگر دولت باید تدابیری بیندیشد تا نابرابری‌های اجتماعی را کاهش دهد.

۵۵۰. دولت به نمایندگی از جامعه مؤظف است، نیازهای ضروری همه افراد مانند خوراک، پوشاک و مسکن را تأمین نماید. بدین ترتیب همه کودکان از امکانات اولیه برای پیشرفت بهره‌مند می‌شوند و می‌توانند براساس توانایی و شایستگی خود با دیگران رقابت نمایند.

۵۵۱. غلبه رویکرد تبیینی در جامعه‌شناسی موجب می‌شد که کار داوری درباره ارزش‌ها خارج از علوم اجتماعی و غیرعلمی قلمداد شوند. این اعتقاد با عنوان جدایی دانش از ارزش بیان می‌شد؛ یعنی دانش و ارزش دو قلمرو متمایز و متقابل دارند.

۵۵۲. دانشی است که از وضعیت موجود انتقاد می‌کند و می‌خواهد برای عبور از وضع موجود و رسیدن به وضع مطلوب راه‌حل ارائه کند.

۵۵۳. زندگی اجتماعی انسان، دو وجه دارد:

(۱) از سویی افراد در زندگی گروهی خود با یکدیگر، جهان اجتماعی و ساختارهای آن را می‌سازند.

(۲) از سوی دیگر هر جهان اجتماعی الزام‌ها و پیامدهایی دارد که زندگی انسان‌ها را متأثر می‌سازد. تا زمانی که یک جهان اجتماعی از طریق مشارکت اجتماعی افراد پابرجاست، پیامدهای آن نیز باقی است. با تغییر جهان اجتماعی موجود و به دنبال آن، برداشته شدن الزام‌هایش، جهان اجتماعی جدیدی شکل می‌گیرد و پیامدهای دیگری به دنبال می‌آورد.

۵۵۴. پیامدهای غلبه رویکرد تفسیری در جامعه‌شناسی عبارت‌اند از:

(الف) رویکرد تبیینی به حاشیه رفت.

(ب) راه بازگشت دعاوی انتقادی و تجویزی به علوم اجتماعی باز شد.

(پ) از پیوند دانش و ارزش سخن به میان آمد.

(ت) دانش انتقادی شکل گرفت.

۵۵۵. جامعه‌شناسان انتقادی بر ضرورت انتقاد علمی از ساختارهای سرکوبگر، تأکید می‌کنند تا از سلطه چنین ساختارهایی بر انسان‌ها پیشگیری شود و هم چنین زمینه شکل‌گیری ساختارهای اجتماعی انسانی‌تر فراهم آید.

۵۵۶. جامعه‌شناسی انتقادی معتقد است بی‌توجهی به ساختارهای اجتماعی و نادیده گرفتن آن‌ها به معنای چشم‌پوشی از آثار و پیامدهای مخرب آن‌هاست، زیرا انتقاد از ساختارهای اجتماعی را ناممکن می‌سازد و در نتیجه امکان کنترل آثار مخرب آن‌ها از دست می‌رود.

۱. ۵۷۳

۲. ۵۷۴ پیامدهای لغو مالکیت خصوصی: با حذف مالکیت خصوصی، انگیزه رقابت از بین می‌رود؛ زیرا این امر سبب می‌شود، تلاش و شایستگی بیشتر افراد کوشا و توانمند نادیده گرفته شود. به دلیل این که انگیزه رقابت از بین می‌رود، راه پیشرفت مادی مسدود می‌گردد.

نکته: گزینه (۲) مربوط به دیدگاه خود مخالفان قشربندی اجتماعی

است که تصور می‌کنند با لغو مالکیت خصوصی همه در یک طبقه قرار می‌گیرند و شرایط یکسانی خواهند داشت. در صورتی که در واقعیت چنین امری محال است.

۳. ۵۷۵ جامعه‌شناسان انتقادی همانند جامعه‌شناسان تفهمی - تفسیری

بر توانایی و خلاقیت افراد در ساختن جهان اجتماعی تأکید می‌کنند اما کم‌توجهی رویکرد تفهمی به ساختارهای اجتماعی و تأثیر این ساختارها بر زندگی افراد را درست نمی‌دانند.

۱. ۵۷۶ مخالفان قشربندی اجتماعی، عدالت اقتصادی را مهم می‌دانند.

۳. ۵۷۷ جامعه‌شناسان در مطالعه نابرابری‌های اجتماعی به قشربندی اجتماعی در جوامع توجه دارند.

۱. ۵۷۸

۴. ۵۷۹ بررسی سایر گزینه‌ها؛ گزینه (۱): جامعه‌شناسی تفسیری برخلاف جامعه‌شناسی انتقادی، علم را به معنای حسی و تجربی آن محدود می‌کند.

گزینه (۲): جامعه‌شناسی تفسیری، ارزیابی وضعیت موجود و داوری ارزشی پدیده‌های اجتماعی را علمی نمی‌داند.

گزینه (۳): جامعه‌شناسی تفسیری نسبت به ساختارهای اجتماعی و تأثیر این ساختارها بر زندگی افراد توجه چندانی ندارد.

۳. ۵۸۰ با تأکید بر معایب قشربندی اجتماعی، نقش انسان‌ها و جوامع در پدیدآمدن، تداوم و تغییر آن را نادیده می‌گیرند.

درس هشتم: سیاست هویت

۵۸۱. نادرست؛ با ظهور جهان متحد، دولت‌هایی شکل گرفتند که دیگر خود را با هویت دینی مسیحی نمی‌شناختند بلکه هویت خود را با توجه به تاریخ، جغرافیا، قومیت یا نژادشان تعریف می‌کردند.

۵۸۲. نادرست؛ با شکل‌گیری دولت ملت‌ها، ناسیونالیسم (نه سوسیالیسم) پیدا شد و هویت از منظر دولت - ملت‌ها و توسط آن‌ها تعریف شد.

۵۸۳. نادرست؛ در دوره پسامدرن (نه مدرن)، تکثر، تنوع و حتی بی‌ثباتی و تغییرات مداوم هویت‌ها، مطلوب دانسته شد و هویت ملی و وحدت و ثبات و استمرار همراه با آن، نامطلوب پنداشته شد.

۵۸۴. درست

۵۸۵. سیاست هویت (نه سیاست همانندسازی) می‌تواند یا به صورت افراطی بر تفاوت‌ها و گوناگونی‌ها تأکید کند و سبب چندپارگی سیاسی و فرهنگی درون جوامع می‌شود و یا گروه‌های به حاشیه رانده شده را به رسمیت بشناسد و از آنان حمایت کند.

۵۸۶. درست

۵۸۸. نادرست؛ از نظر جامعه‌شناسان انتقادی، داوری ارزش‌ها درون علم صورت می‌گیرد؛ یعنی علوم اجتماعی قدرت داوری درباره ارزش‌ها را دارد.

۵۸۹. نادرست؛ در دوره پسامدرن، ثروت، قدرت، هویت و دانش کانون نزاع و کشمکش می‌شوند.

۵۹۰. درست

۵۹۲. همانندسازی - مدرن

۵۹۴. جهانی شدن - توسعه ارتباطات

۵۹۵. پسامدرن

۵۹۶. همانندسازی هویت - محلی

۵۵۷. هر دو رویکرد انتقادی و تفسیری بر توانایی و خلاقیت افراد در ساختن جهان اجتماعی تأکید می‌کنند با این تفاوت که رویکرد تفسیری به ساختارهای اجتماعی و تأثیر این ساختارها بر زندگی افراد بی‌توجهی می‌کند، اما جامعه‌شناسان انتقادی معتقدند بی‌توجهی به ساختارهای اجتماعی و نادیده گرفتن آن‌ها، به معنای چشم‌پوشی از آثار و پیامدهای مخرب آن‌هاست.

۵۵۸. ویژگی‌های جامعه‌شناسی انتقادی:

الف) به توصیف و تبیین پدیده‌های اجتماعی بسنده نمی‌کند، بلکه به داوری ارزشی پدیده‌های مورد مطالعه می‌پردازد.

ب) علم را به معنای حسی و تجربی آن محدود نمی‌کند و تلاش می‌کند از محدودیت‌های علم تجربی رها شود.

پ) به نقد سلطه در روابط و مناسبات میان افراد، گروه‌ها و فرهنگ‌ها می‌پردازد.

۵۵۹. مهم‌ترین هدف جامعه‌شناسی انتقادی، نقد وضعیت موجود جهان اجتماعی و تجویز راه‌حلی برای رسیدن به یک وضعیت بهتر است؛ مثلاً صرفاً به توصیف و تبیین تبعیض نژادی در جوامع نمی‌پردازد، بلکه آن را تقبیح و از آن انتقاد می‌کند و یا عدالت اجتماعی را تحسین می‌کند و برای گسترش آن راه‌حلی تجویز می‌کند.

۵۶۰. جامعه‌شناسی انتقادی با پذیرش رویکرد تفسیری معتقد است که تمام معانی و ارزش‌ها ساخته و پرداخته اراده‌های افراد، گروه‌ها و فرهنگ‌هاست. هر فرد، گروه و فرهنگی اراده خاص خود را دارد و معانی و ارزش‌های ویژه خود را خلق می‌کند؛ هیچ‌کدام بهتر یا بدتر از دیگری نیستند.

۵۶۱. رویکرد انتقادی هیچ‌گونه حقیقت یا فضیلتی را کشف نمی‌کند تا براساس این حقایق و فضائل به نقد کنش‌ها و روابط میان انسان‌ها و جوامع بپردازد.

۵۶۲. موضوع جامعه‌شناسی انتقادی: کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن روش جامعه‌شناسی انتقادی: تفسیری، انتقادی و تجویزی

هدف جامعه‌شناسی انتقادی: انتقاد از وضع موجود، تجویز وضع مطلوب و راه رسیدن به آن

۵۶۳. الف) پدیده‌های اجتماعی همانند پدیده‌های طبیعی هستند.

ب) ۱- انتقاد از وضع موجود ۲- تجویز وضع مطلوب و راه رسیدن به آن

۵۶۴. جامعه‌شناسی انتقادی بدون پذیرش اصول سه‌گانه زیر در جست‌وجوی معیارهای نقد و ارزیابی زندگی اجتماعی است: الف) حقایق و ارزش‌هایی فراتر از انسان وجود دارد که هستی آن‌ها وابسته به انسان نیست.

ب) انسان امکان شناخت و دریافت این حقایق را دارد و باید برای دسترسی به آن‌ها تلاش کند.

پ) انسان در شناخت صحیح این حقایق و ارزش‌ها ممکن است دچار خطا و اشتباه شود.

۵۶۵. لازم نیست همیشه برای تشویق مردم به بر عهده گرفتن نقش‌های بلندپایه، حتماً به آن‌ها قدرت، درآمد و احترام بدهیم. گاهی آدم‌ها به دلیل رضایت از انجام کار خوب یا به خاطر خدمت به دیگران نیز به ایفای نقش‌های مهم و پرزحمت ترغیب می‌شوند.

۴. ۵۶۶

۲. ۵۶۷ طرفداران قشربندی اجتماعی رقابت را در زندگی اجتماعی ضروری می‌دانند.

۳. ۵۶۸

۱. ۵۶۹

۴. ۵۷۰ طرفداران قشربندی اجتماعی چنین می‌پندارند که نابرابری‌های اجتماعی عادلانه‌اند، زیرا آن را نتیجه تفاوت‌ها یا نابرابری‌های طبیعی می‌دانند.

۴. ۵۷۱ در تفاوت‌های اسمی نمی‌توان افراد را براساس تفاوت‌ها رتبه‌بندی کرد. مثلاً افراد رنگین‌پوست و سفیدپوست هیچ‌کدام بر دیگری برتری ندارند.

۴. ۵۷۲ در رویکرد موافقان قشربندی اجتماعی، نقطه آغاز رقابت و در رویکرد مخالفان قشربندی اجتماعی نقطه پایان رقابت عادلانه نیست.

۵۹۷. تکثرگرا - ساختار مشترک سیاسی و اقتصادی

۵۹۸. سیاست هویت

۶۰۰. الگوی تعارف

۶۰۲. رویکرد تفسیری

۶۰۴. علوم اجتماعی

۶۰۶. رویکرد همانندسازی

۶۰۸. رویکرد سیاست هویت (مدل تکثرگرا)

۶۰۹. مدل همانندسازی

۶۱۰. مدل سیاست هویت (مدل تکثرگرا)

۶۱۱. از منظر گروه‌های اجتماعی مختلف

۶۱۲. ثروت، دانش، قدرت و هویت

۶۱۳. جهانی‌شدن و توسعه ارتباطات

۶۱۴. در برابر هویتی که فرایند جهانی‌شدن به آن‌ها تحمیل می‌کند.

۶۱۵. الگوی تعارف

۶۱۶. سیاست همانندسازی، مدل تکثرگرا و الگوی تعارف

۶۱۷. علت، پیروی از الگوی تعارف بود.

۶۱۸. الگوی تنازع

۶۲۰. با تشخیص و افزایش سلطه در مناسبات انسانی

۶۲۱. شناخت متقابل یکدیگر

۶۲۲. معتقد است خود علم با درست و غلط دانستن و خوب و بد کردن امور،

سلطه‌گری می‌کند. (یا علم صرفاً ابزار عده‌ای برای سرکوب عده‌ی دیگری بود).

۶۲۳. الف) دوره‌ی پسامدرن

ب) از روش‌های خشونت‌آمیز مدل همانندسازی

پ) مدل تکثرگرا

ت) بازشدن جعبه‌ی پاندورا

۶۲۴. الف) مدل تکثرگرا

ب) مدل همانندسازی

۶۲۵. الف) الگوی تکثرگرا

ب) مدل همانندسازی

۶۲۶. الف) جامعه‌شناسی انتقادی

ب) جامعه‌شناسی تفسیری

پ) جامعه‌شناسی تبیینی

۶۲۷. الف) جامعه‌شناسی انتقادی

ب) ناسیونالیسم

۶۲۸. ب) دوره‌ی پسامدرن

۶۲۹. به این معناست که صاحب‌شناسنامه، تبعه‌ی جمهوری اسلامی ایران

است؛ تبعه‌ی دولتی با نظام سیاسی جمهوری بر بنیاد اسلامی در قلمرو سرزمینی

به نام ایران. جمهوری اسلامی بیان حاکمیت اراده‌ی مردم براساس آرمان‌ها و

ارزش‌های اسلامی است.

۶۳۰. دولت - ملت‌ها برای تعیین هویت ملی و چگونگی توزیع مزایا و

فرصت‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی میان اقوام و گروه‌های

مختلف و همچنین پاسخگویی به درخواست‌ها و رفع نیازهای آن‌ها، ناگزیر از

سیاست‌گذاری هویتی بودند.

۶۳۱. همانندسازی به معنای پذیرش ارزش‌ها و سبک زندگی یک گروه توسط

سایر گروه‌های جامعه بود؛ به گونه‌ای که همه‌ی گروه‌ها همسان شوند. به عبارت

دیگر، همانندسازی سیاستی بود که دولت‌ها برای از بین بردن تفاوت‌های

هویتی گروه‌های مختلف و یکسان‌سازی آن‌ها در پیش گرفتند.

۶۳۲. در دوره‌ی پسامدرن، همه‌ی آن‌چه در دوره‌ی مدرن پدید آمده بود از جمله

سیاست همانندسازی هویت مورد نقد قرار گرفت و به جای آن، هویت‌های

خرده، محلی و فردی مورد تأکید و توجه قرار گرفت. در این دوره، تکثر، تنوع و

حتی بی‌ثباتی و تغییرات مداوم هویت‌ها، مطلوب دانسته شد و هویت ملی و

وحدت و ثبات و استمرار همراه با آن، نامطلوب پنداشته شد.

۶۳۳. ویژگی‌های مدل تکثرگرا یا سیاست هویت:

(۱) بر تفاوت‌ها و هویت‌های خاص و محلی تأکید می‌کند.

(۲) در تفاوت‌های موجود میان گروه‌های قومی و زبانی حفظ و حتی تشدید می‌گردد.

(۳) وجود یک ساختار مشترک سیاسی و اقتصادی ضروری دانسته می‌شود؛ گروه‌های مختلف را به یکدیگر پیوند دهد.

۶۳۴. هویت در دوره‌ی پسامدرن:

(۱) هویت از منظر گروه‌های اجتماعی مختلف و توسط آن‌ها، تعریف می‌شود.

(۲) گروه‌های اجتماعی مختلف، مسائل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی را براساس

علاقه‌های فرهنگی و هویتی خود پی می‌گیرند.

(۳) علاوه بر ثروت و قدرت، هویت و دانش نیز کانون نزاع و کشمکش میان

افراد و گروه‌هاست.

۶۳۵. جهانی‌شدن و توسعه ارتباطات، از سویی زمینه‌ی شکل‌گیری جهانی

بدون مرز را فراهم کرده است که در آن، در هم آمیختن فرهنگ‌ها موجب

می‌شود که فرهنگ‌ها دیگر کاملاً خالص و ثابت نباشند و هویت‌ها به شدت

دستخوش تغییر شوند. از سوی دیگر، بسیاری از جوامع و گروه‌ها، به دفاع از

خود برخاسته‌اند و با ساختن هویتی خاص برای خود یا بازگشت به هویت

واقعی خویش، در برابر هویتی که فرایند جهانی‌شدن به آن‌ها تحمیل می‌کند،

مقاومت می‌کنند و خواهان رهایی از این هویت تحمیلی هستند.

۶۳۶. سیاست هویت می‌تواند دو چهره پیدا کند: یا به صورت افراطی بر

تفاوت‌ها و گوناگونی‌ها تأکید می‌کند و سبب چندپارگی سیاسی و فرهنگی

درون جوامع می‌شود و یا گروه‌های به حاشیه رانده شده را به رسمیت

می‌شناسد و از آنان حمایت می‌کند.

۶۳۷. شناخت متقابل افراد و جوامع از یکدیگر، هم به آن‌ها کمک می‌کند

که تفاوت‌های همدیگر را درک کنند و به این تفاوت‌ها احترام بگذارند و هم

اشتراکاتی را ایجاد می‌کند که به بهترشدن روابطشان منجر می‌شود.

۶۳۸. الگوی مطلوب قرآنی، تکثر و تنوع زبانی و نژادی و قومی را، مانع

وحدت و همدلی نمی‌داند؛ بلکه انسان‌ها را به منشأ وحدت رهنمون می‌شود.

۶۳۹. شناخت متقابل افراد و جوامع از یکدیگر، هم به آن‌ها کمک می‌کند

که تفاوت‌های همدیگر را درک کنند و به این تفاوت‌ها احترام بگذارند و هم

اشتراکاتی را ایجاد می‌کند که به بهترشدن روابطشان منجر می‌شود.

۶۴۰. رشد و شکوفایی جهان اسلام از قرن سوم و چهارم هجری نیز به دلیل

پیروی از «الگوی تعارف» و احترامی بود که اقوام مختلف در جهان اسلام

برای یکدیگر قائل بودند. برای جهان اسلام به هیچ وجه نگران‌کننده نبود که

بزرگ‌ترین دانشمند صرف و نحو زبان عربی، یک ایرانی به نام سیبویه است و

مهم‌ترین حکمای جهان اسلام فارابی و ابن‌سینا هستند.

۶۴۱. از راه‌های ایجاد آشتی و صفا و اتحاد و دوستی در میان گروه‌ها و

ملت‌ها، شناخت متقابل است. در این میان، حکومت می‌تواند با زمینه‌سازی

برای شناخت مردم از یکدیگر در سطح محلی، ملی و منطقه‌ای، بسیاری از

مشکلات را حل کند و امکان همدلی مردم با یکدیگر را فراهم آورد.

۶۴۲. الف) اساس روش‌های خشونت‌آمیز همانندسازی، نفی و طرد دیگری

متفاوت است.

ب) دو روش خشونت‌آمیز همانندسازی عبارت‌اند از: نسل‌کشی، جداسازی.

پ) در نسل‌کشی، دیگری، شری است که باید نابود شود اما در سایر روش‌ها،

دیگری اگرچه شر دانسته می‌شود، امکان اصلاح او وجود دارد و با اعمال فشار

می‌توان او را به پذیرش الگوهای هویتی جدید مجبور ساخت یا از بقیه جدا

کرد. در جداسازی، گروه مسلط گروه‌های نژادی، قومی، مذهبی دیگر را به

زیستن در مناطقی جدا از محل سکونت گروه مسلط مجبور می‌کند. هم‌چنین،

آن‌ها را از تسهیلات و خدماتی مانند آموزش، بهداشت، درمان محروم می‌سازد

یا این خدمات را با کیفیت بسیار پایین‌تری در اختیار آن‌ها می‌گذارد.

۶۴۳. با ظهور جهان متجدد، دولت‌هایی شکل گرفتند که دیگر خود را

با هویت دینی مسیحی نمی‌شناختند، بلکه هویت خود را با توجه به تاریخ،

جغرافیا، قومیت یا نژادشان تعریف می‌کردند.

۶۴۴. در مدل تکثرگرا گاهی:

۱) بعد فرهنگی هویت و تمایزات زبانی، قومی، مذهبی و ... مورد تأکید قرار می‌گیرند.
 ۲) گاهی به بعد سیاسی هویت توجه می‌شود و بر آزادی‌های اجتماعی اقوام و گروه‌های مختلف، و فرصت سهیم شدن آن‌ها در قدرت سیاسی تأکید می‌شود و یا راهکارهای مسالمت‌آمیز برای حل منازعات گروهی و قومی ارائه می‌گردد.
 ۳) گسترش برابری و رفع تبعیض‌های قومی و گروهی نیز در بعد اجتماعی هویت مورد توجه قرار می‌گیرد.

۶۴۵. همانندسازی همیشه به صورت یک‌سویه و سخت و خشن انجام نمی‌شود، بلکه تفاوت‌ها و تمایزات قومی، نژادی و ... می‌توانند از راه دیگری که برخی از جامعه‌شناسان آن را «دیگچه همانندسازی» می‌نامند ناپدید شوند که در آن، تعداد کنیری از گروه‌های درگیر قومی و نژادی در ارتباط با هم یک فرهنگ مختلط می‌سازند.
 ۶۴۶. مدل رایج سیاست‌گذاری در دوره مدرن، همانندسازی بود که دولت‌ها برای از بین بردن تفاوت‌های هویتی گروه‌های مختلف و یکسان‌سازی آن‌ها در پیش گرفتند. مدل سیاست‌گذاری هویتی در پسامدرن، مدل تکثرگرا بود که تفاوت‌های موجود میان گروه‌های قومی و زبانی حفظ و حتی تشدید می‌گردد.
 ۶۴۷. حکومت می‌تواند با زمینه‌سازی برای شناخت مردم از یکدیگر در سطح محلی، ملی و منطقه‌ای بسیاری از مشکلات را حل کند و امکان همدلی مردم با یکدیگر را فراهم آورد.

۶۴۸. آن‌ها معتقدند که خود علم با «درست و غلط دانستن» و «خوب و بد کردن» امور سلطه‌گری می‌کند، زیرا خوب را به معنای خوب‌بودن برخی افراد و گروه‌ها و بد را بدبودن برخی دیگر از آنان قلمداد می‌کند، از این منظر علم چراغی نیست که تاریکی‌ها را روشن کند و موانع را از پیش پای انسان بردارد.
 ۶۴۹. زیرا در آن صورت سرنوشت ارزش‌ها به مناسبات قدرت و ثروت سپرده می‌شود و همواره ارزش‌های غالب در زندگی اجتماعی، ارزش‌های ثروتمندان و قدرتمندان خواهد بود.

۶۵۰. رویکرد انتقادی می‌خواهد ظرفیت افشاگری و رهایی‌بخشی را برای علوم اجتماعی نگه دارد و این نقش را در نقد روابط و مناسبات میان افراد، گروه‌ها و فرهنگ‌ها می‌بیند و انتظار دارد علوم اجتماعی با تشخیص و افشای سلطه در مناسبات انسانی به رهایی انسان کمک کند.

۶۵۱. از درون رویکرد تفسیری، جریانی شکل گرفت که کارکرد و ظرفیت افشاگری و رهایی‌بخشی برای علوم اجتماعی را ناممکن می‌دانست و راه رهایی انسان را نه از درون علم که در بیرون علم جست‌وجو می‌کرد و معتقد بود خود علم با درست و غلط دانستن و خوب و بد کردن امور، سلطه‌گری می‌کند؛ زیرا خوب را به معنای خوب‌بودن برخی افراد و گروه‌ها و بد را بدبودن برخی دیگر از آنان قلمداد می‌کند.

۶۵۲. هر نظریه‌ای درون فرهنگ و تاریخ خود تولید می‌شود و هر فرهنگ و هویتی می‌تواند نظریه‌های متناسب با خود را تولید کند. از این رو، هیچ فرهنگ و هویتی نمی‌پسندد که موضوع نظریه‌هایی باشد که در زمینه فرهنگی و تاریخی دیگری شکل گرفته‌اند. هر گروه، جامعه و فرهنگی می‌خواهد از چشم خودش به خود بنگرد و نه از چشم دیگران.

۶۵۳. گاهی تأکید بر تنوع و تکثر هویت‌ها و اصالت‌بخشیدن به آن به معنای انکار اشتراک و وحدت انسان‌هاست و فرصت گفت‌وگو و معارفه انسان‌ها و فرهنگ‌ها را از بین می‌برد.

۶۵۴. این نظریه‌ها معتقدند که آنچه تا امروز به اسم علوم اجتماعی به مطالعه گروه‌ها، جوامع و فرهنگ‌ها می‌پرداخت، دانشی جهان‌شمول نبود، بلکه روایت آن چیزی بود که مردان سفیدپوست اروپایی می‌پنداشتند و هویت زنان، رنگین‌پوستان و غیراروپاییان را نادیده می‌گرفت.

۶۵۵. با این ادعا، نمی‌توان گفت که دانش و شناختی، بهتر از شناخت دیگری است و نمی‌توان میان شناخت‌های مختلف داوری کرد و شناخت صحیح را تشخیص داد. پابندی کامل به این رویکرد، امکان شناخت واقعی را از انسان‌ها می‌گیرد و قطعاً رویکردی که اساس دانش را انکار می‌کند نمی‌تواند قابل قبول باشد.

۶۵۶. «جامعه‌شناسی تبیینی»، پدیده اجتماعی بیکاری را با هدف پیش‌بینی و کنترل آن، همانند پدیده‌های مادی، طبیعی و محسوس مطالعه می‌کند. «جامعه‌شناسی تفسیری»، با فهم معنای پدیده اجتماعی بیکاری، با هدف درک و فهم بیکاران و ارتباط با آنان، برای معنابخشی و انسجام‌بخشی به زندگی اجتماعی آن را مطالعه می‌کند. هدف «جامعه‌شناسی انتقادی»، انتقاد از پدیده اجتماعی بیکاری، با ارائه راهکارهایی مانند (ایجاد فرصت‌های شغلی) برای رسیدن به وضعیت مطلوب است.

۶۵۷. ۳ در اواخر قرن بیستم، هویت به جای قشربندی و کشمکش طبقاتی محور اصلی مباحثات فکری و سیاسی شد.

۶۵۸. ۲ امروزه، جهانی‌شدن و توسعه ارتباطات، از سویی زمینه شکل‌گیری جهانی بدون مرز را فراهم کرده است که در آن، در هم آمیختن فرهنگ‌ها موجب می‌شود که فرهنگ‌ها دیگر کاملاً خالص و ثابت نباشند و هویت‌ها به شدت دستخوش تغییر شوند. در شرایطی که گروه‌های مختلف با ایجاد جنبش‌های اجتماعی به دنبال بازگشت به هویت واقعی خویش هستند، مدل تکثرگرا مورد توجه و تأکید قرار می‌گیرد.

۶۵۹. ۴

۶۶۰. ۴ سیاست هویت می‌تواند دو چهره پیدا کند: یا به صورت افراطی بر تفاوت‌ها و گوناگونی‌ها تأکید می‌کند و سبب چندپارگی سیاسی و فرهنگی درون جوامع می‌شود و یا گروه‌های به حاشیه رانده شده را به رسمیت می‌شناسد و از آنان حمایت می‌کند.

۶۶۱. ۲ الگوی هویتی مطلوب قرآن در مقابل الگوی تنازع و یا الگوهای همانندسازی و تکثرگرا قرار می‌گیرد. ویژگی‌های اصلی این الگوی قرآنی عبارتند از:
 ۱) تکثر و تنوع زبانی و نژادی و قومی راه، مانع وحدت و همدلی نمی‌داند.
 ۲) زندگی براساس تقوا معیار برتری، بزرگی و بزرگواری است.
 ۳) انسان‌ها به منشأ وحدت رهنمون می‌شوند.

۶۶۲. ۲ یکی از راه‌های ایجاد آشتی و صفا و اتحاد و دوستی در میان گروه‌ها و ملت‌ها، شناخت متقابل است. براساس الگوی قرآنی، زندگی براساس تقوا، معیار برتری و بزرگی است.

۶۶۳. ۱ رشد و شکوفایی جهان اسلام از قرن سوم و چهارم هجری نیز به دلیل پیروی از الگوی هویتی مطلوب قرآن (الگوی تعارف) و احترامی بود که اقوام مختلف در جهان اسلام برای یکدیگر قائل بودند.

۶۶۴. ۲ این گزینه مربوط به دیدگاه کسانی است که راه رهایی انسان را درون علم جست‌وجو می‌کنند.

۶۶۵. ۱ در الگوی تعارف، تکثر و تنوع زبانی، نژادی و قومی مانع وحدت و همدلی نیست و انسان‌ها را به منشأ وحدت رهنمون می‌سازد.

۶۶۶. ۱

۶۶۷. ۳ در دوره پسامدرن هویت‌های خرد، محلی و فردی مورد تأکید و توجه قرار گرفت، در این دوره، تکثر و بی‌ثباتی و تغییرات مداوم هویت‌ها مطلوب دانسته شد و هویت ملی و وحدت و ثبات و استمرار همراه با آن نامطلوب پنداشته شد.

۶۶۸. ۴

۶۶۹. ۲ سخن امام علی علیه السلام اشاره به الگوی تعارف هویت‌ها یا شناخت متقابل دارد. این افراد معمولاً به دیگرانی که آن‌ها را به دوستی نمی‌شناسند، بدبین‌اند و از آن‌ها دوری می‌کنند. از این رو یکی از راه‌های ایجاد آشتی، اعتماد و دوستی در میان گروه‌ها و ملت‌ها، شناخت متقابل است.

۶۷۰. ۴

۶۷۱. ۱ نسل‌کشی، اخراج و کشتار ساکنان یک منطقه از جمله روش‌های خست‌آمیز همانندسازی هستند.

۶۷۲. ۳ الگوی تعارف به وحدت و کثرت هویت‌ها توجه دارد.

درس نهم: پیشینه علوم اجتماعی در جهان اسلام

۶۷۳. درست
۶۷۴. نادرست؛ فارابی علم اجتماعی خود را علم مدنی و ابن خلدون، علم اجتماعی خود را علم عمران می‌نامد.
۶۷۵. درست
۶۷۶. نادرست؛ فارابی (نه ابن خلدون)، علم اجتماعی را زیرمجموعه علوم انسانی دانسته و آن را علم مدنی نامیده است.
۶۷۷. نادرست؛ در جوامع جاهله علم ابزاری می‌تواند وجود داشته باشد، اما علمی که از ارزش‌ها، آرمان‌ها و حقیقت زندگی سخن بگوید، وجود ندارد.
۶۷۸. درست
۶۷۹. نادرست؛ در مدینه فاسقه (نه مدینه ضاله)، با آن که مردم حقیقت و عدالت را می‌شناسند یا امکان شناخت آن را دارند، براساس آن عمل نمی‌کنند.
۶۸۰. نادرست؛ ابوریحان با استفاده از روش عقلی (نه روش تجربی) به ارزیابی انتقادی فرهنگ هند پرداخت.
۶۸۱. نادرست؛ ابن خلدون در مطالعات خود به روش عقلی (نه تجربی) توجه چندانی نداشت و بیشتر از روش تجربی (نه عقلی) استفاده می‌کرد.
۶۸۲. نادرست؛ رویکرد ابن خلدون، انتقادی نبود و جامعه‌شناسی او در مقایسه با جامعه‌شناسی فارابی محافظه‌کارانه است.
۶۸۳. درست
۶۸۴. نادرست؛ وضعیت عدالت یا آزادی در مناسبات و روابط انسانی با عقل انتقادی (نه عقل تفسیری) ارزیابی می‌شود.
۶۸۵. درست
۶۸۶. نادرست؛ جامعه‌شناسی تفسیری برای فهم دیگران و ارتباط با آنان از عقل تفسیری بهره می‌برد. جامعه‌شناسی تفسیری به توصیف هنجارها و ارزش‌های اجتماعی بسنده می‌کند.
۶۸۷. نادرست؛ عقل در معنای عام (نه خاص) خود، هر گونه تلاش ذهنی و علمی را شامل می‌شود.
۶۸۸. تعلیم و تربیت
۶۹۰. نافع‌ترین
۶۹۲. ضاله - فاسقه
۶۹۴. تجربی - تفهیمی
۶۹۶. انتقادی - محافظه‌کارانه
۶۹۸. باورهای دینی هندوها
۷۰۰. ابن خلدون
۷۰۲. ابوریحان بیرونی
۷۰۴. مسلمانان به آموختن علم نافع تشویق شده‌اند و از یادگیری علمی به قصد فایده‌ای نداشته باشند منع گردیده‌اند.
۷۰۵. علم به جامعه و تاریخ
۷۰۷. مدینه جاهله
۷۰۹. مدینه ضاله
۷۱۱. ابوریحان بیرونی
۷۱۳. عصبیت
۷۱۵. پیچیدگی زبان و خط هندی و به نظم درآوردن متون علمی به قصد مصون‌ماندن از تحریف
۷۱۶. آگوست کنت بنیانگذار علم جامعه‌شناسی
۷۱۷. ابوریحان بیرونی
۷۱۹. عقل تفسیری
۷۲۱. عقل تجربی و ابزاری
۷۲۳. عقل انتقادی
۷۲۴. الف) علوم اجتماعی
- ب) علم به نفس (و یا علم توحید، علم به مبدأ و معاد)
۶۸۹. علم ابزاری
۶۹۱. مدینه فاضله
۶۹۳. تبیین
۶۹۵. تجربه تاریخی - عصبیت
۶۹۷. جامعه آرمانی
۶۹۹. ابزاری یا تجربی
۷۰۱. فارابی
۷۰۳. علم
۷۰۶. ابن خلدون - فارابی - ابوریحان بیرونی
۷۰۸. مدینه ضاله و مدینه فاسقه
۷۱۰. ابن خلدون
۷۱۲. روش عقلی
۷۱۴. عامل شکل‌گیری جوامع

۷۲۵. الف) ابوعلی مسکویه
- پ) ابوریحان بیرونی
۷۲۶. الف) فارابی
- ب) ابن خلدون
۷۲۷. الف) مدینه ضاله
- ب) مدینه فاسقه
۷۲۸. الف) سنت‌های الهی
- ب) علوم ابزاری
۷۲۹. الف) عقل تفسیری
- ب) عقل انتقادی
- پ) عقل ابزاری
۷۳۰. الف) علم عمران
- ب) علم مدنی
۷۳۱. الف) توصیف و فهم
- ب) تبیین و علت‌یابی
۷۳۲. در قرآن کریم از علم به عنوان هدف آفرینش یاد شده است؛ علم، علت برتری انسان بر فرشتگان معرفی گردیده و انسان به سبب علم، خلیفه خداوند در زمین شده است. قرآن کریم کتاب علم است. پیامبران نیز برای تعلیم و تربیت آدمیان مبعوث شده‌اند.
۷۳۳. قرآن کریم، مسلمانان را به آموختن علم نافع، تشویق و از یادگیری علمی که فایده‌ای نداشته باشد، منع گردانیده است.
۷۳۴. علوم نافع در اسلام: ۱) علوم ابزاری که نیازهای روزمره جامعه اسلامی را برطرف می‌کنند. ۲) علوم عمومی که درباره چگونگی استفاده از علوم ابزاری و اهداف، ارزش‌ها و آرمان‌های انسان صحبت می‌کنند. ۳) علوم عمومی که درباره حقیقت انسان و آغاز و انجام او سخن می‌گویند.
۷۳۵. علم به جامعه و تاریخ اگر به قصد درس‌آموختن از رفتار گذشتگان و شناخت قوانین اجتماعی برای استفاده از آن قوانین در حال و آینده آموخته شوند، علم نافع هستند.
۷۳۶. علم به نفس، علم توحید و علم به مبدأ و معاد، از نافع‌ترین علوم دانسته شده‌اند.
۷۳۷. ۱) قرآن کریم در موارد متعددی به توصیف و تبیین زندگی اجتماعی انسان‌ها می‌پردازد.
- ۲) به نقد و ارزیابی جوامع و فرهنگ‌های بشری می‌پردازد.
- ۳) جامعه آرمانی مورد نظر خود را ترسیم می‌کند.
۷۳۸. قرآن کریم، قوانین حاکم بر تداوم و تغییر جوامع و امت‌های مختلف را، سنت‌های الهی می‌نامد.
۷۳۹. قرآن بارها درباره جامعه آرمانی سخن می‌گوید و آن را جامعه‌ای معرفی می‌کند که: ۱) در آن به عدالت و قسط رفتار می‌شود. ۲) فرهنگ حق دارد. ۳) در آن به کسی ظلم نمی‌شود و در برابر ظلم دیگران مقاومت می‌شود. این جامعه، قصد ظلم به دیگر جوامع را ندارد اما ظلم دیگران را هم نمی‌پذیرد، به علاوه، تا آن‌جاکه بتواند به ستم‌دیدگان و مستضعفان جهان یاری می‌دهد.
۷۴۰. فارابی با توجه به جوامع زمان خود و جوامع گذشته و هم‌چنین با استدلال عقلی، جوامع مختلف را براساس نوع علم، اندیشه، فرهنگ و رفتاری که دارند، به انواعی تقسیم کرده است.
۷۴۱. فارابی جامعه‌ای را که بر محور علم سازمان‌یافته باشد، مدینه فاضله می‌نامد. مدینه فاضله، جامعه آرمانی مورد نظر اوست. علم در مدینه فاضله، به علم تجربی محدود نمی‌شود و علوم عقلی و وحیانی را نیز دربر می‌گیرد.
۷۴۲. فارابی جامعه‌ای را که بر محور علم سازمان یافته باشد، مدینه فاضله می‌نامد. - مدینه فاضله جامعه آرمانی مورد نظر اوست. - علم در مدینه فاضله به علم تجربی محدود نمی‌شود، بلکه علوم عقلی و وحیانی را نیز در بر می‌گیرد.
۷۴۳. در جوامع جاهله علم ابزاری می‌تواند وجود داشته باشد اما علمی که از ارزش‌ها، آرمان‌ها و حقیقت زندگی سخن بگوید، وجود ندارد.
۷۴۴. مدینه جاهله: ۱- از علوم عقلی بی‌بهره‌اند. ۲- علم ابزاری می‌تواند وجود داشته باشد. ۳- علمی که از ارزش‌ها، آرمان‌ها و حقیقت زندگی سخن بگوید وجود ندارد.
- مدینه فاضله: ۱- بر محور علم سازمان یافته است. ۲- علم در این مدینه به علم تجربی محدود نمی‌شود. ۳- علوم عقلانی و وحیانی را نیز در بر می‌گیرد.

۷۵۵. الف) عقل ابزاری: دانشمندان برای کسب دانش درباره پدیده‌های طبیعی و مادی از این عقل استفاده می‌کنند و همواره به آزمون‌های حسی و روش‌های تجربی پایبندند. اصل انبساط و انقباض، عوامل مهاجرت و ... با کمک این عقل درک می‌شوند. جامعه‌شناسی تبیینی از عقل ابزاری برای پیش‌بینی و کنترل پدیده‌های اجتماعی استفاده می‌کند.

ب) عقل تفسیری: برای فهم و تفسیر پدیده‌های معنادار مانند کنش اجتماعی، گفتار و متن به کار می‌رود. برای مثال، معنای برخاستن یک فرد در جمع با کمک این عقل فهمیده می‌شود. جامعه‌شناسی تفسیری برای فهم دیگران و ارتباط با آنان یا معنابخشی و انسجام‌بخشی به زندگی اجتماعی از عقل تفسیری استفاده می‌کند.

پ) عقل انتقادی: عقلی است که برای ارزیابی و داوری نسبت به مناسبات و ارتباطات انسانی به کار می‌رود؛ مثلاً وضعیت عدالت، آزادی و آزادی را در مناسبات و روابط انسانی ارزیابی می‌کند.

۷۵۶.

جامعه‌شناسی	تبیینی	تفسیری	انتقادی
عقل	ابزاری	تفسیری	انتقادی

۷۵۷. جامعه‌شناسی تبیینی از عقل ابزاری برای پیش‌بینی و کنترل پدیده‌های اجتماعی استفاده می‌کند.

۷۵۸. جامعه‌شناسی تفسیری برای فهم دیگران و ارتباط با آنان از عقل تفسیری بهره می‌برد. جامعه‌شناسی تفسیری به توصیف هنجارها و ارزش‌های اجتماعی بسنده می‌کند.

۷۵۹. جامعه‌شناسی انتقادی از عقل ابزاری و عقل تفسیری فراتر می‌رود و به دنبال عقلانیت دیگری می‌گردد که ظرفیت و توان داوری ارزشی و انتقادی داشته باشد و این ظرفیت و توان را در عقل انتقادی جست‌وجو می‌کند.

۷۶۰. ۴ آموختن دانش سحر و جادو در اسلام منع شده است.

۷۶۱. ۳ سخن مذکور از امام علی علیه السلام است.

۷۶۲. ۱ قرآن کریم، حس و تجربه را نیز مانند عقل و وحی، از ابزارهای علوم اجتماعی می‌داند.

۷۶۳. ۴ عبارت این گزینه مربوط به ابن‌خلدون (نه فارابی) است.

۷۶۴. ۴

تفاوت ابن‌خلدون و فارابی ← (۱) رویکرد ابن‌خلدون، انتقادی نیست و جامعه‌شناسی او در مقایسه با جامعه‌شناسی فارابی محافظه‌کارانه است. (۲) ابن‌خلدون (نه فارابی) در مطالعات خود به روش عقلی توجه چندانی نداشت و بیشتر از روش حسی و تجربی استفاده می‌کرد و بنابراین از جامعه‌آرمانی سخنی نگفت. در صورتی که فارابی از هر سه روش شناخت استفاده کرده و مدینه فاضله، جامعه‌آرمانی اوست.

تشابه فارابی و ابوریحان بیرونی ← (۱) فارابی و ابوریحان بیرونی به توصیف و فهم کنش‌ها و ساختارهای جوامع پیرامون خود پرداختند. (۲) فارابی و ابوریحان بیرونی در مطالعات خود، قائل به استفاده از هر سه روش تجربی، تفهیمی و انتقادی بودند.

۷۶۵. ۳ قرآن کریم هم حس و تجربه را از ابزارهای علم اجتماعی می‌داند و هم از عقل و وحی به عنوان دو ابزار علمی دیگر یاد می‌کند.

۷۶۶. ۴ فارابی جامعه‌ای را که از علوم عقلی بی‌بهره است، مدینه جاهله می‌نامد.

۷۶۷. ۲ ابن‌خلدون با استفاده از تجربه تاریخی جوامع پیرامون خود از عصبیت به عنوان عامل شکل‌گیری جوامع یاد می‌کند.

۷۶۸. ۴ ابوریحان بیرونی با روش تجربی و تفهیمی، فرهنگ جامعه‌ها را توصیف کرد و با استفاده از روش عقلی به ارزیابی انتقادی از این فرهنگ پرداخت. ابن‌خلدون به روش عقلی توجه چندانی نداشت و بیشتر از روش حسی و تجربی استفاده می‌کرد.

۷۴۵. مدینه فاسقه جامعه‌ای است که در اثر انحراف عملی از مدینه فاضله به وجود می‌آید. در مدینه فاسقه، با آن که مردم علوم وحیانی و عقلانی را می‌شناسند، اما از آن‌ها بهره نمی‌گیرند، یعنی با آن که مردم حقیقت و عدالت را می‌شناسند یا امکان شناخت آن را دارند، براساس آن عمل نمی‌کنند.

۷۴۶. مدینه ضاله جامعه‌ای است که در اثر انحراف نظری از مدینه فاضله شکل می‌گیرد. در مدینه ضاله، نظرات علمی پذیرفته‌شده در مدینه فاضله تحریف می‌گردند و آرمان‌ها، ارزش‌ها و امور غیرعقلانی، به صورت آرمان‌ها و ارزش‌های عقلانی معرفی می‌شوند.

۷۴۷. ویژگی‌های علم مدنی فارابی:

(۱) به توصیف و فهم کنش‌ها و ساختارهای جوامع مختلف می‌پردازد.

(۲) به تبیین یعنی علت‌یابی واقعیت‌های اجتماعی و بررسی تغییرات و تحولات آن‌ها می‌پردازد.

(۳) درباره هنجارها، ارزش‌ها و آرمان‌های جوامع مختلف، داوری علمی می‌کند و رویکرد انتقادی به جامعه خود و دیگر جوامع دارد.

۷۴۸. ابن‌خلدون با تأثیرپذیری از قرآن، به دنبال شناخت سنت‌های الهی در جامعه بود. او در مطالعات خود به روش عقلی توجه چندانی نداشت و بیشتر از روش حسی و تجربی استفاده می‌کرد و بنابراین از جامعه‌آرمانی سخنی نگفت.

ابن‌خلدون با استفاده از تجربه تاریخی جوامع پیرامون خود از عصبیت به عنوان عامل شکل‌گیری جوامع یاد می‌کند و این دریافت خود را به همه جوامع تعمیم می‌دهد. رویکرد ابن‌خلدون، انتقادی نیست و جامعه‌شناسی او در مقایسه با جامعه‌شناسی فارابی محافظه‌کارانه است.

۷۴۹. زیرا ابن‌خلدون در مطالعات خود به روش عقلی توجه چندانی نداشت و بیشتر از روش حسی و تجربی استفاده می‌کرد.

۷۵۰. علومی که درباره آغاز و انجام زندگی انسان یا ارزش‌ها و آرمان‌های او، مانند عدالت، مسئولیت و آزادی، سخن می‌گویند، از روش‌های عقلانی و وحیانی بهره می‌برند.

۷۵۱. «ابن‌خلدون» در مطالعات خود به روش عقلی توجه چندانی نداشت و بیشتر از روش حسی و تجربی (تبیینی) استفاده می‌کرد و در نتیجه از جامعه‌آرمانی سخنی نگفت، رویکرد او محافظه‌کارانه بود. او با استفاده از تجربه تاریخی جوامع پیرامون خود از عصبیت به عنوان عامل شکل‌گیری جوامع نام برد و این دریافت خود را به همه جوامع تعمیم داد. علم اجتماعی خود را علم عمران نامید. «فارابی» رویکرد انتقادی دارد. او با توجه به جوامع خود و گذشته و هم‌چنین با استدلال عقلی جوامع را به انواعی تقسیم نمود. از جامعه‌آرمانی سخنی نگفت. مدینه فاضله، جامعه‌آرمانی اوست. او علم اجتماعی خود را علم مدنی نامید.

۷۵۲. قرآن کریم انسان‌ها را به مشاهده آثار و رفتار جوامع مختلف و تعقل درباره آن‌ها تشویق کرده است؛ بنابراین قرآن هم حس و تجربه را از ابزارهای علم اجتماعی می‌داند و هم از عقل و وحی به عنوان دو ابزار علمی دیگر یاد می‌کند و از همگان می‌خواهد که از این ابزارها برای علم آموزی و شناخت حقایق و وقایع اجتماعی و تاریخی استفاده کنند. در عین حال، کسانی را که شناخت علمی را به شناخت حسی و تجربی محدود می‌کنند، مورد نکوهش قرار می‌دهد. **۷۵۳.** اهمیت امروزی ابوریحان در به کارگیری روش انتقادی در کنار روش تجربی در بررسی‌های مذهبی، تاریخی و جغرافیایی است. روشی که او هزار سال پیش در بررسی‌های علمی خود در پیش گرفته بود، امروزه در تحقیقات مردم‌شناسی و جامعه‌شناسی متداول شده است.

۷۵۴. عقل یک معنای عام دارد و در این معنا، ابزاری برای به دست آوردن هر نوع دانشی است و هر گونه تلاش ذهنی و علمی را شامل می‌شود. هم عالمان در دانش علمی از آن استفاده می‌کنند و هم عموم مردم در دانش عمومی خود از آن بهره می‌برند. عقل در این معنا انوعی دارد: عقل ابزاری یا تجربی، عقل تفسیری و عقل انتقادی

۷۶۹. ۱ رویکرد فارابی، انتقادی و رویکرد ابن خلدون، محافظه کارانه است.
۷۷۰. ۱ دانشمندان برای کسب دانش درباره پدیده‌های طبیعی و مادی و محسوس از عقل ابزاری یا تجربی استفاده می‌کنند.
۷۷۱. ۳ معنای برخاستن یک فرد در جمع با کمک عقل تفسیری فهمیده می‌شود.
۷۷۲. ۴ ارزیابی وضعیت ارزش‌های عدالت و آزادی در روابط انسانی به عقل انتقادی اشاره دارد.
۷۷۳. ۱ جامعه‌شناسی تبیینی از عقل ابزاری و تجربی برای پیش‌بینی و کنترل پدیده‌های اجتماعی استفاده می‌کند.
۷۷۴. ۴ آرمان‌ها و ارزش‌ها و امور غیرعقلانی، ارزش‌ها و آرمان‌های عقلانی معرفی می‌شدند. - علم ابزاری می‌تواند وجود داشته باشد، اما علمی که از ارزش‌ها و آرمان‌ها و حقیقت زندگی سخن بگوید وجود ندارد.

درس دهم: افق علوم اجتماعی در جهان اسلام

۷۷۵. درست
۷۷۶. نادرست؛ امام خمینی مسئله ولایت فقیه را طرح کرد نه میرزای نائینی.
۷۷۷. نادرست؛ از نظر میرزای نائینی، مشروطه به معنای مشروط کردن حاکمان (نه مردم) و حکومتی است که در چارچوب مقررات عادلانه مجلس عمل کند.
۷۷۸. درست
۷۷۹. درست
۷۸۰. نادرست؛ مجلس خبرگان (نه مجلس شورای اسلامی) موظف است شرط دوم تحقق جامعه مطلوب را تحقق بخشد؛ یعنی رهبر جامعه را براساس معیارهای اسلامی شناسایی و معرفی کند و بر عملکرد او نظارت نماید.
۷۸۱. نادرست؛ علم اجتماعی جهان اسلام از منابع و ابزارهای تجربی، عقلانی و وحیانی برای توصیف و تبیین مسائل اجتماعی استفاده خواهد کرد.
۷۸۲. نادرست؛ عقلانیت جهان اسلام در تولید دانش علمی نسبت به محیط فرهنگی و اجتماعی نقش محوری دارد ولی همه عرصه‌های علمی را به تنهایی سامان نمی‌دهد.
۷۸۳. درست
۷۸۴. درست
۷۸۵. تبیین - توصیف
۷۸۶. وضعیت مطلوب
۷۸۷. امت اسلامی
۷۸۸. انقلاب مشروطه - انقلاب سلامی ایران
۷۸۹. میرزای نائینی
۷۹۰. مجلس شورا
۷۹۱. مجلس شورای اسلامی - مجلس خبرگان
۷۹۲. داده‌های حسی و تجربی - ارزیابی انتقادی
۷۹۳. فرهنگ - کنش‌های عاملان
۷۹۴. حس و تجربه زیسته - وحی
۷۹۵. عملی - وحی
۷۹۶. اعتباریات
۷۹۷. علم فقه
۷۹۸. عقل عملی
۷۹۹. سه آرمان اجتماعی جهان اسلام: ۱) مدارای اجتماعی با مسلمانان و همه کسانی که به دنبال زندگی صلح‌آمیزند
۲) دفاع از مرزهای اسلامی در برابر تهاجم متجاوزان
۳) تلاش برای تحقق و گسترش عدالت
۸۰۰. مقبولیت و مرجعیت علم فقه در فرهنگ عمومی جامعه ایران
۸۰۱. از طریق مجلس
۸۰۲. مسئله ولایت فقیه و انقلاب اسلامی
۸۰۳. امام خمینی علیه السلام
۸۰۴. از طریق مجلس شورای اسلامی و مجلس خبرگان
۸۰۵. از طریق تعامل با علوم اجتماعی مدرن
۸۰۶. بحران آگاهی و بحران معنا
۸۰۷. با آگاهی و اراده انسان‌ها ایجاد می‌شوند.
۸۰۸. علمی که موضوع آن‌ها مستقل از اراده انسان‌ها وجود دارند.
۸۰۹. علامه طباطبایی
۸۱۰. جامعه و خانواده
۸۱۱. عقل عملی
۸۱۲. عقل نظری

۸۱۳. علوم اجتماعی جهان اسلام از ظرفیت جهان‌شمول عقل نظری و عقل عملی و وحی برای داوری ارزش‌ها کمک می‌گیرد.
۸۱۴. نظریه کنش دینی، نظریه تعدد اسلامی و نظریه مقاومت
۸۱۵. طه عبدالرحمن
۸۱۶. الف) مشروط کردن حاکمان و حکومت به عمل در چارچوب مقررات عادلانه مجلس
- ب) عقل عملی
۸۱۷. الف) عقل نظری
- ب) عقل عملی
۸۱۸. الف) علوم اجتماعی جهان اسلام
- ب) عقل در معنای خاص
۸۱۹. الف) تفاوت علوم اجتماعی جهان اسلام با رویکرد تبیینی
- ب) تفاوت علوم اجتماعی جهان اسلام با رویکرد تفسیری
۸۲۰. الف) طه عبدالرحمن
- ب) میرزای نائینی
۸۲۱. الف) انتقادی
- ب) علم فقه
۸۲۲. درباره چگونگی رفتار اجتماعی مسلمانان و جامعه اسلامی، احکام و قواعدی را مطرح می‌کند. جامعه اسلامی با استفاده از این شاخه علم اجتماعی خود، رفتارها و هنجارهای اجتماعی را ارزیابی و نقد می‌نماید و درباره آن‌ها داوری می‌کند. به علاوه، علم فقه نه تنها ویژگی‌های جامعه مطلوب و آرمانی را مشخص می‌کند بلکه راه‌های برون‌رفت از وضعیت موجود به سوی وضعیت مطلوب را تجویز می‌کند.
۸۲۳. فقه شیعه در ایران همواره نقش مهمی در تعیین نوع رابطه مردم با قدرت‌های داخلی و خارجی داشته و در قرن بیستم توانسته است نظریات لازم برای دو انقلاب اجتماعی مشروطه و انقلاب اسلامی ایران را پدید آورد.
۸۲۴. در آغاز قرن بیستم، میرزای نائینی با توجه به واقعیت‌های اجتماعی ایران با استفاده از فقه، نظام مشروطه را تبیین کرد و امام خمینی با توجه به شرایط اجتماعی پایان قرن بیستم، مسئله ولایت فقیه و انقلاب اسلامی را طرح نمود. مقبولیت و مرجعیت علم فقه در فرهنگ عمومی جامعه ایران موجب آن شد که براساس این دو نظریه فقهی، دو انقلاب اجتماعی در یک قرن در جامعه ایران شکل بگیرد.
۸۲۵. فقه شیعه جامعه‌ای را مطلوب می‌داند که دارای دو ویژگی است: اول این که روابط و ساختارهای آن با مشارکت و همراهی مردم، عادلانه باشد؛ دوم این که حاکمان و کارگزاران جامعه نیز عالم به عدالت و عمل‌کننده به آن باشند؛ یعنی عالم و عادل باشند.
۸۲۶. میرزای نائینی در آغاز قرن بیستم و در شرایط آن روز جامعه خود، معتقد بود که ما نمی‌توانیم ویژگی دوم جامعه مطلوب را که مستلزم تغییر نظام پادشاهی است، تحقق ببخشیم ولی می‌توانیم ویژگی اول چنین جامعه‌ای را محقق کنیم تا مردم از طریق مجلس، سازمان‌ها و ساختارهای اجتماعی را به گونه‌ای عادلانه شکل دهند.
۸۲۷. امام خمینی مجلس شورای اسلامی با مشارکت مردم موظف است شرط اول را محقق کند. (یعنی قوانین عادلانه را قانون‌گذاری کنند). مجلس خبرگان نیز موظف است شرط دوم را تحقق بخشد. (یعنی رهبر جامعه را براساس معیارهای اسلامی شناسایی و معرفی کند و بر عملکرد او نظارت نماید).
۸۲۸. امام خمینی به این نتیجه رسید که مردم ایران می‌توانند با مشارکت و حضور فعال خود، جامعه‌ای ایجاد کنند که هر دو ویژگی جامعه مطلوب را داشته باشد.
۸۲۹. تعامل عالمان مسلمان با علوم اجتماعی مدرن می‌تواند: ۱) زمینه طرح نظریات جدید را فراهم آورد. / ۲) در عین حال، به متفکران مسلمان امکان می‌دهد که علوم اجتماعی جهان اسلام را گسترش دهند. / ۳) علاوه بر توصیف و تبیین مسائل جهان اسلام، مسائل جامعه جهانی را هم تحلیل کنند. / ۴) برای برون‌رفت از بحران‌هایی مانند بحران آگاهی و بحران معنا راه حل ارائه دهند.

۸۴۲. جامعه‌شناسی انتقادی با فراتر رفتن از دانش تجربی و عقل ابزاری، به دنبال سطح دیگری از عقلانیت می‌گردد که توان داوری ارزشی و هنجاری داشته باشد ولی از نشان‌دادن معیار جهان‌شمولی که فراتر از محصولات اجتماعی و تاریخی انسان باشد، درمی‌ماند، اما متفکران مسلمان برای داوری دربارهٔ ارزش‌ها، از ظرفیت عقل نظری و عملی و وحی بهره می‌برند.

۸۴۳.

جامعه‌شناسی مدرن		علوم اجتماعی جهان اسلام
تبیینی	عقل ابزاری	از سطوح مختلف عقل استفاده می‌کند و تبیین را به تبیین تجربی محدود نمی‌داند.
تفسیری	عقل تفسیری	تفسیر را نوعی تبیین و استدلال عقلانی می‌شمارد؛ به همین دلیل تفسیر و تبیین را در تقابل با هم نمی‌بیند.
انتقادی	عقل انتقادی	از ظرفیت جهان‌شمول عقل نظری و عقل عملی و وحی برای داوری ارزش‌ها کمک می‌گیرد.

۸۴۴. طه عبدالرحمن دستاورد مهم جهان اسلام را عرفان و معنویت می‌داند. وی برخلاف الجابری، ضمن انتقاد از ابن رشد، کسانی چون ابن عربی و غزالی را که در مواجهه با فلسفه یونان به ابداع و نوآوری پرداخته‌اند، مورد تمجید قرار می‌دهد.

۸۴۵. شخصیت طه عبدالرحمن متأثر از دو عامل است. از یک سو، از میراث اسلامی چون کلام، فلسفه، تصوف و اصول فقه بهره برده است و از طرف دیگر، تمام تلاش خود را مصروف آشنایی با فرهنگ غرب کرده است.

۸۴۶. طه عبدالرحمن با نگارش بیش از ۲۰ اثر شاخص و نوآورانه در حوزه‌های گوناگون زندگی اجتماعی، برای پاسخگویی به نیازهای متنوع جهان اسلام نظریه‌پردازی کرده است.

۸۴۷. الف تبیینی

ب) تفسیر را نوعی تبیین و استدلال عقلانی می‌شمارد و به همین دلیل تفسیر و تبیین در تقابل با هم قرار نمی‌گیرند. (یا اندیشمندان مسلمان دانش علمی را به دانش حسی و تجربی محدود نمی‌کنند.) پ) انتقادی

۸۴۸. ۲ جامعه اسلامی با استفاده از علم فقه، رفتارها و هنجارهای اجتماعی را ارزیابی و نقد می‌نماید و دربارهٔ آن‌ها داوری می‌کند.

۸۴۹. ۱ مقبولیت و مرجعیت علم فقه در فرهنگ عمومی جامعه ایران موجب آن شد که براساس این دو نظریهٔ فقهی، دو انقلاب اجتماعی در یک قرن در جامعه ایران شکل بگیرد.

۸۵۰. ۲

۸۵۱. ۲ مقبولیت و مرجعیت علم فقه در فرهنگ عمومی جامعه ایران موجب شد که دو انقلاب اجتماعی در یک قرن در جامعه ایران شکل بگیرد.

۸۵۲. ۳ **۸۵۳.** ۴ **۸۵۴.** ۱

۸۵۵. ۳ **۸۵۶.** ۲ **۸۵۷.** ۱

۸۵۸. ۴ الف ← عقل نظری ب ← عقل عملی

۸۵۹. ۱ قوه‌ای که انسان به کمک آن حقایق و قواعد جهان را می‌شناسد، به عقل خاص اشاره دارد.

۸۶۰. ۱ علم فقه، مسائل اجتماعی را توصیف یا تبیین نمی‌کند.

۸۳۰. ویژگی‌های علوم اجتماعی جهان اسلام در مقایسه با علوم اجتماعی جهان متجدد: ۱) این دانش براساس تعریفی از علم خواهد بود که متناسب با معنای علم در جهان اسلام است. ۲) علم اجتماعی جهان اسلام از منابع و ابزارهای تجربی برای توصیف و تبیین مسائل اجتماعی استفاده خواهد کرد، ولی تبیین‌های علمی جهان اسلام به شناخت تجربی محدود نمی‌شود و از منابع عقلانی و وحیانی نیز استفاده می‌کند.

نکته: برای این سؤال، طبق مباحث کتاب می‌توان ۶ مورد را ذکر نمود.

۸۳۱. کارکردهای علوم اجتماعی جهان اسلام:

۱) قدرت فهم، تفسیر و توصیف پدیده‌های اجتماعی را دارد.
۲) توان تبیین و شناخت علل شکل‌گیری و به وجود آمدن پدیده‌های اجتماعی را دارد.

نکته: در کتاب ۵ کارکرد برای آن ذکر شده است.

۸۳۲. علوم اجتماعی در جهان اسلام به سطوح تجویزی و انتقادی محدود نمی‌شود بلکه سطوح توصیفی و تبیینی هم دارد.

۸۳۳. اندیشمندان مسلمان با شناخت تفاوت پدیده‌های اعتباری و پدیده‌های تکوینی، علوم اجتماعی را شبیه علوم طبیعی نمی‌دانند.

۸۳۴. علامه طباطبایی، پدیده‌هایی را که با قرارداد و اعتبار عقل عملی ایجاد می‌شوند، اعتباریات می‌نامد.

۸۳۵. اعتباریات دو ویژگی دارند: به خواست و ارادهٔ انسان به وجود می‌آیند؛ دارای آثار و پیامدهای غیرارادی هستند.

۸۳۶. عقل عملی به انسان در انجام عملش یاری می‌رساند و در این مسیر پدیده‌هایی را ایجاد می‌کند که در علوم اجتماعی بررسی می‌شوند.

۸۳۷. عقل در معنای خاص، قوه‌ای است که انسان به کمک آن حقایق و قواعد جهان را می‌شناسد و براساس موضوع مورد مطالعهٔ خود به دو نوع تقسیم می‌شود: عقل نظری و عقل عملی

۸۳۸. عقل نظری واقعیت‌هایی را که مستقل از آگاهی و ارادهٔ انسان وجود دارند، شناسایی می‌کند و علمی مانند فلسفه، ریاضیات و طبیعیات را پدید می‌آورد.

۸۳۹. عقل عملی واقعیت‌هایی را که با آگاهی و ارادهٔ انسان به وجود می‌آیند، مانند ارزش‌ها و آرمان‌ها، شناسایی می‌کند؛ مثلاً خوبی عدالت و بدی ظلم را می‌شناسد. این عقل، علوم انسانی و اجتماعی را پدید می‌آورد.

۸۴۰. متفکران مسلمان با شناخت تفاوت پدیده‌های اعتباری و پدیده‌های تکوینی، علوم اجتماعی را شبیه علوم طبیعی نمی‌دانند؛ به همین سبب، علوم اجتماعی آنان از نوع جامعه‌شناسی تبیینی نیست.

۸۴۱. متفکران مسلمان، دانش علمی را به دانش حسی و تجربی محدود نمی‌کنند. از این‌رو، برخلاف رویکرد تفسیری، تفسیر را در تقابل با تبیین نمی‌دانند بلکه هر تفسیری را نوعی تبیین به شمار می‌آورند؛ زیرا تفسیر را هم نیامند استدلال می‌دانند.

دانش‌آموزان عزیز برای این‌که بتوانید در آزمون‌های نوبت اول (دی‌ماه) و دوم (خردادماه) موفق شوید به نکات زیر توجه کنید:

- ❶ کتاب جامعه‌شناسی پایه دوازدهم دارای ۱۰ درس است.
- ❷ آزمون نوبت اول شامل: دروس ۱ تا ۵ کتاب می‌باشد.
- ❸ آزمون نوبت دوم شامل: ۱۰ درس کتاب در نوبت دوم مورد آزمون قرار می‌گیرد؛ اما ۷/۵ نمره آن به دروس ۱ تا ۵ اختصاص دارد و ۱۲/۵ نمره دیگر مربوط به دروس ۶ تا ۱۰ می‌باشد؛ بنابراین در نوبت دوم امتحانات، بیشترین وقت و تلاش خود را به مطالعه دروس ۶ الی ۱۰ اختصاص دهید.
- ❹ مطالعه مطالب موجود در پاورقی، بخوانیم و بدانیم، فعالیت‌ها و متن‌های کنار تصاویر هم برای امتحان نهایی و هم برای آزمون کنکور ضروری و الزامی است.
- ❺ به دسته‌بندی‌ها و طبقه‌بندی‌های مطالب در دروس توجه ویژه داشته باشید و آن‌ها را به خاطر بسپارید.

بودجه‌بندی کتاب جامعه‌شناسی ۳ به صورت پیشنهادی:

درس ۱	درس ۲	درس ۳	درس ۴	درس ۵	درس ۶	درس ۷	درس ۸	درس ۹	درس ۱۰	جمع نمرات
۴	۴	۴	۴	۴	-	-	-	-	-	۲۰
۱/۵	۱/۵	۱/۵	۱/۵	۱/۵	۲/۵	۲/۵	۲/۵	۲/۵	۲/۵	۲۰
										نوبت اول
										نوبت دوم و شهریور

برای دریافت خلاصه شب امتحانی QR Code روبه‌رو را اسکن کنید.

ردیف	نمونه امتحان شماره ۱	رشته ادبیات و علوم انسانی	جامعه‌شناسی ۳	نمره
الف	درستی یا نادرستی عبارات‌های زیر را مشخص کنید. ۱- تلاش‌های علمی به تدریج بر ذخیره دانش علمی جامعه می‌افزاید و دانش عمومی را غنی‌تر می‌کند. ۲- جامعه‌شناسی تفسیری، پدیده‌های اجتماعی مانند پدیده‌های طبیعی دانسته می‌شوند و جامعه همانند طبیعت در نظر گرفته می‌شود. ۳- در زندگی روزمره، بی‌نظمی را بیشتر می‌بینیم و نظم را مشاهده نمی‌کنیم؛ زیرا به نظم عادت کرده‌ایم. ۴- انسان‌ها قادر نیستند نظم اجتماعی را تغییر دهند، ولی با توجه به آرمان‌ها و ارزش‌های خود می‌توانند از مشکلات احتمالی ساختارهای اجتماعی بکاهند.	مدت امتحان: ۷۵ دقیقه	Kheylisabz.com	۰/۲۵ ۰/۲۵ ۰/۲۵ ۰/۲۵
ب	جمله‌های زیر را با کلمه‌های مناسب کامل کنید. ۵- جامعه و فرهنگی که در آن زندگی می‌کنیم، دانش لازم برای زندگی یا همان را در اختیار ما قرار می‌دهد. ۶- به سبب و کنش‌های اجتماعی، پیش‌بینی در علوم اجتماعی پیچیده‌تر از علوم طبیعی است. ۷- انسان‌ها در شرایط گوناگون، رفتارهای متفاوتی از خود نشان می‌دهند، به همین دلیل کنش انسان را نمی‌توان فقط با روش تحلیل کرد. ۸- یکی از پرسش‌های مهم و کلیدی برای اندیشمندان علوم اجتماعی این است که چگونه می‌توان و معنای کنش انسان‌های دیگر را فهمید.			۰/۵ ۱ ۰/۵ ۰/۵
پ	گزینه مناسب را انتخاب کنید. ۹- اگر تلقی جهان متجدد از علم در جوامع دیگری که علاوه بر علم تجربی، علوم عقلانی و وحیانی را معتبر می‌دانند، رسوخ کند، تعارضاتی را در ذخیره دانشی آن جوامع پدید می‌آورد. کدام گزینه مربوط به پیامدهای این تعارضات نیست؟ (۱) ارتباط دوسویه و رو به رشد دانش عمومی و دانش علمی گسسته می‌شود. (۲) دانش علمی از رشد و رونق لازم بازمی‌ماند. (۳) دانش علمی دغدغه و توان لازم برای حل مسائل و مشکلات دانش عمومی را از دست می‌دهد. (۴) دانش عمومی از رشد و رونق لازم بازمی‌ماند. ۱۰- علوم اجتماعی با داوری درباره پدیده‌های اجتماعی، چه فرصتی را برای دانشمندان فراهم می‌کنند؟ (۱) فراهم کردن فرصت موضع‌گیری اجتماعی مناسب و صحیح (۲) ایجاد قدرت پیش‌بینی و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی (۳) افزایش قدرت همدلی و همراهی در انسان‌ها (۴) فراهم کردن زمینه فهم متقابل انسان‌ها و جوامع مختلف از یکدیگر ۱۱- در جامعه‌شناسی تفسیری، به ترتیب برای پی‌بردن به هدف کنش و فهمیدن دلالت‌های کنش چه باید کرد؟ (۱) به زمینه فرهنگی که کنشگر در آن عمل می‌کند، رجوع کنیم. - به ذهن کنشگر راه پیدا کنیم. (۲) به نمادها و نشانه‌های کنش توجه کنیم. - پیامدهای ارادی و غیرارادی کنش را پیش‌بینی کنیم. (۳) به ذهن کنشگر راه پیدا کنیم. - به زمینه فرهنگی که کنشگر در آن عمل می‌کند، رجوع کنیم. (۴) پیامدهای ارادی کنش را پیش‌بینی کنیم. - به نمادها و نشانه‌های کنش توجه کنیم. ۱۲- در چه دوره‌ای، مسئله خودکشی به شکل بی‌سابقه‌ای در جوامع صنعتی رواج پیدا کرد؟ (۱) بعد از انقلاب صنعتی (۲) در طی انقلاب فرانسه (۳) در دوره نرنسانس (۴) در قرون وسطی			۰/۲۵ ۰/۲۵ ۰/۲۵
ت	۱۳- هر یک از عبارات‌های ستون سمت چپ با کدام یک از مفاهیم ستون سمت راست ارتباط دارد؟ (یک مفهوم اضافی است). ۱- به ارتباط میان پدیده‌های اجتماعی می‌گویند. ۲- پیامد یکسان‌انگاری نظم اجتماعی و نظم طبیعی ۳- مطالعات تبیینی محدود به توصیف رفتارهای قابل مشاهده انسان می‌گردد. ۴- نمی‌توان گفت که مهربانی و عدالت فضیلت اخلاقی هستند.			۱

ردیف	امتحان شماره ۱	رشته ادبیات و علوم انسانی	جامعه‌شناسی ۳
نمره	مدت امتحان: ۷۵ دقیقه	Kheylisabz.com	شماره
ث	به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید. ۱۴- کدام نوع دانش را بیشتر در تعامل با یکدیگر به کار می‌بریم؟ ۱۵- چه کسی نام فیزیک اجتماعی را برای جامعه‌شناسی انتخاب کرد؟ ۱۶- کدام پدیده اجتماعی را می‌توان یک ساختار اجتماعی پویا نامید؟ ۱۷- خشت بنای هر جامعه‌ای چیست؟ ۱۸- با توجه به تفسیر خود جوانان و نوجوانان، دو عامل گرایش آن‌ها به اینترنت و بازی‌های رایانه‌ای چیست؟		۰/۵ ۰/۵ ۰/۵ ۰/۵ ۱
ج	۱۹- هر عبارت به کدام نوع جهان و دانش اشاره می‌کند؟ الف) دانش عمومی را در اختیار ما قرار می‌دهد. (.....) ب) بروز مسائل و مشکلات در یک جامعه می‌تواند زمینه پیدایش و رشد آن را فراهم کند. (.....)		۰/۵ (نهایی شهریور ۹۹)
چ	۲۰- هر عبارت به کدام مفهوم اشاره دارد؟ الف) جهان متجدد این علوم را علم محسوب نمی‌کند. (.....) ب) دلیل شکل‌گیری رویکردهای مختلف در جامعه‌شناسی (.....) پ) تقلیل دادن انسان‌ها به پیچ و مهره‌های نظم اجتماعی (.....) ت) علت پیدایش خرده‌فرهنگ‌ها و گروه‌های مختلف با معانی گوناگون (.....)		۱ (نهایی دی ۹۸)
ح	به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید. ۲۱- دو ویژگی دانش عمومی را بیان کنید. ۲۲- دانش علمی چگونه شکل گرفته و پیشرفت می‌کند؟ ۲۳- موضوع مورد مطالعه فلسفه چیست؟ توضیح دهید. ۲۴- چرا به علوم طبیعی، علوم ابزاری گفته می‌شود؟ ۲۵- منظور از پویایی نظام اجتماعی چیست؟ ۲۶- هنر آشنایی‌زدایی از امر مأنوس به چه معناست؟ توضیح دهید. ۲۷- جامعه‌شناسان تبیینی چه دیدگاهی درباره جامعه داشتند؟ ۲۸- آیا مسائل و مشکلات اجتماعی بیرون از دایره نفوذ و تأثیر ما هستند؟ درباره اثرگذاری انسان در این باره توضیح دهید. ۲۹- رویکرد تبیینی در تحلیل‌های اجتماعی خود بر چه چیزی تمرکز می‌کند و چه چیزی را نادیده می‌گیرد؟ ۳۰- درباره روش «قوم‌نگاری» توضیح دهید.		۱ ۱ ۱ ۱ ۱ ۱ ۱ ۱ ۱ ۱ ۱
	موفق باشید	جمع نمرات	۲۰

۱. درست (۰/۲۵)

۲. نادرست: در جامعه‌شناسی تبیینی (نه تفسیری)، پدیده‌های اجتماعی مانند پدیده‌های طبیعی دانسته می‌شوند و جامعه همانند طبیعت در نظر گرفته می‌شود. (۰/۲۵)

۳. درست (۰/۲۵)

۴. نادرست: انسان‌ها صرفاً مجریان نظم نیستند، بلکه قادرند با توجه به آرمان‌ها و ارزش‌های خود، نظم اجتماعی را تغییر دهند و از مشکلات احتمالی ساختارهای اجتماعی بکاهند. (۰/۲۵)

۵. دانش عمومی (۰/۵)

۶. آگاهانه‌بودن (۰/۵) - ارادی‌بودن (۰/۵)

۷. تجربی (۰/۵)

۸. معنای زندگی (۰/۵)

۹. ۴ در پی تعارض میان دانش علمی و دانش عمومی، دانش علمی از رشد و رونق بازمی‌ماند نه برعکس. (۰/۲۵)

۱۰. ۱ علوم اجتماعی با داوری درباره پدیده‌های اجتماعی و انتقاد از آن‌ها، فرصت موضع‌گیری اجتماعی مناسب و صحیح را برای دانشمندان فراهم می‌آورند. (۰/۲۵)

۱۱. ۳ برای پی‌بردن به هدف کنش، باید به ذهن کنشگر راه یابیم و برای فهمیدن دلالت‌های کنش، باید به زمینه فرهنگی‌ای که کنشگر در آن عمل می‌کند، مراجعه کنیم. (۰/۲۵)

۱۲. ۱ پس از انقلاب صنعتی، مسئله خودکشی به شکل بی‌سابقه‌ای در جوامع صنعتی رواج پیدا کرد. (۰/۲۵)

۱۳. ۱) ت (ساختار اجتماعی) (۰/۲۵) ۲) پ (رکود اراده‌ها) (۰/۲۵)

۳) الف (افول معانی) (۰/۲۵) ۴) ب (سقوط ارزش‌ها) (۰/۲۵)

۱۴. دانش عمومی (۰/۵)

۱۵. اگوست کنت (۰/۵)

۱۶. نظام اجتماعی (۰/۵)

۱۷. کنش اجتماعی (۰/۵)

۱۸. به‌روزی‌بودن (۰/۵)، سرگرمی (هیجان، آزادی و توانایی) (۰/۵)

۱۹. الف جهان اجتماعی (۰/۲۵)

ب شناخت علمی (۰/۲۵)

۲۰. الف علوم عقلانی و وحیانی (۰/۲۵)

ب دوری و نزدیکی به علوم طبیعی (۰/۲۵)

پ یکسان‌دانستن طبیعت و جامعه (۰/۲۵)

ت فعالیت و خلاقیت کنشگران (۰/۲۵)

۲۱. ۱) گسترده‌ترین بخش ذخیره دانشی ما است. (۰/۵) ۲) ما درباره دانش عمومی کم‌تر می‌اندیشیم. (بیشتر از آن استفاده می‌کنیم و در تعامل با یکدیگر آن را به کار می‌بریم.) (۰/۵)

۲۲. دانش علمی با تلاش برای حل مسائل و مشکلات زندگی، شکل می‌گیرد و پیشرفت می‌کند؛ یعنی هر وقت در یک جامعه، مسئله خاصی مطرح می‌شود (۰/۵)، زمینه برای پیدایش و رشد دانش علمی درباره آن نیز فراهم می‌گردد. (۰/۵)

۲۳. موضوع فلسفه اصل وجود است؛ (۰/۵) یعنی به موجودی خاص مانند موجودات طبیعی، انسانی و اجتماعی نمی‌پردازد، بلکه قوانین کلی موجودات را شناسایی می‌کند. (۰/۵)

۲۴. علوم طبیعی را به دلیل این‌که ابزار تسلط انسان بر طبیعت (۰/۵) و ابزار رهاسازی انسان از محدودیت‌های طبیعی‌اند، علوم ابزاری می‌گویند. (۰/۵)

۲۵. منظور از پویا بودن نظام اجتماعی این است که بخش‌های مختلف آن بر یکدیگر اثر می‌گذارند و از یکدیگر اثر می‌پذیرند. (۰/۵) نظام اجتماعی هم می‌تواند در خود تغییراتی به وجود آورد و هم می‌تواند در محیط خود تغییراتی ایجاد کند. (۰/۵)

۲۶. جامعه‌شناسان برای شناخت نظم، از امور آشنا و مأنوس «آشنایی‌زدایی» می‌کنند؛ (۰/۵) یعنی از دید یک فرد غریبه به موضوعات آشنا و روزمره اطراف خود نگاه می‌کنند و در کنار بی‌نظمی، نظم را می‌شناسند. (۰/۵)

۲۷. جامعه‌شناسان تبیینی، جامعه را صرفاً یک پدیده طبیعی پیچیده می‌دانستند و تفاوت میان جوامع مختلف را تنها تفاوتی کمی می‌دیدند. (۰/۵) از نظر آن‌ها برخی جوامع از برخی دیگر پیچیده‌ترند، در رفع نیازهای خود تواناترند و به همین دلیل پیشرفته‌ترند. (۰/۵)

۲۸. مشکلات و مسائل اجتماعی، آن چنان که به نظر می‌رسند، بیرون از دایره نفوذ و تأثیر ما نیستند. همه ما از آن‌جا که عضوی از جامعه هستیم، با کنش‌های اجتماعی خود، در حفظ وضع موجود یا تغییر آن، اثر می‌گذاریم. (۰/۵) اگرچه میزان تأثیرگذاری همه اعضای جامعه یکسان نیست و صاحبان برخی مشاغل و مسئولیت‌ها، نسبت به سایرین اثرگذاری بیشتری دارند. (۰/۵)

۲۹. رویکرد تبیینی بر آن‌چه مشاهده می‌شود، تمرکز می‌کند (۰/۵) و اغلب معنای کنش و آن‌چه درون انسان می‌گذرد را نادیده می‌گیرد. (۰/۵)

۳۰. قوم‌نگاری یکی از روش‌های کیفی است. در این روش، پژوهشگر برای مدتی با قومی که قصد تحقیق درباره آن‌ها را دارد، زندگی می‌کند؛ (۰/۵) خود را در شرایط فرهنگی آن قوم قرار می‌دهد و کنش‌هایشان را تجربه می‌کند تا آن‌ها را بهتر بشناسد. (۰/۵)

نمونه امتحان نیم‌سال اول	رشته ادبیات و علوم انسانی	جامعه‌شناسی ۳	نمره
امتحان شماره ۲	مدت امتحان: ۷۵ دقیقه	Kheilisabz.com	
الف	درستی یا نادرستی عبارات‌های زیر را مشخص کنید. ۱- ما درباره دانش عمومی بیشتر می‌اندیشیم؛ بیشتر از آن استفاده می‌کنیم و در تعامل با یکدیگر آن را به کار می‌بریم. ۲- نظم اجتماعی، پیش‌بینی رفتار دیگران و همکاری با آن‌ها را امکان‌پذیر می‌نماید. ۳- ساختار اجتماعی را در گروه‌های غیررسمی مانند گروه‌های دوستی بهتر می‌توان دید؛ زیرا در هر گروهی حقوق و تکالیف مربوط به هر نقش، چگونگی روابط میان اعضا و ... مشخص است. ۴- مشکلات و مسائل اجتماعی، بیرون از دایره نفوذ و تأثیر انسان‌ها نیستند و این‌گونه نیست که فقط افراد خاصی مثل مسئولان و مدیران بتوانند بر آن‌ها تأثیر بگذارند. ۵- مسئله معنا درباره برخی از ابعاد زندگی انسان، از جمله کنش‌ها مطرح است.	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ (نویس فردار ۹۸)	۰/۲۵ ۰/۲۵ ۰/۲۵ ۰/۲۵ ۰/۲۵
ب	جمله‌های زیر را با کلمه‌های مناسب کامل کنید. ۶- تلاش‌های علمی به تدریج بر ذخیره جامعه می‌افزاید و را غنی‌تر می‌کند. ۷- علوم اجتماعی زمینه انسان‌ها و جوامع مختلف از یکدیگر را فراهم می‌سازند و به افزایش همدلی و همراهی انسان‌ها کمک می‌کنند. ۸- کسانی که فقط روش‌های تجربی را معتبر می‌دانند، با انکار ارزش‌های عاطفی، اخلاقی و مذهبی دچار می‌شوند. ۹- اگر تبیین را دانش بدانیم، تفسیر، دانش است.		۱ ۰/۵ ۰/۵ ۱
پ	گزینه مناسب را انتخاب کنید. ۱۰- هر یک از موارد زیر به ترتیب با چه موضوعی مرتبط است؟ - راهنمای زندگی هر فرد، گروه یا جامعه - دانشی که جهان اجتماعی در اختیار ما قرار می‌دهد. - یکی از راه‌حل‌های رفع تعارض میان دانش علمی و دانش عمومی (۱) ذخیره آگاهی - دانش علمی - تغییر دانش عمومی (۲) دانش علمی - دانش عمومی - اصلاح دانش علمی (۳) ذخیره دانشی - دانش عمومی - ترجیح‌دادن یکی از دانش‌ها بر دیگری (۴) دانش عمومی - دانش علمی - طرح ایده‌های جدید ۱۱- در رابطه با علوم طبیعی و فواید آن، کدام گزینه درست نیست؟ (۱) علوم طبیعی، جهان طبیعی و پدیده‌های آن را مطالعه می‌کنند و پیدایش فناوری‌ها با پیشرفت علوم طبیعی حاصل شد. (۲) با شناخت طبیعت و قوانین آن، قدرت پیش‌بینی و پیشگیری از حوادث طبیعی برای انسان فراهم می‌آید. (۳) علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن‌ها ابزار بهره‌مندی انسان از طبیعت و وسیله غلبه او بر محدودیت‌های طبیعی‌اند. (۴) علوم طبیعی شیوه صحیح استفاده از دانش‌های ابزاری را نشان می‌دهد. ۱۲- کدام یک مربوط به آن نوع نظم اجتماعی نیست که ماکس وبر از آن به قفس آهنین تعبیر می‌کند؟ (۱) نظمی که هدفی جدا از انسان‌ها و نیازهای واقعی آن‌ها دارد. (۲) نظمی که افراد بدون آن‌که بدانند این نظم برای تحقق چه ارزش‌ها و آرمان‌هایی است، آن را رعایت کنند. (۳) نظمی که اراده و خلاقیت انسان‌ها را نادیده می‌گیرد. (۴) نظمی که منجر به شکل‌گیری انقلاب‌های اجتماعی و شاهکارهای هنری می‌شود. ۱۳- به ترتیب در جامعه‌شناسی تبیینی از چه روش‌هایی برای شناخت پدیده‌های اجتماعی استفاده می‌شود؟ اگر محقق بخواهد تمام ابعاد یک پدیده اجتماعی را مطالعه کند، از چه روشی استفاده می‌کند؟ (۱) روش کیفی - مطالعه موردی (۲) روش کمی - مطالعه موردی (۳) روش کیفی - قوم‌نگاری (۴) روش کمی - قوم‌نگاری ۱۴- «بحران‌های اجتماعی»، «مبارزه با ظلم» و «رنج‌گریزی» به ترتیب مربوط به معانی کدام نوع «استقبال از مرگ» است؟ (۱) فداکردن جان برای وطن - شهادت‌طلبی - خودکشی (۲) فداکردن جان برای وطن - شهادت‌طلبی - خودکشی (۳) فداکردن جان برای وطن - خودکشی - شهادت‌طلبی (۴) خودکشی - شهادت‌طلبی - خودکشی		۰/۲۵ ۰/۲۵ ۰/۲۵ ۰/۲۵

نمونه امتحان نیمسال اول	رشته ادبیات و علوم انسانی	جامعه‌شناسی ۳												
ردیف	امتحان شماره ۲	مدت امتحان: ۷۵ دقیقه												
نمره		Kheilisabz.com												
ت	۱۵- جدول زیر را کامل کنید.	۱												
	<table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <th colspan="3">رویکرد تفسیری</th> </tr> <tr> <th>موضوع</th> <th>روش</th> <th>هدف</th> </tr> <tr> <td>کنش‌های اجتماعی و معنای آن‌ها</td> <td>الف) ؟</td> <td>ب) ؟</td> </tr> </table>	رویکرد تفسیری			موضوع	روش	هدف	کنش‌های اجتماعی و معنای آن‌ها	الف) ؟	ب) ؟				
رویکرد تفسیری														
موضوع	روش	هدف												
کنش‌های اجتماعی و معنای آن‌ها	الف) ؟	ب) ؟												
ث	<p>به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.</p> <p>۱۶- در ارتباط با مشکلات ناشی از تعارض در ذخیره دانشی جامعه، چه ایده‌ای در کشور ما مطرح شده است؟</p> <p>۱۷- برای عبارت زیر مثال مناسب بیاورید.</p> <p>«نظام اجتماعی می‌تواند در «خودش» تغییراتی ایجاد کند.»</p> <p>۱۸- دو پیامد نادیده‌گرفتن کنش اجتماعی را نام ببرید.</p> <p>۱۹- از نظر ماکس وبر، جهان اجتماعی و جهان طبیعی چه وجه مشترکی دارند؟</p> <p>۲۰- خلاق و فعال بودن انسان‌ها در تولید معانی موجب پیدایش چه چیزی می‌شود؟</p> <p>۲۱- هر عبارت به کدام نوع دانش و جهان اشاره دارد؟</p> <p>الف) در زندگی اجتماعی مانند هوا برای انسان است. (.....)</p> <p>ب) براساس هویت دنیوی خود، فقط علوم تجربی را علم می‌دانست. (.....)</p> <p>۲۲- هر عبارت بیانگر چه مفهومی است؟</p> <p>الف) ارتباط میان پدیده‌های اجتماعی (.....)</p> <p>ب) جامعه‌شناسان از دید یک فرد غریبه به موضوعات روزمره اطراف خود نگاه می‌کنند. (.....)</p> <p>۲۳- هر عبارت به کدام ویژگی جامعه‌شناسان تبیینی اشاره دارد؟</p> <p>الف) حس و تجربه (.....)</p> <p>ب) پیش‌بینی و کنترل پدیده‌های اجتماعی (.....)</p> <p>۲۴- هر عبارت با کدام مفهوم ارتباط دارد؟</p> <p>الف) حس و تجربه (.....)</p> <p>ب) پیش‌بینی و کنترل پدیده‌های اجتماعی (.....)</p>	<p>۰/۵</p> <p>۰/۵</p> <p>۱</p> <p>۰/۵</p> <p>۰/۵</p> <p>۰/۵ (نهایی فرداد ۹۹)</p> <p>۰/۵ (نهایی شهریور ۹۹)</p> <p>۰/۵ (نهایی شهریور ۱۴۰۰)</p> <p>۱ (نهایی فرداد ۱۴۰۰ - با تغییر)</p>												
	<table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <th>عبارت</th> <th>مفاهیم</th> </tr> <tr> <td>الف) علت تعاریف متفاوت جهان اجتماعی از دانش علمی</td> <td>۱- تبیین</td> </tr> <tr> <td>ب) بیان چرایی یک پدیده</td> <td>۲- همراهی همدلانه</td> </tr> <tr> <td>پ) نگاه کردن به مسائل جوانان از منظر خودشان و تلاش برای فهم آن‌ها</td> <td>۳- تفسیر</td> </tr> <tr> <td>ت) فهم دلالت‌های کنش</td> <td>۴- هویت فرهنگی</td> </tr> <tr> <td></td> <td>۵- زمینه فرهنگی عمل</td> </tr> </table>	عبارت	مفاهیم	الف) علت تعاریف متفاوت جهان اجتماعی از دانش علمی	۱- تبیین	ب) بیان چرایی یک پدیده	۲- همراهی همدلانه	پ) نگاه کردن به مسائل جوانان از منظر خودشان و تلاش برای فهم آن‌ها	۳- تفسیر	ت) فهم دلالت‌های کنش	۴- هویت فرهنگی		۵- زمینه فرهنگی عمل	
عبارت	مفاهیم													
الف) علت تعاریف متفاوت جهان اجتماعی از دانش علمی	۱- تبیین													
ب) بیان چرایی یک پدیده	۲- همراهی همدلانه													
پ) نگاه کردن به مسائل جوانان از منظر خودشان و تلاش برای فهم آن‌ها	۳- تفسیر													
ت) فهم دلالت‌های کنش	۴- هویت فرهنگی													
	۵- زمینه فرهنگی عمل													
ج	<p>به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید.</p> <p>۲۵- کسی که دانش علمی دارد، به چه توانایی‌هایی می‌رسد؟</p> <p>۲۶- درباره این‌که در رویکرد تبیینی، روش و هدف جامعه‌شناسی همانند روش و هدف علوم طبیعی است، توضیح دهید.</p> <p>۲۷- قواعد اجتماعی چه تأثیراتی در زندگی اجتماعی انسان دارند؟ (ذکر دو مورد)</p> <p>۲۸- دو پیامد یکسان‌انگاری نظم طبیعی و نظم اجتماعی را بیان کنید.</p> <p>۲۹- چه دیدگاهی مسیر عبور از جامعه‌شناسی تبیینی و روی آوردن به جامعه‌شناسی تفسیری را هموار ساخت؟</p> <p>۳۰- هویت‌زدایی از پدیده‌های اجتماعی و انسانی به چه معناست؟ توضیح دهید.</p> <p>۳۱- درباره پیامدهای غلبه رویکرد تفسیری در علوم اجتماعی توضیح دهید.</p> <p>۳۲- چرا ماکس وبر جامعه‌شناسی خود را تفهیمی - تبیینی معرفی می‌کرد؟</p>	<p>۱</p> <p>۱</p> <p>۱</p> <p>۱</p> <p>۱</p> <p>۱</p> <p>۱</p> <p>۱</p> <p>۱</p>												
	موفق باشید	جمع نمرات												
		۲۰												

پاسخ‌نامه تشریحی امتحان شماره (۲)

۱. نادرست: (۰/۲۵) درباره دانش عمومی کم‌تر می‌اندیشیم.
۲. درست (۰/۲۵)
۳. نادرست: (۰/۲۵) ساختار اجتماعی را در گروه‌های رسمی (نه غیررسمی) مانند سازمان‌ها بهتر می‌توان دید.
۴. درست (۰/۲۵)
۵. نادرست: (۰/۲۵) مسئله معنا درباره کل زندگی انسان (نه برخی از ابعاد آن) مطرح است.
۶. دانش علمی (۰/۵) - دانش عمومی (۰/۵)
۷. فهم متقابل (۰/۵)
۸. اخلاق‌گزینی (۰/۵)
۹. جهان‌شمول (۰/۵) - محلی (۰/۵)
۱۰. ۳ (۰/۲۵)
 - راهنمای زندگی هر فرد، گروه یا جامعه ← ذخیره دانشی یا ذخیره آگاهی
 - دانشی که جهان اجتماعی در اختیار ما قرار می‌دهد. ← دانش عمومی
 - حل تعارض میان دانش علمی و دانش عمومی، گاه با دست برداشتن از بخشی از ذخیره دانشی به نفع بخشی دیگر (ترجیح‌دادن یکی بر دیگری) و گاه با طرح ایده‌های جدید انجام می‌شود.
۱۱. ۴ (۰/۲۵) این گزینه مربوط به فواید علوم انسانی و اجتماعی است.
۱۲. ۴ جامعه‌شناسان تبیینی با تأکید بیش از اندازه بر نظم اجتماعی و یکسان‌دانشتن نظم اجتماعی و نظم طبیعی، اراده و خلاقیت انسان‌ها را نادیده می‌گیرند. تأکید افراطی بر نظم اجتماعی به تدریج سبب می‌شود افراد بدون آن که بدانند این نظم برای تحقق چه آرمان‌ها و ارزش‌هایی است، صرفاً آن را رعایت کنند. ماکس وبر از سلطه چنین نظمی که گویا هدفی جدا از انسان‌ها و نیازهای واقعی آن‌ها دارد، به قفس آهنین تعبیر می‌کند. (بنابراین سه گزینه اول مربوط به نظمی است که ماکس وبر از آن به قفس آهنین تعبیر می‌کند، ولی گزینه (۴) مربوط به کنش‌هایی است که نظم موجود را به هم می‌زنند.) (۰/۲۵)
۱۳. ۲ در جامعه‌شناسی تبیینی از روش‌های کمی استفاده می‌شود. اگر محقق بخواهد تمامی ابعاد یک پدیده اجتماعی خاص مثلاً یک فرد، یک نهاد اجتماعی یا یک فرهنگ را مطالعه کند و عمق پنهان و منحصر به فرد بودن آن را نشان دهد، از روش مطالعه موردی استفاده می‌کند. (۰/۲۵)
۱۴. ۴ (۰/۲۵)
 - بحران‌های اجتماعی ← خودکشی
 - مبارزه با ظلم ← شهادت‌طلبی
 - رنج‌گزینی ← خودکشی
۱۵. الف) تفسیر (۰/۵)
- ب) معنابخشی و انسجام‌بخشی به زندگی اجتماعی (۰/۵)
۱۶. ایده علوم انسانی (۰/۲۵) و اجتماعی بومی (۰/۲۵)
۱۷. رشد جمعیت از جمله تغییراتی است که یک نظام در خود ایجاد می‌کند. (۰/۵)
۱۸. رکود اراده‌ها (۰/۵) و سقوط ارزش‌ها (و اقول معانی) (۰/۵)
۱۹. جهان اجتماعی همانند جهان طبیعی، نظم و قواعد خاصی دارد. (۰/۵)

۲۰. پیدایش فرهنگ‌ها و جهان‌های اجتماعی مختلف (۰/۵)

۲۱. الف) دانش عمومی (۰/۲۵) ب) جهان متجدد (۰/۲۵)

۲۲. الف) ساختار اجتماعی (۰/۲۵) ب) آشنایی‌زدایی (۰/۲۵)

۲۳. الف) روش (۰/۲۵) ب) هدف (۰/۲۵)

۲۴. الف) ۴ (۰/۵) ب) ۱ (۰/۵)

ب) ۲ (۰/۵) ت) ۵ (۰/۵)

۲۵. کسی که دانش علمی دارد، به درک عمیقی از شناخت عمومی جهان اجتماعی خود می‌رسد؛ (۰/۵) آسیب‌ها و اشکالاتی را که به شناخت عمومی راه پیدا کرده باشند، شناسایی می‌کند و قدرت پیدا می‌کند که از حقایق موجود در شناخت عمومی دفاع کند. (۰/۵)

۲۶. در جامعه‌شناسی تبیینی، پدیده‌های اجتماعی مانند پدیده‌های طبیعی دانسته می‌شوند و جامعه همانند طبیعت در نظر گرفته می‌شود؛ بنابراین روش مطالعه آن‌ها نیز یکسان دانسته می‌شود. (۰/۵) در این رویکرد، روش مطالعه جامعه روش حسی و تجربی است که در مطالعه طبیعت به کار گرفته می‌شود و همان‌طور که علوم طبیعی با شناخت نظم موجود در طبیعت، امکان پیش‌بینی، پیشگیری و کنترل طبیعت را برای انسان‌ها فراهم می‌کند، جامعه‌شناسی نیز با شناخت نظم اجتماعی، به انسان‌ها قدرت پیش‌بینی، پیشگیری و کنترل جامعه را می‌دهد. لذا در این رویکرد، هدف جامعه‌شناسی نیز همانند هدف علوم طبیعی است. (۰/۵)

۲۷. قواعد اجتماعی:

(۱) ارتباط ما با یکدیگر را امکان‌پذیر می‌سازند و سامان می‌دهند. (۰/۵)

(۲) کنش‌های ما را برای یکدیگر قابل پیش‌بینی می‌کنند. (۰/۵)

(۳) امکان مشارکت ما در زندگی اجتماعی را فراهم می‌آورند. (۰/۵)

۲۸. اگر جامعه را همچون طبیعت تصور کنیم:

(۱) قادر نخواهیم بود تغییری بنیادین در جامعه به وجود آوریم. (۰/۵)

(۲) نظم اجتماعی بیرون و مستقل از ما خواهد بود و فقط باید خود را با آن تطبیق دهیم و سازگار کنیم. (۰/۵)

(۳) یکسان‌دانشتن طبیعت و جامعه، انسان‌ها را به پیچ و مهره‌های نظم اجتماعی تقلیل می‌دهد. (۰/۵)

۲۹. نظریه‌پردازان کنش اجتماعی، آگاهی و معناداری را مهم‌ترین ویژگی کنش اجتماعی می‌دانند و زندگی اجتماعی انسان را با تأکید بر آگاهی و معنا، مطالعه می‌کنند. (۰/۵) همین نگاه مسیر را برای عبور از جامعه‌شناسی تبیینی و روی آوردن به جامعه‌شناسی تفسیری هموار ساخت. (۰/۵)

۳۰. برخی رویکردها برای دستیابی به پاسخ‌های ساده، سراسر و کاملاً قابل پیش‌بینی درباره چرایی وقوع پدیده‌های اجتماعی، پیچیدگی (۰/۵) و عمق این پدیده‌ها را نادیده می‌گیرند و از پدیده‌های اجتماعی و انسانی «هویت‌زدایی» می‌کنند. (۰/۵)

۳۱. با غلبه رویکرد تفسیری، تبیین در حاشیه تفسیر قرار گرفت (۰/۵) و علوم انسانی و اجتماعی دیگر دغدغه نزدیک شدن به علوم طبیعی را نداشتند (۰/۵) و تفسیر به عنوان روش ویژه علوم انسانی و اجتماعی به رسمیت شناخته شد.

۳۲. ماکس وبر، تفهم را روش مستقلی برای علوم انسانی نمی‌دانست (۰/۵)، بلکه آن را مقدمه و پیش‌نیازی برای روش علمی که همان روش تجربی بوده، می‌انگاشت. (۰/۵) به همین دلیل، جامعه‌شناسی خود را تفهیمی - تبیینی معرفی می‌کرد.

ردیف	نمونه امتحان نیمسال دوم	رشته ادبیات و علوم انسانی	جامعه‌شناسی ۳
نمره	امتحان شماره ۳	مدت امتحان: ۷۵ دقیقه	Kheilisabz.com
الف	<p>درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید.</p> <p>۱- کسی که دانش علمی دارد به درک عمیقی از شناخت عمومی جهان اجتماعی خود می‌رسد، آسیب‌ها و اشکالاتی را که به شناخت عمومی راه پیدا کرده باشد، شناسایی می‌کند و از حقایق موجود در دانش عمومی دفاع می‌کند.</p> <p>۲- پیش‌بینی در علوم اجتماعی به دلیل آگاهانه و ارادی بودن کنش‌های اجتماعی، از شفافیت بیشتری نسبت به علوم طبیعی برخوردار است.</p> <p>۳- برای شناخت پدیده‌های اجتماعی صرفاً لازم است تا نسبت به «تفاوت‌های فردی - اجتماعی» شناخت صحیح و توأمان پیدا کنیم.</p> <p>۴- در اسلام علومی که دربارهٔ چگونگی استفاده از علوم ابزاری صحبت می‌کنند، علم نافع نیستند.</p>	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	۱
ب	<p>جای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید.</p> <p>۵- گسترده‌ترین بخش از ذخیرهٔ دانشی که دربارهٔ آن کم‌تر می‌اندیشیم و بیشتر از آن استفاده می‌کنیم را می‌نامند.</p> <p>۶- در اوایل قرن نوزدهم میلادی، با محدود دانستن دانش علمی به دانش تجربی صرفاً به رسمیت شناخته می‌شد، زیرا چنین می‌پنداشتند که دانش تنها از راه حس به دست می‌آید.</p> <p>۷- سربازان در به سبب انگیزه‌های اخلاقی و آرمان‌های معنوی‌شان، توانی فراتر از نظم موجود به دست می‌آورند.</p> <p>۸- زندگینامه‌های خودنوشت، سفرنامه‌ها و کتاب‌های خاطرات از منابعی هستند که تصویر انسان‌ها را از نشان می‌دهند.</p> <p>۹- فقه اسلامی با به رسمیت شناختن تفاوت‌های قومی، نژادی، زبانی و فقهی، این تفاوت‌ها را به فرصتی برای شکل‌گیری تبدیل کرد.</p>	۲/۵	۲/۵
پ	<p>پاسخ صحیح را مشخص کنید.</p> <p>۱۰- عبارتهای زیر به ترتیب بیانگر تأثیر کدام دانش‌ها بر یکدیگر است؟</p> <p>- کاهش یا افزایش بی‌رویهٔ جمعیت یک کشور می‌تواند زمینهٔ فعالیت دانش جمعیت‌شناسی را فراهم کند.</p> <p>- تحقیق و بررسی جامعه‌شناسان پیرامون آداب و رسوم که مانع ازدواج آسان هستند و تلاش برای اصلاح این آداب و رسوم</p> <p>- با توجه به استفادهٔ روزافزون افراد از رسانه‌های جمعی و حضور آن‌ها در فضاهای مجازی ضرورت فعالیت‌های تحقیقاتی که در زمینهٔ جامعه‌شناسی ارتباطات و وسایل ارتباط جمعی بیشتر شده است.</p> <p>۱- دانش عمومی بر دانش علمی - دانش علمی بر دانش عمومی - دانش علمی بر دانش عمومی</p> <p>۲- دانش علمی بر دانش عمومی - دانش عمومی بر دانش علمی - دانش عمومی بر دانش علمی</p> <p>۳- دانش عمومی بر دانش علمی - دانش علمی بر دانش عمومی - دانش عمومی بر دانش علمی</p> <p>۴- دانش علمی بر دانش عمومی - دانش عمومی بر دانش علمی - دانش علمی بر دانش عمومی</p> <p>۱۱- کدام عبارت، با دیدگاه ماکس وبر در مورد جامعه‌شناسی «تفهیمی - تفسیری» هم‌خوانی دارد؟</p> <p>۱) آن‌چه جامعه‌شناسان از مطالعهٔ پدیده‌ها می‌فهمند باید با روش تفهیمی - تفسیری اثبات شود، وگرنه ارزش علمی ندارد.</p> <p>۲) کنش‌ها معنا دارند و باید معنای آن‌ها را فهمید؛ پس تفهیم روشی مستقل برای علوم انسانی است و وابسته به روش تجربی نیست.</p> <p>۳) جامعه‌شناس، فقط می‌تواند آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی را توصیف کند و نمی‌تواند دربارهٔ آرمان‌ها و ارزش‌ها که پدیده‌های نامحسوس و غیر تجربی‌اند، داوری علمی کند.</p> <p>۴) اگر جامعه‌شناس به نقد یا اصلاح عقاید و ارزش‌ها نپردازد، از دایرهٔ علم خارج می‌شود و با نام علم کار غیرعلمی می‌کند.</p> <p>۱۲- کدام عبارت در مورد سیاست درست است، ولی دربارهٔ قدرت نادرست است؟</p> <p>۱) سیاست در کل جامعه و همهٔ اجزای آن وجود دارد. - قدرت پشت سر تمام نقش‌ها و روابط نقشی وجود دارد و در همهٔ قسمت‌های جامعه جاری است.</p> <p>۲) سیاست، مجموعه روش‌هایی است که هر واحد اجتماعی برای تحقق اهداف جمعی به کار می‌گیرد. - قدرت فقط در سطح کلان منتشر است.</p> <p>۳) سیاست، قدرت محقق‌کردن اهداف یک نظام اجتماعی به شیوهٔ کارآمد و مؤثر است. - هر کس قدرت بیشتری دارد، عمل جمعی بیشتری انجام می‌دهد.</p> <p>۴) سیاست، ضمانت اجرای هرگونه عمل جمعی است. - قدرت، امریت نهادینه‌شده در جامعه است که هر موقع در جامعه از کار بیفتد، از زور استفاده می‌شود.</p>	۲	۲
ت	<p>۱۳- به ترتیب، هر یک از عبارتهای زیر مربوط به کدام مدل یا رویکرد است؟</p> <p>- با تأکید بر کارکردهای قشربندی، آن را تأیید و تثبیت می‌کنند.</p> <p>- برای ایجاد برابری باید مالکیت خصوصی را از میان برداشت.</p> <p>- به بهانهٔ عدالت اجتماعی، آزادی‌های افراد و امکان رقابت میان آن‌ها را از بین نمی‌برند.</p> <p>۱) مدل لیبرالی - مدل کمونیستی - مدل عدالت اجتماعی</p> <p>۲) مدل کمونیستی - مخالفان قشربندی اجتماعی - موافقان قشربندی اجتماعی</p> <p>۳) مدل کمونیستی - رویکرد عادلانه - مخالفان قشربندی اجتماعی</p> <p>۴) مدل لیبرالی - موافقان قشربندی اجتماعی - رویکرد عادلانه</p>	۱	۱

نمره	جامعه‌شناسی ۳ Kheylisabz.com	رشته ادبیات و علوم انسانی	نمونه امتحان نیم‌سال دوم												
		مدت امتحان: ۷۵ دقیقه	امتحان شماره ۲												
		۱۴- هر یک از عبارات سمت راست به کدام یک از مفاهیم سمت چپ اشاره دارد؟ (یک مورد اضافی است.)													
		<table border="1"> <thead> <tr> <th>عبارات</th> <th>مفاهیم</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>الف) دغدغه کشف واقعیت و تشخیص درست و غلط داشته باشد.</td> <td>۱- سیاست</td> </tr> <tr> <td>ب) ساختار اجتماعی را بررسی و مطالعه می‌کند.</td> <td>۲- کنش سیاست</td> </tr> <tr> <td>پ) با گذر زمان و پیچیده‌تر شدن جوامع، ضروری‌تر و پیچیده‌تر می‌شود.</td> <td>۳- علوم انسانی و اجتماعی بومی</td> </tr> <tr> <td>ت) با هدف تغییر وضع موجود یا حفظ وضع موجود انجام می‌شود.</td> <td>۴- جامعه‌شناسی کلان</td> </tr> <tr> <td></td> <td>۵- قدرت</td> </tr> </tbody> </table>	عبارات	مفاهیم	الف) دغدغه کشف واقعیت و تشخیص درست و غلط داشته باشد.	۱- سیاست	ب) ساختار اجتماعی را بررسی و مطالعه می‌کند.	۲- کنش سیاست	پ) با گذر زمان و پیچیده‌تر شدن جوامع، ضروری‌تر و پیچیده‌تر می‌شود.	۳- علوم انسانی و اجتماعی بومی	ت) با هدف تغییر وضع موجود یا حفظ وضع موجود انجام می‌شود.	۴- جامعه‌شناسی کلان		۵- قدرت	
عبارات	مفاهیم														
الف) دغدغه کشف واقعیت و تشخیص درست و غلط داشته باشد.	۱- سیاست														
ب) ساختار اجتماعی را بررسی و مطالعه می‌کند.	۲- کنش سیاست														
پ) با گذر زمان و پیچیده‌تر شدن جوامع، ضروری‌تر و پیچیده‌تر می‌شود.	۳- علوم انسانی و اجتماعی بومی														
ت) با هدف تغییر وضع موجود یا حفظ وضع موجود انجام می‌شود.	۴- جامعه‌شناسی کلان														
	۵- قدرت														
۲		تعیین کنید. ۱۵- هر عبارت به کدام علوم اشاره می‌کند؟ الف) ظرفیت داوری درباره علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن را دارند. (.....) ب) ابزار بهره‌مندی انسان از طبیعت و همچنین وسیله غلبه او بر محدودیت‌های طبیعی‌اند. (.....) ۱۶- هر عبارت به کدام اصطلاح اجتماعی اشاره می‌کند؟ الف) این رویکرد، جامعه‌شناسی را در زمره دانش‌های تجربی و ابزاری قرار می‌داد. (.....) ب) گردشگران غربی وقتی نخستین بار از یک کشور مسلمان دیدن می‌کنند از صدای اذان که روزی پنج مرتبه از مناره‌ها به گوش می‌رسد شگفت‌زده می‌شوند. این صدای گیرا برای اکثر غربی‌ها نامأنوس، اما برای ساکنان محلی جزئی از زندگی روزمره است. (.....) ۱۷- هر عبارت بیانگر کدام ابزار یا منابع و عوامل قدرت است؟ الف) مهم‌ترین منبع قدرت در جوامع امروزی است. (.....) ب) ترغیب، تبلیغ، آموزش و تعهد اجتماعی (.....) ۱۸- هر عبارت به کدام نوع عقل اشاره دارد؟ الف) علوم انسانی و اجتماعی را پدید می‌آورد. (.....) ب) در طبیعت و جامعه هیچ رخدادی خودبه‌خودی و بدون علت رخ نمی‌دهد. (.....)													
۳		ج به سوالات زیر پاسخ کوتاه دهید. ۱۹- علوم اجتماعی با داوری و انتقاد درباره پدیده‌های اجتماعی چه فرصتی را برای دانشمندان فراهم می‌آورند؟ ۲۰- کدام بُعد سیاست نیازمند قدرت است؟ ۲۱- در چه صورتی تفاوت‌های اسمی و نابرابری‌های طبیعی مورد توجه جامعه‌شناسان قرار می‌گیرند؟ ۲۲- دو نمونه از روش‌های خشونت‌آمیز همانندسازی هویتی را بنویسید. ۲۳- عبارت زیر مربوط به کدام چهره سیاست هویت است؟ (کوکلاس کلان نام سازمان‌های همبسته‌ای در ایالات متحده آمریکا در گذشته و امروز است که پشتیبان برتری نژادی سفید است). ۲۴- کدام نوع از علوم از ظرفیت جهان‌شمول عقل نظری، عقل عملی و وحی برای داوری ارزش‌ها استفاده می‌کند؟													
		ج به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید. ۲۵- میان زندگی انسان و نظم چه رابطه‌ای وجود دارد؟ توضیح دهید. ۲۶- دیدگاه جامعه‌شناسان انتقادی و جامعه‌شناسان تفسیری را در مورد ساختارهای اجتماعی با یکدیگر مقایسه کنید. ۲۷- سه مورد از ویژگی‌های هویتی دوره پسامدرن را بنویسید. ۲۸- جامعه آرمانی قرآن چه ویژگی‌هایی دارد؟ ۲۹- دو مدینه فاضله و جاهله از دیدگاه فارابی را با یکدیگر مقایسه کنید. ۳۰- تعامل عالمان مسلمان با علوم اجتماعی مدرن چه فرصت‌هایی را می‌تواند برای آن‌ها به وجود آورد؟ ۳۱- ابوریحان بیرونی در کتاب «تحقیق ماللهند» با استفاده از چه روش‌هایی، فرهنگ جامعه هند را مورد بررسی قرار داد؟													
۲۰	جمع نمرات	موفق باشید													

۱. درست (۰/۲۵)

۲. نادرست - پیش‌بینی در علوم اجتماعی به دلیل آگاهانه و ارادی بودن کنش‌های اجتماعی، پیچیده‌تر از علوم طبیعی است. (۰/۲۵)

۳. نادرست - برای شناخت پدیده‌های اجتماعی لازم است تا نسبت به «تفاوت‌های فردی - اجتماعی» و هم‌چنین «وجوه مشترک انسان‌ها» شناخت صحیح و توأمان پیدا کنیم. (۰/۲۵)

۴. نادرست - در اسلام، علومی که دربارهٔ چگونگی استفاده از علوم ابزاری صحبت می‌کنند نیز علم نافع هستند. (۰/۲۵)

۵. دانش عمومی (۰/۵)

۶. تبیین‌های تجربی (۰/۵)

۷. جنگ‌های نامنظم (۰/۵)

۸. معنای زندگی (۰/۵)

۹. امت اسلامی (۰/۵)

۱۰. ۳ (۰/۵) کاهش یا افزایش بی‌رویه جمعیت یک کشور می‌تواند زمینه فعالیت دانش جمعیت‌شناسی را فراهم کند. ← نشان‌دهنده تأثیر شناخت عمومی بر شناخت علمی است.

تحقیق و بررسی و انتقاد جامعه‌شناسان پیرامون آداب و رسوم که مانع ازدواج آسان می‌شوند و تلاش برای اصلاح این آداب و رسوم ← نشانگر تأثیر شناخت علمی بر شناخت عمومی است.

با توجه به استفاده روزافزون افراد از رسانه‌های جمعی و حضور آن‌ها در فضاهای مجازی ضرورت فعالیت‌های تحقیقاتی در زمینه جامعه‌شناسی ارتباطات و وسایل ارتباط جمعی بیشتر شده است. ← بیانگر تأثیر شناخت عمومی بر شناخت علمی است.

۱۱. ۳ (۰/۵) از نظر ماکس وبر، جامعه‌شناس فقط می‌تواند آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی را توصیف کند، اما نمی‌تواند دربارهٔ آرمان‌ها و ارزش‌ها که پدیده‌های نامحسوس و غیرتجربی‌اند، داوری علمی کند.

۱. نادرست است، زیرا در نگاه ماکس وبر، آنچه جامعه‌شناسان از مطالعه پدیده‌ها می‌فهمند باید با روش تجربی اثبات شود، وگرنه ارزش علمی ندارد.

۲. نادرست است، زیرا وبر با این‌که فهمیدن را برای درک معنای پدیده‌های اجتماعی ضروری می‌دانست، اما از آن‌جا که هنوز علم را به علم تجربی محدود می‌دانست، معتقد بود آنچه جامعه‌شناسان از مطالعه پدیده‌ها می‌فهمند باید با روش تجربی اثبات شود، وگرنه ارزش علمی ندارد.

۴. نادرست است؛ زیرا از نظر وبر، جامعه‌شناس نمی‌تواند دربارهٔ درست یا غلط بودن عقاید و ارزش‌ها داوری کند و به نقد یا اصلاح آن‌ها بپردازد، زیرا با این کار جامعه‌شناس از دایرهٔ علم خارج می‌شود یا با نام علم، کار غیرعلمی می‌کند.

۱۲. ۲ (۰/۵) سیاست، مجموعه روش‌هایی است که هر واحد اجتماعی برای تحقق اهداف جمعی به کار می‌گیرد. (درست) - قدرت فقط در سطح کلان منتشر است. (نادرست)، بلکه قدرت هم در سطح خرد و هم در سطح کلان منتشر است. (شکل درست)

۱۳. ۱ (۰/۵) موافقان قشربندی اجتماعی (مدل لیبرالی) با تأکید بر کارکردهای قشربندی، آن را تأیید و تثبیت می‌کنند.

- مخالفان قشربندی اجتماعی (مدل کمونیستی) معتقدند برای ایجاد برابری باید مالکیت خصوصی را از میان برداشت.

- طرفداران عدالت اجتماعی (مدل عدالت اجتماعی) به بهانهٔ عدالت اجتماعی، آزادی‌های افراد و امکان رقابت میان آن‌ها را از بین نمی‌برند.

۱۴. الف) ۳ (۰/۲۵) ب) ۴ (۰/۲۵)

پ) ۱ (۰/۲۵) ت) ۲ (۰/۲۵) (مفهوم ۵ یعنی قدرت اضافی است.)

۱۵. الف) علوم اجتماعی (۰/۵) ب) علوم طبیعی (۰/۲۵)

۱۶. الف) جامعه‌شناسی تبینی (۰/۲۵) ب) آشنادایی (۰/۲۵)

۱۷. الف) سازمان (۰/۲۵) ب) اقناع (۰/۲۵)

۱۸. الف) عقل عملی (۰/۲۵) ب) عقل نظری (۰/۲۵)

۱۹. فرصت موضع‌گیری اجتماعی مناسب و صحیح (۰/۵)

۲۰. بُعد ضمانت اجرای قانون (۰/۵)

۲۱. تفاوت‌های اسمی و نابرابری‌های طبیعی در صورتی که به نابرابری‌های اجتماعی منجر شوند، مورد توجه جامعه‌شناسان قرار می‌گیرند. (۰/۲۵)

۲۲. نسل‌کشی (۰/۵)، جابه‌جایی اجباری (۰/۵)، کنترل جمعیت (۰/۵)، جداسازی و فشارهای سخت اجتماعی (۰/۵) (اشاره به دو مورد کافی است.)

۲۳. چهره‌ای که به صورت افراطی بر تفاوت‌ها و گوناگونی‌ها تأکید می‌کند (۰/۲۵) و سبب چندپارگی سیاسی و فرهنگی درون جوامع می‌شود.

۲۴. علوم اجتماعی جهان اسلام (۰/۵)

۲۵. زندگی اجتماعی انسان و نظم، هم‌زاد یکدیگرند، اما انسان‌ها صرفاً مجریان نظم نیستند، بلکه قادرند با توجه به آرمان‌ها و ارزش‌های خود، نظم اجتماعی را تغییر دهند و از مشکلات احتمالی ساختارهای اجتماعی بکهند. (۰/۵) به هر میزان که این آرمان‌ها و ارزش‌ها والاتر و انگیزهٔ افراد برای تحقق‌بخشیدن به آن‌ها قوی‌تر باشد، تغییر مهم‌تری ایجاد خواهد شد. (۰/۵)

۲۶. جامعه‌شناسان تفسیری بر توانایی و خلاقیت افراد در ساختن جهان اجتماعی تأکید می‌کنند، اما نسبت به ساختارهای اجتماعی و تأثیر آن‌ها بر زندگی اجتماعی افراد بی‌توجه‌اند. جامعه‌شناسان انتقادی، کم‌توجهی رویکرد تفسیری به ساختارهای اجتماعی و کم‌توجهی آن‌ها به تأثیر این ساختارها بر زندگی افراد را درست نمی‌دانند. (۰/۵) جامعه‌شناسان انتقادی معتقدند گاهی جهان اجتماعی و ساختارهای آن که به دست خود انسان‌ها ایجاد شده‌اند سازندگان خود را زیر سلطه درمی‌آورند. (۰/۵) بی‌توجهی به ساختارهای اجتماعی و نادیده‌گرفتن آن‌ها، به معنای چشم‌پوشی از آثار و پیامدهای مخرب آن‌هاست و انتقاد از ساختارهای اجتماعی را ناممکن می‌سازد و در نتیجه، امکان کنترل آثار مخرب آن‌ها از دست می‌رود. (۰/۵)

۲۷. الف) در دورهٔ پسامدرن، هویت از منظر گروه‌های اجتماعی مختلف و توسط آن‌ها تعریف می‌شود. (ب) در این دوره افراد، مسائل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی را براساس علاقه‌های فرهنگی و هویتی خود پی می‌گیرند. (۰/۵) پ) در این دوره، علاوه بر ثروت و قدرت، هویت و دانش نیز کانون نزاع و کشمکش می‌شوند. (۰/۵) در همهٔ این عرصه‌ها سیاست هویت ایجاد می‌شود و تنازع و درگیری افزایش می‌یابد.

۲۸. در جامعهٔ آرمانی قرآن به عدالت و قسط رفتار می‌شود. (۰/۲۵). این جامعه فرهنگ حق دارد و در آن به کسی ظلم نمی‌شود و در برابر ظلم دیگران مقاومت می‌شود. این جامعه، قصد ظلم به دیگر جوامع را ندارد، اما ظلم دیگران را هم نمی‌پذیرد، به علاوه، تا آن‌جا که بتواند به ستم‌دیدگان و مستضعفان جهان یاری می‌دهد. (۰/۵) قرآن کریم یادآوری می‌کند که پیامبران خدا برای تعلیم این‌گونه معارف و ساختن جامعه و فرهنگ براساس عدالت و قسط مبعوث شده‌اند. (۰/۵)

۲۹. فارابی جامعه‌ای را که بر محور علم سازمان یافته باشد، مدینهٔ فاضله می‌نامد. مدینهٔ فاضله، جامعهٔ آرمانی مورد نظر فارابی است. علم در مدینهٔ فاضله، به علم تجربی محدود نمی‌شود و علوم عقلی و وحیانی را نیز در بر می‌گیرد. (۰/۵) برعکس، فارابی جوامعی را که از علوم عقلی بی‌بهره‌اند، مدینهٔ جاهله نامیده است. در جوامع جاهله علم ابزاری می‌تواند وجود داشته باشد، اما علمی که از ارزش‌ها، آرمان‌ها و حقیقت زندگی سخن بگوید وجود ندارد. (۰/۵)

۳۰. تعامل عالمان مسلمان با علوم اجتماعی مدرن می‌تواند زمینهٔ طرح نظریات جدید را فراهم آورد. (۰/۲۵) در عین حال، به متفکران مسلمان امکان می‌دهد که علوم اجتماعی جهان اسلام را گسترش دهند و علاوه بر توصیف و تبیین مسائل جهان اسلام، مسائل جهانی را هم تحلیل کنند (۰/۵) و برای برون‌رفت از بحران‌هایی مانند بحران آگاهی و بحران معنا راه حل ارائه دهند. (۰/۵)

۳۱. ابوریحان بیرونی در کتاب «تحقیق ماللهند»، با روش تجربی و تفهیمی، (۰/۵) فرهنگ جامعهٔ هند را توصیف کرد و با استفاده از روش عقلی، به ارزیابی انتقادی (۰/۵) این فرهنگ پرداخت.

ردیف	امتحان شماره ۴	مدت امتحان: ۷۵ دقیقه	رشته ادبیات و علوم انسانی	جامعه‌شناسی ۳	نمونه امتحان نیم‌سال دوم					
الف	درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید.									
۱	☒ ☐ ☐ ☐ <p>۱- علوم انسانی و اجتماعی اسلامی و ایرانی از سویی باید در حل مسائل و مشکلات بومی ما مفید و کارآمد باشد و از سوی دیگر به زبان و منطق جهان شمول سخن بگوید و در گشودن مرزهای دانش علمی به روی جهانیان مشارکت داشته باشد.</p> <p>۲- در دیدگاه جامعه‌شناسی تبیینی، همه جوامع مسیرهای متفاوتی به سوی پیشرفت طی می‌کنند، زیرا انسان‌ها می‌توانند جوامع و تاریخ‌های گوناگونی را پدید آورند.</p> <p>۳- وقتی علوم اجتماعی برای مطالعه هر فرهنگ مجبور باشد که آن فرهنگ را فقط از منظر مردمی که آن را پذیرفته‌اند، ببیند و بررسی کند، امکان مقایسه و داوری فرهنگ‌ها و ارزش‌ها از بین می‌رود.</p> <p>۴- علم فقه، مسائل اجتماعی را توصیف می‌کند و درباره چگونگی رفتار اجتماعی مسلمانان و جامعه اسلامی احکام و قواعدی را مطرح می‌کند.</p>									
ب	<p>جای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید.</p> <p>۵- به دانش‌هایی که اجتماعات انسانی و چگونگی اثرگذاری اجتماعات بر کنش‌ها و شیوه زندگی و اثرپذیری آن‌ها از کنش‌ها را به روش علمی مطالعه می‌کنند، می‌گویند.</p> <p>۶- کسانی که فقط روش‌های تجربی را معتبر می‌دانند، با انکار ارزش‌های عاطفی، اخلاقی و مذهبی دچار می‌شوند.</p> <p>۷- جامعه‌شناسی انتقادی بر ضرورت انتقاد علمی از ساختارهای تأکید می‌کند تا از سلطه چنین ساختارهایی بر انسان‌ها پیشگیری کنند و زمینه شکل‌گیری ساختارهای اجتماعی انسانی‌تر را فراهم آورند.</p> <p>۸- مدل رایج سیاست‌گذاری هویتی در دوره مدرن، است.</p> <p>۹- قرآن کریم قوانین حاکم بر تداوم و تغییر جوامع و امت‌های مختلف را می‌نامد و آدمیان را برای شناخت این قوانین تشویق می‌کند.</p>									
پ	<p>پاسخ صحیح را مشخص کنید.</p> <p>۱۰- کدام مورد از فواید علوم اجتماعی نیست؟</p> <p>(۱) ظرفیت داوری درباره ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و نقد و اصلاح آن‌ها را دارند.</p> <p>(۲) ظرفیت داوری درباره علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن را دارند.</p> <p>(۳) زمینه فهم متقابل انسان‌ها و جوامع مختلف از یکدیگر را فراهم می‌سازند و به افزایش همدلی و همراهی انسان‌ها کمک می‌کنند.</p> <p>(۴) قوانین کلی موجودات را شناسایی می‌کنند و سبب رهاسازی انسان از محدودیت‌های طبیعی می‌شوند.</p> <p>۱۱- به ترتیب، مصادیق «الف»، «ب» و «ج» را در جدول بیابید.</p> <table border="1" data-bbox="192 1159 1321 1319"> <thead> <tr> <th>آگاهی و معناداری مهم‌ترین ویژگی کنش اجتماعی است.</th> <th>الف</th> <th>ج</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>ب</td> <td>خشت بنای جامعه است.</td> <td>مطالعات تبیینی به توصیف خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده محدود می‌شوند.</td> </tr> </tbody> </table> <p>(۱) نظم اجتماعی - جامعه‌شناسی تبیینی - تأکید بر ساختارهای اجتماعی</p> <p>(۲) کنش اجتماعی - نظریه کنش اجتماعی - نادیده گرفتن معنای کنش</p> <p>(۳) قواعد اجتماعی - رویکرد پوزیتیویستی - نادیده گرفتن اراده و خلاقیت</p> <p>(۴) ساختار اجتماعی - دیدگاه تفسیری - نادیده گرفتن اهداف و ارزش‌ها</p> <p>۱۲- روش مطالعه در تحقیقات زیر را مشخص کنید.</p> <p>الف) گافمن از جامعه‌شناسانی بود که برای تحقیق درباره بیمارستان روانی به عنوان یک نهاد اجتماعی و اثر آن بر بیماران، ماه‌ها به عنوان کارمند در یک بیمارستان روانی مشغول کار شد و از طریق مشاهده مشارکتی به تحقیق پرداخت.</p> <p>ب) کار پژوهشی بر روی کارگران کارخانه هوثرن در دهه ۳۰ میلادی</p> <p>(۱) روش کیفی - مطالعه موردی</p> <p>(۲) قوم‌نگاری - روش کمی</p> <p>(۳) مطالعه موردی - روش آزمایش</p> <p>(۴) روش آزمایش - روش کیفی</p> <p>۱۳- کدام عبارت، سیاست، ابزارهای قدرت و منابع قدرت را به درستی معرفی می‌کند؟</p> <p>(۱) تصمیم‌گیری درباره مسائل مشترک و رفع اختلاف‌ها و تضادها میان افراد و گروه‌هایی که با هم زندگی می‌کنند، سیاست را پدید می‌آورد. - امروز قدرت تنبیهی عمدتاً منحصر و متمرکز در دست دولت‌هاست. - مالکیت بیشتر با قدرت تشویقی قرابت دارد.</p> <p>(۲) هر کس سیاست بیشتری دارد عمل جمعی بیشتری انجام می‌دهد. - امروزه قدرت تنبیهی منحصر و متمرکز در دست دولت‌ها نیست، بلکه مردم نیز در ضرب و شتم‌ها از آن استفاده می‌کنند. - امروزه از ابزارهای تشویقی بیشتر از ابزارهای اقتاعی استفاده می‌شود.</p> <p>(۳) در گذشته، سیاست محدود حکومت و دولت به حساب می‌آمد. - در ابزارهای اقتاعی، پیروی‌کننده، سود و زبان خود را محاسبه می‌کند. - امروزه شخصیت با قدرت اقتاعی، یعنی توانایی ترغیب یا ایجاد باور نزدیکی بیشتری دارد.</p> <p>(۴) امروزه سیاست و نهاد حکومت یکی گرفته می‌شود. - امروزه از ابزارهای تنبیهی کم‌تر از ابزارهای تشویقی استفاده می‌شود. - سازمان در درجه نخست با قدرت تنبیهی خویشاوند است.</p>	آگاهی و معناداری مهم‌ترین ویژگی کنش اجتماعی است.	الف	ج	ب	خشت بنای جامعه است.	مطالعات تبیینی به توصیف خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده محدود می‌شوند.			
آگاهی و معناداری مهم‌ترین ویژگی کنش اجتماعی است.	الف	ج								
ب	خشت بنای جامعه است.	مطالعات تبیینی به توصیف خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده محدود می‌شوند.								

ردیف	امتحان شماره ۴	مدت امتحان: ۷۵ دقیقه	رشته ادبیات و علوم انسانی	جامعه‌شناسی ۳	نمونه امتحان نیم‌سال دوم												
ت	۱۴- هر یک از عبارات سمت راست به کدام یک از مفاهیم سمت چپ اشاره دارد؟ (یک مورد اضافی است).	<table border="1"> <thead> <tr> <th>عبارات</th> <th>مفاهیم</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>الف) بخشی از ذخیره دانشی است.</td> <td>۱- تفسیر</td> </tr> <tr> <td>ب) بیان چرایی یک پدیده و نشان دادن علت ایجاد یا زوال آن</td> <td>۲- لیبرال دموکراسی</td> </tr> <tr> <td>پ) در این نظام از مقبولیت قدرت می‌توان حرف زد، ولی نمی‌توان از مشروعیت حقیقی سخن گفت.</td> <td>۳- دانش عمومی</td> </tr> <tr> <td>ت) نابرابری اجتماعی از تفاوت‌ها یا نابرابری‌های طبیعی ناشی می‌شود.</td> <td>۴- مدل لیبرالیستی</td> </tr> <tr> <td></td> <td>۵- تبیین</td> </tr> </tbody> </table>		عبارات	مفاهیم	الف) بخشی از ذخیره دانشی است.	۱- تفسیر	ب) بیان چرایی یک پدیده و نشان دادن علت ایجاد یا زوال آن	۲- لیبرال دموکراسی	پ) در این نظام از مقبولیت قدرت می‌توان حرف زد، ولی نمی‌توان از مشروعیت حقیقی سخن گفت.	۳- دانش عمومی	ت) نابرابری اجتماعی از تفاوت‌ها یا نابرابری‌های طبیعی ناشی می‌شود.	۴- مدل لیبرالیستی		۵- تبیین	نمره	Kheilisabz.com
عبارات	مفاهیم																
الف) بخشی از ذخیره دانشی است.	۱- تفسیر																
ب) بیان چرایی یک پدیده و نشان دادن علت ایجاد یا زوال آن	۲- لیبرال دموکراسی																
پ) در این نظام از مقبولیت قدرت می‌توان حرف زد، ولی نمی‌توان از مشروعیت حقیقی سخن گفت.	۳- دانش عمومی																
ت) نابرابری اجتماعی از تفاوت‌ها یا نابرابری‌های طبیعی ناشی می‌شود.	۴- مدل لیبرالیستی																
	۵- تبیین																
ث	<p>تعیین کنید.</p> <p>۱۵- معنای پدیده‌های اجتماعی زیر را مشخص کنید.</p> <p>الف) در جنگ جهانی دوم، هزاران خلبان ژاپنی برای عملیات کامیکازه داوطلب شدند. آن‌ها در این عملیات هواپیماهایشان را به ناوهای دشمن می‌کوبیدند. (.....)</p> <p>ب) یک کنش غیرعادی است که از گرایش به مردن به جای زنده ماندن حکایت دارد، گرایشی که برخلاف طبیعت و سرشت انسان است. (.....)</p> <p>۱۶- در عبارات زیر، کدام رویکردها به کدام دیدگاه‌ها انتقاد می‌کنند؟</p> <p>الف) افرادی که در طبقه اجتماعی پایین متولد می‌شوند، به سادگی امکان رقابت ندارند. (.....)</p> <p>ب) نقطه پایان رقابت عادلانه نیست. (.....)</p> <p>۱۷- در مثال‌های زیر، مدل سیاست‌گذاری هویتی را مشخص کنید.</p> <p>الف) جنبش‌های آفریقایی - آمریکایی‌ها و جنبش‌های زیست‌محیطی (.....)</p> <p>ب) بوراکومین‌ها ژاپنی‌هایی هستند که در دوره فئودالی مورد غضب قرار گرفتند. با نوسازی ژاپن، دولت آن‌ها را رسماً برابر با دیگران اعلام کرد، ولی هنوز تبعیض نسبت به آن‌ها وجود دارد.</p> <p>۱۸- هر عبارت مربوط به دیدگاه کدام اندیشمند اسلامی است؟</p> <p>الف) اعتبارات پدیده‌هایی هستند که با قرارداد و اعتبار عقل عملی ایجاد می‌شوند. (.....)</p> <p>ب) سه نظریه «نوگرایی اسلامی»، «کنش دینی» و «مقاومت» از مهم‌ترین نوآوری‌های او هستند. (.....)</p>	۲															
ج	<p>به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.</p> <p>۱۹- کدام شاخه علمی در جامعه‌شناسی به بررسی پدیده‌هایی مثل روابط همسایگی، ریخت‌شناسی شهری، آلودگی و مهاجرت می‌پردازد؟</p> <p>۲۰- با توجه به مثال زیر بگویید که کنش اجتماعی افراد سبب حفظ وضع موجود شده یا سبب تغییر آن؟</p> <p>«حکومت ترکیه با تأیید نفوذ اسلام در جامعه و با هدف ایجاد نوعی مذهب که مورد تأیید حکومت باشد و اصول سکولار را تهدید نکند، مدارس امام خطیب را بنا کرد، اما از سال ۱۹۷۰ این مدارس به پناهگاهی برای اسلامگراها تبدیل شدند.»</p> <p>۲۱- برای فهمیدن دلالت‌های کنش چه باید کرد؟</p> <p>۲۲- چرا جامعه‌شناسان انتقادی معتقدند رویکردهای تبیینی و تفسیری محافظه‌کارند و هیچ راهکاری برای بهتر ساختن وضع موجود ندارند؟</p> <p>۲۳- در کدام جهان اجتماعی تبیین‌های علمی به شناخت تجربی محدود نمی‌شود، بلکه از منابع عقلانی و وحیانی نیز استفاده می‌کند؟</p> <p>۲۴- از نخستین اندیشمندانی که درباره لزوم قانون اساسی در دولت‌های اسلامی سخن گفته است، کیست؟</p>	۳															
چ	<p>به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید.</p> <p>۲۵- چگونه می‌توان تعارض‌های میان دانش عمومی و دانش علمی را حل کرد؟</p> <p>۲۶- چرا هدف جامعه‌شناسی تبیینی همانند هدف علوم طبیعی است؟</p> <p>۲۷- یک نمونه کنش سیاسی مثال بزنید که بیرون از نهاد حکومت و دولت شکل گرفته باشد؟</p> <p>۲۸- نظریه مخالفان قسربندی اجتماعی که معتقدند مالکیت خصوصی باید به طور کامل از میان برداشته شود، چه مشکلاتی ایجاد خواهد کرد؟</p> <p>۲۹- سه مورد از ویژگی‌های الگوی تعارف را بنویسید.</p> <p>۳۰- چرا علم مدنی فارابی از همه ظرفیت‌های علوم اجتماعی برخوردار است؟ استدلال کنید.</p> <p>۳۱- دیدگاه امام خمینی در مورد امکان تشکیل جامعه مطلوب در ایران را بنویسید.</p>	۱ ۱ ۱ ۱ ۱/۵ ۲ ۱															
	جمع نمرات	۲۰	موفق باشید														

۱. درست (۰/۲۵)

۲. نادرست (۰/۲۵) - در دیدگاه جامعه‌شناسی تبیینی، همه جوامع، مسیر یکسانی به سوی پیشرفت طی می‌کنند و از جوامع ساده به جوامع پیچیده تبدیل می‌شوند، در حالی که واقعیت این است که انسان‌ها می‌توانند جوامع و تاریخ‌های گوناگونی را پدید آورند.

۳. درست (۰/۲۵)

۴. نادرست (۰/۲۵) - علم فقه، مسائل اجتماعی را توصیف یا تبیین نمی‌کند، اما درباره چگونگی رفتار اجتماعی مسلمانان و جامعه اسلامی احکام و قواعدی را مطرح می‌کند.

۵. علوم اجتماعی (۰/۵)

۶. اخلاق‌گریزی (۰/۵)

۷. سرکوبگر (۰/۵)

۸. همانندسازی (۰/۵)

۹. سنت‌های الهی (۰/۵)

۱۰. ۴ (۰/۵) فلسفه قوانین کلی موجودات را شناسایی می‌کند و علوم طبیعی سبب رهاسازی انسان از محدودیت‌های طبیعی می‌شوند.

۱۱. ۳ (۰/۵) کنش اجتماعی خشت بنای جامعه است (الف). - طبق نظریه کنش اجتماعی، آگاهی و معناداری مهم‌ترین ویژگی کنش اجتماعی است (ب). - نادیده گرفتن معنای کنش سبب شده تا مطالعات تبیینی به توصیف خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده محدود می‌شوند (ج).

۱۲. ۳ (۰/۵) الف) روش گافمن، مطالعه موردی است، زیرا اگر محقق بخواهد تمامی ابعاد یک پدیده اجتماعی خاص مثل یک فرد، یک نهاد اجتماعی یا یک فرهنگ را مطالعه کند و عمق پنهان و منحصربه‌فرد بودن آن را نشان دهد، از این روش استفاده می‌کند. (ب) کار پژوهشی بر روی کارگران کارخانه هورتن در دهه ۳۰ میلادی براساس روش آزمایش انجام شده است.

۱۳. ۱ (۰/۵) تصمیم‌گیری درباره مسائل مشترک و رفع اختلاف‌ها و تضادها میان افراد و گروه‌هایی که با هم زندگی می‌کنند، سیاست را پدید می‌آورد. - امروزه قدرت تبیینی عمدتاً و منحصر و متمرکز در دست دولت‌هاست. - مالکیت بیشتر با قدرت تشویقی قرابت دارد.

دلایل رد کردن سایر گزینه‌ها:

۲. هر کس قدرت بیشتری دارد، عمل جمعی بیشتری انجام می‌دهد. امروزه قدرت تبیینی منحصر و متمرکز در دست دولت‌ها است تا مبدا مردم بی‌دلیل علیه هم ضرب و شتم کنند. امروزه از ابزارهای اقناعی بیشتر از ابزارهای تشویقی استفاده می‌شود.

۳. در ابزارهای اقناعی، پیروی‌کننده سود و زیان خود را محاسبه نمی‌کند.

۴. امروزه، سیاست و نهاد حکومت یکی گرفته نمی‌شود. سازمان در درجه نخست با قدرت اقناعی خویشاوند است.

۱۴. الف «۳» (۰/۲۵) ب «۵» (۰/۲۵)

ب «۳» (۰/۲۵)

ت «۴» (۰/۲۵) (مفهوم ۱ یعنی تفسیر اضافی است.)

۱۵. الف) فداکردن جان برای وطن (۰/۲۵)

ب) خودکشی (۰/۲۵)

۱۶. الف) انتقاد طرفداران عدالت اجتماعی به طرفداران قشربندی اجتماعی (۰/۲۵)

ب) انتقاد طرفداران عدالت اجتماعی به مخالفان قشربندی اجتماعی (۰/۲۵)

۱۷. الف) مدل تکثرگرا (۰/۲۵) ب) مدل همانندسازی (۰/۲۵)

۱۸. الف) علامه طباطبایی (۰/۲۵) ب) طه عبدالرحمن (۰/۲۵)

۱۹. جامعه‌شناسی شهری (۰/۵)

۲۰. کنش اجتماعی اسلامگراها سبب تغییر وضع موجود شده است، زیرا حرکت مردمی در ترکیه از سکولاریسم به سمت دین‌خواهی است. (۰/۵)

۲۱. باید به زمینه فرهنگی که کنشگر در آن عمل می‌کند رجوع کرد. (۰/۵)

۲۲. زیرا رویکردهای تبیینی و تفسیری، ملاک و معیاری برای ارزیابی و داوری علمی درباره قدرت و سیاست و ارزش‌های سیاسی ندارند. (۰/۵)

۲۳. جهان اسلام (۰/۵)

۲۴. میرزا حسین نائینی (۰/۵)

۲۵. گاهی میان دانش عمومی و دانش علمی در یک جهان اجتماعی تعارض‌هایی پدید می‌آید. اعضای جهان اجتماعی، برای حل این تعارض‌ها تلاش می‌کنند. تعارض‌ها، گاهی با رهاکردن بخشی از ذخیره دانشی به نفع بخشی دیگر (۰/۵) و گاهی با طرح ایده‌های جدید حل می‌شوند. (۰/۵)

۲۶. همان‌طور که علوم طبیعی با شناخت نظم موجود در طبیعت، امکان پیش‌بینی، پیشگیری و کنترل طبیعت را برای انسان‌ها فراهم می‌کند، (۰/۵) جامعه‌شناسی تبیینی نیز با شناخت نظم اجتماعی، به انسان‌ها قدرت پیش‌بینی، پیشگیری و کنترل جامعه را می‌دهد (۰/۵)، لذا هدف جامعه‌شناسی تبیینی همانند هدف علوم طبیعی است.

۲۷. محمدعلی کلی، بوکسور حرفه‌ای سنگین‌وزن آمریکایی بود که به عنوان یکی از مهم‌ترین شخصیت‌های ورزشی قرن بیستم شناخته می‌شود. (۰/۵) او پس از گرویدن به اسلام در فعالیت‌های سیاسی نقش عمده‌ای داشت. (۰/۵) از او به عنوان یک فعال مدنی و چهره‌ای الهام‌بخش و جنجالی یاد می‌شود.

۲۸. با حذف مالکیت خصوصی، انگیزه رقابت از بین می‌رود (۰/۵)، زیرا این امر سبب می‌شود تلاش و شایستگی افراد کوشا و توانمند نادیده گرفته شود. (۰/۵)

۲۹. الگوی تعارف به شناخت متقابل افراد، گروه‌ها و جوامع از یکدیگر توجه دارد و در مقابل الگوی تنازع قرار دارد. (۰/۵) شناخت متقابل افراد و جوامع از یکدیگر، هم به آن‌ها کمک می‌کند که تفاوت‌های همدیگر را درک کنند و به این تفاوت‌ها احترام بگذارند و هم اشتراکاتی را ایجاد می‌کند که به بهتر شدن روابطشان منجر می‌شود. (۰/۵) تعارف همان الگوی مطلوب قرآنی است که تکثر و تنوع زبانی، نژادی و قومی را مانع وحدت و همدلی نمی‌داند، بلکه انسان‌ها را به منشأ وحدت رهنمون می‌سازد. (۰/۵)

۳۰. علم مدنی فارابی از همه ظرفیت‌های علوم اجتماعی برخوردار است؛ زیرا: (۱) به توصیف و فهم کنش‌ها و ساختارهای جوامع مختلف می‌پردازد. (۰/۵) (۲) به تبیین، یعنی علت‌یابی واقعیت‌های اجتماعی و بررسی تغییرات و تحولات آن‌ها می‌پردازد. (۰/۵) (۳) درباره هنجارها، ارزش‌ها و آرمان‌های جوامع مختلف، داوری علمی می‌کند و رویکرد انتقادی به جامعه خود و دیگر جوامع دارد. (۰/۵) (۴) درباره هنجارها، نحوه رفتار و سبک زندگی کنشگران سخن می‌گوید و بایدها و نبایدهایی برای زندگی اجتماعی تجویز می‌کند. (۰/۵)

۳۱. در پایان قرن بیستم، امام خمینی، در ادامه تلاش و مبارزه برای تشکیل جامعه مطلوب به این نتیجه رسید که مردم ایران می‌توانند با مشارکت و حضور فعال خود، جامعه‌ای ایجاد کنند که هر دو ویژگی جامعه مطلوب را داشته باشد؛ (۰/۵) یعنی هم قوانین آن عادلانه باشد و هم مجریان این قوانین از دو شرط علم و عدالت برخوردار باشند. (۰/۵)

جامعه‌شناسی ۳		رشته ادبیات و علوم انسانی		نمونه امتحان نیم‌سال دوم													
نمره	Kheilisabz.com	امتحان نهایی خرداد ۱۴۰۲	مدت امتحان: ۸۵ دقیقه	امتحان شماره ۵	ردیف												
۱	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	<p>درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید.</p> <p>الف) موضوع علوم انسانی عام‌تر از موضوع علوم اجتماعی است و علوم اجتماعی خود بخشی از علوم انسانی محسوب می‌شود.</p> <p>ب) در رویکرد تبیینی علاوه بر این‌که می‌توانیم جامعه را با دانش‌های ابزاری خود بشناسیم، قادر خواهیم بود تغییرات بنیادین در جامعه به وجود آوریم.</p> <p>پ) بزرگ‌ترین کشتار جهان که در جنگ‌های جهانی اول و دوم میان توسعه‌یافته‌ترین کشورها رخ داد و با فاجعه هیروشیما و ناکازاکی پایان یافت، نتیجه سقوط ارزش‌ها و اخلاق‌گریزی است.</p> <p>ت) کنش آدمی وابسته به آگاهی است و بدون آگاهی انجام نمی‌شود، ولی ما اغلب از آگاهی و دانشی که درباره کنش‌های خود داریم و اهمیت و نقش آن غافلیم.</p>			۱												
۲/۵		<p>جای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید.</p> <p>الف) مطالعه علمی اجتماعی مانند خانواده، کلاس، روستا، شهر به شکل‌گیری انجامید.</p> <p>ب) در زندگی ما انسان‌ها، مردمی که معمولاً قواعد راهنمایی و رانندگی را رعایت می‌کنند، کم‌تر به چشم می‌آیند و پنهان‌اند که با هنر می‌توان آن‌ها را کشف کرد.</p> <p>پ) در مطالعه اعتیاد برخی از نوجوانان و جوانان به بازی‌های رایانه‌ای، نادیده‌گرفتن سبب شده است که بیشتر مطالعات تبیینی به توصیف رفتارهای قابل مشاهده محدود شوند.</p> <p>ت) از دیدگاه ماکس وبر، جامعه‌شناس فقط می‌تواند آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی را توصیف کند، اما نمی‌تواند درباره آرمان‌ها و ارزش‌ها که پدیده‌های نامحسوس و غیرتجربی‌اند کند.</p> <p>ث) در دوره پسامدرن هویت از منظر مختلف و توسط آن‌ها تعریف می‌شود و تنازع و درگیری افزایش می‌یابد.</p>			۲												
۲		<p>پاسخ صحیح را مشخص کنید.</p> <p>الف) کدام گزینه در ارتباط با رویکرد مخالفان قشربندی اجتماعی درست نیست؟</p> <p>۱) عدالت اقتصادی را مهم می‌دانند و معتقدند که با توزیع برابر ثروت، عدالت برقرار خواهد شد.</p> <p>۲) معتقدند که نابرابری‌های اجتماعی ناشی از تفاوت‌ها و نابرابری‌های طبیعی نیست.</p> <p>۳) با تأکید بر معایب قشربندی اجتماعی، نقش انسان‌ها و جوامع در پدیدآمدن، تداوم و تغییر آن را نادیده می‌گیرند.</p> <p>۴) از نظر آنان مالکیت خصوصی موجب برقراری روابط ظالمانه میان افراد و در نتیجه نابرابری اجتماعی شده است.</p> <p>ب) نسل‌کشی در کامبوج و اخراج و کشتار مسلمانان میانمار نشان‌دهنده کدام‌یک از مدل‌های سیاست‌گذاری هویتی است؟</p> <p>۱) همانندسازی (۲) تنوع هویت‌ها (۳) تکثرگرایی (۴) تعارف هویت‌ها</p> <p>پ) جای پدیده‌ها را در نظم چه چیزی مشخص می‌کند؟</p> <p>۱) دانش عمومی (۲) دانش اجتماعی (۳) قواعد اجتماعی (۴) ساختار اجتماعی</p> <p>ت) کدام گزینه به ترتیب ویژگی‌های مدینه ضالّه و مدینه جاهله فارابی را نشان می‌دهد؟</p> <p>۱) در اثر انحراف از مدینه فاضله شکل می‌گیرد. - مردم حقیقت و عدالت را می‌شناسند، ولی براساس آن‌ها عمل نمی‌کنند.</p> <p>۲) در اثر انحراف نظری از مدینه فاضله شکل می‌گیرند. - از علوم عقلی بی‌بهره‌اند؛ یعنی با آن‌که علوم وحیانی و عقلانی را می‌شناسند، اما از آن‌ها بهره نمی‌گیرند.</p> <p>۳) در اثر انحراف عملی از مدینه فاضله به وجود می‌آید. - علوم ابزاری می‌تواند وجود داشته باشد، ولی علوم عقلانی و وحیانی وجود ندارد.</p> <p>۴) آرمان‌ها و ارزش‌ها و امور غیرعقلانی، ارزش‌ها و آرمان‌های عقلانی معرفی می‌شوند. - علم ابزاری می‌تواند وجود داشته باشد، اما علمی که از ارزش‌ها و آرمان‌ها و حقیقت زندگی سخن بگوید وجود ندارد.</p>			۳												
۱		<p>هر یک از عبارات سمت راست به کدام‌یک از مفاهیم سمت چپ اشاره دارد؟ (یک مورد اضافی است.)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>عبارات</th> <th>مفاهیم</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>الف) امروزه بر زندگی بشر سیطره یافته و او را کنترل می‌کند.</td> <td>۱- رشد جمعیت</td> </tr> <tr> <td>ب) تغییراتی است که یک نظام اجتماعی در خود ایجاد می‌کند.</td> <td>۲- آرمان‌ها و ارزش‌ها</td> </tr> <tr> <td>پ) انسان‌ها قادرند با توجه به آن‌ها نظم اجتماعی را تغییر دهند.</td> <td>۳- فناوری</td> </tr> <tr> <td>ت) پژوهشگر خود را در شرایط فرهنگی قوم مورد مطالعه قرار می‌دهد تا کنش‌های آن‌ها را تجربه کند.</td> <td>۴- قوم‌نگاری</td> </tr> <tr> <td></td> <td>۵- برداشت روزافزون از منابع تجدیدناپذیر</td> </tr> </tbody> </table>	عبارات	مفاهیم	الف) امروزه بر زندگی بشر سیطره یافته و او را کنترل می‌کند.	۱- رشد جمعیت	ب) تغییراتی است که یک نظام اجتماعی در خود ایجاد می‌کند.	۲- آرمان‌ها و ارزش‌ها	پ) انسان‌ها قادرند با توجه به آن‌ها نظم اجتماعی را تغییر دهند.	۳- فناوری	ت) پژوهشگر خود را در شرایط فرهنگی قوم مورد مطالعه قرار می‌دهد تا کنش‌های آن‌ها را تجربه کند.	۴- قوم‌نگاری		۵- برداشت روزافزون از منابع تجدیدناپذیر			۴
عبارات	مفاهیم																
الف) امروزه بر زندگی بشر سیطره یافته و او را کنترل می‌کند.	۱- رشد جمعیت																
ب) تغییراتی است که یک نظام اجتماعی در خود ایجاد می‌کند.	۲- آرمان‌ها و ارزش‌ها																
پ) انسان‌ها قادرند با توجه به آن‌ها نظم اجتماعی را تغییر دهند.	۳- فناوری																
ت) پژوهشگر خود را در شرایط فرهنگی قوم مورد مطالعه قرار می‌دهد تا کنش‌های آن‌ها را تجربه کند.	۴- قوم‌نگاری																
	۵- برداشت روزافزون از منابع تجدیدناپذیر																

نمونه امتحان نیم‌سال دوم		رشته ادبیات و علوم انسانی		جامعه‌شناسی ۳												
ردیف	امتحان شماره ۵	مدت امتحان: ۸۵ دقیقه	امتحان نهایی خرداد ۱۴۰۲	Kheilisabz.com												
۵	به ترتیب هر عبارت به کدام منبع قدرت و ابزار اعمال قدرت اجتماعی اشاره دارد؟ الف) لازمه تشکیل آن پذیرفتن اهداف توسط اعضا است که بتواند اطاعت افراد بیرون از خود را تضمین کند. (.....) ب) با تغییر نگرش و اعتقاد فرد تابع قدرت اعمال می‌شود، به گونه‌ای که تبعیت و پیروی نشانه کار درست است. (.....)	۰/۵														
۶	به ترتیب هر عبارت، کدام حوزه و مدل رویکردهای نابرابری اجتماعی را نشان می‌دهد؟ الف) با تأکید بر کارکردهای قشربندی آن را تأیید و تثبیت می‌کند. (.....) ب) اجرای عدالت را به دست نامرئی بازار نمی‌سپارد و دخالت همه‌جانبه دولت را نمی‌پذیرد. (.....)	۰/۵														
۷	در علم مدنی فارابی پدیده‌های زیر چگونه مطالعه می‌شوند؟ الف) کنش‌ها و ساختارهای جوامع، (.....) ب) واقعیت‌های اجتماعی و بررسی تغییرات و تحولات آن‌ها، (.....)	۰/۵														
۸	هر عبارت به کدام یک از رویکردهای جامعه‌شناسی و شاخه‌های علوم اجتماعی جهان اسلام اشاره دارد؟ الف) برای داوری درباره ارزش‌ها به معیار جهان‌شمولی که فراتر از محصولات اجتماعی و تاریخی انسان‌ها باشد دسترسی ندارد. (.....) ب) در ایران همواره نقش مهمی در تعیین نوع رابطه مردم با قدرت‌های داخلی و خارجی داشته است. (.....)	۰/۵														
۹	به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. الف) چرا در یک فرهنگ، علم‌آموزی بر ارزشمندی علم دلالت نمی‌کند یا در فرهنگی دیگر لباس و ظاهر زیبا نشانه جایگاه اجتماعی والا نیست؟ ب) سیاست دو بُعد اصلی دارد، کدام یک از ابعاد آن امروزه به قانون کاهش یافته است؟ پ) شکل‌گیری نظام آباتاید (تفکیک نژادی در اماکن عمومی و مدارس و ورزشگاه ...) نتیجه چیست؟ ت) برای پی‌بردن به هدف کنش، باید چه کاری انجام دهیم؟ ث) در چه صورتی علم به جامعه و تاریخ (علوم اجتماعی) علم نافع محسوب می‌شود؟ ج) عالمان مسلمان پس از تعامل با علوم اجتماعی مدرن توانستند برای برون‌رفت از کدام بحران‌ها راه حل ارائه دهند؟	۳														
۱۰	در تصویر مقابل، رابطه دانش عمومی و دانش علمی را مشاهده می‌کنید. اهمیت دانش عمومی را شرح دهید.	۱														
۱۱	در جدول زیر نظام سیاسی جمهوری اسلامی و نظام سیاسی لیبرال دموکراسی با هم مقایسه شده‌اند، با توجه به ویژگی‌ها آن را کامل کنید.	۱														
		<table border="1"> <thead> <tr> <th>ویژگی</th> <th>نوع نظام سیاسی</th> <th>جمهوری اسلامی</th> <th>لیبرال دموکراسی</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>مقبولیت و مشروعیت حقیقی</td> <td>الف</td> <td></td> <td>ب</td> </tr> <tr> <td>سازگاری با نوع فرهنگی</td> <td>ت</td> <td></td> <td>پ</td> </tr> </tbody> </table>			ویژگی	نوع نظام سیاسی	جمهوری اسلامی	لیبرال دموکراسی	مقبولیت و مشروعیت حقیقی	الف		ب	سازگاری با نوع فرهنگی	ت		پ
ویژگی	نوع نظام سیاسی	جمهوری اسلامی	لیبرال دموکراسی													
مقبولیت و مشروعیت حقیقی	الف		ب													
سازگاری با نوع فرهنگی	ت		پ													
۱۲	به سؤالات زیر پاسخ کامل دهید. در مطالعه پدیده اجتماعی «بیکاری» به ترتیب جامعه‌شناسی تبیینی و تفسیری و انتقادی چه هدفی را دنبال می‌کنند؟	۱/۵														
۱۳	کنش‌های سیاسی با چه اهدافی انجام می‌شوند؟	۱														
۱۴	رویکرد انتقادی چگونه به دفاع از اراده افراد و فرهنگ‌ها می‌پردازد؟	۱														
۱۵	تفاوت دیدگاه ابن‌خلدون و فارابی، از جمله اندیشمندان علوم اجتماعی مسلمان در ارتباط با روش مطالعه پدیده‌های اجتماعی را بنویسید.	۱/۵														
۱۶	در جدول زیر، علوم اجتماعی جهان متجدد و علوم اجتماعی جهان اسلام مقایسه شده است. آن را کامل کنید.	۱/۵														
		<table border="1"> <thead> <tr> <th>علوم اجتماعی جهان متجدد</th> <th>علوم اجتماعی جهان اسلام</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>الف</td> <td>علوم اجتماعی را شبه علوم طبیعی نمی‌دانند.</td> </tr> <tr> <td>تفسیری</td> <td>ب</td> </tr> <tr> <td>پ</td> <td>از ظرفیت جهان‌شمول عقل نظری، عقل عملی و وحی برای داوری ارزش‌ها استفاده می‌کند.</td> </tr> </tbody> </table>			علوم اجتماعی جهان متجدد	علوم اجتماعی جهان اسلام	الف	علوم اجتماعی را شبه علوم طبیعی نمی‌دانند.	تفسیری	ب	پ	از ظرفیت جهان‌شمول عقل نظری، عقل عملی و وحی برای داوری ارزش‌ها استفاده می‌کند.				
علوم اجتماعی جهان متجدد	علوم اجتماعی جهان اسلام															
الف	علوم اجتماعی را شبه علوم طبیعی نمی‌دانند.															
تفسیری	ب															
پ	از ظرفیت جهان‌شمول عقل نظری، عقل عملی و وحی برای داوری ارزش‌ها استفاده می‌کند.															
۲۰	جمع نمرات	موفق باشید														

۱. الف درست

ب نادرست؛ قادر نخواهیم بود تغییری بنیادین در جامعه به وجود بیاوریم.

پ درست

ت درست (هر مورد ۰/۲۵)

۲. الف علوم اجتماعی

ب آشنایی‌زدایی یا عادت‌زدایی

پ معنای کنش

ت داوری علمی

ث گروه‌های اجتماعی (هر مورد ۰/۵)

۳. الف ۳ با تأکید بر معایب قشربندی اجتماعی، نقش انسان‌ها و جوامع

در پدیدآمدن، تداوم و تغییر آن را نادیده می‌گیرند.

ب ۱ همانندسازی

پ ۳ قواعد اجتماعی

ت ۴ آرمان‌ها و ارزش‌ها و امور غیرعقلانی، ارزش‌ها و آرمان‌های عقلانی

معرفی می‌شوند. - علم ابزاری می‌تواند وجود داشته باشد، اما علمی که از

ارزش‌ها و آرمان‌ها و حقیقت زندگی سخن بگوید وجود ندارد. (هر مورد ۰/۵)

۴. الف ۳- فناوری

ب ۱- رشد جمعیت

پ ۲- آرمان‌ها و ارزش‌ها

ت ۴- قوم‌نگاری (هر مورد ۰/۲۵)

۵. الف سازمان

ب اقلانعی (هر مورد ۰/۲۵)

۶. الف حوزه رقابت

ب مدل عدالت اجتماعی (هر مورد ۰/۲۵)

۷. الف توصیف و فهم

ب تبیین و علت‌یابی (هر مورد ۰/۲۵)

۸. الف انتقادی

ب علم فقه (هر مورد ۰/۲۵)

۹. الف جهان‌های اجتماعی مختلف، معانی ذهنی و فرهنگی متفاوتی پدید

می‌آورند. (یا اشاره به خلاق و فعال بودن انسان‌ها در تولید معانی موجب

پیدایش فرهنگ‌ها و جهان‌های اجتماعی مختلف می‌شود.)

ب تدبیر و تنظیم امور، سیاست دو وجه یا بُعد اصلی دارد: ۱- تدبیر و تنظیم

امور ۲- ضمانت اجرای قانون که امروزه به قانون کاهش یافته است.

پ تفاوت‌های اسمی به نابرابری اجتماعی منجر شده است یا تفاوت‌های

اسمی (نژاد) بهانه‌ای برای نابرابری‌های اجتماعی شده است.

ت باید به ذهن کنشگر راه یابیم.

ث اگر به قصد شناخت قوانین اجتماعی برای استفاده از آن قوانین در حال

و آینده و درس‌آموختن از رفتار گذشتگان یاد گرفته شوند، علم نافع هستند.

ج بحران آگاهی و بحران معنا. (هر مورد ۰/۵)

۱۰. همه دانش‌ها، دانش حاصل از زندگی (دانش عمومی) است و دانش

عمومی پایه و اساس هر گونه دانشی، از جمله دانش تجربی است. (۰/۵)

۱۱. الف می‌توان از مقبولیت و مشروعیت حقیقی سخن گفت.

ب فقط می‌توان از مقبولیت قدرت حرف زد و نمی‌توان از مشروعیت حقیقی

سخن گفت.

پ فرهنگ جهان غرب (سکولار و دنیوی)

ت فرهنگ معنوی توحیدی جهان اسلام (هر مورد ۰/۲۵)

۱۲. جامعه‌شناسی تبیینی پدیده اجتماعی بیکاری را با هدف پیش‌بینی و

کنترل آن، همانند پدیده‌های مادی، طبیعی و محسوس مطالعه می‌کند. (۰/۵)

جامعه‌شناسی تفسیری با فهم معنای پدیده اجتماعی بیکاری، با هدف درک

و فهم بیکاران و ارتباط با آنان، برای معنابخشی و انسجام‌بخشی به زندگی

اجتماعی آن را مطالعه می‌کند. (۰/۵)

هدف جامعه‌شناس انتقادی، انتقاد از پدیده اجتماعی بیکاری، با ارائه راهکارهایی

مانند (ایجاد فرصت‌های شغلی) برای رسیدن به وضعیت مطلوب است. (۰/۵)

۱۳. هر کنش سیاسی یا به قصد تغییر وضع موجود انجام می‌شود یا با هدف

حفظ وضع موجود.

۱۴. رویکرد انتقادی برای دفاع از اراده افراد، گروه‌ها و فرهنگ‌ها معتقد است

نباید اراده فرد یا گروهی بر فرد یا گروه دیگری تحمیل شود (۰/۵) یا فرهنگی از

گستره جغرافیایی و محدوده تاریخی خود فراتر رود و بر فرهنگ دیگری اعمال

سلطه کند. (۰/۵) (اگر چنین اتفاقی رخ دهد و اراده فرد یا گروهی سرکوب

گردد، مصداق سلطه است.)

۱۵. ابن خلدون: در مطالعات خود به روش عقلی توجه چندانی نداشت و

بیشتر از روش حسی و تجربی (تبیینی) استفاده می‌کرد. در نتیجه از جامعه

آرمانی سخن نگفت، رویکرد او محافظه‌کارانه بود. با استفاده از تجربه تاریخی

جوامع پیرامون خود از عصبیت به عنوان عامل شکل‌گیری جوامع نام برد و

این دریافت خود را به همه جوامع تعمیم داد. علم اجتماعی خود را علم عمران

نامید. (ذکر سه مورد کافی است.) (۰/۷۵)

فارابی: رویکرد انتقادی دارد، با توجه به جوامع خود و گذشته و هم‌چنین با

استدلال عقلی جوامع را به انواعی تقسیم نمود. از جامعه آرمانی سخن گفت،

مدینه فاضله جامعه آرمانی اوست. علم اجتماعی خود را علم مدنی نامید. (ذکر

سه مورد کافی است.) (۰/۷۵)

۱۶. الف تبیینی (۰/۲۵)

ب تفسیر را نوعی تبیین و استدلال عقلانی می‌شمارد و به همین دلیل

تفسیر و تبیین در تقابل با هم قرار نمی‌گیرند. (یا اندیشمندان مسلمان دانش

علمی را به دانش حسی و تجربی محدود نمی‌کنند.) (۱)

پ انتقادی (۰/۲۵)

نمونه امتحان نیم‌سال دوم		رشته ادبیات و علوم انسانی		جامعه‌شناسی ۳														
ردیف	امتحان شماره ۶	مدت امتحان: ۷۵ دقیقه	امتحان نهایی خرداد ۱۴۰۳	Kheilisabz.com	نمره													
۱	عبارت‌های صحیح و غلط را با «ص» و «غ» مشخص کنید. الف) جهان‌های اجتماعی مختلف براساس هویت فرهنگی خود، تعاریف متفاوتی از دانش علمی دارند. ب) کنش‌های اجتماعی مانند روابط همسایگی در جامعه‌شناسی کلان مورد مطالعه قرار می‌گیرد. پ) از نظر جامعه‌شناسی انتقادی تمام معانی و ارزش‌ها ساخته و پرداخته‌ شده‌اند، گروه‌ها و فرهنگ‌هاست. ت) دانشمندان برای کسب دانش درباره پدیده‌های طبیعی و مادی از عقل تفسیری استفاده می‌کنند.																	
۲	در هر عبارت، کدام‌یک از مفاهیم داخل کمانک (پرانتز) صحیح می‌باشد؟ الف) در کنش‌های روزمره مانند راه رفتن، نوعی (دانش عمومی - دانش علمی) وجود دارد که به سبب عادت از نظر افراد پنهان است. ب) «پیش‌بینی کنش‌ها و پیامدهای آن برای پیشگیری، از فواید (علوم طبیعی - علوم انسانی و اجتماعی) است. پ) با غلبه رویکرد تفسیری، رویکرد تبیینی به حاشیه رفت و از (جدایی دانش و ارزش - پیوند دانش و ارزش) سخن به میان آمد. ت) ابن خلدون در مطالعات خود بیشتر از روش (عقلی - حسی و تجربی) استفاده می‌کرد.																	
۳	پاسخ صحیح را مشخص کنید. (در پاسخ‌نامه، شماره گزینه درست را بنویسید). الف) کدام‌یک از گزینه‌های زیر از ویژگی‌های ایده‌های علوم انسانی و اجتماعی بومی (اسلامی و ایرانی) نمی‌باشد؟ ۱) دغدغه کشف واقعیت و تشخیص درست از غلط ۲) سخن گفتن به زبان و منطق جهان‌شمول ۳) همسو با هویت فرهنگی جهان متجدد ۴) مشارکت در گشودن مرزهای دانش علمی به روی جهانیان ب) هر یک از عبارت‌های زیر به ترتیب به کدام پیامد نادیده گرفتن معنای کنش اجتماعی اشاره دارد؟ - تربیت و نگهداری حیوانات در سیرک‌ها با روش‌هایی از قبیل تنبیه بدنی - تأکید افراطی بر ساختارهای اجتماعی و یکسان‌دانش‌نظم اجتماعی و نظم طبیعی - محدود شدن بیشتر مطالعات تبیینی به توصیف خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده ۱) سقوط ارزش‌ها - افول معانی - رکود اراده‌ها ۲) سقوط ارزش‌ها - افول معانی - رکود اراده‌ها - افول معانی ۳) رکود اراده‌ها - سقوط ارزش‌ها - افول معانی ۴) رکود اراده‌ها - افول معانی - سقوط ارزش‌ها پ) در کدام گزینه، نگاه رویکردهای جامعه‌شناسی به ارزش‌های سیاسی، سیاست و قدرت به درستی ذکر شده است؟ ۱) رویکرد تفسیری با معنزدایی و ارزش‌زدایی از سیاست و قدرت، آن‌ها را قابل مطالعه علمی نمی‌داند. ۲) رویکرد انتقادی سیاست و قدرت را پدیده‌های معنادار و ارزشی می‌داند، اما صرفاً به توصیف آن‌ها بسنده می‌کند. ۳) رویکرد تفسیری سایر رویکردها را به دلیل نداشتن معیاری برای داوری علمی ارزش‌های سیاسی، محافظه‌کار می‌داند. ۴) رویکرد تبیینی با فروکاستن سیاست و قدرت به پدیده‌های مادی و فاقد معنا، از شناخت واقعی آن‌ها باز می‌ماند. ت) کدام‌یک از گزینه‌های زیر، پیامد تعامل عالمان مسلمان با علوم اجتماعی مدرن نیست؟ ۱) تحلیل مسائل جامعه جهانی ۲) محدود شدن علوم اجتماعی به سطح تجویزی ۳) فراهم آوردن زمینه طرح نظریات جدید ۴) توصیف و تبیین مسائل جهان اسلام																	
۴	هر یک از عبارت‌های سمت راست به کدام‌یک از مفاهیم سمت چپ اشاره دارد؟ (یک مورد از مفاهیم، اضافی است).																	
				<table border="1"> <thead> <tr> <th>عبارت‌ها</th> <th>مفاهیم</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>الف) وحدت و کثرت هویت‌ها</td> <td>۱- دولت - ملت‌ها</td> </tr> <tr> <td>ب) پذیرش ارزش‌ها و سبک زندگی یک گروه توسط سایر گروه‌های جامعه</td> <td>۲- الگوی تعارف</td> </tr> <tr> <td>پ) محصول دوران پسامدرن و تأکید بر تفاوت‌ها، هویت‌های خاص و محلی</td> <td>۳- تنازع هویت‌ها</td> </tr> <tr> <td>ت) تعریف هویت بر مبنای تاریخ، جغرافیا، قومیت یا نژاد</td> <td>۴- همانندسازی</td> </tr> <tr> <td></td> <td>۵- سیاست هویت</td> </tr> </tbody> </table>	عبارت‌ها	مفاهیم	الف) وحدت و کثرت هویت‌ها	۱- دولت - ملت‌ها	ب) پذیرش ارزش‌ها و سبک زندگی یک گروه توسط سایر گروه‌های جامعه	۲- الگوی تعارف	پ) محصول دوران پسامدرن و تأکید بر تفاوت‌ها، هویت‌های خاص و محلی	۳- تنازع هویت‌ها	ت) تعریف هویت بر مبنای تاریخ، جغرافیا، قومیت یا نژاد	۴- همانندسازی		۵- سیاست هویت		
عبارت‌ها	مفاهیم																	
الف) وحدت و کثرت هویت‌ها	۱- دولت - ملت‌ها																	
ب) پذیرش ارزش‌ها و سبک زندگی یک گروه توسط سایر گروه‌های جامعه	۲- الگوی تعارف																	
پ) محصول دوران پسامدرن و تأکید بر تفاوت‌ها، هویت‌های خاص و محلی	۳- تنازع هویت‌ها																	
ت) تعریف هویت بر مبنای تاریخ، جغرافیا، قومیت یا نژاد	۴- همانندسازی																	
	۵- سیاست هویت																	
۵	جاهای خالی را با کلمه‌های مناسب کامل کنید. الف) علوم طبیعی را به دلیل این‌که ابزار رهاسازی انسان از هستند، علوم ابزاری نیز می‌گویند. ب) قواعد اجتماعی از طریق با هم مرتبط، سازگار و هماهنگ می‌شوند. پ) تمامی پدیده‌های اجتماعی خرد و کلان با پدید می‌آیند. ت) رویکرد انتقادی انتظار دارد علوم اجتماعی با تشخیص و در مناسبات انسانی، به رهایی انسان کمک کند.																	

جامعه‌شناسی ۳		رشته ادبیات و علوم انسانی		نمونه امتحان نیم‌سال دوم												
ردیف	امتحان شماره ۶	مدت امتحان: ۷۵ دقیقه	امتحان نهایی خرداد ۱۴۰۳	Kheilisabz.com	نمره											
۶	به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. الف) در دیدگاهی که دانش علمی (تجربی) تنها دانش معتبر است، دانش علمی برای حفظ هویت خود چه می‌کند؟ ب) علوم انسانی از کدام فعالیت‌های انسان‌ها بحث نمی‌کند؟ پ) چرا در اوایل قرن نوزدهم میلادی، صرفاً تبیین‌های تجربی به رسمیت شناخت می‌شد؟ ت) «نگاه کردن به مسائل افراد از منظر خودشان و تلاش برای فهم آن‌ها» بیانگر کدام مفهوم است؟ ث) علم به جامعه و تاریخ (علوم اجتماعی) در چه صورتی علم نافع محسوب می‌شود؟ (یک مورد)	۲/۵														
۷	هر یک از عبارات‌های زیر، دیدگاه کدام رویکرد جامعه‌شناسی به «انسان» را بیان می‌کند؟ الف) فعال و خلاق بودن انسان‌ها در تولید معانی موجب پیدایش فرهنگ‌های مختلف می‌شود. (.....) ب) انسان در این دیدگاه صرفاً یک موجود طبیعی پیچیده‌تر از سایر موجودات طبیعی دانسته می‌شود. (.....)	۱														
۸	هر یک از منابع یا عوامل قدرت با کدام ابزار اعمال قدرت نزدیکی بیشتری دارد؟ الف) سازمان (.....) ب) مالکیت (.....)	۱														
۹	با توجه به شکل مقابل که بیانگر یکی از رویکردها به نابرابری اجتماعی است، به سؤالات زیر پاسخ دهید. الف) نام مدل (رویکرد) را بنویسید. ب) در این مدل (رویکرد)، دولت برای یکسان کردن نقطه شروع رقابت، چه وظیفه‌ای دارد؟	۱														
۱۰	مدینه فاسقه و مدینه ضاله در نظریه فارابی را براساس شاخص‌های داده‌شده، مقایسه کنید.	۱/۵	<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="2">انواع مدینه در نظریه فارابی</th> <th rowspan="2">شاخص</th> </tr> <tr> <th>مدینه ضاله</th> <th>مدینه فاسقه</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>..... (ب)</td> <td>..... (الف)</td> <td>نوع انحراف از مدینه فاضله</td> </tr> <tr> <td>..... (ت)</td> <td>..... (پ)</td> <td>نگاه به علم</td> </tr> </tbody> </table>	انواع مدینه در نظریه فارابی		شاخص	مدینه ضاله	مدینه فاسقه (ب) (الف)	نوع انحراف از مدینه فاضله (ت) (پ)	نگاه به علم		
انواع مدینه در نظریه فارابی		شاخص														
مدینه ضاله	مدینه فاسقه															
..... (ب) (الف)	نوع انحراف از مدینه فاضله														
..... (ت) (پ)	نگاه به علم														
۱۱	با توجه به متن زیر به سؤالات داده‌شده پاسخ دهید. «افراد از جنبه‌های مختلف با یکدیگر متفاوت‌اند، مانند هوش، ثروت، تحصیلات و ...، اما همه تفاوت‌ها از یک نوع نیستند. در برخی جوامع، این تفاوت‌ها در دستیابی افراد به مزایای اجتماعی اثرگذار است. بر همین اساس برخی از افراد در بالای سلسله‌مراتب اجتماعی و برخی در پایین آن قرار می‌گیرند. به طور مثال در حالی که یکی از رهبران فرانسه، بخشی از قدرت خود را مدیون بلندی قامت خود بود، در آمریکا یک سیاه‌پوست که فقط حاضر نشده بود جای خود را در اتوبوس به یک سفیدپوست بدهد، بازداشت و جریمه شد.» الف) یک مثال از متن که به «نابرابری طبیعی» اشاره دارد، بنویسید. ب) یک «تفاوت اسمی» که بهانه‌ای برای «نابرابری اجتماعی» شده باشد، در متن بیابید.	۱														
۱۲	براساس دیدگاه ماکس وبر به سؤالات زیر پاسخ دهید. الف) چرا «تفهم» روش مستقلی برای علوم انسانی نیست و فقط پیش‌نیاز روش علمی محسوب می‌شود؟ ب) چه زمانی جامعه‌شناس در مطالعه یک گروه سیاسی از دایره علم خارج می‌شود؟	۱														
۱۳	چرا تمامی کنش‌های سیاسی با دو مفهوم «بهتر» و «بدتر» هدایت می‌شوند؟	۱														
۱۴	بسیاری از جوامع و گروه‌ها در مقابل هویت تحمیلی فرایند جهانی‌شدن چه واکنشی نشان می‌دهند؟	۱														
۱۵	دیدگاه میرزای نائینی در مورد امکان تحقق ویژگی اول و دوم جامعه مطلوب فقه شیعه را بنویسید.	۱														
۱۶	دو مورد از کارکردهای علوم اجتماعی جهان اسلام را بنویسید.	۱														
۲۰	جمع نمرات		موفق باشید													

پ با آن که مردم علوم وحیانی و عقلانی را می‌شناسند، اما از آن‌ها بهره نمی‌گیرند. (۰/۵)

ت نظرات علمی پذیرفته‌شده در مدینه فاضله، تحریف می‌گردند. (۰/۵)

۱۱ الف بلندی قامت - هوش (ذکر یک مورد کافی است).

پ سیاه‌پوست‌بودن (هر مورد ۰/۵)

۱۲ الف زیرا علم را به علم تجربی محدود می‌دانست. (اشاره به روش تجربی به عنوان روش علمی نیز صحیح می‌باشد). (۰/۵)

ب زمانی که درباره‌ی درست یا غلط بودن این عقاید و ارزش‌ها داوری کند (۰/۲۵) و به نقد و اصلاح آن‌ها بپردازد. (۰/۲۵)

۱۳ هر کنش سیاسی، یا به قصد تغییر وضع موجود انجام می‌شود (۰/۲۵) یا با هدف حفظ آن (۰/۲۵). اگر تمایل به حفظ وضع موجود، باشد؛ هدف پیشگیری از تغییری است که وضعیت را «بدتر» می‌کند (۰/۲۵) و هرگاه تمایل به تغییر وجود داشته باشد، هدف ایجاد وضعیت «بهتر» است. (۰/۲۵)

۱۴ بسیاری از جوامع و گروه‌ها به دفاع از خود برخاسته‌اند (۰/۲۵) و با ساختن هویتی خاص برای خود یا بازگشت به هویت واقعی خویش، (۰/۲۵) در برابر هویتی که فرایند جهانی شدن به آن‌ها تحمیل می‌کند، مقاومت می‌کنند (۰/۲۵) و خواهان رهایی از این هویت تحمیلی هستند. (۰/۲۵)

۱۵ ما نمی‌توانیم ویژگی دوم جامعه مطلوب را - که مستلزم تغییر نظام پادشاهی است - تحقق ببخشیم (۰/۵) ولی می‌توانیم ویژگی اول چنین جامعه‌ای را محقق کنیم تا مردم از طریق مجلس، سازمان‌ها و ساختارهای اجتماعی را به گونه‌ای عادلانه شکل دهند. (۰/۵)

۱۶ ۱) قدرت فهم، تفسیر و توصیف پدیده‌های اجتماعی را دارد.

۲) توان تبیین و شناخت علل شکل‌گیری و پیدایش پدیده‌های اجتماعی را دارد.

۳) درباره‌ی ارزش‌ها، هنجارها و آرمان‌های فرهنگ‌های مختلف می‌تواند داوری کند.

۴) درباره‌ی جامعه آرمانی سخن می‌گوید.

۵) با توصیف و تبیین وضعیت موجود راه‌های برون‌رفت از وضع موجود را به سوی جامعه مطلوب شناسایی می‌کند. (ذکر دو مورد کافی است). (هر مورد ۰/۵)

۱ الف صحیح

ب غلط

پ صحیح

ت غلط (هر مورد ۰/۲۵)

۲ الف دانش عمومی

ب علوم انسانی و اجتماعی

پ پیوند دانش و ارزش

ت حسی و تجربی (هر مورد ۰/۲۵)

۳ الف ۳ همسو با هویت فرهنگی جهان متجدد

ب ۲ سقوط ارزش‌ها - رکود اراده‌ها - افعال معانی

پ ۴ رویکرد تبیینی با فروکاستن سیاست و قدرت به پدیده‌های مادی و فاقد معنا، از شناخت واقعی آن‌ها بازمی‌ماند.

ت گزینه «۲»: محدود شدن علوم اجتماعی به سطح تجویزی (هر مورد ۰/۵)

۴ الف ۲: الگوی تعارف

ب ۴: همانندسازی

پ ۵: سیاست هویت

ت ۱: دولت - ملت‌ها (هر مورد ۰/۲۵)

۵ الف محدودیت‌های طبیعی

ب ساختار اجتماعی

پ کنش‌های اجتماعی

ت افشای سلطه (هر مورد ۰/۵)

۶ الف از ورود دانش عمومی به قلمرو علم جلوگیری می‌کند.

ب فعالیت‌های غیرارادی

پ به دلیل محدود دانستن دانش علمی به دانش تجربی

ت همراهی همدلانه

۱ ت ۱- درس‌آموختن از رفتار گذشتگان ۲- شناخت قوانین اجتماعی برای استفاده از آن قوانین در حال و آینده (ذکر یک مورد کافی است). (هر مورد ۰/۵)

۷ الف رویکرد تفسیری

ب رویکرد تبیینی (هر مورد ۰/۵)

۸ الف قدرت اقناعی

ب تشویقی (هر مورد ۰/۵)

۹ الف مدل عدالت اجتماعی

پ دولت به نمایندگی از جامعه موظف است نیازهای ضروری همه افراد مانند خوراک، پوشاک و مسکن را تأمین کند. (هر مورد ۰/۵)

۱۰ الف انحراف عملی (۰/۲۵) **ب** انحراف نظری (۰/۲۵)